

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KÜRESEL KRİZLER VE HEGEMONYA İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr.Yelda SEVİM

HAZIRLAYAN
Ayşe ÜÇER

ELAZIĞ-2013

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

KÜRESEL KRİZLER VE HEGEMONYA İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Yelda SEVİM

HAZIRLAYAN

Ayşe ÜÇER

Jürimiz, ... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Yrd. Doç Dr. Yelda SEVİM**
2. **Prof. Dr. Y. Cemalettin ÇOPUROĞLU**
3. **Yrd. Doç. Dr. Hasan UZUN**
4. **Yrd. Doç. Dr. Ayşe MERMUTLU**
5. **Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN**

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Küresel Krizler ve Hegemonya İlişkisi****Ayşe ÜÇER****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Sosyoloji Anabilim Dalı****Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı****Elazığ – 2013, Sayfa: IX + 164**

Değişim, evrenin her yanında var olmasından dolayı güç sahipleri ve güç dengeleri değişmektedir. Gücün değişime müdahalesi ve kullandığı yöntemler günümüz koşullarında değerlendirildiğinde, bu müdahalenin değişimin durdurulmasına yönelik eylemlerden ziyade değişimin getirdiklerinin saklı tutularak caydırıcılığı ve ittifakları sürdürmeyi ve değişimi kontrollü olarak gerçekleştirmeyi amaçladığı görülür. Hegemonik değişimin geçmişten geleceğe doğru, ulusaldan küresele küreselden ise bölgesele dönüştüğünü görülmektedir. Kıyasıya bir çatışma ortamının nasıl rıza oluşturularak çıkar ilişkisi halinde yönlendirildiği ise araştırmanın başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Çalışma boyunca, küresel hegemonyanın çıkar ilişkileri çerçevesinde araçları elinde bulundurmak ve rakibin edineceği araçları elinden almak gibi oyunlarla hegemonik gücü sürdürebilme ve bunun toplumsala yansması irdelenmiştir.

Bu tez emperyalizmin hegemonik olarak uygulanması ve bu uygulamayı oluşturan şartların kullanım alanıyla ilgili bir değerlendirmedir. Tezin temel varsayımı, hegemonik araçları ellerinde bulunduranların emperyal amaçlarına ulaşacağı şeklindedir. Bu araçları ellerinden kaybedenler ise gücü başka araç sahiplerine devretmektedirler.

Bu tezde yöntem olarak karşılaştırmalı tarihselcilik metod kullanılarak teorilerini oluşturup inceledikleri konunun diyalektik çözümleme yapan kuramlar temelinde bir analiz yapılmıştır. Hem kavramların hem de ulus ve tabakaların geçmişten günümüze

analiz edilmesi yoluyla geleceğe dair ön deyilerde bulunmak hedeflenmiştir. Çatışmacı kuram eşliğinde yapılan analiz sayesinde, bireyin en temel vasıflarından biri olan çatışmanın çıkar kökenli olarak bireyselden sınıfsala, sınıfsaldan toplumsala doğru geniş bir perspektiften incelenerek değişimin çatışma eksenli açıklamasına gidilmiştir. Küresel çıkarlar göz önüne alındığı zaman çatışmanın şiddeti ve çıkar ilişkileri altında zor ve rızanın birlikte yürüdüğü görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, Güç, Değişim, Kriz, Küreselleşme, Ekonomi, Siyaset

ABSTRACT**Master Thesis****Global Crises and Hegemony Relation****Ayşe ÜÇER****The University of Fırat****The Institute of Social Science****The Department of Sociology****Elazığ-2013; Page: IX + 164**

Since the change is the main reality all over the world, possession and balance of the power change as well. The intervention of power on the processes of change and the methods of this intervention can not be considered as an action to cease the change, instead, it should be seen as an action that it's aim is to create a controlled change. In the process of creating a controlled change, owners of the powers want to retain the returns of change and maintain the deterrence and alliances as well. Hegemonic change has turned from the national to the global and from the global to the regional through the history. To get an answer to the question that how such a conflictual context can change into the benefit-based relations and create the consent of masses is another dimension of the dissertation. Through the study, I tried to demonstrate that the global hegemony is playing a game that consists of to possess the game tools and dispossess the rival's tools. Consequently, this study tries to analyze the imperial relations and actions in a comparison between the owners of power and the colonized peoples and to demonstrate that the change in the current position can be done only a socio-culturally not economically.

This dissertation aims to give an explanation about the practice of imperialism as a hegemonic tool. The idea that the only possessors of the hegemonic tools can achieve their imperial aims is the main hypothesis of this study. The losers of these tools conveys the power the new owners of the hegemonic tools.

This dissertation's a method is analyzed on the basis of theories dialectically and it is used the comparative historical method through the analyses. The aim of this study is to analyze the concepts of nation and social classes and making some predictions about the future of these conceptions. The socio-psychological conflict is among the main tenets of individual and it can be analyzed in a way from individual to social class, and from social classes to society. The social conflict theory is used to analyze and explain the phenomena of social change. When the global interests have taken into account, it will ben seen that the force and consent co-exists under the intensity of conflict and the benefit-based relations.

Key Words: Hegemony, Power, Change, Crisis, Globalization, Economic and Political

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖN SÖZ	VIII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	6
------------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEORİK ÇERÇEVE.....	9
2.1. Çatışma Kuram: Çatışmanın Kökleri	9
2.2. Marx, Sınıfsal Çatışma ve Lenin, Emperyalizm	16
2.3. Weber ve Şiddetin Meşruluğu.....	23
2.4. Frankfurt Okulu; Kültür Endüstrisi ve Pasivize Edilmiş Bilinç.....	26
2.5. George Simmel: Sayıların Siyaseti	29
2.6. Vilfredo Pareto: Seçkinlerin Dolaşımı	32
2.7. C.W.Mills: Güç ve İktidar Seçkinleri	34
2.8. Althusser: Devletin İdeolojik ve Baskı Aygıtları.....	35
2.9. Wallerstein: Dünya Sistemleri	36
2.10. İlgili Araştırmalar.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: HEGEMONYA KAVRAMININ TARİHSEL ANALİZİ	41
3.1.Gramsci Hegemonya ve Hegemonyanın Bağlantıları.....	41
3.2. Laclau, Mouffe ve Cox'un Hegemonya Analizi	46
3.3. Hegemonya Tabakalaşması.....	50
3.3.1. Egemen Sınıf	52
3.3.2. İşbirlikçiler	57
3.3.3. Yönetilenler-Sömürülenler	60

3.3.4. Savaşılanlar.....	62
3.3.5. Görmezden gelinenler	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞİŞİM, KRİZ VE ÇÖKÜŞ.....	68
4.1. Küreselleşme ve Kriz İlişkisi	72
4.2. Küreselleşmenin Hegemonya İlişkisi.....	78

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. HEGEMONYANIN ARAÇLARI	87
5.1. Uluslararası Örgütler ve Antlaşmalar.....	87
5.2. Ekonomi: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme	100
5.3. Siyaset: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme	110
5.4. Ordu: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme	118
5.5. Kültür: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme	126
5.6. Eğitim: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme.....	133
5.7. Kitle İletişim: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme	136
5.8. Hukuk: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme.....	140
5.9. Hegemonik Araçların Küresel Toplum Üzerindeki Etkisine Somut Verilerle Analiz	141
SONUÇ	147
KAYNAKÇA.....	154
ÖZGEÇMİŞ	164

ÖN SÖZ

İnsan, kendi yaratımı olan nesne, fikir ve oluşlarla sürekli bir yenilenme ve kendini bir üst aşamaya doğru geliştirme hissi ile kendi tarihinin yaratıcısı olmuştur. Bulunulan çağda anlaşılması zor olsa dahi her zaman tarihin sonu denilerek yeni bir tarih oluşumu meydana gelmiştir. Kullanılan dil ile sınırlandırılan algılama ve değiştirme isteği suyun dışına çıkan balıklar misali başka bir oluşun ve başka bir düzenin fark edilmesiyle gerçekleşmektedir. Fark edilme aşamasının tohumları ise var olan düzenin çelişkilerinde atılmaktadır.

Küreselleşme ve hız çağıyla tarihin sonu tekrarlanmasına rağmen yeni dönüşümlerin sancıları ise gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde birlikte yaşanmaktadır. Değişimin olumsuzlukları ve yarattığı kaos geri kalmış ülkelerde zirve yapmış olmasına rağmen kaybedecek hiçbir şeyi olmayan bu toplumların gündelik hayatın sıradanlığı içinde farkındalık eşliğinin altında kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerin halklarına sunduğu refah ile istikrar da yaşanan değişimler, kaybedeceği çok şeyi olan bu toplumların içinde bulunduğu kaos ile geri kalmış ülkelerin içinde bulunduğu koşulların algılanmasını eşitlemektedir. Geri kalmış ülkelerde sömürünün yarattığı kaos ortamı; savaş, yoksulluk, sağlık sorunları ve açlık gibi problemlerin insanların sıradanlaştırması, emperyalizmin zihinsel kabullerini oluşturması buna bağlı olarak hedef şaşırtmanın bir başka ayağını oluşturmaktadır. Bu toplumlara yapılması gereken kendi yaşam standartlarının dışında bir yaşamın var olduğu ve bu yaşamı onlara sunanın ise kendileri olduğu farkındalığı verilmelidir.

Bu tez boyunca benden desteklerini esirgemeyen en başta danışman hocam olarak Yrd. Doç.Dr. Yelda Sevim, daha sonra Prof. Dr. Y. Cemalettin Çopuroğlu, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Mermutlu'ya teşekkürü bir borç bilirim. Tez boyunca bana sabırlarıyla destek olan sevgili çocuklarım Hümeysra ve Ahmet'e de teşekkür ederim.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇKT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFP	: Agence France-Presse
AMNESTY	: Uluslararası Af Örgütü
AP	: Associated Press
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
AU	: Afrika Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
D8	: Developing Eight
FBI	: Federal Bureau of Investigation
IMF	: International Monetary Fund
ITAR-TASS	: Russian News Agency
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
GSYH	: Gayrısafî yurtiçi hâsıla
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
MERCOSUR	: Güney Amerika Ortak Pazarı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OIC	: Organization of Islamic Cooperation
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TAKM	: Avrasya Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilatı
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
WB	: Worldbank

GİRİŞ

Çatışmanın temelde id ve süper ego arasında gerçekleşmesi dünya tarihinde bazı zamanlar üst yapının alt yapıya baskın olduğu, bazı zamanlarda altyapının üst yapıya baskın olduğu dönemler gibidir. Kapitalist sistemin geldiği bu aşamada sömürü ve arkasından daha soft bir söylem olan emperyal politikalar eşliğinde değerlendirmeye tabi tutulduğunda kapitalist sistem, idin kitlesel tezahürüdür. Kapitalizmin ilk nüvelendiği zamandan itibaren sınıfsal özelliği onun kendi sınıfını sürekli egemen kılmaya iterek hegemonyasını kurmayı sağlamıştır. Çıkar ekseninde gelişen egemenliğini, rızaya dayalı olarak genişletmekte, zoru ise sömürüyü kullanmada başka bir yol olarak kullanmaktadır. Görünürde rıza temelli oluşturduğu konsensüs ile meşruiyetini sağlamakta ve zor uygulayacağı bölgelerde haklı savaş kavramını kullanmaktadır.

Tezin birinci bölümünde çatışmanın kuramsal analizi yapılmış ve en temel kuramlardan yola çıkılarak üzerine inşa edilen diğer kuramların bir binanın temelinin üzerine inşa tuğlaları gibi örülmesi şeklinde açıklanma amaçlanmıştır. Hobbes'in temelde evrensel insan kişiliğinde açıkladığı çatışma Platon için tutkuların başlar ve sınıf çatışması halinde görülür. Platon, servet biriktirmenin toplumsal bütünlüğü bozacağını ve savaşın geçici bir düzenin yaratıcısı olduğunu söyleyerek kendinden sonra gelen sınıfsal çatışma kuramlarının temelini oluşturmuş ve çatışmanın olumlu işlevine savaşların düzen yarattığı vurgusuyla yapmıştır. Platon'dan Marx'a geçtiğimiz takdirde sömürünün yönü ve çatışmanın taraflarında bir şey değişmemiş olmakla birlikte sadece tarafların birinin adı değişmiş özü aynı şekilde kalmıştır. Paretonun iddia ettiği gibi sadece sınıfsal çatışmanın bir şeklini alan Marx, koyan Marx kendinden sonrakilere ilham vermiştir. Bazıları Marx'ı eleştirerek bazıları ise Marx'ın eksik taraflarını tamamlayarak sosyoloji yapmıştır. Weber, Marx'ın kritiğini yaparak oluşturduğu sosyolojisinde çatışma ile farkındalık bağı kurar ve sınıfsal çatışmasının üretici güçlere sahip olmanın yanı sıra saygınlık ve tüketimi de eklemiştir. Frankfurt Okulu mensupları daha çok çatışmanın tarafları arasında araçsal değerlendirme yaparak Marx'ı revize etmişlerdir. Kültür endüstrisi kavramıyla zihinlerin çıkar amaçlı yönlendirildiğini söyleyerek aslında Weber'in farkındalık oluşumunun engellenmesi üzerinden gitmişlerdir. Çatışmanın oluşmasını engelleyen bu araçlar tüketim toplumu oluşturarak kendi çıkarları çerçevesinde toplumsal formasyonunu oluşturmaktadır.

Simmel çatışmanın olumlu sonuçları üzerinde durur ve çatışmada tarafların sayısı ve şiddetinin önemini vurgular. Sayının ikiyi aşması halinde üçüncünün asıl belirleyici olduğunu ve çatışmanın şiddetine göre olumlu veya olumsuzluğun tespitini yapar.

Tezin çıkış noktası olan hegemonik güç için yapılan mücadele sınıfsal bir güç kazanma adına yapılmaktadır. Sınıfların oluşumu ise üçüncü bir tarafın varlığıyla mümkündür. Çünkü üçüncü tarafın varlığıyla çoğunluk ve azınlığın oluşması mücadele alanı yaratmaktadır. Sadece kapitalist sisteme ait olmayan hegemonik güç eski site devletleri, imparatorluklar döneminde de kullanmışlardır. Hem kendi toprak sınırları içinde egemen veya yönetici sınıf olarak hem de dış sahada ülke çıkarı için hegemonik politikalar yürütmüşlerdir. İbn-i Haldun'un yenilen ulusların yenenlerin kültürlerine öykünmeleri tezi aslında her dönem kendini yitirmeyen bir yasa gibidir. Güçlü olmanın doğal sonucu olarak gelişen öykünmeler hegemonik gücü elinde bulunduranlar için çokta uğraşılmadan hegemonyanın kültürel ayağını tamamlamaktadır. Teknolojik ilerlemelere paralel insan zihnindeki yeni oluşumlarla hegemonya, kendine yeni araçlar üreterek egemenin veya gücün devamını sağlamaktadır. Bundan dolayı hegemonik gücü ellerinde bulunduran azınlık teknoloji ilerledikçe kendine yeni oyuncaklar bulur ve kullanır. Fakat hegemonik gücün oluşmasında tabakalaşma ve temel araçlarında da sabitlik mevcuttur ve bu sabit ögeler yeni gelen dinamiklere eklenilerek egemenliği yayma çabasıdır. Yönetici sınıf, işbirlikçiler, sömürülenler , temelinde hegemonya tabakalaşması oluşsa da sömürülenler ve işbirlikçiler kendi içinde savaşılanları oluşturmaktadır. Hatta krizlerle ve değişimle öyle bir noktaya gelinir ki egemen kendi içinden karşıt grubunu çıkararak egemenliğini sürdürmeyi hedefler. Görmezden gelinenler ise her zaman aynı tabakada yer almayıp sömürülenler ve savaşılanlar grubuna girebilirler. Görmezden gelinenler Hitlerin Almanya'sında savaşılanlar olarak yok edilmişlerdir.

Hegemonik rızanın oluşturulmasında paylaşımın tüm araçların önünde gelmesi, hegemonik gücün pekiştirilmesi ve araç olarak rıza, insan, grup ve ulusun önünü açarak yenileşmenin ve yeni tarihsel blokların oluşmasını sağlamaktadır. Çıkar ilişkileri etrafında gelişen rıza ilişkisi kullanılan araçlarla yaratılır. Hegemonik araçların en önemlileri olan ekonomi, siyaset ve ordu birbirleri ile karşılıklı çıkar ilişkilerine sahip olmakla birlikte bu araçları ellerinde bulunduranlar aynı azınlığa mensup bireylerden oluşmaktadır. Weber'in kapalılık olarak bahsettiği kavram Mills'te iktidar seçkinleri olarak bu üç aracın aynı aktörler tarafından dönüşümlü kullanılmasıdır. Ekonomik

aktörlerin diğer bütün araçlara oranla daha belirleyici olması araçlara sahip olan hegemonik azınlığın çıkar ekseninde ahenkli çalışmasına sebep olmaktadır. Yine ekonomi, siyaset ve ordu kapsamında çalışan küresel kuruluşlar verdiği kararlar ve yaptığı eylemlerle ekonomik aktörlerin çıkarı çerçevesinde diğer araçlarla bütünleşmektedir. Ulus ülkeler olarak değerlendirmeye tabi tuttuğumuz takdirde küresel hegemonik gücün ulusal şeklini görmekteyiz. Küresel kuruluşlar ve ekonomik aktörler kendi amaçlarını ulusların amacı olarak şekillendirip kendi tarihsel blokunu güçlendirirken diğer taraftan da emperyalist politikaları için elde ettiği güçle savaşlar yapmakta işgal eylemlerine meşruluk kazandırmaktadır. Ulus devletin kendi içinde de mikro hegemonik güç bazı durumlarda makro güçle çatışmakta bazı durumlarda ise makro gücün bir eli olarak ülkeyi düzenlemektedir. Uluslararası şirketler olarak görülen makro iktisadi aktörler yaşanan ekonomik krizler sonucunda kondratiyef dalgalanmanın B aşamasında olduğu görülmekle birlikte asıl krizin devletin sosyal politika alanında ve daha küçük ölçekli iktisadi aktörler sathında yaşandığı görülmektedir. Kriz dipteki milyarı artırmakla birlikte karşıt tarihsel blokun yaratılmasında kışkırtıcı öneme sahiptir. Kapitalist sistemin sahip olduğu idealler çerçevesinde yaşanan emperyal politikalar ve buna mukabil kullanılan araçlar yeni sistemin nüvelenmesine sebep olurken artık sistemin meşruiyet çabasıyla amaçlarını gizlemekten vazgeçmesi ve kitle iletişim sayesinde hızlanan haberleşme bireylerin kendi dışındaki yaşamın farkına varmalarına sebep olurken karşıt eylemler hızlanmaktadır. Fakat sistem bazı durumlarda yine kendi karşıtını kendisi yaratarak denetimli karşıtlığı uygulamaktadır.

Hegemonik araçlardan kitle iletişimin yoğun ve yaygın olarak kullanılması sadece günümüz de olanaklı gibi gözükse bile tarihin her aşamasında hitabet sanatı bu aracın temelini oluşturmaktadır. Bütün duyulara aynı ada ulaşan kitle iletişim sayesinde tek tip insan modeli yatarak sadece ekonomik sömürünün değil ruhların sömürülmesini de sağlamaktadır. Diğer bir araç olan hukuki düzenlemeler her zaman egemenin yararına olmamakla birlikte karşı grubu koruma amaçlı gibi yapılmaktadır ki temelinde bu kuruma güven esası üzerinden sömürünün başka bir yolunun açılabilmesini sağlamaktadır. Kısacası tüm yollar Roma'ya çıkar sözünde olduğu gibi tüm yollar hegemonik sistemin sömürüsüne çıkmaktadır. Uluslararası kuruluşların ezilmişin yanında söylevleri ile yarattığı meşruluk, eğitimin sisteminin ise üretim süreci ve ideolojinin yeniden üretilmesine sağladığı yarar hegemonik sistemin devamını sağlamaktadır.

Ulaşım ve kitle iletişim araçlarının yarattığı hıza bağlı olarak küresel değişimin hızı ve kriz birleştiği takdirde kapitalizmin kendi yarattığı bombayı kucağında patlatmaktadır. Hızın kendi sömürsününün kolaylaştırması ile birlikte hegemonik gücün karşıtlarına da kolaylık sağlamasıyla yıkımının başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Aydınlar oluşmadan gerçekleşmeyen karşıt tarihsel blok kendi oluşumunu yaptığı takdirde yeni gücün krizle çıkması kaçınılmazdır. Kriz egemen sınıf tarafından iyi bir şekilde yönetildiği takdirde yönetenin çıkarına yeni bir yapılanmaya olanak sağlayacaktır. Kapitalizmin her krizden güçlenerek çıkması krizi yönlendirme becerisinden kaynaklanmaktadır. Fakat günümüzdeki hegemonik gücün meşruiyetinde yaşanan problemler ve değişimin farklı yapıları etkilemesi krizin yeni bir düzenin oluşturucusu olarak görülmesinde sebep olmaktadır. Düşünsel ve değersel alanda yapılmayan bir devrim Fransız ihtilalinin sonrasında yaşanan yakınmalar gibi sonuçları doğuracaktır. Avrupa tarihinde gözden kaçan esas mesele ise tamamen ekonomi odaklı olarak çıkan sistemlerin diğer medeniyetlere mal edilmesidir. Dünya sistemi olarak görülen kapitalizmin ancak tamamen ortadan kaldırılmasıyla başka bir sistem oluşturulabilir ve küresel sorun olan bölüşüm ilişkileri yeniden düzenlenebilir.

“Bir sınıf diğer sınıfı aç bırakabiliyorsa; zengin kurduğu tekelle yoksulun ölümü ya da kalımı konusunda söz sahibi oluyorsa o zaman özgürlük, hayalden başka bir değildir. Karşı ihtilal, yurttaşların dörtte üçünün, gözyaşları dökmeksizin parasını ödeyemedikleri besin ürünlerinin fiyatlarının sürekli olarak artmasına yol açıyorsa, cumhuriyet sadece bir hayaldir. Sans-culotte’ların ihtilalle anayasaya katılmaları, istifçilerin gördükleri işe son verilmedikçe başarılamayacaktır. İçerde zenginlerin yoksullara karşı yürüttükleri savaş, yabancıların Fransa ile yaptıkları savaştan daha korkunçtur. Dört yıldan beri İhtilalden zenginleşen burjuvalardır. Bizi ezmekte olan yeni ticaret asilleri, toprak asillerinden beterdir. Çünkü fiyatlar, neredede duracakları görülmeksizin yükselip duruyor. İstifçilerin malları insanların hayatlarından daha mı kutsal?” (Beer:432).

Değişim ve kriz arasındaki ilişki yeni bir tarihin müjdecisi olabileceği gibi sistemin kendini yeniden üretmesi olarak ta görmek isteyenler olmasına rağmen II. Dünya savaşı ve akabinde Soğuk Savaş yılları krizleri derinleştirerek ekonomik ve sosyal krizlerin medeniyetler krizine döndüğünü görmek mümkündür. Tarih ise krizleri, sistemin içindeki yeni oluşumların yeşerdiği ve geliştiği anlar olarak göstermektedir. Gelişmişliğin ve refah devletinin en yükseldiği anda çöküşe en yakın an olarak

oluşmasının temelinde kendini biricik sayıp kendi dışındaki oluşumları ve kendinin aksak yönlerinin görülmemesinden kaynaklanmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemin tarihin sonu veya insanoğlunun arayışı bitmiştir söylevleri tamda yeni oluşumların yükseldiği ana rast gelmesi yakın dönem için sistemin kendini yenilmez ve yıkılmaz kabul etmesine emsal teşkil etmektedir.

Değişim, hegemonik güçlerin elinde olan araçların analizini yapabilmekle mümkün olmaktadır. Tek kutuplu ve iki kutuplu dünyada bu araçların tümünün tek veya iki elde toplanmasına rağmen günümüzde bu araçların bazılarına sahip olmak mümkünken artık hegemonik gücün içeriğinde değişiklik yaşanmakta ve yeni tarihsel bloklar bölgesel yada medeniyetler üzerinden şekillenmektedir. Kendi bölgelerine sahip çıkma ve tek kutuplu emperyal politikaların önüne geçmek için bölgesel hegemonik güç oluşturulmaktadır. Bu araçların bazılarına sahip olanlar arasında kurulan bu birlikler toptan bir güç olarak dünyanın artık sayısal değeri olmayan güçler halinde paylaşılacağını göstermektedir. Yeni bir oluşum içindeki bölgesel güçlerin yaratacağı bölgesel hegemonya ile halen sürdüğü varsayılan mevcut küresel hegemonik güç arasındaki çatışmalar, mevcut hegemonik gücün zor ve rıza eşliğinde dünyaya bıraktığı izlerden dolayı, bölgesel güçler mevcut hegemonik güce bir meydan okuma gibi çıkmaktadır. Küresel hegemonya uluslararası konsensüsün sağlanması için tarafları arasında dağıttığı kar ve sömürü alanlarını yeniden pay ederek, yapılacak eylemlerde günah ortaklığı şemsiyesinde sessizlik oyunları oynayarak sisteminin devamını sağlamaktadırlar. Değişen ve gelişen karşıt taraf ise artık sessiz oyunun içindeki gür bir çığlıktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bütün sosyolojik açıklamalar, sosyal dünyanın özü itibariyle tarihsel olmasından dolayı zorunlu olarak tarihseldir. Yapı ve eylem ile değişim ve durağanlık arasındaki ilişki süreç olarak anlaşılabilir ve çözülebilir. Süreç ise tarihi oluşturmaktadır. Araştırmamızın dayandığı analiz çerçevesinde kullanılan teori ve kavramsal çerçevenin özü itibariyle kullanılan yöntem olarak tarihselcilik bir anlamda pozitivist ampimizmi ile karşıtlık oluşturmaktadır. Kurumlar, bireysel hareketlerin sonucu değişmezken, problem olarak algılanan pratiklere kolektif olarak oluşturulan tepkiler sonucu değiştiğinden, toplumları incelerken durağanlığın karşısındaki değişim tarihselcilikle anlaşılabilir (Bostanoğlu, 2009: 26-27).

Herhangi bir bilimin metodu şeylerin kaynaklarının araştırılmasıyla mümkün olacaktır. Toplum ve devletin kaynağının incelenmesi tarihselci metodolojiye yönelmektedir (Popper, 1967: 81). İnsan eylemlerinde var olan düzen sonucu çağlara özgü tarihsel yapılar ve kurumlar ortaya çıkmakta ve tarihselcilik iki ayrı dönem arasındaki değişimi yani dönüşümü inceleyerek bu yapıların değişimindeki değişmez yasaların peşinden gitmektedir. İnsan toplumları, insanlarca yaratılmıştır ve insana özgü olayların gelişmesini belirleyen insanların, zihinsel durumundan yola çıkarak tarihin ve genel olarak toplumun açıklanması insanda aranmalıdır. Toplumların kaderlerinin değişmesi insanların zihinsel durumlarında meydana gelen değişikliklere sebep olan etkenler sonucundadır ve tarih nesnel bir araştırmayla sebepleri ve sonuçları gösterecektir (Bottomore, Nisbet, 2010: 46).

“Tarihin başlıca yararı yalnızca insanları çok değişik koşul ve durumlarda sergileyerek ve bize gözlemlerimizi dayandırabileceğimiz malzeme sunarak, insan, eylem ve davranışının düzenli kaynaklarıyla bizi tanıştırmak, insan doğasının düzenli ve evrensel ilkelerini keşfetmemizi sağlar. Bütün zamanlarda ve her yerde insanlar o kadar aydınlırlar ki tarih bize bu bağlamda yeni ya da alışılmadık hiçbir özellikten söz etmez.” (Bottomore, Nisbet 2010: 48). Hume “İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma” eserinden alınan bu paragrafta, tarihin kesin, değişmez yasalarını insanoğlunun dününden çıkararak, geleceği tahmin edebileceğimizi savunmanın haklı tarafları olsa bile insanın kurumlar ve dili aracılığıyla kurmuş olduğu düzenin değişim

içinde olayların biricikliği ve bu değişimdeki biricikliğin önemini elbette ki gözden kaçırmaz.

Tarihselcilik yöntemiyle bütün dünyanın değil, sadece özgül bir bölümünün konu olarak alınması ve bunun diyalektik bir incelemeyle yapılması, ilgili olduğu tarihsel durum içinde belli bir yapının tanımlanmasını sağladığı gibi, alternatif gelişme olasılıkları da ele alınarak rakip yapılar da yönetime dâhil edilmektedir ki bu yolla karşılaştırmalı model uygulanmaktadır (Bostanoğlu, 2009: 26-27). Tarihsel yapıların, tarihsellik bütünü içinde insan faaliyetlerini içeren sadece bir bölümün incelenmesi ve birbirleriyle bağlantılı tarihsel yapıların üst üste konularak incelenmesi ile toplumsal bütün içinde statikliğin devamı anlamında bir yanlıgıyı önler (Bostanoğlu, 2009: 33).

Aslında tarihselciliğin tamamen tarafgirliği Popper tarafından eleştirilse dahi ön deyide bulunabilme tüm bilimlerin amacı olmakla birlikte yapılan bilim, insanın önyargı ve yetiştigi toplumun etkisinden arınmamaktadır (Türkdoğan, 2003: 131,275). Tarihselciliğin Batılı evrelerin evrenselleştirilerek sunulması bir anlamda Popper'ı haklı çıkarsa da hegemonik değerlendirmede Batı hegemonyasının sonucudur. Evrensel yasalara ulaşip olguları açıklamak demek, ön deyide bulunmanın bir gereğidir. İnsanoğlu bireysel veya toplumsal olarak her zaman geleceği görmeyi ve değiştirmeyi dilemiştir. Marx gibi tarihselcilik ve diyalektik birlikte kullanıldığında birçok alternatif sonuç ve çözüm ortaya çıkacağından diğer bir şekliyle ulusların tek tek tarihinin incelenerek yapılan tarihselciliği duvarlar arasına hapsedmenin anlamı skolâstik dogmanın devamının göstergesidir. Bu açıklamalar sonucunda yapılan bu araştırmada teknik olarak dokümantasyon taraması sonucu elde edilen veriler ışığında nesnel çıkarımlarda bulunulmuş ve elde edilen bilgiler çatışmacı yaklaşım çerçevesinde genellemelere varılarak sunulmaktadır.

Sosyal yaşamda her şey birbiri içine geçtiği için birinde yaşanan bir değişiklik diğerini de etkilemektedir. Cox'un tarihsel yapıları üçe ayırarak, üretimin örgütlenmesi, devlet biçimleri ve dünya düzenleri, incelemesi sonucu bu alanlar, baskın yapıların ve onlara rakip çıkan yapıların birbirini izlemesi çerçevesinde incelenebilecektir. Üretimin örgütlenmesi devlet yapılarındaki değişimi devlet yapılarındaki değişim ise, dünya düzeni problemini değiştirmekte ve bu etkileşim tek yönlü olmamaktadır (Bostanoğlu, 2009: 26-27). Araştırılan konunun gereği yapılan inceleme Cox'un sınıflamasına göre yapmış olsa bile incelenen konuyu sosyolojik bir değerlendirmeye tabi tutulduğundan dolayı bunlara ilaveten toplumsal yaşamla daha yakın duran üst yapı

unsurları da ayrıca eklenmiştir. Buna mukabil kültür ve eğitim, kitle iletişim de açıklamanın içinde bulundu. Sadece üretimin örgütlenmesi, devlet biçimleri ve dünya düzenleri olarak sınıflandırmaya tabi tutulsaydı sosyolojik bir çözülemeye ulaşamaz, araştırma uluslar arası ilişkiler ve ekonomi eksenli kalırdı.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Çatışma Kuram: Çatışmanın Kökleri

Çatışma insanoğlunun varlığıyla birlikte ortaya çıkmasına rağmen sosyal bilimler kuramcıları çatışma ve düzeni birbirinden ayırarak sadece kullandıkları amaç ve araçlar arasındaki ilişiyi kesin sınırlarla bölme yoluna gitmişlerdir. Oysaki insan kendi içinde id ve süperego arasında sürekli bir çatışma yaşamakta, bu çatışmada üstün gelen tarafın gücü ise bireyin kendi tarihindeki gelişme aşamasında yatmakta ve insanın kişiliği ve yaşamında kurulan düzendeki baskınlık bu çerçevede düşünülebilir. Bir insanın diğer bir insanla sürekli yaşadığı çatışma ve bunun büyük sahnesi olan iktidar ile yönetilen çatışması daha da büyük bir alanda gerçekleşen devletler ve medeniyetler çatışması kendi tarihsel koşulları ve bunların yarattığı güç ilişkisinde değerlendirilebilir. Çatışmacı teoriler, kuramlarının temelini çatışma üzerine kurdukmakta, düzeni idealize hatta ütöpik etmektedirler. Fakat bu çatışmalarla dolu dünyada yapısalcılar çatışmayı araç olarak almakta ve çatışmanın birleştirici yönü ele alınarak incelenmektedir. Oysaki düzen ve çatışma biri olmadan diğerinin olmayacağı “yin ve yangı” temsil etmektedir. Artmaları ve azalmaları birbirleriyle ilişiyine ve niceliğine bağlıdır. Genel olarak çatışma kuramcıları temelde birleştikleri üç yargı vardır. Birincisi insanların elde etmeye çalıştıkları fakat toplumlar tarafından belirlenmemiş ortak temel çıkarlara sahip olmalarıdır. Çatışmacılar ikinci olarak toplumsal ilişkilerin çıkış noktasını güç ile açıklamakta ve gücü az bulunur, eşitsizce bölünmüş, çatışmanın zorlayıcısı olarak görmektedirler. Son olarak; değerler, düşünceler bütün toplumun kimliğini ve hedeflerini belirleyen araçlar değildir ve farklı toplulukların kendi amaçlarını gerçekleştirmek için değerler ve düşünceleri kullandıkları silahlar olarak görmeleridir. Çatışma kuramcıları ayrıca ideoloji ve meşruiyet kavramlarının üzerinde durarak devlet ve toplum arasında olan ilişiyi çözümlenmektedirler (Wallace, Wolf, 2012: 108-109).

Toplumunu tarihsel süreçte değerlendirdiğimiz takdirde mikro düzeyden makro düzeye doğru yapılacak incelemede insanın durağan özelliklerinden bir şey kaybetmemesine rağmen değişim daha çok teknolojik ve çevre koşullarından dolayı toplum kompleks bir yapıya doğru gitmiştir. Yaşadığımız toplumsal olayları ve olguları açıklarken insanın temel özelliklerinden yola çıkarak basitleştirmiş olmakla birlikte

toplumla ve teknolojiyle açıklamaya kalktığımızda ise karışık bir yapıyla karşılaşmaktayız. Oysaki bu karmaşıklık insani özelliklerinden dolayı değil, bu özelliklerin yaratmış olduklarıyla ilgilidir. İnsan yapısıyla ilgili olarak Batıdaki filozofları ele aldığımız takdirde iki ayrı gruplaşmayı görmekteyiz. İnsanın yapı itibarıyla kötü olduğunu düşünen Hobbesyenler ve insanın iyiliğini görüp kötü yönünü görmeyen Rousseaucular. Bu iki zıt görüş karşısına Doğu filozoflarının savunduğu yaratılmışların en güzeli ve aşağıların aşağısı tabirinin bir arada olduğu düşüncesi hakimdir.

Çatışmacı analizle tarihsel olarak günümüz hegemonik medeniyetlerin gelişimini incelendiğinde Westfalia antlaşmasının öncesi ve sonrasını ayrıca Birinci Dünya Savaşı ve öncesini değerlendirmeye tabi tutabilir. Bu ayırım yapıldığı takdirde ise çatışmanın Batı insanı tarafından üste çıkarıldığı, uyum ise bastırıldığı bir durum haline gelmektedir. Bu durumun yaşanmasını anlayabilmek için yaşanan çağın şartları ve coğrafi faktörlerin etkisi eklenerek değerlendirmeye tabi tutulabilir. Çatışmanın Batı yaşam tarzı olduğu ve Westfalia öncesi aile içinde gerçekleşirken sonrasında ise aile içinden çıkmış olduğu görülebilir. Çatışmanın aile dışına yönelmiş olmasına rağmen Birinci ve İkinci Dünya savaşları çatışmanın insanın yapısında baskın hale geldikten sonra aile içi ve dışını bir tutacağını göstermektedir. Günümüz dünyasında egemen olan sistemin doğasının çatışma merkezli olması sistemin doğup geliştiği medeniyetlerle alakalı olduğu sonucuna götürmektedir. Halkları ekonomik, siyasi, toplumsal ve demografik olarak düzenli bir şekilde ayıran sistem, çıktığı medeniyeti geliştirme ve kendisine daimilik sağlama amaçlı çatışma temelli koşulları yarattığı görülmektedir (Wallerstein, 2004: 43). Aynı kökenden çıkan ve iki kutuplu dünyada çatışan iki sistemin egemenliği altındaki güç, toplumları kendi içinde sınıflara ayırarak çatışma ortamı yaratmakta ve bu çatışmayı olağan hale getirerek sistem kendisini yenileyerek devamını sağlamaktadır. Bireyselliği yaygınlaştırarak çıkar çatışması yaratmakta bunun sonucunda ise kapitalist sistem kendine bağlı köleler ile emperyal tutkularına meşruluk kazandırmaktadır. Bu meşruiyeti devlet temelli ve küresel birlikler-kuruluşlar işgal hedeflerini bireysel olarak müreffeh bir yaşam sloganı altında kullanmaktadır. Küresel olarak tekelleşen firmalar ise bu bireysel çıkar çatışmasının makro görünümüdür. Buna binaen araştırmanın değerlendirmesi çatışmacı yaklaşımla yorumlamak tercih edildi. Çatışmacı kuramlarının anlayabilmek için siyasal düşüncede özgürlük, eşitlik ve toplum sözleşmeleri, güç,

mevki, meşruluk ilişkileri üzerinde durulması gerekmektedir (Aksoy, 1994: 14). Bundan dolayı çatışmayı en temelden başlatmak zorunluluğu doğmaktadır.

Platon çatışmayı sınıflar arası çatışmada açıklar ve bu çatışmanın nedenini tutkulara bağlamaktadır. Sınıf çatışmasını timokrasiden oligarşiye geçişte anlatan Platon biriktirmeden ziyade harcamanın üstünde durur ve bu düşüncesi Weber'de tekrar hayat bulur. Yönetici sınıfa hizmet eden kanunların aslında yönetici sınıf için anlamsızlığı üzerinde duran Platon'un aynı şekilde kanunların egemen sınıf için anlamsızlığı ve etkisizliği Marksist düşüncede bir daha tekrar edilmektedir. Platon değişimin aristokrasi-timokrasi-oligarşi ve demokrasi arasında devri dalgalı halinde devam ettiğini savunur ve her yönetim şeklinin, yönetimi kendi isteğine göre düzenlemesi ve tutkularıyla hareket etmesi sonucu sınıf savaşlarının sürekli var olacağını vurgular. Değişimin savaşla çözüleceğini düzenin savaşın sonucu oluşacağını söyleyen Platon, düzenin sürekliliğinin olmadığını da vurgulamaktadır (Popper, 1967: 44-45). Platon iç birliğin olmaması ve ekonomik sınıf çıkarlarının körüklediği sınıf savaşının bütün devrimlerin itici gücü olduğunu ve herhangi bir toplum düzeninin değişmesi, yönetici sınıfın içindeki birliksizlikten kaynaklandığını söylemektedir. Ona göre en iyi devleti oluşturmanın yolu sınıf savaşından ekonomik çıkarların etkisini asgariye indirmekle mümkün olabilir. Servet birikiminin tehlikeleri üzerinde duran Platon, toplumun koca bir aile olarak kendini görmesi halinde bu sorunlar çözülebilir (Popper, 1967: 48,49-52).

İbn-i Haldun yapılan çalışma için önemi toplumların ekonomik faaliyetleri ile bu faaliyetlerin sosyal yapıda ki farklılığı bağdaştırmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal ve siyasal yapılarının ekonomik yapının belirleyiciliğiyle açıklamasının yanı sıra İbn-i Haldun ekonomik hayattaki bozukluğun ahlaktaki bozukluğa yol açtığını da söylemektedir. Üretim tarzlarına göre toplumları sınıflandıran İbn-i Haldun zenginliğin kaynağını üretim ve nüfusta görmektedir. Üretim ve nüfustan dolayı refah ve bolluğun çokluğu, alışkanlıklara yol açmakta ve bu alışkanlıklar . yaşam için zaruri olmayan şeyleri zaruri hale dönüştürmektedir. Bundan dolayı talebin artması ise ürünlerin fiyatlarında artmaya neden olmaktadır. (İbn-i Haldun, 2004: 497). Kentlerin tüketime neden olan alışkanlıkları yarattığını söyleyen İbn-i Haldun, tüketimi çatışmanında merkezine koyar. Zenginleşmeyle birlikte elde edilen mal ilk önce devlet yöneticilerine ve onlara yakın olanlara dağılmaya başlar. Makam ve nüfuz üzerinde de duran İbn-i Haldun, devletlerin gelişmesiyle birlikte artan zenginlik ve refah, sahibi olanları korumaya iter. Nüfuz ve makam ise göz dikilen servetin korunması için gereklidir.

Devletin kullanılarak alınmasından korkulan zenginlik, çatışmaya neden olmakta ve insan tabiatında bulunan düşmanlık, haksızlık ve çekememezlik duygularının kaynağıyla çatışmayı açıklamaktadır (İbn-i Haldun, 2004: 502,503). İbn-i Haldun çatışmanın dinamosu olarak ekonomiyi ve buna bağlı olarak oluşan çekememezlik, düşmanlık ve haksızlığı koymakla birlikte bu vasıfların iyi olmadığını ve güven duygusunu zedelediğini söylemektedir. Aslolan iyilik duygusudur ki bu duyguyu da asabiyetin oluşması temeline koyar ve gelişmenin ancak asabiyetin varolmasıyla sağlanacağını söyler.

İbn-i Haldun'a göre insan yaşamını ve varlığını sürdürmek için gerekli ihtiyaçlarını tek başına karşılayamadığından dolayı yardımlaşmaya muhtaçtır. Bu yardımlaşma ise amaç ortaklığı ile ancak gerçekleşebilir. Amaç ortaklığının devam etmesini sağlayan düşünce deneyimler sonucu ortaya çıkan kar zarar hesaplarıyla şekillenmektedir. Aksi takdirde çatışma, tartışma ve savaş kaçınılmazdır (İbn-i Haldun, 2004:651). Yardımlaşmada akrabalık bağı üzerinde duran İbn-i Haldun gücün ve kuvvetin oluşabilmesi aynı soydan gelen insanların dayanışmayla güçlü bir topluluğa dönüşmesi ile mümkün olacağını savunmuştur (İbn-i Haldun, 2004:169). Güç sonucu oluşan yayılma politikasıyla birlikte oluşan bolluk ve refah ancak başka devlerinde bu bolluk ve refahtan hisse almasıyla devam ettirilebilmektedir vurgusuyla hegemonya için gerekli olan rızanın nasıl oluştuğunu da ilk açıklayanlardandır (İbn-i Haldun, 2004:191). “Nefis ve kalp daima kendi kavimlerine galebe çalmış ve kendi kavmine boyun eğdirmiş olanların olgunluk ve üstünlüklerine inanır.” (İbn-i Haldun'dan aktaran Kongar, 2008: 66). Bu sözüyle de İbn-i Haldun asabiyet ve yardımlaşma sonrası elde edilen güçle birlikte yenilen kavimler İbn-i Haldun'a göre yenen kavimlerin kültürlerini benimsemektedir.

Batılı birçok düşünürün aksine İbn-i Haldun insanın iyilik fitratı üzerinde durur ve bu iyilik fitratıyla devleti özdeşleştirir. İnsanda var olan düşünce gücüyle insan hayvani olandan uzaklaşır ve iyiliğe meyleder. Devlet ve siyaset insanın düşünce gücünden doğan kurumlar olduğundan dolayı siyaset ve hükümdarlıkla uyumlu olacak olan iyilik vasfıdır. Devletin hakikati olan asabiyet (birlik ruhuna dayalı kuvvet) iyilikten doğan şan, asalet ve ululukla gerçekleşir. Bir devletin var olmasını ve devamını sağlayan halkının güven içinde olmasıdır ki bunu ancak iyilikle yapılan bir yönetim sağlar (İbn-i Haldun, 2004: 196). Yönetilmek yönetimin altında bulunan her birey için kaçınılmaz bir durumdur. Önemli olan yöneticinin vasfıdır. Yönetici eğer baskıcı olursa

yönettikleri tembelleşir ve cesaretleri kırılır. İnsanların güçlü kişiliklerinin kaybettirmeden ve cesaretlerinin kırmadan olan yönetim ancak yola getirme ve öğreticiliği esas alınması ile gerçekleştirilebilir. Böyle bir durumda ise kendine güveni olan toplum oluşur (İbn-i Haldun, 2004:167). Aksi takdirde ise yönetimin kötülöklere yönelmesiyle bir devletin çöküşü başlar. Kötülüğün topluma yansması sonucu saygı ve hürmet vasıflarının yitilmesiyle asabiyet bozulup egemenlik kaybolmaktadır (İbn-i Haldun, 2004: 196).

Doğa insanları doğuştan bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından o kadar eşit yaratmıştır ki insanlar arasındaki farklılık bile eşitliğe giden yolu göstermektedir. Bir insanın kendinden daha güçlü veya zeki bir insanın var olmasına inanmaması herkesin kendinde gördüğünden memnun olması anlamına gelir ki bu da yetenek eşitliğinden amaçlarımıza erişme umudunun eşitliği doğar. İki kişi aynı anda bir şeyin olması için mücadele verse birbirlerine düşman olurlar. Bu nedenle birbirlerini yok etmeye ve egemenlikleri altına almaya çalışırlar ki buna dayanarak açıklanırsa eşitlik kişide güvensizlik duygusu oluşturur. İnsanın güvensizlikten kurtulması için ve kendi varlığını güvence altına alması gerektiğinden insan, zor ve hile kullanarak bu duyguyu yenmeye çalışır ki burada herhangi bir ters durum görülmez. İnsan doğasındaki rekabet, güvensizlik, şan ve şeref temel kavga nedenidir ve bu duygular ve durumlar sonucunda insanın hayatında çalışmaya yer yoktur ve sürekli şiddet, ölüm korkusu ve tehlikesi vardır. İnsanın hayatı yalnız yoksul vahşi ve kısa sürelidir. Böylesi bir ortamda savunma amaçlı her şey mubahtır bu doğal bir haktır. Sürekli savaş durumundan ve sürecinden kaçmak için insan ikinci doğa yasası olan barışı ve kendini korumayı istiyorsa her şey üzerindeki hakkını bırakıp ancak başkalarına karşı kendisine tanınan hakla verilen özgürlükle yetinmelidir (Hobbes, 2012: 99-105). Taraflar böylesi bir sözleşme durumunda kendi hak ve özgürlüklerini egemene devrettikten sonra bu sözleşmeyi iptal etme yetkisini kaybetmiş olmakta söz ve karar yetkisini egemene devretmiştir (Aksoy, 1994: 31; Hobbes, 2012:137). Sözleşmenin oluşturulmasında söz ve karar yetkisi sadece egemene aittir. Şeref ve itibar için sürekli rekabet içinde bulunan insanlar kendi aralarında kıskançlık ve nefret tohumları ekerler ve bunun sonucunda da savaşlar yaşanır. Kendini başkalarıyla sürekli kıyaslayan insan kendi yeteneklerini üst tutarak her alanda kendini göstermek ister. Bu durumun yönetimde yaşanması kargaşa ve iç savaşa neden olur. İnsanın rahatlaması sonucu oluşan denetleme arzusu bilgeliğini kanıtlama alanı da yarattığından yönetenleri denetleme arzusu üst seviyeye çıkar.

Hobbes bundan dolayı halklara yöneticiler tarafından müreffeh bir ortamında oluşturulmaması taraftarıdır (Hobbes, 2012:135). Çatışmanın insan doğası ve şartların yapısı gereği ortaya çıkması doğal olarak insanın makûs kaderidir. Hobbes'a göre insan doğal olarak kendi çıkarı ve iyiliği peşindedir.

Devletlerin yönetim şekline eleştirel yaklaşan Hobbes'e göre egemenliğin büyük bir mecliste olmasıyla bir çocuğun elinde olması arasında fark yoktur. Nasıl ki bir çocuk sunulanların karşısında kendi muhakemesinden yoksun ve kendisine nezaret edenlerin tavsiyelerini doğru sayıp uyması gibi mecliste iyi olsun kötü olsun çoğunluğun görüşünden ayrılma özgürlüğüne sahip değildir. Büyük devletlerde egemen meclisler olağanüstü durumlarda diktatörlere muhtaçlık ortaya çıkar ki güç tek elden yönetilmeye başlar ve böylece meclisin yetkileri gasp edilerek meclis işlevsiz hale getirilmiş olur (Hobbes 2012: 150). Sonuç olarak Hobbes insan temelde çıkar üzerinde eylemde bulunduğundan diktatörle meclis yönetimi arasında iyimser bir ayırım yapmaz ve iki yönetimin çıkış noktasını çatışma kökenli insan yapısına dayandırarak ütopyik iyimserliği benimsemez.

Machiavelli için toplumun toplum özelliğine sahip olabilmesi onun siyasi niteliğinden kaynaklanmaktadır. Toplumun iki farklı mizacı bulunmaktadır: biri halk biri büyük olanların mizacı fakat toplumsal ilişkiler siyasi iktidar tarafından şekillendiğinden halkın mizacı da siyaset yani büyükler tarafından şekillenmektedir. Buna rağmen halk ile büyükler arasında yani egemen sınıf arasında çatışma ve bölünmüşlük bitmez. Bu çatışma ve bölünmüşlük siyaset ile yönlendirilebilir ki siyaseti yönetme sanatı olarak görür. Machiavelli için kaçınılmaz çatışmada asıl sorun çatışmayı yönetme becerisidir. Siyasi ahlak ve özel ahlak arasındaki en önemli ayrımı ise şiddete başvurma, yalancılık ve sözleşmelerden vazgeçme gibi davranışları kullanma hakkına sahip olmakla açıklar (Vergin, 2003: 101-103, Landi, 2000: 51). Çünkü iktidar şiddete başvurma, yalancılık ve sözleşmelerden vazgeçme hakkına sahipken halk bu hakka sahip değildir. Fakat halkın ne zaman ne yapacağı da belli olmadığından iktidar her zaman uyanık olmalı ve iki yüzlü davranmalıdır. Halkın kullanılarak ya da seçkinler tarafından ihtilal yapılarak elde edilen güç ve sistem ancak kendinden öncekileri ve kendine düşman olanları ihtilalin sıcaklığında yok edilmesi ile sürdürülebilir. Bürütüsün oğulları olarak kavramlaştırılan şiddet meşruiyeti Robespierre ve Stalin gibiler uygulayarak somut örneğini göstermişlerdir. Halkın hürriyetinin kulluk kölelikle aynı olduğunu söyleyen Machiavelli, seçkinler ve halk arasında kalan hükümdarın,

seçkinlerin idaresinde bulunduğu onların bitmek bilmeyen iştahlarına ve kazanma arzusuna boyun eğmesi gerektiğini böyle yaptığı takdirde de halkın düşmanlığı sonucu tahttan indirileceğini öngörmektedir. Üçlü bir çatışma halinde değerlendirmesini yapan Machiavelli bu üçlünün zayıf ve kuvvetli yönlerine değinmiştir. Halkın memnun edilmesinin dürüstlük gibi ahlaki ilkelerle daha kolayken dikkat edilmesi gereken noktanın halkın zulme katlanmayı istemeyen yapısıdır. Fakat hükümdar halk tarafından her an terk edilme riskiyle karşı karşıyadır. Oysaki seçkinler hükümdarla aynı güçte ve az oldukları için hükümdara daha fazla güven verirler. Uyanık ve öngörülü olan seçkinler, hükümdarın zararlarına olan bir davranışta bulunması karşılığında hızlı bir şekilde karşıt tepki geliştirip bu çatışma ortamlarında güçlüden yana tavır koymalarıyla güvenilmemesi gerekmektedir (Machiavelli, 2011: 37,38; Landi, 2000: 45,52). Machiavelli değerlendirmesini kendi döneminin şartları altında hazırlamış olmakla beraber üç sınıfın belirgin özelliklerini betimlemesiyle günümüz siyasi ve seçkinlerine yön göstermektedir.

Taraf olmanın öneminden bahsederken Machiavelli, tarafsızlığın yararsız ve aykırılığına vurgu yapmaktadır. Tarafsızlık ile kimsenin gönlünü kazanamaz ve kendi saygınlığınızı da yitirdiğiniz bir durum olarak kaybetmeye mahkûmsunuzdur. Çünkü taraf olduğunuz kazanmışsa sizinle kazandığı için size bağımlılık oluşur, eğer taraf olduğunuz kaybetmişse taraftar olduğunuz kendi yükselme kaderine sizi ortak edecektir. İktidarın oynak bir güç olduğunu bundan dolayı güven rehabetine kapılmaması öğütünde bulunur (Machiavelli, 2011: 86). Hegemonik güç olmanın rıza çerçevesi değerlendirildiği takdirde taraf olmanın çıkarla aynı anlama geldiği ve çıkar çatışmalarının her zaman var olması rıza temelli birliklerin varlığını göstermekte ve kendi taraf kitlesi oluşturmanın önemini göstermektedir. Machiavelli'nin tarafsızlığın önemi değerlendirildiğinde çatışan tarafların çatışma sonucu galip gelmekle her şeyin bitmediğini asıl şimdi kazanılan her şeyin korunmaya muhtaç olduğunu ve taraflar arasında kaybeden güç sahiplerinin iki yüzlü varlığından bahseder ve o yalanı insani yapının temelinde göstermektedir.

Bölünmüşlüğün karşıt taraf için zafer anlamına geldiğini söyleyerek hükümdarların işgal politikalarına yol gösteren Machiavelli saygınlık ve kurnazlıkla ve askeri güçle, yapılan hataların üstünün örtülebileceğini söyleyerek ikiyüzlülüğün siyasal uygulanış yöntemlerini vermektedir. Dindarlık gözleri boyayan bir kalkan gibidir Machiavelli'de, senin nasıl görüldüğüne gerçekteki ayırım dindarlıkla ve kullandığı sık

sık tekrar ettiğın evrensel iyi, ahlak kavramları imparator için saygınlık ve akabinde kazanacağı halkın desteğıyle başarıyı getirecektir. Ona göre siyasette korku sevgiden daha çok işe yaramaktadır. Mal sevgisinin candan önce geldiğı için hükümdarın yönetirken halkın ve elit tabakanın malına karşı saygılı davranması gerekmektedir. Hükümdar başarıyı istiyorsa sevilmeyen insani vasıfları ve değerli görülen vasıfları bir arada bulundurması gerekmektedir. Önemli olan kötü tarafıyla uyguladığı yönetimini değerli ahlaki vasıflarla örtmektir (Machiavelli, 2011: 68,69).

2.2. Marx, Sınıfsal Çatışma ve Lenin, Emperyalizm

Marx maddi emek olarak üretim etkinliğini ele almış ve kuramını maddi olgular üzerine kurmuştur. Kapitalist üretimin yerine sosyalis düşünce ve üretimi getirmiştir. Marx Hegel'in sunduğı idealizmin, muhafazakârlık ve devletin kaynağını kutsala bağlaması insanların karşıt çıkarlar içinde toplumsal gerçeklik anlayışının yanılmasına götürdüğünü söylemektedir (Turner, Beeghley, Powers, 2010: 129). Hegel'den etkilenen Marx, Hegel'in felsefesinin tersini oluşturmuştur. Hegel'in akla verdiği önem Marks'ta maddi etkenler olarak değişmiştir. Diyalektik yöntemin uygulanmasında Marx Hegel'in yöntemini ters yüz etmiştir.

Marx, insanın doğuştan çıkar duygusuna sahip olduğunu ve bu çıkara göre davranılmadığı takdirde bunun sadece toplumsal sistem tarafından yanıltılmış olmalarından kaynaklandığını söylemektedir. Tarihsel ve çağdaş toplumun Marx farklı çıkarları elde etmek için farklı toplumsal kümeler arasında yaşanan çatışmaya göre incelemesini yapar ve ideolojilerin yapısı ile onları yayanların çıkarları arasındaki bağlantıyı ortaya koyar. Toplumsal çatışma yollarını ise mülk sahipliğı ile teknolojiye dayandırarak açıklar (Wallace, Wolf, 2012: 112,133). Tarihsel materyalizm, toplumsal formasyon içindeki ekonomik yapı ile siyasal ve ideolojik üstyapı birlikte bulunmalarına rağmen ekonomik yapı üst yapının temeli mahiyetindedir ve son kertede belirleyicisidir. Fakat üstyapının ekonomik yapı karşısında görece bağımsızlığı ve buna binaen ekonomik yapıya etkisi ve özgün konumu vardır ki bunu altyapıyı dönüştürme, biçimlendirme, düzenleme ve denetleme görevlerini yaparak yerine getirir. Toplumsal formasyon nitelikleri birbirinden ayrı olan birçok üretim tarzlarını barındırmasına rağmen bu üretim tarzları arasında karşılıklı etkileşim bulunmakta fakat bir tanesi başat role sahip olmaktadır. Üretim tarzında üretici güçler ile üretim ilişkilerinin birliğini rağmen altyapı ve üstyapıdaki dönüşümlerin temelinde üretici güçler ile üretim ilişkileri

arasındaki çelişkiler yer alır ve ekonomik, sosyal ve siyasal krizlerde bu çelişkilerden doğar ki bu çelişkiler yeni oluşumların tohumlarıdır. Bu krizin ortadan kaldırılmasının tek yolu ise yeni üretim ilişkileri ile çatışan eski üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıdır. Hegel’inde vurguladığı gibi eski tamamen yok edilerek yeni varlığını sürdürebilir. Tüm üretici güçler gelişmeden daha yeni daha yüksek üretim ilişkileri gelişmeden, toplumsal yapı yok olmaz. Marx’a göre devrim özgür insan tarafından, ekonomik ve sosyal alanda ortaya çıkan çelişkilerin siyasal ve ideolojik düzeyde belirmesi ve üstyapıda ortaya çıkması ile gerçekleştirilir (Aksoy, 1994: 51-54; Turner, Beeghley, 2010: 151).

Toplumsal işbölümü sonucu toplumun sınıflara ayrılması devleti doğurmuş ve devlet siyasal ve ekonomik gücü ellerinde tutanlarca kullanılmaktadır. Marx egemen sınıfın devletin içeriğini ve işlevlerini belirlediğini vurgulayarak tabi olanların sadece piyonluğundan bahseder ki çıkar çatışmasının devlet ve devleti oluşturan sistem tarafından gösterilmediğini söyler (Aksoy, 1994: 52,55). Devlet toplum ilişkisini açıklarken üretim sürecine ve ilişkilerine odaklanmakta ve devletin dış politikasını yine ekonomik üretim ve bu üretime yönelik işleri kontrol edenler ile işleri yapanlar arasındaki güç ilişkilerinde bularak, üretimdeki güç ile devletin uluslararası gücü ve aradaki bağı da yine bu bağlamda çözümler (Embel, 2004: 15). Kısacası sınıfsal egemenliğin toplumsal egemenliğe dönüştürülmüş ve bu egemenliğin yasal hale getirilmenin anlamıdır devlet. Kendi içinde çelişkiler doğuran yasallaşma ve egemenlik içeriğinde demokratikleşme sürecinin düzenlenmesi, biçimlendirilmesi ve yönlendirilmesi ile egemenliği sınıfsal çıkarların hizmetine sunup demokratikleşmeyi de eğip bükerek sınıf çıkarlarının aracı haline getirmesi kendi içinde çelişmesini yaratmaktadır. Devlet için sivil toplum araç mahiyetindedir ve bu aracı sınıf egemenliğini toplumsal egemenliğe dönüştürürken kullanır. Devlet yasallığını sivil toplum ve sivil toplumun özgül bir parçası olan ideolojik aygıtlardan ve bu aygıtların biçimlendirdiği ideolojilerden faydalanmasına rağmen bu faydalanmanın yarattığı çelişkilerden ise devletin ekonomik yapı ve egemen sınıf karşısında görece bağımsızlığı oluşur (Aksoy, 1994: 9,10,52).

Toplumsal sınıfların arasındaki farklılığın belirgin hale gelmesiyle toplumsal yapının her alanında (ekonomik, sosyal, siyasal) çatışma oluşmaya başlar ve çatışma egemen sınıf tarafından elimine edilmeye çalışılır. Egemen sınıf bu çatışmanın toplumsal yapının bütünlüğüne zarar vereceğinden ve devam eden sınıf çıkarlarının

zarar göreceğinden ötürü çatışmayı önleme yoluna giderek çatışmanın sınırlanması ve denetim altına alınması için uğraş verir. Bu amaçlar dairesinde ya kendi içindeki birliğini ve bütünlüğünü sağlayarak tek bir güç olarak diğer sınıflar karşısında bağımsız ve etkin olma yoluna gider ya da hem kendisiyle işbirliğine gidenler hem de karşıt sınıftan olanlar üstünde ideolojik hegemonyasını kurarak kendi çıkarlarını ve egemenliğini topluma ait olarak göstererek onay sağlamak ister. Egemen sınıf denediği bu iki yolu devlet aracılığı ile gerçekleştirmek zorundadır. Bundan dolayı devlet egemen sınıfların kendi gelişme sürecine paralel olarak oluşturulmuş ve amaçlarını gerçekleştirme adına bir araç olarak kullanılmaktadır (Aksoy, 1994: 55).

Hegel için ekonomi, sivil toplumun bir parçasıdır ve aile, devlet arasında duran sivil toplum bireyin çeşitli toplumsal kuruluşlara doğrudan katılımı ile oluşmakta ve böylece devlet ve sivil toplum ayrımına gitmektedir (Ritzer, 2011: 179). Marx ise hangi toplumda ve dönemde olunursa olunsun dönemin toplumsal formasyon içinde ekonomik, siyasal ve ideolojik yapıların bütünlüğünü incelerken bir bağlantılar zinciri kurar. Bu zincir herhangi bir toplum içindeki üretici güçlerin bir gelişme aşamasıyla ticaretin, üretimin ve tüketimin biçimini ve bu ticaretin, üretimin, tüketimin belirli bir gelişme aşamasında alındığında buna denk düşen aile, sınıf ya da bir zümre örgütlenmesi ile sivil toplumun biçimi görülür. Bu etkileşim içinde sivil toplumda ise kendisinin resmi görünüşü olan politik toplumun biçimini bulur (Aksoy, 1994: 53; Wallace, Wolf, 2012: 125).

İnsan Marks'a göre toplumun dışında düşünülemez. Toplumsal etkinlik olarak ve bireysel olarak toplumsal koşullar tarafından biçimlenir. Toplumsal ve tarihsel bir varlık olan insan kendi biçimlendirilmesinde görece özerktir yani hem kendi etkinliğinin nesnesi ve hem de öznesidir (Aksoy;1994: 57; Bottomore, Nisbet, 2006: 146). İnsan bireysel ve toplumsal ihtiyaçları için dünyayı dönüştüren insan aynı zamanda kendi tabiatına da etki ederek silik güçlerini geliştirir ve güçlendirir ve bu edindiği güçlerle eylemde bulunmayı amaçlar. İnsan nesnel dünyanın bilgisine sınırlı olarak duyumlardan sağlar ve bu sınırlı bilinç en yakın çevreden başlayıp kendinin dışında yer alan öteki şey ve öteki kişilerin bilincine doğru gelişir. İnsan bilinci bu oluşuma bağlı olarak tarihsel bir süreç zarfında gelişir. Birinci aşamada bilinç doğayla özdeşleşir ve doğaya karşı sınırlı davranışları kendi aralarındaki ilişkinin de sınırlandırılmasında kendini gösterir toplumsallaşma ve işbölümün yaygınlaşması akabinde üretici güçlerin gelişmesine paralel olarak insanda kavramsal düşünme ve

soyutlama yetisi gelişmeye başlar ki bu aşama ikinci aşamaya geçildiğinin göstergesidir. Başlangıçta amaçlı, özgür, bilinçli bir varlık olarak insan tarihin öznesi ve toplumsal dünya karşısında nispeten bağımsız olmaya başlar. Bu gelişim sürecinde toplumsal işbölümünün gelişmesiyle birlikte insanın özgürlüğünün içeriğinde sapmalar meydana gelmekte ve mücadele yön değiştirerek egemen sınıfların ekonomik sömürü ve baskısının ortadan kaldırılması mücadelesine dönüşmüştür. Gelişim sürecinin sonunda ise insan bilincini insanın toplumdaki yeri ve sınıf durumu belirlemeye başlar (Popper, 1968; 116 Aksoy, 1994;61). İnsan nesnel dünyayı değiştirirken kendi kendisini gerçekleştirir ve nesnel dünya karşısında eriştiği görece özerklik sınıfsal ayrılma sonucu ekonomik sömürü, siyasal ve toplumsal bağımlılıkla sonuçlanmaktadır. Egemen sınıfın egemenliğinin sınıf mücadelesi yoluyla ortadan kaldırılmasıyla özgürleşme kendini gösterir fakat insan üretimi temel gereksinimleriyle sınırlayıp kendisi için boş zaman yaratarak tam olarak özgürleşir. Eğer sınıf mücadelesi karşısında özgürleşme gerçekleşmez ise insanın doğa karşısındaki özgürleşmesi de gerçekleşmez Dolayısı ile insan ve özgürlük arasında var olan ilişki ancak sınıf egemenliği tamamen yok edilerek gerçekleşir (Aksoy, 1994: 62). Sınıf, toplumun sömürü ve yapay bilinçlenmesini beslerken ekonomik hayatın yapısı da buna bağlı olarak yabancılaşmayı yaratır. Üretimdeki yabancılaşmayla birlikte insanın gerçek yaratıcı çalışma yapısı bozulur ve birbirleriyle olan ilişkileri işyerindeki ilişki kalıplarıyla sınırlandırılır. İş bölümü, özel mülkiyet, ticari ilişkilerin nakit para bağlantıları insanları ürettiklerine, üretim işine, kendi özlere ve birbirlerine karşı yabancılaştırdığından dolayı boş zaman yaratmaya yönelik eylemler ve egemen sınıfı kaldırma çabaları sonucu özgürlüğüne kavuşur ve aslına döner (Wallace, Wolf, 2012: 134).

Feodalizmden çıkan kapitalizm ve bu çıkarlarına göre hareket eden insanın davranışlarının doğal sonucudur. Bu değişim ve dönüşüm üretimin ve tüketimin sosyal sistemin birbirini etkileyen iki parçası olması sistemin sınıfsal yapısıyla ilişkilidir. Feodalizm kendi içinde kendisini kapitalizme dönüştürecek iç çelişkilere sahipti. Bu çelişkilerin temelinde, gelişmeye ve gelişmeye kapalı kullanım değeri için üretim yapan küçük köylü işletmeleri ve feodal beye bağlı yarı örgütlenmiş büyük işletmeler, kral-kilise-soyulu sınıflar tarafından el koyulan artı ürün ve artı emek sömürüsünün yanı sıra hukukun ve siyasal yetkilerinde bu üçlü tarafından yetkilerin bölünmesi kilise ve devlet arasındaki içsel ve dolaysız bağlantısı ve iç örgütlenmelerinin örtüşmesi sonucu feodal toplumda ekonomik sömürünün yanı sıra hukuksal ve siyasal eşitsizlikler

bulunmaktaydı. Bu temeller eşliğinde insanın insana bağımlılığı, feodalizmin içinden kapitalizmin doğuşunu hazırlamıştır (Aksoy, 1994; 65). Avrupa’da yaşanan yeni keşifler sonucu ticaretin ve alışverişin artması sonucu sermayedar yeni bir sınıfın yükselmesi, makinelerin ve yeni enerji kaynaklarının bulunması yeni bir toplumsal biçimin çıkış noktası oldu. Eski serflerin feodal sınıfların yeni üretim teknikleri geliştirerek ürünü artırma yoluna gitmeleri sonucu işsiz kalmaları, yeni iş olanakları için şehre göçmeleri, yeni sanayilerde ücretli işçiler olarak çalışmaları, sosyal yapıda dönüşümü hazırlamıştır. Kapitalizm üretici güçlerin ve buna bağlı olarak sınıfsal yapının değişimini sağlamıştır (Turner, Beeghley, 2010:151-155).

Toplumsal bağımlılık ve eşitsizlik ilk ortaya çıktığı zamandan bu yana değişikliğe uğramış ve kapitalizmden önce askeri, hukuksal ve siyasal baskıya dayandığından açık ve dolaysız olmasına rağmen kapitalizm, sömürüyü emek ile sermayenin biçimsel eşitliği ve özgürlük koşulları çerçevesinde bir araya getirmesi sonucu ekonomik alanda ortaya çıkmakta ve sömürü üstü kapalı ve dolaylı olarak yapılmaktadır (Aksoy, 1996: 76). Kapitalizm kendinden önce eşi görülmemiş bir devrimi başarmış, çıkarını biricik tutarak altyapı ve üstyapıda köklü değişimlere gitmiştir. Sanayide, ticarete, pazarda, siyasal örgütlenmelerde, inançlarda ve tarih içinde yaptığı değişimlerle kendi çıkarını en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Kendi çıkarı büyürken kendi içindeki çelişkisini yine kendisi yaratmaktadır (Kızılcelik, 1994: 299). Kapitalizm üretim konusunda önüne çıkan engelleri aşma eğilimiyle çelişen kendi içinden doğan engeli vardır ki bu da fazla üretimdir. Çok sayıda işçinin aynı mekân ve zamanda bir araya gelip aynı türden meta üretimi yapması kapitalist üretimin çıkış noktası olmakla birlikte bu üretim sonucu fazla üretim kapitalizmin temel çelişkisini oluşturur (Bottomore, Nisbet, 2006: 148; Kızılcelik, 1994: 304). Bu ürünler sürekli genişleyen pazar arayışına burjuvaziye itmektedir. Pazar arayışı içinde dünyanın dört bir yanına yayılırken kendine bağlantılar kurmak ve her yerde yerleşme, tutunma zorunluluğu getirmektedir. Burjuvazi sermayesini geliştirdiği oranda kendi karşıtlarının da (proletarya, modern işçi sınıfı) gelişmesinin dinamiğini oluşturur. Yeni gelişen üretim araçlarına sahip olamayan orta sınıf büyük işletme sahipleriyle rekabet edemeyince işçi sınıfının yanında yer almakta ve bu sınıf daha da genişlemektedir. Kapitalist sermaye birikimine yol açan ve kapitalist yeniden üretimin ana unsuru olan artı değer üreticisi işçi sınıfındaki bu büyüme ve gelişme burjuvaziyle işçi sınıfı arasındaki çatışmayı artıracaktır. Marks’ın öngörüsüne göre bu çatışma sonucu ise

proletarya burjuvazinin egemenliğine son verecektir (Arı, 2010: 271). Üretim güçlerinin toplumsal özellikleri kapitalist gelişme süreciyle ihtisaslaşmayı artırmakta ve birbirine bağımlı üretim dallarının gelişmesini sağlamaktadır. Kapitalist üretim güçlerinin gittikçe daha güçlenen toplumsal karakteri, üretim araçlarındaki kapitalist mülkiyetin belirlediği kapitalist üretim ilişkileriyle giderek keskinleşen bir çelişki içindedir ki üretim ilişkilerinin tüm değişmelerine rağmen temel karakterlerindeki durağanlık emekle sermaye arasındaki çelişkiyi, derinleştirir. Kapitalist mülkiyetin en güçlü tekellerin elinde yoğunlaşması ve tekelleşme ile devlet gücünün kaynaşması kapitalizmin çelişkisini derinleştirmekle kalmaz, üretimi son derece toplumsallaştıran ve yönetimi tek merkezde toplayan tekelci devlet kapitalizm ise bu çelişkiyi daha da derinleştirir (Kızılçelik, 1994: 304-305). *“Marks’a göre toplum, gerginlik ve mücadele ile değişmeyi yaratan zıt güçlerin hareket eden bir dengesidir.”* Gelişmenin itici gücünü zıt güçler arasındaki mücadele gerçekleştirir. Bu sosyal çatışma tarihi sürecin çıkış noktasıdır ve insanın hayatta kalabilmesi bu mücadeledeki zaferine bağlıdır (Kızılçelik, 1994: 309).

Lenin, Marx’ın kapitalizmin serpilip gelişmesi sonucu sosyalizme geçişin mümkün olabileceğiyle aynı görüşü paylaşmaktadır. Fakat Marx’tan farklı olarak komünal mülkiyetin ve örgütlenmenin çok iyimser olarak işlendiğini bu iki tip oluşumun ne en ideali olduğu ne de gerçekleşebilecek bir oluşum olmadıklarını vurgulayarak ayrılır (Aksoy, 1994:111). Lenin bu çalışma açısından en önemli kavramı emperyalizmdir. Emperyalizmi kapitalizmin en yüksek aşaması olarak gören Lenin sanayideki üretimin yoğunlaşması, üretimde emek yoğun üretim ve sermaye yoğun üretimin farklılaşması ile teknolojik kaynaklı sermaye yoğun üretimle tekelleşmeye neden olmakta bunun sonucu ise emperyalizm oluşmaktadır. Serbest rekabetten doğan tekeller dünya tarihinde 1860’lı yıllarda daha yeni nüvelenirken 1873 bunalımı ise kartellerin geçici resmini vermekteydi. 1900 ve 1903 yıllarındaki bunalım ise kartelleri ekonomik yaşamın temeli haline dönüştürüp kapitalizmin emperyalizme dönüşmesini sağlamıştır. Pazarlar karteller arasında bölüştürülüp, imal edilecek ürünlerin miktarı ve fiyatlarda yine kendi aralarında saptanıp kârlar çeşitli işletmeler arasında bölüştürülmektedir. Hammaddeler kaynakları dev tekel grupları tarafından ele geçirilerek, en kalifiye emekte dâhil her türlü taşıma araçlarını barındıran şirketleri de ele geçirme yoluna gitmektedir. Emperyalist aşamayla kapitalizm üretimi toplumsal hale döndürmektedir. Şekil olarak serbest rekabetten söz edilebilir durumdaki emperyalizm

tekelleşmenin dışında kalanları hammaddeden yoksun bırakma, ittifaklar yolu ile emek arzına müdahale, ulaştırma araçlarından yoksun bırakma, malların mallarla mübadelesinin (mahreçlerin) önünü kapamak, sadece kartellerle ticari ilişkiler yapılması konusunda müşterilerle anlaşmaya varmak, sistemli fiyat indiriminde bulunmak (tekelden bağımsız işletmeleri yıkmak amaçlı kullanılır), kredileri kesmek, boykot gibi araçlarla kârını azami miktarda artırmakta yeni rakipleri de ortadan kaldırmakta ve egemenliğini kurmaktadır (Lenin, 1979).

Emperyalizmin en önemli unsuru kaynaklar yani hammadde üzerinden gitmektedir. Hammadde tekelleşmenin veya kartellerin oluşumunu kolaylaştırmakta dağınık kaynakların tekelleşmeyi engellediği durumlarda ise spekülâtif haberler çıkararak sanayide güven ve kar üzerinden fabrikaları satın alarak bu defa tekelleşme sağlanmaktadır. Lenin bankaların emperyalizmdeki yerini kapitalizmin kapitalist emperyalizme dönüşmesindeki temel süreçte rol verir. Bankalarda ki tekelleşme ülkeleri ağ halinde saran mali kanallar şebekesiyle bütün sermayeleri ve gelirleri merkezileştirerek tek bir kapitalist örgüte dönüştürür. Tek merkezde toplanan dev tekeller bu sayede rollerini, önemlerini ve güçlerini artırır. Bankalar, kapitalistlerin cari hesaplarını da tutarak sını ve ticari işlemleri bir avuç tekelcinin keyfine bırakmaktadır. Kredileri azaltarak veya çoğaltarak, kolaylaştırıp veya zorlaştırarak kapitalist toplum üzerinde denetim altına alabilir ve hatta kaderlerini belirleyip işletmelerin gelirlerini üzerinden sermayeden yoksun bırakabilir veya dilediği kadar sermayenin artışına neden olabilirler. Lenin bankalar ve hükümet arasındaki ilişkiyi de kaçırmaz. Bankalar, sanayi ve hükümet arasındaki ilişkiyi kişisel birlik olarak kavramlaştırır. Bu üç ayrı alanda yönetimde birlik ilişkisi ve yatay bir hareketlilik görülmektedir. Mali sermayenin oluşumu olan banka ve sanayinin kaynaşması mali oligarşinin egemenliğini güçlendirerek toplumun tekellerin kâr maksimizasyonu için firma kuruluşu, değerli evrak çıkarımı ve devlet tahvillerinden, haraç kesmelerini sağlamaktadır. Toprak rantı, ulaştırma yolları tekelleri ile banka tekelleri arasındaki ilişki arsa spekülasyonları yolu ile kâr artımını sağlar. Tekeller kurulduğu andan itibaren siyasal rejimlerden bağımsız olarak toplumsal yaşamın her alanın nüfuz ederek özgür olmayan bir halk yaratmaktadır (Lenin, 1979). Her türlü bağımlılıkla paylaşılan iç pazar kapitalizmin yapısından kaynaklanan küreselleşmeyle birlikte dünya genelinde tekel, kartel ve tröstler yoğunlaşmayla birlikte bağımlılığın dışında kalanları yok etme yoluna girmişlerdir. Özel tekeller ile devlet tekellerinin ve küresel tekellerin içiçeliği ve kendi

içlerinde emperyalist savaşları ve bu savaşlar sonucu oluşan küresel ve bölgesel halklar arasındaki savaşlar yine bu ekseninde değerlendirilebilir ve savaş ve krizler yeni bölüşümlerin habercisi olarak görülebilir. Güçleri oranında değişmelere etki eden tekeller ve diğer birlikler ekonomik ve siyasal yapıya göre şekillenmektedirler. Mali sermayenin önemli bir güç haline gelmesi siyasal olarak tam bağımsız ülkeleri boyunduruğu altına alırken yarı sömürge olan ülkelerin siyasal bağımsızlığı mali sermaye tarafından yok edilmekte ve bu ülkeler üzerinden yeni ataklar ve paylaşımlar oluşturulmaktadır. Lenin'in bu çıkarımında günümüz savaşları ve paylaşımları daha iyi anlaşılacaktır. Hammadde ele geçirme rekabetin sertleşmesine neden olurken yapılan savaşların ekonomik kökenini gizleyen daha insancıl açıklamalar yapılmaktadır. Lenin'in vurguladığı başka bir konu ise gelişen teknolojiyle birlikte değişen hammadde ihtiyacı sonrası işgal ve sömürünün sürekli değişen alan ilişkisidir. Önceden değersiz bir toprak parçasının yeni buluşlarla yeni savaşlara sebep olması örnek gösterilebilir.

2.3. Weber ve Şiddetin Meşruluğu

Weber'in çalışmaları ile Marx'ın çalışmalarında koşutluk ve karşıtlık birliktedir. Koşut olanların birincisi; toplumsal konumun ve bu konumlarda bulunanlara kazandırdığı güç, ikincisi bu konumun meşrulaştırılmasında ve öneminin kaybetmesinde düşünce ve fikrin rolleri (Weber dünyada karşıt ve rakip değerler vardır bunların arasında savaşlar yaşanır ve bu savaşlar gerginlik durumundan ciddi çatışmalara dönüşebilir. Değerler insani bütün eylemlerin kaynağıdır siyasal, ekonomik ve dinsel dünyaların kavgalarına hakimdir.), üçüncüsü; modern toplumların bireylerin eylemlerinde sınırlı oldukları yani özgürlük alanlarının sınırlılığından bahsederler (Marks üretim araçlarının yabancılaşmaya neden olduğunu söylerken, Weber bürokrasinin demir kafesine bağlar) , dördüncü olarak; insanın seçimlerinin tarihin biçimlenmesindeki rolünün önemine dikkat çekerler (Marks gelecek için umutlu iken Weber sadece mazideki güzellikleri anar) (Wallace, Wolf, 2012: 112, Turner, Beeghley, 2010; 199-200; Bottomore, Nisbet, 2010;205-206). Weber evrensel çıkar duygusuyla hareket eden insanı belirli bir topluma özgü hedef ve değerlerinde etkilediğini vurgulamıştır. İnsan bu bağlamda kendi çıkarları için düzen kurmakta düzeni ise meşruluk zeminine oturtmaktadır. İnsanlar güç ile diğerlerinin üstüne egemenlik kurma yoluna gitmelerine rağmen egemenliği dayandıracak, kendine itaati haklı gösterecek meşrulaştırma yoluna gider (Wallace, Wolf, 2012: 114).

Weber otorite tiplerini açıklarken egemenlik ve yasallık kavramlarından yola çıkar. Sosyal eylem egemenlik ilişkisinin temeline dayanır ve egemenliğin en önemli rolü ekonomik bakımdan önemli olan sosyal kuruluşlarda gerçekleşir. Egemenliğin ilki çıkar ilişkilerine dayanır ki bunun temsilini serbest piyasadaki tekeli egemenlikte görülürken ikincisi ise otorite ilişkilerine dayanan resmi makamların otoritesinde temsilini bulmak mümkündür. Otorite kendi meşruluğunu insanların yalnızca duygusal, değer ya da maddesel akılcı eylemlerle sağlamaz. Kendisine halk tabakalarında sağlam bir inanç oluşturmak zorundadır ve bu inançla kendi devamlılığını sürdürmeye çalışır. Weber meşru otoriteyi üç ideal tipiyle açıklar. Geleneksel Otorite: Egemenlik kişisel ve geçmişten intikal eder ve meşruluğunu geleneklerin kutsallığına bağlı olarak inanca dayanır. Karizmatik otorite: Liderin kişisel yeteneklerine, üstün niteliğine dayanır ve yetenekler sorun çözmede yetersiz kalınca meşruluğunu kaybeder. Rasyonel yasal egemenlik: Resmi kurallara yani emir verme gücü, herkesi bağlayan akılcı hukuk kurallarına dayanır. Meşruiyeti tarafların anlaşması yolu ile ya da dayatma ve itaat ile kabul edilmiş olur. Weber'e göre her iktidar kendisinde bu üç otorite tipinden bulundurur fakat farklı oranlarda bulundurur. Weber'e göre bir ya da birden fazla kişinin bir toplumsal eylem içerisinde, eyleme katılan başkalarının direnişi olsa da kendi iradelerini hâkim kılan iktidar kendisinde bu üç otorite tipinden bulundurur fakat farklı oranlarda bulundurur. (Kızılcılık, 1994: 258-264; Wallace, Wolf, 2012: 114; Bottomore, Nisbet, 2010: 202; Weber, 2004: 77; Çetin, 2003: 69).

Piyasaların gücü ve paranın yaygın kullanımı ekonomiyle beraber siyasal ve hukuki sistemi dönüştürür. Bürokratik organizasyonlar güç merkezlerini ve ekonomiyi hukuk aracılığıyla meşrulaştırır. Paranın insanları nicel alışverişe yöneltmesi piyasa etkinliklerinin hızını artırır ve bu hız geri besleyici etkide bulunur ve piyasa etkinliğini genişleterek piyasa ve paranın gücünü kalıcı kılar. Piyasalar bu genişleme ile birlikte para ve kredide yeni hesaplamalarla üretimi kazanç eksenli hale getirir. Kâr amaçlı organizasyonlarla olmayanlar arasında oransal değişikliğe yol açar ki bu kâr amaçlı olanlar lehinedir. Siyaset ise para ve kredi sayesinde vergilendirme yoluna giderek kendi organizasyon ve otoritesini genişletir. Siyaset kendi faaliyetleri için mali kaynak bulma kaygısı güç merkezini, üretim birimleri ve piyasaları yasal düzenlemelerle rasyonel bir biçimde düzenler ki buda rasyonel hukuki egemenlik sürecini hızlandırır (Turner, Beeghley, 2010: 263,264).

Weber devlet ile şiddet ilişkisini açıklarken çağdaş devletin şiddeti rasyonalize ederek kendi çıkarı için bireylerin ve grupların elinden almıştır. İktidar kendi düzeni ve mevcudiyetini uyguladığı tehdit, baskı ve şiddetle sağlar ve siyasi teşkilatı bu şekilde oluşturur. Weber'e göre siyasi bir kurumun idari organı tekelinde bulundurduğu şiddeti uygulayabildiği sürece devlettir. Baskı manevi olarak dini teşkilatlarla da uygulanabilir. İktidar kendi düzenini güvence altına alabilmek için hayra erdirme veya bu hayırdan mahrum etme yoluyla baskı uygular ve bunu manevi baskı tekelini elinde bulunduran dini müessese ile yapar. Şiddet idare etmede yegâne araç değildir ve şiddeti hangi teşkilat kullanırsa kullansın siyasi teşkilattır. Şiddet, siyasi teşkilatın vazgeçilmez unsuru ve karakteristik vasfıdır. Şiddet tekeli, rasyonel kurum ve sürekli işletme nitelikleriyle devletin egemenliğinin özelliklerindedir (Weber, 2004: 119-123).

Çatışma, Weber sosyolojisinde Marks'ın çatışma modeliyle koşutluk sağlamasına rağmen bazı farklılıklar mevcuttur. Egemenlik sınıflardan, statü gruplarından ve partilerden bir tabaka yarattığı için eşitsizlik doğurmasına rağmen bu tabakaları işgal edenlerin hak ettikleri düşüncesi yaygın ise çatışma olmamaktadır. Eğer bu tabakadakiler buldukları konumun meşruiyetini kaybederse çatışma olasılığı yükselecektir. Bu tabakalar meşruiyetini, hiyerarşilerde eşitsizliğin veya süresizliğin artması; üst konumdakilere göre alt konumdakilerin hiyerarşik yükselmelerinde azalma; sınıf, statü ve siyasal hiyerarşilerdeki üyelikler arasında korelasyonların artması sonucu kaybeder ve karizmatik liderin ortaya çıkacağı şartlar hazırlanmış olur ki karizmatik liderin ortaya çıkışıyla beraber muhalif hareketi başarılı bir şekilde örgütledikten sonra devrim gerçekleşir ve ülke yönetiminde el değişikliği oluşur (Turner, Beeghley, 2010: 270).

Dış ilişkilerde temel çıkış noktası dış sistemdeki itibar, güç merkezleri, ekonomik temel aktörler ve eşitsizlik düzeyleri arasındaki ilişkilerdir. Ekonomik aktörler ve devlet arasında bağımlılık, ekonomik aktörlerin yerel dünya sistemiyle bağlantılı çıkarları için devleti başka toplumlarla dış ilişkilerde güç kullanmaya zorlar. Fakat devlete bağımlılıklarının azalmasıyla devleti işbirliğine yönelik stratejilere iteceklerdir. Toplumun ve hükümetin itibar dış ilişkilerdeki başarı ile artar ki eğer iç ilişkilerde yüksek eşitsizlik mevcutsa bile bu itibar sayesinde iç itibarı ve meşruiyeti devam eder. Savaşla dış çatışma başlayan toplumlarda eğer başarı görülürse sınırların genişlemesine mukabil azınlık grupları, yeni sınıflar, statü grupları ve partiler artacaktır. Bu artma bazen olumsuz bir hal alabilir ve bu gruplar kendinden öncekileri hiyerarşinin

altına ittiğinde muhalif hareketin oluşma ortamı oluşur. Savaşın kaybedilmesi halinde ise düşen itibar kaybedilen meşruiyet ve eşitsizlikler haricinde muhalif hareketin oluşmasını sağlayacaktır (Turner, Beeghley, 2010: 266-268). Kültürün saygınlığı ile gücün saygınlığı paraleldir. Weber savaşların kazanılması kültürel saygınlığı artıracığını ve Almanya’da sanatın siyasetin merkezinden çıkmadığını söyleyerek sanat ve siyasetin ilişkisini anlatmaktadır. Güç çıkarları ile kültür ve kültürün saygınlığının çıkarlarından ayıramaz olduğundan çıkar ilişkileri bir tür manevi çikara dönüşmüştür (Aron, 2010: 460,462).

2.4. Frankfurt Okulu; Kültür Endüstrisi ve Pasivize Edilmiş Bilinç

1930’larda sahneye çıkan Frankfurt Okulu mensupları, Marksist yönelimleri revizyonizm ve eklektizm ile suçlanmış olmasının temeli Marksçı öğretiye sadık kalmayıp daha çok yabancılaşma kavramına vurgu yaparak Marks’ı psikanaliz ile birleştirmeye çalışmalarından kaynaklanmıştır ki bunun en çok karşısında duranda Ortodoks Marksçılıktır. Materyalizmin yorumlanmasına ve bütünlük kazanmasına ciddi bir katkıda bulunmuşlardır. (Slater, 1998: 17-24; Wallace, Wolf, 2012: 150). 2. Dünya savaşına şahit olmakla birlikte Frankfurt Okulu mensupları Batı kapitalist rejimlerinin görece istikrarı ve ürettiği ideolojik değişimleri yakından gözlemlemişlerdir. Kitle kültürü, toplumsal bilim ve kitle kültürünün yönetilen toplum içindeki yerini eleştirirler. Kapitalist ideolojinin eleştirisinin kültür endüstrisi kavramıyla yaparak kültürün endüstrileşme yolu ile egemen sınıflar için bir ikna ve hegemonya aracı haline geldiğini söylemektedirler. Sistem insanın akılcı olanla olmayan, gerçek olanla olmayanı ayırma yetenekleri kültür endüstrisi tarafından köreltilerek basit birer tüketiciye dönüştürmektedir (Yaylagül, 2008: 142-145). Frankfurt okulunun mensupları karamsar bir bakış açısı geliştirmiş bunun sebebini ise çağdaş toplumun dinamiklerinde görmüşlerdir. Frankfurt Okulundan Adorno’ya göre Batı kapitalist rejiminin yarattığı istikrar içinde insan cehenneme yakın bir durumu yaşamaktadır ve bu sistem içinde insanın kişiliği bozulmakta ve sakatlanmaktadır (Erdoğan, Alemdar, 1990: 215; Wallace, Wolf, 2012: 153; Waters, 2008: 288).

Frankfurt Okuluna göre kültür veya bilinç endüstrileri olarak adlandırılan medya ve kitle iletişim sistemleri ticari kültürün bir parçası onun üreticisi ve dağıtıcısı olarak kapitalist pazar şartlarında işler ve bu kuruluşlar üretim araçlarını bir araya getirerek kendi hizmetlerinde kullanırlar. Tüketim adına belirli yaşam biçimleri ve dünya görüşleri

kitle iletişim sayesinde toplumlara verilir. Kapitalist toplumlarda kitle iletişim; ham maddelerin, üretilmiş ürünlerin, zenginliğin dağılımı ve toplumsal gücün kullanıldığı, sosyal yaşamın düzenlendiği bir sistem içerisinde gerçekleşmektedir. Kitle iletişim kendi kültürel boyutunda anlamları, yine emtia biçiminde üretmekte ve bu toplum tarafından tüketilmektedir (Yaylagül, 2008: 8; Stevenson , 2008; 95). Kitle iletişim sayesinde barınak, yiyecek, içecek ve giyecek mamullerinin eğlence ve enformasyon endüstrisiyle beraber belirli tutum ve alışkanlıklar insanlara yerleştirir. Kendi devamlılığını insanlarda entelektüel ve duygusal tepkiler oluşturarak sağlar ve beraberinde homojenleşmede gerçekleşmiş olur. Manipülasyonla sistem kendini sürdürür, çelişkilerini tutar ve alternatif düşünceleri ve ürünleri kendi homojen alanı dışına düşünme ve düşünülme koşullarını kendi istediği şekilde yaratarak yönetir (Erdoğan, Alemdar, 1990: 218). Düşünce ve kişilik bunlara mukabil ekonomik sisteme bağlıdır fakat bu durumu salt ekonomik determinizm ile açıklamak ise kültür ve ideolojinin toplumda bağımsız rollerini yadsımak anlamına gelmektedir (Wallace, Wolf, 2012: 150). Gündelik yaşamın kurgulanmış ve ussallık-dışı toplumsal koşulları nedeniyle çağdaş insanların kendi dış gerçekliklerini algılayamamaları, modern toplumlarda yanlış bilincin gündelik yaşamın zorunlu bir ögesi durumuna gelmiş bulunması, egemen konumdaki insanlar ile bağımlı konumdaki insanlar arasındaki egemen-bağımlı ilişkisinin, gündelik yaşamın ussallık-dışılığı yüzünden, algılanamaması; bireyselleşmenin yaşamın tüm alanlarını istila etmiş bulunması kitlelerin bağımlı hale getirilmesini kolaylaştırmaktadır (Oskay, 2010: 263-264).

Horkheimer ile Adorno eğlenceyi geç kapitalizmde işin uzantısı olarak görmekte ve mekanik çalışma temposundan kaçma, bu çalışma temposundan başa çıkma için insanlar eğlenceye yönelir. Bu yaşam tarzını mekanik yaşam olarak kavramlaştırarak boş zamanların ve mutluluğun üzerine inşa edilen eğlencenin sadece kendinde geçirilen sürecin hayalleri olarak göstermektedirler. Standardize işlemlerin ardı ardına dizilişi halinde gerçekleşen eğlence karşısında kişi edilgen bir şekilde davranışları ne yaparsa karşılığı ne olur şeklinde kendisine reçete halinde sunularak verilmektedir. Bu sunum izleyiciye sinyaller yolu ile yapılır. Eğlence sonrası oluşan haz sadece boyun eğmeye karşılık verilen bir ödüdür (Adorno, 2011: 21).

Kültür endüstrisi herhangi bir muhalefet ve alternatifine izin vermez. Pazar için ürettiği ürünleri standart ve tek biçimlidir. Kültür endüstrisinin yaşam iksiri olan reklamlar artı-değer yaratmak ve sermaye birikimini gerçekleştirmek için kitlelerde yanlış ve sahte ihtiyaçlar yaratır ve kitleler edilgen birer tüketicidir. Reklamlar egemen değerleri

içselleştirir ve tüketicinin kendisini üretir (Yaylagül, 2008: 149; Adorno, 2011:101). Kültür endüstrisi eskiyi yeni olarak sunmakta ve egemen ideolojisini ürettiği bu ürünlerle yaymaktadır. Bu ürünlerle denetimi de sağlamaktadır. Bundan dolayı üretilen ürünler belirli planlamalar çerçevesinde üretilmektedir. Halktan kaynaklanmayan kültür, aydınlanmadan sonra araçsal akılcılığın hizmetine girer ve tek tipleşir. Adorno'ya göre kültür endüstrisi kitleleştirir ve manipüle eder. Kültür endüstrilerinin her türlü aracı kullanarak mevcut düzeni koruma yoluna giderler. Kültürü endüstrileştirerek egemen sınıflar için bir ikna ve hegemonya aracına dönüştürülür. Akılcı ve eleştirel bilinç özel mülkiyete, rekabete, kar mekanizmasına özünde eşitsiz ve tahakküm ilişkilerine dayanan kapitalist sistemlerde hayat bulan kültür endüstrileri tarafından köreltilir (Yaylagül, 2008: 142-149). Yaratıcılıktan yoksun kültür endüstrisi ürünleri kendilerini ve haklarında olumsuz eleştirileri elimine etme gibi bir derterli yoktur o kavramlarla oynayarak statükonun istediği düzeni sağlamaktadır. Kültür endüstrisi özgürlüklerin bittiği alanı yaratır ve onun bulunduğu her şeyde ve her yerde uyumla beraber olacaksınız. Uyum sağlamayan herkes ekonomik yoksunluğa mahkûm edilir (Adorno, 2011: 64). Aydınlanmış aklın en çok tehdit ettiği unsurlar olan; duyusal tikellik, akli amaçlar, sağlam bireysellik anlayışı ve hakiki mutluluk kurtarılmalıdır (Adorno, 2011: 36).

Benjamin'e göre sanat ürünlerinin mekanik yeniden üretimiyle halesi kaybolmaktadır. Sadece kopyadan öteye gitmeyen bu ürünler işçi sınıfı için birer oyalanma aracıdır. Bu ürünler sayesinde zekâda, bilgide dolayısıyla düşünme ve yoğunlaşmada azalma olacaktır. Oluşacak tepkileri kitle kültürü ile elimine etmekte, insanların özgünlükleri kaybolmaktadır. Kitleleşen insanlarda özgünlük bağımsızlık beklenemez ki böylesi bir durum sınıf çatışmasının önüne geçmiş olur. Sınıf kimliği ve dayanışması pasivize edilmiş izleyici haline gelen insanda tükenmiştir (Yaylagül, 2008: 147; Waters, 2008: 286). Sanat eserinin giderek yok olması sanatın teknolojik güçlerin devreye girmesiyle siyasal iletişim aracına dönüşmesine yol açar. Buna örnek olarak Nazizmin siyaseti estetize etmesi, komünizmin de sanatı siyasallaştırması ve sanatın özünden kopup yani bir farkındalık aracı olacağına, uyutma politikasının aracı haline getirilmesi gösterilebilir (Slater, 1998: 257; Mutlu, 2005: 225).

Habermas modernliğin iki ayrı yüzünden bahseder. Habermas'a göre modernleşmenin ilerici yüzünün rasyonellik, adalet ve ahlakın artırılmasıdır. Fakat kısmen yaşam alanının bilimsel teknolojik ve rasyonellik tarafından sömürgeleştirilmesine ve uzmanlar kültürünün tahakkümüyle sonuçlanmıştır. Dev

şirketlerin kamusal alana girmesiyle bireyler yurttaş, politik ve kültürel olayların tartışmacısı olmaktan çıkmış politik ve medya gösterilerinin pasif tüketicisi haline dönüştürülmüştür (Best, Kellner, 2011: 284-285). Çağdaş devlet ve pazar yapıları genel ilkelere ve soyut yapılara dayanır. Toplumsal ilişkiler ise sadece para ve güç ile düzenlenir. Toplumsal bütünleşme ise din eksenli olmaktan çıkıp dil içindeki görüş birliğine kaymaktadır (Wallace, Wolf, 2012: 250).

2.5. George Simmel: Sayıların Siyaseti

Simmel ile Marx'ın analizlerindeki farklılık yaşanan sorunların temelinde kapitalizmin olması ve kapitalizmin yıkılışıyla sorunların ortadan kalkacağını düşünen Marx'ın geleceğe dair umutlarının olması Simmel ise sorunların insanın kendi hayatının içkinliğinden kaynaklandığını bundan dolayı gelecekte değişen bir şey olmayacağını savunması Simmel'i kötümser kılmaktadır ve hatta sosyalizm bu sorunları daha da ağırlaştıracağını söylemektedir. Weber'in geleceğe karşı duyduğu endişeler ve modernite yaklaşımı ve yorumlayıcı yöntemi Simmel'de de görülür. Simmel'in kuramını Marks'ın kuramının psikolojik yorumu olarak görenlerde bulunmaktadır (Ritzer; Özelce, 2006: 68). Simmel'e göre toplum, bireysellik ve bağımsızlığa bazen izin verirken bazen izin vermez. Sosyal ilişkilerde uyumla çatışma, çekicilikle iticilik, aşk ve nefret gibi zıtlıklar birlikte bulunur (Kızılçelik, 1994: 394). Simmel salt uyumlu toplumların var olmayacağına vurgu yapmakla birlikte çatışmanın da bütünleştirici fonksiyonları üzerinde durur. Çatışmanın insanda doğuştan bulunması amaçlar ve araçlar doğrultusunda açıklanabilir. Çatışmayla kişiler amaçlarına sayısız toplumsal bağlamda ulaşmaya çalışırlar. Çatışmanın normlarını düzenleyen insanlar bu normlarla işbirliğine giderler. Şiddetin gruplar veya insanlar arasında sınırlandırılması amaçlar ve normlar üzerindeki işbirliğini gösterir. Çatışmanın açık olması örtülü bir çatışmadan daha çok birleştiricidir (Kızılçelik, 1994: 395-396).

Çatışmanın aynı özelliklere sahip olan bireylerde bazen çok şiddetli olması çatışmanın önemini abartılmasıdır. Duyguların yüksekliği ve çatışmanın bireysel amaçları aşması halinde çatışmanın şiddeti artmaktadır. Rekabet olarak çatışan amaçlar etrafında oluşan zıt taraflar arasındaki çatışma aynı hedefi amaçladıklarından kıyasıya çatışmaya rağmen aralarında şiddet görülmez. Çatışmayı düzenleyen normlar hakkında hemfikirdirler. Rekabete dayalı çatışmada olumlu toplumsal sonuçlara rastlanır ve rekabetin grup içindeki dayanışma için önemini altını çizer. Rekabet insanlar arasında

bağ kurmayı sağlar buna dayalı olarak üçüncü kişilerin tarafılığı için dayanışmayı artırır. Mücadele veya çatışma yeni bir toplumsal ilişkinin kuruluşuna araç olabilir. Rekabet elbette ki Simmel'e göre de olumsuzluğu olan bir durumdur. Fakat rekabetin çerçevesi rekabetin yoğun olduğu toplumlarda normlarla çizildiği takdirde şiddeti ve grup yıkımının önüne geçilebilir (Turner, Beeghley, 2010: 298,299; Kızılcelik,1994: 395,396). Simmel, çatışma durumundaki taraflar arasında merkezleşmenin öneminden bahseder ve merkezleşme taraflar arasında zaman ve enerji kaybını önler. Savaş durumlarında despotikleşme savaşın devamlılığını sağlar. Çatışma öncesi merkezleşmiş gruplar arasında çok kolay çatışmaya girdikleri görülür. Yani merkezleşme çatışmaya zemin sağlar. Çatışma grup içinde dayanışma ve hoşgörüsüzlüğü de neden olur. Savaş halindeki grup içinde sapma ve ihtilaflar hoşgörüsüzlükle karşılanır ve tam bir sadakat beklenir. Bu hoşgörüsüzlük ise grupta küçülmeye neden olur (Turner, Beeghley, 2010: 300,301). Simmel çatışmayı araç olarak görür ve farklılaşmayı sağladığını söylerken Marx ise ahlaki bir amaç olarak tanımlar (Turner, Beeghley, 2010: 328; Kızılcelik,1994: 401).

Parayı (alışveriş) en saf etkileşim unsuru olarak görmesinden dolayı paranın toplumsal etkileşim ve formları nasıl etkilediğinin analizini yapar ve paranın ruh üzerindeki etkisini açıklar (Özelce, 2006: 68). Toplumsal ilişkilerde artan para kullanımı farklılaşma sürecinde de farklılaşmaya yol açmaktadır. Para farklılaşma süreci içinde birçok insan potansiyelini ve olayı birbirine bağladığı ve buna mukabil bireylerin içinde yer alabilecekleri grupların miktarında artmaya sebep olduğu için temel güç ve sebeptir. Para değer yaratılmasında ve yaygınlaşmasında ortak bir ölçü olduğu için hıza neden olur ve artık nesnelere parasal değerlerine göre değerlendirilir. Doğuştan gelen insandaki düzen ve istikrar arama paranın standart bir değer ölçüsü olarak gelişmesinin maddedeki tezahürüdür (Turner, Beeghley, 2010 ; Özelce, 2006: 68). Para insanda farklı etkinlikler sunarak seçim özgürlüğü sağlar ve sahip oldukları nesnelere aracılığıyla sınırsız kendini ifade etme sağlar. Nesnelere ile kişinin benlik algısı arasında bir mesafe oluşur ki bu da nesnelere bağlılığı bitirir. İnsanlar arasında da ilişki çeşitlenmesine neden olmakla birlikte yakın bağlılıklarda uzaklaşmaya neden olur. Para ücret işbölümü ilişkisi ise bireyleri diğerlerine ve işine yabancılaştırır. Para kişilerin kişisel olarak tanınmalarını da ortadan kaldırmaktadır. İnsanlar arasında olduğu gibi insanla nesne ilişkisinde de niteliksel farklılığın derecelendirilmesine sebep olur (Turner, Beeghley, 2010: 311; Coser, 2008: 181). Simmel üretimden daha çok

mübadele üzerinde durur ve iktisadi süreci insanın zihninde olup bitenlere indirger (Aslan, 2011: 263).

Toplumda artan rasyonelleşme toplumsal hayatı nesneleştirir; mantık, akıl, hukuk ve para gibi kişisel standartlar bireysel özgürlüğü, toplumsal adaleti artırır hayatı daha az duygusal ve kuşatıcı kılar. Paranın değişim değeri arttıkça insanların değer birikimleri de artacak ve potansiyel olarak tüm bireyler alışverişe katılacağı için toplumsal ilişkilerde süreklilik yaşanacağı gibi insanların güven duymasını sağlar bu güven duygusu ise satın alınan mal ve hizmeti gelecekte de elde etme duygusuyla birleştiğinde oluşur ve toplumsal dayanışmayı artırır. Uzak mesafelerdeki alışverişin gelişmesini sağlayan para sınırlılıkları kaldırır. Merkezi otoritenin gücünü artırır çünkü güvenin devamı için paranın güvenilirliği teminat altına alınmak zorundadır, toplumsal istikrar da buna bağlıdır. Alışveriş ilişkilerinin devamı için paranın istikrarının devamı hükümetin gücünü artırır. Anomiye yol açan para bireysel arzuları ve özlemleri kısıtlamanın zorlaştığı sistemi, bireysel tutsaklığı yaratır ve bu tutsaklık içinde her şeyin değerinin olması heyecanı öldürerek yaratıcı düşüncenin oluşmasını engeller (Turner, Beeghley, 2010: 308-310).

Simmel sayılar gruplarda örgütleyicidir ve hem grubun kendi içinde hem de dışındaki algılanışlarda rol oynar. Kişi bir sayıdan diğerine geçerken biçimlerinden ayrılarak yeni belirleyiciler ve sınırlarla birlikte yeni biçimlere geçer. Sayı çoğunluk ve azınlık arasında var olan temel farkı verir ki, çatışma şansı, şekli grup büyüklüğüne göre değişir. Örneğin; komünal ruhun küçük gruplarda gelişebilmesi gibi grevlerinde büyük işletmelerde daha olası olduğu gibi. Toplumsal biçimler belli sayıların altına düştüklerinde veya üstüne çıktıklarında değişik özellik kazanır. Bir ve iki sayıları arasındaki fark bir sayısı yalnızlığın ilkesidir, kendi başına var olmakla özgürlükte bir biçim olarak kendine özel birimlere sahiptir çünkü ikili biçim bir çift oluşturmasıyla eşitliği beraberinde getirir ve ilişki bireyler arası ilişkilere dönüşür. Üç ile birlikte bazı özel karakteristikler gelir bu ise yeni ilişkilere neden olur. Üçüncünün gelmesiyle azınlık ve çoğunluk oluşur ve tek tek kişileri aşarak grup farklı bir anlam taşır. Üçüncü kişi tarafsızlığı tercih ederse hakem veya aracı olabilir. Eğer çatışmaya katılmadan çıkar sağlamaya çalışırsa elde ettiği kar kendisinin gücünün üstünde olabilir. Üçüncü kişi birbirini rahatsız eden iki muhalifin zararına kendi durumunu güçlendirmek isteyebilir veya rakiplerden biri güçlenmek için üçüncüyü yanına çekmek isteyebilir. Üçüncü çatışmaya doğrudan katılarak durumdan yararlanarak ve kendi hedefini daha iyi takip

eder. Bu yönteme böl ve yönet adını veren Simmel, üçüncü kişinin rekabetlerin artmaması için önlemler alır. Bütün karşı güçleri susturur, basın ve ifade özgürlüğünü bastırır ya da bir tarafı yıkabilmek için öbür tarafa uzlaşmaya girer ya da rakip taraflar içine fitne ve şüphe sokup gizlice peşinden gittiği konulardan onların dikkatlerini uzaklaştırır. Üç sayısından sonra gelen sayıların önemi yoktur onlar sadece üç sayısına eklenmişlerdir. Bir ile iki arasında iki ile üç arasında sayısal biçimlerde büyük mesafeler vardır (Bottomore, Nisbet, 2010: 187-190; Özelce, 2006: 22-24).

2.6. Vilfredo Pareto: Seçkinlerin Dolaşımı

Kişinin düşüncesinde kurduğu amaç ile araç arasındaki ilişki ile reelde, nesnel gelişen araç amaç ilişkisi arasındaki uyumun olması mantıklı davranışları oluşturmakla birlikte ekonominin konusunu oluşturmaktadır. Bu karşın “özne ve nesnel olarak mantıklı bağ ortaya koyamayan davranışlar mantıklı olmayan” davranışlardır ve sosyolojinin konusunu mantıklı olmayan davranışları içermektedir. Pareto'ya göre insan subjektif duygulara ve tutkulara dayanan hedeflere yönelmiş eylemleri gerçekleştirdiğinden mantığıyla hareket etmez (Aron, 2010:292) . Toplumsal bütünün davranışlarını anlayabilmek için yapılanla söylenen arasındaki bağlantının kurulması gerekmektedir.

Söylenilenle yapılanların kaydedilmesiyle değişim örüntüleri ortaya çıkmaktadır. Uyum ve değişim dönemleri arasında gidip gelen toplumlar her biri farklı bir duygu temelinde dönem oluştururlar. Paretoya göre kriz, kaos ve savaş dönemlerinde toplumsal duygular daha belirgin hale gelir ve kalıcılaşırlar. Duygularda ki değişimle birlikte değişen tarih, zıtlıkların biraradalığıyla devri dalgalı olarak oluşmaktadır. Halkın kuralları sıkı bulunduğu zamanlarda gevşemeye doğru gitmesi, geleneklerin meşruluğunu yitmesi daha sonraki diğer aşamada; kollektif duyguların yitilmesi sonucu sorumsuzluğun rahatsızlık uyandırması toplumda gevşeme ve sıkma olarak devam eden bu devri dalgalı döngüyü yaratmaktadır. Döngü iş hayatı, liberalizm ve muhafazakarlık, iktidarın merkezileşmesi ve merkezilikten uzaklaşması alanlarında gerçekleşmektedir. Bu alanlar birbirlerini etkilemekte ve değişim diyakronik olmayıp senkroniktir. Örneğin ekonominin genişlemesi, halkın ruh halinin liberalleşmesi ve iktidarın merkeziliğinin gerilemesi aynı zamanı bulur (Turner, Beeghley, 2010: 427-436; Aron, 2010).

Pareto gelir dağılımındaki eşitsizliği insanın doğasına bağlamakla birlikte ekonomik örgütlenmeye atfedilen suçları yadsımaktadır. Ona göre toplumun heterojen

yapısı sosyal eşitsizlikleri ve sosyal katmanları belirlemektedir. Fakat ekonomi alanı mantıklı davranışların alanı olduğu için ekonomik krizlerde sosyal bir neden aramak gereksizdir. Bundan dolayı yoksulluğun çözümünü zenginliğin nüfustan daha hızlı artmasını sağlamakla çözüleceğini önermektedir. Pareto'ya göre yoksulluk bir dağıtım sorunundan çok çıkar ilişkileri bağlamında zenginliğin korunması ve yaratımı sorunu olarak görmektedir (Turner, Beeghley, 2010: 436; Aron, 2010:329). Aç kalan olmasını istemiyorsak bölüşüm ilişkilerinden çok ekmeğin boyutuna odaklanılmalı ve ekmeğin boyutunu bölüşülecek kişi sayısından her zaman daha fazla olmalıdır. Kişi sayısında arttıkça ekmeğin ebatı daha fazala artmalı. Sınıf savaşının sadece bu savaşın bir biçimi olan üretim araçları ve ilişkilerine bağlanması diğer sınıf savaşlarının kabul edilmemesi anlamına gelirken bu yanlıştır. Orta çağda yapılan dinsel çatışmalarda sınıf savaşının diğer bir biçimini vermektedir. Sınıf çatışması ayrıcalıklı azınlıktan olabileme kavgasıdır (Aron, 2010:330).

Seçkin kavramıyla Pareto kendi etkinlik alanında en üst dereceye ulaşmış olanları nitelemekle birlikte en çok yönetici elitler üzerinde durmaktadır. Nasıl seçkinlerin kendi içinde seçkin olma vasfını taşımayanlar varsa toplumun diğer tabakalarında da yönetici seçkin olma vasfını taşıyan insanlar bulunmaktadır. Buna binaen yönetici seçkin bu yetenekli kesimi ya özümleyerek içine almakta yada elemektedir. Özümleme yöntemiyle kendi devamlılığını sağlayan yönetici seçkinler, taze kan almış gibi dinamikleşmektedir ki örneği İngiliz seçkinleridir. Eleme yöntemi ise sürgün ve ölümle birlikte anılır. Eğer aynı seçkin azınlık, uzun süre iktidarda kalırsa güçsüzleşir, sınıf dolaşımında yavaşlama olursa veya yönetici seçkinler uygun kalıntılara sahip olmazlarsa alt sınıflarda yönetici seçkin vasfına sahip bireyler tarafından devrim yapılabilmektedir (Aron, 2010:332, Kızılcılık,1994)

Yönetici seçkinleri oluştururken Mosca'dan etkilenen Pareto yönetici seçkinleri ikiye ayırmaktadır. Birinci kalıntıya sahip olan tilkiler, yani değişim gelişim ve yenileşmeyle birlikte toplumda belirli davranış biçimlerinin yerleşmesini önleyen ve hile, kurnazlığı, siyasi ve mali yönü kullanarak propaganda ile iktidarlarını sürdürenlerdir. Tilkiler yönetimi zengin demokrasisinde görülmektedir. İkinci kalıntıya sahip olan arslanlar ise daha az hileye başvuran ve zoru kullananlar olarak durgunluğun ve tutuculuğun mümessilidirler. Siyasallarla maliyenin yönetici kadroları arasındaki bağın varlığını söyleyen Pareto ekonomik alanda da tilkiler ve arslanların varlığına işaret etmektedir. Hile ile veya spekülasyonlarla zenginlik yaratıcıların tutumu

tilkileri verirken, servetlerinin güvenliği için en sağlam yatırımları seçen ve bu güvenliği her şeyin üstünde tutanlar, ikinci grup aslanları göstermektedir (Aron, 2010:333).

2.7. C.W.Mills: Güç ve İktidar Seçkinleri

C.W. Mills, Marksist sosyologların toplumu yatay ve kesin bir şekilde güçlü ve güçsüz ayrımına dâhil olmuş ve Marksistlerin toplumsal yapının kişilik üzerindeki etkisi, kitle iletişim araçlarının insanları yönlendirmedeki etkisi ve yabancılaşma ile ilgili görüşlerini de kabul eder. Fakat bireysel mülkiyet ile alakalı fikirlerinden uzaklaşır; çünkü mülk sahipliği ve bağımsız girişimcilik özgürlüğün ve güvenliğin garantörleri olduğunu savunur (Wallace, Wolf, 2012: 163). Mills'e göre toplumsal yaşam sürekli mücadele alanıdır bu bazen fiziksel bir karşılaşmadır savaşlarda olduğu gibi, bazen ise sembolik ve siyasaldır. Güç, tarih yapabilecek karar mekanizmalarına ve araçlarına sahip olmaktır ve insan bu araç ve mekanizmalara sahip olduğu müddetçe özgürdür. Orta sınıf işçilerinin, serbest meslek sahibinin kendi yaşamlarını ve ulusu şekillendirebilecek güçten yoksun olduğunu vurgular ve aydınların ise toplumsal sorumluluktan kaçarak güç sahiplerinin hizmetinde olduklarını iddia etmiştir. Beyaz yakalı işçilerin ise kitle kültürü tarafından korkutulmuş ve şekillendirilmiş bir sınıf olarak betimlemiştir (Poloma, 1993: 289,292; Wallace, Wolf, 2012: 158,159). Aile, din ve eğitim kurumları ulusal siyasal kararlara tepki verebilirler fakat karar mekanizması ve araçlarına sahip olamadıkları gibi üç büyük tarafından da şekillendirilmektedir (Poloma, 1993: 239; Kızılcılık, 1994: 438,439).

İktidar birinin kendi iradesini muhalefet karşısında bile hâkim kılma yetisi olarak tanımlanırken iktidar yapısının en üstünde iktidarı paylaşanlar ile paylaşmayanlar arasında uçurum vardır. İktidar seçkinleri olan iktidar yapısının en üstündekiler, orta sınıfla şiddetli tezatlık oluşturarak, önemli sonuçları olan kararları vermekte başlıca pozisyonlara sahiptirler ve iktidar seçkinleri topluluğa benzer kökenli, benzer eğilimli insanlardan oluşur (Poloma, 1993: 293; Kızılcılık, 1994: 439). Gücün merkezileşmesi ile büyük yapıların büyümesi birbirleriyle ilintilidir, gücün merkezinde hükümet, şirketler ve silahlı kuvvetler bulunmakta güç bunların ortak iradesinde ve aynı kişiler tarafından kullanılmaktadır. Hükümet, şirketler ve silahlı kuvvetler Amerika'da 20. Yüzyıl boyunca alan ve sayı olarak büyüyerek üçlü diktasını oluşturarak büyük tarihsel eylemlerde bulunmaktadırlar (Poloma, 1993: 293; Wallace, Wolf, 2012: 161). Silah

tacirleri, şirket başkanları, siyasal yönetim kurulu olarak bu üç gücün başında bulunanlar kendilerinin birleşik kurumsal çıkarları için bir araya gelmekte, savaş ekonomisi yürütmektedirler. Bundan dolayı Amerika’da askeri kapitalizm hüküm sürmektedir yani ekonomi eşzamanlı sürekli savaş ekonomisi ve özel şirket ekonomisini birlikte yaşamaktadır (Wallace, Wolf, 2012: 162; Kızılcelik, 1994: 445).

2.8. Althusser: Devletin İdeolojik ve Baskı Aygıtları

Althusser’e göre ideoloji bireylerin kendi varoluş koşullarıyla kurdukları hayali ilişkiden kaynaklanan tasarımlardır ve bu hayali tasarımın içinde ideoloji bireyleri dönüştürüp yeniden özne şeklinde kurar. İdeoloji mutlak yanlışlığı ve doğruluğu olmak üzere belirli bir tarihsel durumla veya toplumla bir arada olan inanç sistemidir. İdeolojinin maddi niteliği onun her türlü var oluşunda kendini göstermektedir. Felsefi bilincin oluşumunda egemen ideolojilerin yoğunlaştırılmış biçimidir ve bu bilinci tasfiye etmek için bu bilinçle bağımızı koparmamız gerekmektedir. İdeolojik söylem insanların içinde yer aldıkları bireysel toplumsal konumlarına göre bir değer sistemi inançlar dizgesi ve davranışlar kalıbının belirlenimi altına girer. İdeolojiler sistemin işleyişinde olduğu gibi ortadan kaldırılmasında da misyonlar üstlenir. Başkaldırı ve isyan etme nitelikleriyle ideoloji karşıt hegemonyanın örgütlenmesinde kurucu öge haline gelebilir. Üstyapı içinde etkin ve özgün somut bir moment olarak da kendini duyurur. Devletin ideolojik aygıtları vasıtasıyla üretim ilişkilerinin yeniden üretimi gerçekleşir ve ideolojik aygıtlar ve devlet aygıtları ayrı düşünülemez üstyapı içinde birbirini karşılıklı olarak tamamlarlar. Devletin ideolojik aygıtları vasıtasıyla ideolojik boyun eğme biçiminin altında, sömürü ve bağımlılık ilişkileri üretim ilişkilerini oluştururlar. Sistemin sömürü ve bağımlılık ilişkilerini sürdürmesi yani bireyin üretim süreci içerisinde bulunacağı konumu egemen ideolojiye eklemlenmiş eğitim sistemi yoluyla gerçekleştirilir (Aksoy, 1994: 167,174,175,180; Wallace, Wolf, 2012: 133; Althusser, 2009: 53).

Sınıf egemenliği insanların sadece siyasal yönetimiyle sınırlı olmayan, baskının iktisadi, ideolojik ve siyasal tüm biçimlerini barındırır. Siyasal biçimler daha geniş alanı kapsamış görünse de bütüne hizmet eder. Bu bağlamda egemen sınıfın egemenliğine hizmet eden araç ve aygıt devlettir (Althusser, 2009: 131). Devletin ideolojik aygıtları siyasal ve hukuksal çerçevesi içinde egemen ideolojik söylemin bireyleri özneye dönüştürüp yeniden kurup adlandırarak, var olan egemenlik sistemine uyarlar. Egemen

sınıf, kendi sınıfsal egemenliğini toplumsal egemenlik şekline dönüştürerek sağlar. Bunun içinde devletin ideolojik aygıtlarını denetimi altına alması gerekir (Aksoy,1994:175). Devletin ideolojik aygıtları egemen güce fiilen güç sağlayan ve ona hegemonik kılan edebiyat, güzel sanat gibi kültürel etkinlikler, basın, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları, dinsel kurum ve kuruluşlar, çeşitli eğitim kurumları ile ideoloji üzerine kurulmuştur. Devletin baskı aygıtları: hükümet, bürokrasi, polis, ordu ve yargı organları ile yaptırım mekanizmasını işleterek ve şiddet eylemini kullanarak egemen sınıfın hakimiyetini sağlar (Vergin,2003:92-95).

Toplumsal formasyon içinde ekonomi, siyasal ve ideolojik düzeyler birbirini karşılıklı olarak belirleyici bir şekilde üstbelirlenim içinde olurlar. Fakat son kertede ekonomik yapı üst yapı karşısında belirleyiciliği vardır ve üst yapının ekonomik temel karşısında görece özerkliği de inkâr edilemez. Toplumsal sınıflar, sınıf mücadelesi içinde oluşurlar ve sınıf mücadelesi yaşanan döneme göre değişiklik gösterir. Sınıf mücadelesi ile sınıf oluşumunu birlikte ele alınarak incelenmesi gerekmektedir (Aksoy, 1994: 169; Althusser, 2009: 40). Sınıfsal mücadelenin oluşabilmesi sömürülen sınıfların siyasal biçimlerde, ideolojik biçimlerde ve üretim biçimlerinde temsil edilmesi ve var olması gerekir. Egemenliğin oynaklığı hiçbir sınıfın yerinin sağlamlığı garantisini vermez. Egemenliğin el değiştirmesinde şiddetin kullanılması sakıncalıdır ve fakat şiddetin kullanılması sonraki dönemler için bir sakınca doğurmaz (Althusser, 2009: 133).

2.9. Wallerstein: Dünya Sistemleri

Wallerstein dünya sistemleri analiziyle bir sistemin doğuşu ve belirli bir süreç zarfında ilerleyip krize girmesi ve akabinde düz bir çizgiden çatalanmalar oluşarak yeni bir şeye dönüşmesi olarak diyalektik bir oluşumdan bahseder. Wallerstein temel tarihsel sistemler olarak sıraladığı sistemleri mini-sistemler, dünya imparatorluklar ve dünya ekonomileri olarak ayırır. Mini sistemler olarak kabilecilik dönemi, avcılık ve toplayıcılıkla geçimin sürdürüldüğü, tarımın ilk zamanları, alışverişin paylaşım ve takas olarak sürdürüldüğü dönemler tanımlamaktadır (Aktoprak, 2004: 33). Dünya imparatorlukları ve dünya ekonomilerini dünya sistemleri olarak birleştiren Wallerstein, dünya imparatorlukları ile kültürel çeşitlilik ve buna bağlı olarak geniş bir siyasi yapı, kırsaldan merkeze doğru haraç-vergi zincirine bağlı ekonomileri anlatmaktadır. Dünya ekonomileri kavramı ile ise pazarların, tekelleşme sonu eşitsiz kazancın olduğu ve geniş ortak üretim yapılarının farklı siyasi yapıları barındırmakla beraber dünya

imparatorluklarına göre daha kısa ömürlü olup, hukuksal olarak tanımlanmış bütün politik birimlerden büyük olan sistem olarak tanımlar (Aktoprak, 2004: 34).

Wallerstein göre dünya sistem analizinin gerekirciliği ve önemi dünyadaki dönüşüme katkıda bulunabilmek ve iyinin mutlak zaferi için gerçek dünyanın aydınlatılmamış yönlerini görmeyi sağlayarak daha fazla seçenekli bir ortam yaratılmasını sağlamasından kaynaklanmaktadır (Aktoprak, 2004: 32). Kapitalizm Wallerstein'a göre mübadele için üretimin tek ödüllendirildiği sistem olarak pazar; siyasi, iktisadi toplumsal ve kültürel kurumlarca biçimlendirilerek ödül ve ceza dağıtır ve iktisadi mücadele de yine pazar merkezli yapılır buna bağlı olarak sistem toplumsal süreçlerin çoğunu sermaye biriktirme amacıyla metalaştırır (Aktoprak, 2004: 37).

Birbirine bağımlı bir halka şeklinde yapılan kapitalist üretim karşılıklı rekabet ve bağımlılığı birlikte taşır. Kar bölüşümünde karın maksimize edilmesine dönük eylemler maliyetleri düşürmeye yöneliktir. Fakat maliyetlerin düşürülmesiyle artan kar rekabeti tekelleşme yaratır. Kapitalizmin serbest piyasa sloganı sınırsız sermaye birikiminin ve karın oluşmasını engelleyen temel çelişkilerden biri olarak gerçekte tekelleşme yoluyla rakipleri sindirme ve yok etmekte ve bu durum maliyetlerin düşürüldüğü karın maksimize edildiği dönemlere denk gelmektedir. Diğer bir çelişki ise kapitalizmin üretim maliyetini düşürmesi sonucu para akışının ve dağıtımının olumsuz etkilenerek meta üretimi sonucu alıcı eksilmesi ve karın düşmesidir (Aktoprak, 2004: 38).

Sınırsız sermaye birikimi ile kapitalist dünya ekonomi (modern dünya sistemi) tek tarihsel dünya sistemi olarak siyasi üst yapının sözde egemen devletleri, tekellerin çıkarları ve kapitalist sistemin yapısından dolayı tek egemen güç olarak imparatorluk oluşumunun önünü tıkamaktadır. Fakat kendi sisteminin düzenli işleyebilmesi için gereken güven ortamının yaratılmasında devletin hegemonik güç oluşturmasını sağlamaktadır. Bir veya bir den çok devletin ekonomik, askeri, siyasi, diplomatik, kültürel yönden kendi kurallarını ve arzularını diğerlerine empoze etmesiyle oluşan hegemonya, tarımsal ve endüstriyel üretimde, ticaret ve finasta üstünlük ile mümkün olmaktadır. Paradaki istikrarsızlık, yeni hegemonik güçlerin ortaya çıkmasıyla karar alma mevkilerinde değişim, finans piyasalarındaki otorite kaybı, mali krizler, dünya kutuplaşmasındaki değişimler ve halkın hegemonik güce verdiği desteğin azalması ise hegemonik gücün gerilemesine yeni bir hegemonik gücün doğuşunun habercisi olarak görülmektedir (Aktoprak, 2004: 43).

Marx ve Lenin'in merkez ve çevre arasındaki ilişki açıklamaları gibi merkezdeki endüstriyel ilerlemeye bağlı olarak çevrenin merkeze tam bağımlılığını açıklayan Wallerstein bağımlılık kuramını geliştirerek yarı çevre kavramını ekler ve modern dünya sistemi'ni ekonomik temelde açıklar. Wallerstein siyaset ve askeri alanı belirlenim aşamasında dışarıda bırakır. Kapitalist sistem merkezin ekonomik düzeneklerle çevreyi denetim altında tutarak dünya sistemini ekonomik olarak bütünleştirmesini sağlar. Yarı çevre kavramını orta sınıf gibi tampon bir görevi üstlendiği ve dengeyi sağlamaktadır. Yarı çevre ayrıca siyasi olarak dünya ekonominin işlemlerini sağlar ki bu da onun tam bir sömürge olmamasından kaynaklanmaktadır. Hem sömüren hem de sömürülen olarak yarı çevre ticaretten merkez kadar kar pay alamaz. Dikey geçişin mümkün olması sloganına karşın sistemin bozulmaması için sistem geçişi zorlaştırmaktadır ki bu sistem için hayati önem taşımaktadır (Wallace, Wolf, 2012; 229-231, Aktoprak, 2004:41).

Devlet ve iktidar sistemin vaz geçemediği fakat görünürde istemediği iki unsurdur. Üretim faaliyetlerinin bir bölgesellik içinde gerçekleşmesi sonucu devlet kapitalizmin kurumsal yapısı olduğundan dolayı devletlerde ki rejim değişikliğinin hiçbir anlamı yoktur. Kapitalist sistemde devlet serbest piyasa koşullarının önünü bir şekilde tıkayarak tekelleşmenin önündeki en büyük engeli kaldırır ve alt yapı çalışmalarını tamamlayarak girişimcilerin önünü açar. Wallerstein ve Marx, devleti yasal düzenlemeler ile her zaman güçlünün güçsüzü ezme politikasında bir araç görevi görmesinde hemfikirdirler. Devlet Fransız ihtilali ile birlikte halkın egemenliği ve siyasi değişimin normallığı ideolojisini tıkanmanın en meşru yöntemidir. Öyle ki ihtilalle birlikte liberalizm, sosyalizm ve muhafazakarlık devlet temelinde sistemin işlemlerini sağlamakta kısaca bu üç siyasi stratejinin hizmet ettiği yer kapitalist sistemdir. Bundan dolayı Wallerstein değişmesi gereken devlet şekilleri değil sistemin kendisidir (Aktoprak, 2004:41,44).

Meşruiyet konusunda yaşanan devlete güvensizlik sistemde çatallanmalara neden olmasıyla birlikte sistem diyalektik yeni bir oluşumun tohumlarına da sahiptir. Uluslararası şirketlerin güçlü devlet yapılarına ihtiyaç duyması ve devletin sistemin çelişkileri yüzünden çıkmaza girmesi kapitalizmde çıkmaza sokmaktadır. Wallerstein'a göre siyasi, ekonomik, ekolojik olarak çıkmaza giren sistem kondratyef dalgalanmanın B aşamasında olup genişleme değil daralma dönemine girmiş ve bu daralmadan dolayı

sistem çatalanma ile kendini bitirmektedir. A aşamasında nefes alan sistem bu sefer B aşamasında nefes veremeyecektir.

2.10. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında hegemonya ve güç ilişkileri ve bu ilişkilerin dayandığı temel mekanizmaları ulusal ve küresel açıdan ele alan araştırmalar yer almaktadır.

Embel (2004), Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği Kore ve Kosova Örnekleri” isimli çalışmasında I. Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk savaş yıllarında hegemonik oluşumlar ve bu oluşumların güvenlik ve istikrarı sağlamada savaşların rolü üzerinde durularak uluslararası ilişkiler bağlamında çözümlenmesinde gidilmiştir. Savaşların görünen yüzü kadar görünmeyen yüzüne de ışık tutulmuş bir çalışmadır. İşgal eyleminin temel sebepleri üzerinde durularak meşruiyet kaynağının sorgulanması yapılmıştır.

Kaya (2007), Kimlik Politikaları: Tanınma Mı? Yoksa Hegemonya Mı? İsimli çalışmasında kimlik merkezli hareketlerin ekonomik çıkar ilişkileri arasındaki bağ hegemonya kavramıyla kurulmaya çalışılmıştır. Değişim ve dönüşümle birlikte hegemonya oluşumunda yeni kimlik oluşturma üzerine Türkiye’den örnekler verilmiştir.

Duman (2002), Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri isimli çalışmasında siyaset ve iktisadın birbirlerini belirlemedeki üstünlük üzerine yapılmış olmakla birlikte bu çalışmada liberalizmin bu ayrımı sağlayarak uluslararası iktisadı görece siyasetten özgür kılarak kendine hareket serbestisi sağlamakta kullandığı gösterilmiştir. Tarihten örnekler verilerek siyasetin iktisat bağı gösterilmiştir. Uluslararası siyasal iktisadın kuramsal temellerini araştırmada vererek farklı bakış açılarının uluslararası iktisat ve siyaset ilişkisinin değerlendirmede daha geniş bir perspektif sağlanmasına neden olmuştur.

Karacasulu (2009), Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler isimli çalışmasında hegemonik düzen hakkında uluslararası ekonomi politikteki eleştirel görüşler ışığında açıklamalarda bulunulmuş ve Gramsci yaklaşımını genişleten R. Cox tarafından geliştirilen hegemonyanın kavramsal çerçevesi çizilmektedir. Küresel alanda hegemonik düzenin toplumsal güçler, devlet biçimleri ve dünya düzenleri ilişkisi içinde ele alınarak siyaset ve ekonomi ilişkisi eleştirel görüş eşliğinde gösterilmektedir.

Dural (2007), A. Gramsci Düşüncesinde Tarihsel Blok/ Hegemonya/aydınlar be Bunalım Süreçleri Kavramları isimli çalışmasında Gramsci'nin: tarihsel blok, tarihsel blok- hegemonya, itaat-onay- ideoloji, aydınlar ve hegemonyanın örgütlenmesi, devletin "üstyapı görevlileri", organik aydın/ geleneksel aydın, organik bunalım/konjonktürel bunalım, hegemonya krizi, yönetici güçler ve bunalım dönemleri, sembollerin tersyüz edilmesi kavramlarının analizi yapılmıştır.

Kurtbağ (2007), Eleştirel Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Çerçevesinde Amerikan Politikasının Analizi –Hegemonya Söylemi ve Amerikan Muhafazakar Sağı isimli çalışmasında Gramsci yaklaşımıyla ABD yönetimini Reagan'dan günümüze merkez sağ ve politikaları irdelenmiştir. Tek kutuplu dünyanın hegemonik olarak varsayılan güç tarafından dış politikanın muhafazakâr gündemini, söylemini ve pratiğini uluslararası ilişkiler ekseninde açıklamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: HEGEMONYA KAVRAMININ TARİHSEL ANALİZİ

3.1.Gramsci Hegemonya ve Hegemonyanın Bağlantıları

Hegemonya kavramının dil bilimsel çıkış noktası Latince kökenli olup “hegemon” kökünden türeyen ve Marksist kuramların geliştirdiği, anlam alanının genişlemesine katkıda bulunduğu ve kendisi için köşe taşı konumunda bir kavramdır. Çıktığı akıma rağmen hegemonya kavramı praksis olarak en çok kapitalizme hizmet vermiş bir kavramdır. Hegemonya kavramı otorite, liderlik ve tahakküm kavramlarının kombinasyonu olmakla birlikte sadece kontrol sahibi olabilecek ya da etkiye bulunabilecek anlamları barındırdığından daha keskin bir anlamı olan tahakkümden ayrılmaktadır (Ives, 2011: 106). Hegemonya kavramını en çok kullanan Marksist kuramcı Gramsci olmakla birlikte onun devamı niteliğinde Althusser, Laclau ve Mouffe ve Cox’dur. Hegemonyayı bu düşünürler açısından değerlendirildiği takdirde ortak noktaları hegemonyanın zor ve rızanın birlikte bulunduğu bir bütün olarak görmeleridir. Hegemonik güç tarafından zor sadece olağanüstü hallerde kullanmak tercih edilirken daha çok ideolojik, kültürel ve ekonomik bileşenler tarafından oluşturulan bir unsur olan rıza tercih edilmektedir (Embel, 2004:5).

Gramsci hegemonya kavramını tanımlarken III. Enternasyonal bünyesinde yapılan tartışmalardan ve Machiavelli’nin Prens adlı eserinden etkilenmiştir (Embel, 2004: 15). İlk olarak bu kavramı “Güney Sorununun Bazı Yönleri” adlı çalışmasında kullanmıştır. İlk anlamını hegemonya bir sınıfın toplu çıkarları için diğer bütün toplumsal grupları birleştirerek ve yönlendirerek politik, entelektüel ve ahlaki önderliğin birleşimi olarak yapmaktadır. Bu tanıma bağlı olarak proleteryanın ancak çalışan nüfusun çoğunluğunun egemen burjuva devletine ve kapitalizme karşı ayaklanması sağlayacak ittifakları kurduğu takdirde öncü ve egemen sınıf haline geleceğini söyler. (Swingewood, 1998: 247). Hegemonya kavramı , sınıflar arasında birinin diğerinin aktif rızasıyla kazandığı liderlik durumu olarak benimsenir ki aslında basit bir liderlikle de açıklamak olanaksızdır. Daha sonraları kavramın daha genişleyerek hâkim olan sınıf kendi ahlaki ve kültürel değerlerini, dünya görüşlerini ve buna bağlı uygulamalarını kendisine tabi olan sınıflar tarafından içselleştirilmesi ile

tanımı yapılmakta ve bu yapının oluşabilmesi için oydaşmaya büyük önem verilmektedir. Oydaşmadan dolayı hegemonya ikna, ortaklıklar kurma ve yaygın bir işbirliği ile kendi sınıfının çıkarlarını ve liderliğini kurmayı hedefleyen bir yapı olarak görülebilir (Embel, 2004: 21). Hegemonik liderlik yönetici sınıfın ekonomik açıdan sahip olduğu merkezi role bağlıdır ama kendini politik bir güvenceye almak için kendi işbirlikçilerine yani müttefiklerine ekonomik tavizler vermesi gerekmektedir. Hegemonya ekonomik yönden egemen temel toplumsal sınıfların birinde köklenir fakat sınıfın ekonomik çıkarının ötesine geçip sınıf ittifaklarıyla siyasal yönetim alanına yayılmaktadır (Gramsci, 2010: 506; Dural, 2007: 55). Hegemonya kurulacak olan grupların çıkarlarını ve eğilimlerini egemen sınıf dikkate almak zorundadır. Belli bir uzlaşma dengesi kurması gerekmektedir ama böyle bir fedakârlık veya uzlaşma yoluna gidilmesi hegemonyanın esasına dokunmaz çünkü etik ve politik özelliklerinin yanı sıra iktisadi etkinliğin çekirdeğinde yer alan yönetici grubun karar verme yetisine dayanmaktadır (Gramsci, 2010; 258). Kurulan hegemonyanın tarihsel blok içinde inanç ve inançtan kaynaklanan onayında ise hegemonyayı kurmak isteyen sınıfın diğer sınıfların duygu, düşünce ve çıkarlarıyla ortak ve içsel bağlantı kurmasıyla olanaklı olmaktadır (Aksoy, 1994: 161).

Gramsci hegemonyanın el değiştirmesini açıklarken tarihsel blok kavramını kullanır. Tarihsel blok yapı ile üstyapının, kuram ile pratiğin, aydınlar ile kitlelerin diyalektik birliğini ifade eder yani yapılar ve üstyapılar tarihsel bloku oluşturmaktadırlar (Gramsci, 2010: 233, 513). Tarihsel blok Marks'ın ekonomik yapı ile siyasal ve ideolojik üstyapının somut birliğini anlatmak için kullandığı toplumsal formasyonla aynı anlama gelmektedir. Gramsci yeni bir tarihsel bloğun oluşumu ancak değerlerin, düşüncelerin ve davranış biçimlerinin toplumsal sınıflara, gruplara ve bireylere aktarılarak onların harekete geçirilerek sağlanır ve dönüştürme işlemi tarihsel blokların oluşmasıyla gerçekleşmektedir (Aksoy, 1994: 144). Yeni bir tarihsel bloğun oluşması çelişki kavramıyla açıklanır. Çelişki, tarihsel blok içinde yer alan ekonomik, siyasal ve ideolojik dönüşümlerin içeriğinde ve nesnel zeminini oluşturan üretici güçler ve üretim ilişkilerinde bulunur ve çelişkinin keskinleşmesi yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri ve bu ilişkilerin maddi koşullarının oluşmasını sağlar. Bu çelişkilere bağlı olan çelişkiler ekonomik yapıyı aşır üstyapının değişik düzeylerinde görülmesiyle çözülme ve değişim için son noktaya gelmiş olunur (Aksoy, 1994: 145). Bu noktadan sonra organik aydınlar vasıtasıyla yeni bir tarihsel blok meydana gelir.

İktidarın el değiştirmesi ile yönetim, ahlaksal ve entelektüel yönlendirme gerekmektedir ve hegemonya sağlamlığını garanti edebilmesi için yeni bir toplumsal yönetim türünün en kapsamlı evrensel kavramlarına, en gelişmiş ve kararlı ideolojik silahlara gereksinim duymaktadır ki bunun uygulayıcıları ise organik aydınlardır (Fiori,1989: 223'den aktaran Dural, 2007: 63). Buradan anlaşılacağı üzere kollektif irade yaratımı yani toplumun kültürel inşasıyla yaratılan hegemonik gücün devamlılığı ve gücü kimlik oluşturulmasıyla sağlanmaktadır (Ives, 2011: 240, 236). Aydınlar yapılacak kültür inşasında birer eğitimci, rgtc ve lider olarak temel aktörleridir. Özellikle organik aydınlardan siyasal birer işçidir. Organik aydınlardan, toplumsal kökenleri siyasal ve ideolojik eğilimleri bireysel yetenek ve becerileri açısından belirli bir sınıfa bağlı olmaları, aydınlardan ve sınıflar arasındaki bağlantıyı gösterir. Toplumdaki temel bir toplumsal sınıf konumunda olan sınıfın temsilcileridir. Organik aydınlardan hegemonyanın örgütlenmesini ve topluma kabul ettirilmesi işlevini grrlere (Aksoy, 1994: 163). Organik aydınlardan karşıtları olan geleneksel aydınlardan ise eski toplumsal formasyonlardan kalan, kendilerini temel sınıflardan birine ya da diğerine bağlayan kişilerdir yani kendilerinden bir önceki sistemin organik aydınlardır eski egemen grubun siyasal hükümet alt işlevlerine yürüten vekilleridir (Gramsci, 2010: 503 ; Yetiş: 7). Aydınların toplumsal hegemonya işlevi belirli bir tarihsel blok içinde üretim sürecindeki ayrıcalıklı konumunun sağladığı üstünlük vasıtasıyla egemen sınıfın tabi sınıf üzerinde elde ettiği kendiliğinden rızanın oluşturulması ve yeniden üretimini sağlayan tüm etkinliklerin üreticisi ve yöneticisidir. Aynı zamanda aydınlardan siyasal yönetimde egemen sınıfın üstünlük biçimlerinin değişik alanlarda yansımalarına aktif ya da pasif rıza göstermeyen toplumsal kategorilerin üzerinde zorlama etkinliklerinin üreticisi ve yöneticisidir (Yetiş: 7). Organik aydınlardan siyasal ve ideolojik hegemonyayı örgütleyip kalıcı biçime sokarlarken karşıt sınıfların temsilcisi olan aydınlardan üzerinde etki ederek onları dönüştürüp kendi ilerine katmayı isterler, fakat bu dönüşümün gerçekleşmesi halinde sivil toplumda ve politik toplumda ortaya çıkan siyasal ve ideolojik hegemonya örgütlenip kalıcı biçime sokulur. Karşıt sınıfın aydınlardanını ve geleneksel aydınlardanı kendi içine almak için ekonomik siyasal gücü ele geçirip ekonomik ve siyasal alanda çekim merkezi olmanın yanı sıra tarihsel açıdan ilerici bir konumda da olunması gerekmektedir ki tarihsel açıdan gerici bir konumda olan bir sınıf ve aydınlardan kendi içerisinde de kan kaybeder (Aksoy, 1994: 164; Yetiş, 13). Tabi sınıfların katmanının oluşmasını engellemek dönüştürme ile mümkündür bunun anlamı

muhafiflerin belirli yasama etkinlikleri sırasında işbirliği içine çekilmesidir ki pasif devrim de olarak nitelenen dönüştürme karşıt sınıfın yönetici sınıfının uzunca bir süre ortadan kaldırılmasıdır (Yetiş 16). Aydınlar sınıfı tarihsel blokun ortak kimliğini oluşturan fikirlerin, kurumların ve rızanın sağlanmasında önemli rol oynar ve bir varlık silsilesi olarak tarihsel blokun varlığı hegemonik toplumsal sınıfa bağlıdır (Karacasulu, 2009: 60).

Gramsci hegemonyayı açıklarken sivil topluma önem verir ve ona göre sivil toplum hükümetin, hukuksal veya baskıcı organlarının dolaylı bir parçası olan kurumlar ve toplumsal etkinliklerin toplamıdır. Egemen toplumsal grubun rıza ve hegemonyayı örgütlediği alan olarak zorun ve doğrudan tahakkümün egemen olduğu politik toplumun karşıtıdır (Gramsci, 2010: 513). Dünya görüşleri, din, manevi faaliyetleri de sivil toplum kapsar. Parlamento, mahkemeler, ve siyasi partiler onayı ve incelmış ve yasal biçime sokulmuş olan baskıyı dolaylı içermesi nedeniyle bu kurumlar siyasal egemenliğin ve hegemonyanın örgütlendikleri alanlardır. Baskıya dayanan siyasal egemenlik ve onaya dayanan siyasi ve ideolojik hegemonya birbirlerinden ayrılmalarına rağmen politik toplum içinden çıktıkları için siyasal hegemonyanın yürütme gücünün bir parçası olmasından dolayı birbirlerine yakınlıkları söz konusudur. Onaya dayanan sivil toplum soyut politik özgürlükleri, temsili kurumları ve demokratik bir seçim sistemini içermesinden dolayı politik toplumun karşıtıdır. Fakat sivil toplum, politik toplumla tarihsel bloğun üst yapısı olan devlette birleşirler. Toplumun sınıfsal niteliğine göre, içeriği ve üstlendiği işlevler açısından ideolojik hegemonyanın oluşmasını olanaklı kılan onay egemen sınıfın çıkarları karşısında koşullanmıştır. Bundan dolayı sivil topluma ekonomik ve siyasal gücü ele geçirmiş sınıfların ideolojik hegemonyasının güçlü ve sabit bir şekilde girmektedir ve yanı sıra karşıtlarını da yaratmaktadır. Gramsci' ye göre sivil toplum politik topluma görece özerk, etkin ve özgündür. Sivil toplumda sınıf egemenliğinin yasal biçime sokulduğu alan olarak egemen sınıfların toplum üstündeki hegemonyasının örgütlendiği alandır ve sivil toplumla siyasal toplumu birbirine bağlayan siyasal partiler ve parlamento vasıtasıyla politik toplum içinde siyasal hegemonyanın örgütlenmesini olanaklı kılarak söz konusunu hegemonyanın meşruluğunu ve yasallık derecesini güçlendirir. Egemen sınıf iktidarı, politik toplumda ortaya çıkan siyasal hegemonya vasıtasıyla, iktidarlarına yasal ve demokratik biçim verirken sivil toplumda ortaya çıkan ideolojik hegemonya ile

ideolojik bir biçim ve ahlaksal içerik kazandırır (Aksoy, 1994: 159; Karacasulu 2009: 60).

Gramsci, dil ile hegemonya arasındaki bağı kültürel hegemonya ile bağlar. Gramsci'ye göre dil hegemonyanın önemli bir kurucu unsurudur. Çünkü dil anlama ve düşünme ile iç içedir. Kullanılan dilin kişinin dünya algısını verecektir, lehçe ile konuşan ve standart dili eksik anlayan kişi yaşadığı çağa uymayan sınırlı dar görüşlü bir dünya kavrayışına sahip olacaktır. Bundan dolayı hegemonya üzerinde dille bağlantılı olarak entelektüellerin rolü, kültür, ulusal halk birliğini ilişkilendirir. Dil siyasi analizler için bir metafor olarak kullanılabilir (Ives, 2011: 62,133-138). Dil bilimsel dönüş ile üretim sürecindeki ve küresel iktisada egemen olan metaların türlerindeki değişimler birbirleriyle alakasız değildir. Dil insan yaşamında ve toplumsal düzenlemelerde merkezi bir yere sahip oluşu düşüncenin ve ideanın ortaya çıkması ve temsil edilmesiyle değil sözcükler ve sözcük biçimleri arasındaki anlam yaratımıyla alakalıdır (Ives, 2011: 60,78). Öyle ki siyasi rejimlere bölünmüşlikle bir ülkede dildeki bölünmüşlük senkroniktir. Siyasi birliğin kurulması ile dildeki bütünlük arasındaki ilişki lehçeler tarafından bölünmüş bir dilin arasındaki bağı, yazarlar ve okuyucular arasındaki anlaşılmaya bağlar ve dildeki değişimleri toplumsal ve kültürel tarihe bağlayarak açıklar. Gramsci, dilin kendiliğinden üretilemeyeceğini ve dilin bir toplumun başka bir insan grubunun belirli bir dil bilimsel formunu, bu grubun dilinin parçalarını ya da bir dilin bütünü nasıl benimsendiğini iktisadi, siyasi, toplumsal ve bazı durumlarda askeri güçle olduğu kadar, kültürel saygınlık gibi mekanizmalarla benimsendiğini söyleyerek açıklar (Ives, 2011: 69,82,83). Farklı toplumsal alt grupların dünyayı çeşitli kavrama biçimleri, kurumları ve dilleri arasındaki etkileşim ile sivil toplum içerisinde kapsamlı bir şekilde gerçekleşen değişim dil bilimsel cephede ve siyasi cephede gerçekleşirse egemen sınıf yani kapitalist toplum yıkılır (Ives, 2011: 196).

Hegemonya ekonomik ve politik güçle birlikte bağımlı grupların rızasıyla kurulan hegemonya amaçlarını gerçekleştirmek için rızaya başvurmasına rağmen baskı ve zoru da göz ardı etmez. Değişim ve geçişte sivil toplum ve aydınların rolünün önemini vurgulayan Gramsci fikir ve ideallerin önemini göstermektedir. Hegemonya ve rıza ilişkisinde başarı sivil toplum sayesinde gerçekleşmektedir. Sivil toplum ideolojinin tüm dallarına yani bilim, iktisat, hukuk, sanat, felsefe, din, kültür, folklor gibi ve ideolojiyi yaratan ve yayan örgütler de dâhil olmak üzere, ideolojinin aldığı tüm biçimler olan; okul, kitaplık, haber alma araçlarıyla ilgilidir. Gramsci devleti sadece

yöneten sınıfın hâkimiyetini kurduğu alan olarak görmez, devlet ona göre yönetilenlerin rızasının kazanıldığı bir kurumdur (Karacasulu 2009: 56,60). Devlet hem zor hem de rıza işlevini beraber götürür. Devlette hükümet ve yargı aygıtlarının yanı sıra sivil toplumu oluşturan çeşitli gönüllü ve özel kuruluşlarla para-politik kurumlarda bulunmaktadır. Bundan dolayı devlet eğitimsel etik işlevlere sahiptir. Gramsci politik toplum ve sivil toplumdaki ayrı olarak bir de ekonomik toplumu ele alır. Hegemonik olmak genişlemeci ittifaklar elde ederek sınıfın çıkarını feda etme anlamına geliyorken ekonomik çıkar belli bir ekonomik kategorinin kolektif çıkarı anlamına gelir. Toplumsal bir grubun hegemonik olabilmesi ekonomik bilinçten sınıf bilince geçmekle yetinmemesi daha da ileri gitmesi gerekir (Gramsci; 2010: 287-299,504; Karacasulu 2009: 56) . Evrensel hegemonyadan bahsederseniz ortak bir dünya, ortak değerler ve ortak bir düşünce yapısı algısı, aynı sistemdeki birçok ülkenin aynı şekilde hareket etmesi ve aynı politikalara bağlanması sonucunu doğuracağından dolayı hegemon güç bu temel üzerinden ve çerçevedeki gelişmelerden kendini sorumlu görür (Embel, 2004: 95).

Gramsci; sivil toplumu dünya görüşlerini, felsefe ve dinleri, manevi faaliyetleri içinde düşünür ve politik toplumla tarihsel blokun üstyapısı devlette birleşir. Toplumsal sınıflar sadece ekonomik alan faaliyetleriyle sınırlı değildir toplumsal ve siyasi alanlarda da etkin olacağı aydınlarını yetiştirir. Fikirle birlikte bu aydınlar toplumsal sınıf çıkarını sağlayacak hegemonya projesi geliştirir ve bunun için toplumsal güçleri organize eder. Toplumsal güçler kurumları oluşturduğundan hegemonya toplumsal güçler vasıtasıyla kurulur kurumlar aracılığıyla kendini yeniden üretir. Tarihsel blok hegemonik sınıfını oluşturmadan var olamaz (Karacasulu, 2009: 60).

3.2. Laclau, Mouffe ve Cox'un Hegemonya Analizi

Laclau ve Mouffe, Gramsci ve Hobsbawm çizgisinde toplumsal gerçekliği ve değişikliği tarihsel bir akıl yürütme ile incelemeye çalışan bir Marksizmi temel alırlar (Embel, 2004;14).Hegemonya kavramını üretim ilişkileri ile değil daha çok siyasal ilişki türleriyle açıklarlar. İktisadi bir kategori olarak sınıf, iktisat içindeki konum, sınıf bilinci, işçi sınıfının kolektif bilinci ve aksiyonu arasında var olan ilişkileri kuşatan sorunlarla ilgilenir ve sınıf bilinci ile iktisadi analiz bağlantısını koparılamaz. Dili ve dil bilimden türemiş kavramları, siyasal bilinci ve buna karşıt olan, nesnel ve apolitik alan olan iktisadi tanımlarken kullanırlar (Ives, 2011: 231).

Laclau ve Mouffe ileri kapitalizmin krizlerinin yeni bir iktisadi sistem ve toplum yaratacağı konusunda Marksizmden ayrılırlar ve devrim yetisine sahip bilinçlerin ortaya çıkacağını reddederler. Gramsci'nin hegemonya kavramının kriz tasvirlerini ileri götürürler ve proleter ve burjuvazi arasındaki kutuplaşmanın kesintiye uğradığını ve bunun yarattığı krizin daha büyük olduğunu ve orta sınıfın güçlendiğini söylemektedirler. Gramsci'nin hegemonya kavramını açıklarken içeriğindeki kapsayıcılığa hayranlık duyarlar ve dil bilimsel eklemleme kavramı, temsil düşüncesini ikame etmede merkezi bir öneme sahip olduğunu savunurlar. Gramsci'yi kendilerine göre iktisadi özcülüğünü revize etme yoluna giderek dil bilimsel kavramlar ve meteforlar ile dilin başat olduğu bir teoriye dayanırlar. Laclau ve Mouffe, Gramsci 'yi hegemonya ve politik kavramının teorik olarak olgun bir ifade haline getirdiğini, özgün bir teorisyen ve eşitsiz gelişmenin politik stratejisti söyleyerek olumlarken diğer taraftan kavramlarının gelişmiş kapitalizmin koşullarına uymadığını söyleyerek eleştirirler. Gramsci'yi gelişmiş sanayi uygarlıklarının komplike ayrıca toplumsal ve politik ilişkilerinin yokluğuna dayanan batı teorisyeni olarak söylerler (Olgun, 2009: 19).

Laclau ve Mouffe'a göre hegemonya Hobbes'in Leviathan gibi sosyal sözleşmeye dayanmaz çünkü o öznelerin kimliğini dönüştürür. Hegel'in evrensel sınıf kavramıyla da özdeş değildir çünkü o kamusal alana zorunlu değildir ve varlığını sivil toplum düzeyine yeniden eklenmesiyle başlar, Marksist evrensel sınıf olan proleter ile de özdeşliği yoktur çünkü devletin ortadan kalkmasına ve siyasetin sonuna yol açacak olan nihai insani uzlaşmadan kaynaklanmaz, aksine hegemonik ilişki siyasetin kurucusudur (Laclau , Mouffe, 2008: 15). Hegemonya kavramının çıkış noktasının tarihsel zorunluluk içindeki boşluğu doldurmak için ve bir krize tepki olarak çıkan olumsal müdahaledir (Laclau, Mouffe, 1985: 31,32). Leninizmle birlikte hegemonya kavramı sınıf mücadelesinin cereyan ettiği olumsal somut durumların gerektirdiği politik muhasebe biçiminin bir köşe taşı haline gelmiştir. Gramsci'yle birlikte taktik ve stratejik kullanımları aşan somut bir toplumsal formasyonda var olan birliğin kendisini anlamakta kilit kavram durumuna gelir ki kavram olumsallık mantığıyla genişleme yaşamıştır (Laclau ve Mouffe, 2008: 32).

Cox tarihin sarmal bir diyalektik içinde oluştuğunu savunur ve tarih kendisini yinelemediği için öngörünün olamayacağını benimsemiştir. Tarih bir akış içindedir ve bu akış kesintisizdir. Vico ve Gramsci geleneğini benimseyerek devlet gücünün maddi ve ideolojik dayanaklarını, olguları doğrusal olmayan tarih süreci içinde yorumlayıp

kurulu düzeni oluşturan, yeniden üreten sosyal-kültürel- ekonomik kuvvetlerin incelenmesine yönelmiştir (Bostanoğlu, 2009: 24,38). Cox için devlet merkezli yaklaşım yerine devleti de içine alan sosyal kuvvetler kavramı önemli bir role sahiptir. Toplumsal gelişmenin merkezi dinamiği olarak sınıf kavramına dayanan sosyal kuvvetler gücün üç boyutlu etkileşimini açıklamada kullanır. Birincisi üretim süreciyle ikincisi sınıflar arası ilişkiler yani sosyal güce dayanan ve üçüncüsü siyasal güce ilişkin yani devlet üzerindeki denetime dayanır, bunlardan çeşitli iktidar kümelenmeleri meydana gelir. Bu sosyal kuvvetler; maddi imkânlar, fikirler ve kurumlar boyutunu içermektedir. Üretici ve yok edici potansiyele sahip maddi imkânlar teknoloji ve örgütsel kapasite halinde belirir (Bostanoğlu, 2009: 28). Çok maddi imkanlar çerçevesinde üretimdeki değişim yeni toplumsal güçlerin ortaya çıkmasına yol açar ve üretim kavramından hem malların üretimi hem de malların üretiminin ön koşulunu oluşturan toplumsal ilişkiler, ahlak, kurumların ve bilginin yeniden üretimi kastetmektedir (Karacasulu, 2009: 62). Fikirler; sosyal ilişkilerin davranış alışkanlık ve beklentilerini kalıcı kılma eğilimini pekiştiren ortak kavramlar ve değişik insan gruplarınca benimsenen sosyal düzenin kolektif imajları ya da iktidar ilişkilerinin anlam ve meşruiyeti, adalet, kamu hayatı üzerine farklı görüşlerdir. Sosyal kuvvetlerin üçüncü kategorisini oluşturan kurumlar ise düzenin istikrarı ve sürecin devamını sağlayan yollardan biridir. Bu fonksiyonu yerine getirirken iktidar ilişkileri ve tutarlı olan kolektif imajları destekleyerek yapar. Uluslararası boyutta çatışmayı minimize kuvvet kullanarak çözülmesini sağlamak için karşıt çıkarların temsil edilmesini ve politikaların evrenselleşmesini sağlayarak hegemonik stratejiler için uygun ortamı oluşturmaktadır (Bostanoğlu, 2009: 29).

Gramsci'nin güç ve hegemonya kavramına makro analizle birlikte Cox, evrensel bir yapıya büründürmüş olmaktadır (Bostanoğlu2009:28). Hegemonya kavramıyla birbirini izleyen dünya düzenlerinin göreceli istikrarını tanımlar ve toplumsal güçler kavramıyla hegemonyanın kurulmasının başlangıç noktasını belirler. Yine hegemonya kavramını güçlü bir devletin daha az güçlü olanlarla baskınlık ve düzenleme ilişkisi haricinde bir devletler ve devlet dışı kuruluşlar sistemin tümüne nüfuz eden düzenle alakalı değerler yapısını tanımlayacak şekilde kullanır (Bostanoğlu, 2009: 47). Cox'a göre gücün sosyal süreçlerin bir ürünü olarak alınması onun temelindeki maddi güç ilişkilerinin potansiyelinin üstünü örtmez. Güç sahipleri egemenliklerini ya da liderliklerini salt kendi çıkarları için kullandıklarını göstermek yerine kendilerini

evrensel çıkarların hizmetindeymiş gibi gösterdikleri takdirde zayıfların liderliğini ve hegemonyaya karşı pasifleştirilmesini sağlayabilirler. Bu durumda kendi çıkarlarına göre kuvvete başvurmak zorunda da kalmayacaklardır. Hegemonya Gramsci de olduğu gibi Cox'ta da zor kullanmak rızaya göre insan bilincinden uzak tutulmaktadır (Bostanoğlu, 2009: 50). Hegemonya için sadece politik güç ve ekonomik gücün rızası yetmemektedir, bağımlı olanların rızası hayati değerde önem taşımaktadır (Karacasulu, 2009: 60). Cox'a göre hegemonyada oydaşma yani rıza ön plandayken hegemonik olmayan yapılarda zor kullanma ilişkileri her zaman ön plandadır (Bostanoğlu, 2009: 50). Bu bağlamda hegemon olmayan karşıt güçlerde zor kullanma ilişkilerinin yaygınlığı hegemonik gücün rıza eksenli oluşumu hegemonyanın olumlu tarafı olarak analiz edilebilir. .

Cox, tarihsel blok içerisinde toplumsal güçler, devlet biçimleri ve dünya düzenleri arasındaki etkileşimle hegemonyanın oluştuğunu söyler. Bu üç düzlem birbiriyle ilintilidir, ilişkileri tek yönlü değildir ve alanları, baskın yapıları ve onlara rakip yapıların izlenmesi ile incelenebilir. Örneğin ulus aşırı toplumsal güçler devlet yapılarının biçimlerini etkiler. Toplumsal güçlerin başlangıç oluşturması devlet biçiminin ardıl zamanlı değişmesine neden olur bu ise arkasından dünya düzenindeki değişikliği getirmektedir ve hegemonyanın uluslararası hale gelmesinde yani ulusal hegemonyanın sınırlarını aşmasında bu aşamalara yardım eden uluslararası örgütlerinde rolü önemini de ayrıca vurgulamaktadır. Cox'un teorisinde evrenselleşme noktası güç yapısının baskınlığı değil, güç yapısının uluslararası politikanın doğal öğelerinden biri olarak görülmesi gerektiğidir (Bostanoğlu, 2009: 33,34,50). Devlet biçimleri uyguladıkları baskınlık yöntemlerine göre iç kuvvetlerin gelişimini etkilemekte mesela bir sınıfın isteğini ötekilerini saptırmak amaçlı öne çıkarabilmektedir bu ilişkiler her dönemde farklılık arz etmektedir (Bostanoğlu, 2009: 34). Üretim biçimlerinin farklılığıyla devlet düzenlerinin farklılığını yaratmaktadır ve buna göre devlet düzenleri çeşitlilik göstermektedir. Ardıl zamanlı devlet düzenlerini liberal uluslararası ekonomi (1789-1873); rakip emperyalizmler dönemi (1873-1945) ve neo-liberal dünya düzeni (İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem) olarak sıralar (Karacasulu, 2009: 62). Cox'a göre hegemonyanın küreselleşmesi kendi içinde karşıtların olmadığı anlamına gelmemelidir. Pasta büyüdükçe egemenlerin mücadeleleri başlayacaktır ki bu mücadelenin dışında çatışan güç merkezleri arasında hegemon olmayan düzen ve üçüncü dünya ülkelerinden

tamamen hegemonya karşıtı yeni toplumsal hareketler yükselecektir (Karacasulu, 2009: 62,63).

Hegemonyayı anlayabilmek için devletlerarası etkileşim ve güç politikası yetersizdir. Tarih bilinci ile devlet ve devletler sisteminin evrimleştiğini, uyumlar geçirdiğini, geri plana doğru zorlandığını, birbirine zıt yönlerden gelen baskılar karşısında evrimleşmeyi sürdüreceğinden dolayı yetersiz bir açıklama olacaktır. Küresel dünyayı da devletlerarası ilişkiler olarak görmek zordur. Güç anlayışı salt kaba kuvvet ve hiyerarşilere dayanarak açıklanamaz. Fikirler ve kültürel alan üzerinde entelektüel çözümlene yapılması gerekmektedir. Fikir ve kültür temel olarak devletlerin yapılanmasında ve iktisadi sistemin oluşturulmasında çekirdek vazifesi görür. Hegemonyanın küresel açıklamadaki devletler ve devletlerarası ilişkilerin rolünü kapitalist ilişkilerin evrenselleştirilmesinde gerekli koşulları sağlamakla olanaklıdır. Güç ve istikrarın paralelliği dönemseldir gücün istikrarı temeli görmek de yanlış bir yaklaşımdır (Bostanoğlu, 2009: 45,46).

3.3. Hegemonya Tabakalaşması

Tabakalaşma; istikrar ve değişim süreçlerini anlayabilmek, toplumsal eşitsizliği tespit ve toplumları karşılaştırmalı analiz edebilmek, çatışma ve düzeni nedensel boyutlarıyla incelemek için makro sosyolojinin vazgeçilmez kavramlarından biridir. Toplumsal tabakalaşma, farklı şekillerde oluşan toplumsal entegrasyonun ve sınıf ve statü oluşumları sorunları, bu sorunların toplumsal düzen açısından doğurduğu sonuçları anlamının anahtar ögesidir (Marshall, 2009: 710,711).

Toplumsal tabakalaşmanın en belirleyici özelliği aynı tabakanın insanları birbirlerine karşı davranışıyla başka tabakadan insanların birbirine davranışı farklılık arz etmesidir. Aynı tabakadakiler birbirleriyle daha sıkı fıkı ilişkiler kurarken ve birini daha iyi anlama, daha iyi uyum, işbirliği, dünyanın aynı kesimine aynı gözlerle bakmak varken farklı tabakalardan olan kişilerle ilişkiler zorlamayla, içtenlikten ve doğallıktan uzaktır. Bu durum kendini evlenmelerde çarpıcı olarak göstermektedir (Kemerlioğlu, 1996: 122). Toplumsal tabakalaşma her tabakanın diğeriyle ilişki içinde olduğu, bireylerin aynı tabaka içinde benzer niteliklere sahip olduğu, sosyal oydasma ile kurulmuş zihinsel bir inşadır. Toplumdaki kişilerin gördükleri saygıya göre en yüksekte en aşağıya doğru kategoriler halinde sıralanmış insan topluluklarını anlatır (Fichter, 1994: 38,43). Toplumsal yapıda toplumsal saygınlığı, siyasal iktidarı,

ekonomik durumu, hayat şansları, hayat stilleri, kültürel bakımdan özellikleri yönlerinden birbirinden ayrılmış mertebelerden her biridir. Tabakalar kendi içlerinde kendilerine özgü onları diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan alt kültür oluşturma olgusu bulunmaktadır ve diğer tabakalardan ayrılmasını sağlayan duyuş, düşünüş, değer, inanç, görüş, meslek uğraşı biçimleri, zevk, hoşlanış biçimleri, emelleri, tutum ve davranış biçimleri olarak karakteristik farklılıkları bulunur. Oluşturdukları kültür çerçevesinde toplumdaki hiyerarşiye göre düzenlenmiş tabakalar eşitsizliği de barındırmaktadır (Kemerlioğlu, 1996: 17,18,128,129; Waters, 2008: 479). Eşitsizliğin aynı tabaka içinde görülmesi sonucu farklılaşmalar meydana gelecek ve bölünme sonrası yeni tabakalaşma oluşumuna da neden olmaktadır. Tabakalaşma içinde yaşanan bu bölünme ise kültürdeki çözülme sonrası yaşanmaktadır. (Avcı, 2000: 212).

Platon'un toplumsal düzenin gereği olarak gördüğü tabakalaşma temelde varlıklılar ve yoksullar olarak iki tabakaya ayrılır. Tabakalar arası geçişin mutlaklığını savunan Platon bunun eğitim yolu ile olacağını savunur. Tabakalaşmayı örgütlü toplumların doğal bir sonucu olarak gören Machiavelli tabakalar arasındaki çatışmayı korku duygusuna bağlayarak seçkinlerin kitle korkusu, kitlelerin ise kıskançlık ve zulüm korkusu olduğunu söyleyerek bir nevi korkunun geçişlerin imkansızlığı üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. (Kemerlioğlu, 1996: 5,6).

Toplumsal sınıflar bir toplumun üretim ilişkileri üzerinde kişilerin farklı roller oynamalarından ve değişik konumlarda bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Marx sınıfın tamamen üretim biçimlerinin üretim ilişkileri arasındaki farklılaşmadan doğduğunu ileri sürerek, üretim araçlarıyla ilişkileri farklı olan kişilerin çıkarları doğal olarak farklı olduğu temeline dayandırmaktadır. Marx işçiler kendi durumlarının tam bilincinde olup örgütlenmeseler bile ortak nesnel koşullar bakımından bir sınıf oluştururlar demektedir. Nesnel koşullar olarak da işçilerin üretim araçları karşısındaki ortak ekonomik durumlarından ve siyasal düzen içindeki görece güçsüzlüklerini tarif etmektedir. Marx sınıf tanımını yaparken sınıf bilincinin, sınıf dayanışmasının ve sınıf çatışmasının gerekliliğini söylemektedir. Sınıf bilinci; bir sınıfın üretim ilişkileri içinde kendi üyelerinin, rollerinin ve öteki sınıfla ilişkilerinin farkındalığından bahsetmekte, sınıf dayanışması ise bu farkındalık etrafında haklarını almak için sınıfın birleşmesinden bahsetmektedir. Sınıf çatışmasını bilinçsiz evresinde sınıf bilincinin tam oturmadığı bir mücadeleden bahseder ki bilinç arttıkça sınıf ortaklaşa eylemsel mücadeleye yönelmektedir. Weber Marks'ın kuramını eksik bularak toplumsal tabakalaşmanın

sadece üretim ilişkileriyle açıklanamayacağını farklı iki boyutunun varlığından bahseder. İktidar ve saygınlıkla partiler ve statü gruplaşmalarına işaret etmektedir. Weber'e göre statü grupları olağan durumlarında bile toplumsal birlik oluşturma gücüne sahiptirler. Çünkü statü grupları toplumsal kalıtımla geçen ortak saygı veya onura dayanır. Mal varlığındaki değişimler saygınlık ve onura; mal varlığı hayat stillerine etki etmektedir. Statü grupları için vaz geçilmez olan onur ve saygıyı zor kullanarak kendi tekellerine alırlar (Kemerlioğlu, 1996: 9-12). Weber tabakalar arasında eşitsizliğe Marks'ın ekonomik temelini yanı sıra mensubu olunan tabakaların beklenti ve fikirleri bağlamında da açıklamaktadır. Weber Marks'ın üretime dayalı ve mülk sahipliğine dayanan sınıf ayrımını tüketimle başka bir boyut aşmıştır. Her ikisi de mülkiyet sahibi olmanın kıt ve değerli mallara ulaşımı kolaylaştırdığını ve her sınıfın piyasa durumuna bağlı ödüllere ulaşmada farklılığını anlatır (Waters, 2008: 487). Genel bir açıklamayla çatışmacı yaklaşımlar tabakalaşmayı iktidar ilişkileri ve güç çerçevesinde açıklamaktadırlar.

Hegemonya tabakalaşmasını oluştururken hegemonya kavramının içeriği itibariyle zor ve rızanın birlikte olması ve zorun üstü örtük bir şekilde uygulanması, egemen hegemonyanın karşıt hegemonya ile birlikte var olması itibariyle beş ayrı tabakada inceleyebiliriz: egemenler, işbirlikçiler, yönetilenler, savaşılanlar ve görmezden gelinenler:

3.3.1. Egemen Sınıf

“Seçilmiş krallar egemen değil egemenin bakanlarıdır; sınırlı krallarda egemen değil egemen güce sahip olanların bakanlarıdır: bir başka devletin demokrasisine veya aristokrasisine tabi kılınmış ülkelerde, demokratik veya aristokratik tarzda değil, monarşik tarzda yönetilir.” (Hobbes, 2012: 150). Egemenlik yönetici olabilmenin en temel koşuludur. Eğer egemen olunmazsa Hobbes'un dediği gibi başka bir egemene tabi kılınmış olunur. Egemenlik eşitsizliğin diğer bir anlamı olarak sömürü, yönetici ezen ezilen silsilesi başlatmaktadır, bu silsile en üstten en alta doğru uzanmaktadır. Egemen sınıfın tarihsel değişimi içerisinde isimler değişmesine rağmen egemenlik için başlarda yapılan mücadeleden dolayı aktif olan egemen sınıf, süreç itibariyle tarihteki örnekleriyle asalaklık noktasında birleşmektedirler. Bu asalaklık noktası ise başka bir sınıfın doğuşunun habercisidir. Onların işlerini emanet edecek birilerinin olması kendi sonunu hazırlamanın veya başka bir deyişle diyalektik yeniden doğuşun ortamını da

yaratmaktadır. Güç üretim sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır ve üretim sürekli olarak güç ilişkilerinin kurulup bozulmasını ekseninde gerçekleşir. Günümüzde yoğunlaşan rekabet, değişim ve yenilik yeni güç çatışmalarını doğurmaktadır ki bağımlılık etrafında gelişen bu güç çatışmaları artık çatışmanın öznesi ve nesnesi haline gelmiştir. Egemen olmanın en temel şartları güç kullanma hakkına sahiplik ve nüfuz günümüzde vekâleten teknostrüktürlere devredilmiştir. (Toffler, 1992: 45). Şirketlerin büyümesi teknolojinin karmaşıklaşması bir tek kişinin şirkete hâkimiyetini bitirmesinden dolayı uzmanların ve yöneticilerin tutulması iş sahipleri ve yöneticileri ve alt çalışanları birbirine bağımlı hale getirmektedir. İş sahiplerinin yöneticilere, yöneticilerinde elemanlarına bilgi konusunda muhtaçlık durumunu ortaya çıkarması sonucu egemen sınıf elinde bulunan gücü teknostrüktürle paylaşmaktadır. (Toffler, 1992: 224). Günümüz kapitalist sistemin küreselleşmesi sonucu büyüme ve çeşitlilik uzmanlığı ve buna bağlı güç bölüşümünü birlikte getirmektedir. Fakat güç sahipliği sermaye sahiplerinde daha kalıcıyken kendi isteğiyle devrettiği yönetici sınıfında kaygandır.

Şirketlerin teknostrüktürlere emanet edilmesi başka bir sınıfın doğup büyümesine neden olmaktadır. Egemen tabakanın teknostrüktürler ile girdiği ilişki kendi çıkarları ve egemenliğinin devamını sağlamak içindir. Teknostrüktürün üretim ve buna bağlı diğer süreçlerin geliştirilmesinde ve yenilenmesi için diğer tabaka ve parçalarla giriştiği ilişki ise şirketi büyütme ve geliştirmesini sağlarken, ayrıca kendi gücünü ve güvenliğini artırarak korunma amacına hizmet etmektedir (Galbraith, 1988: 219). Bu daha çok kendi çıkarları için başka bir tabakaya bazı imtiyazlar verip ve nüfuz vererek kendi işini başkasına yaptırmadan başka bir şey değildir. Sosyalist toplumlarda parti yöneticilerini kapsayan egemen, kapitalist toplumlarda mülk sahipleri yani büyük şirketlerin hissedarları günümüzde teknostrüktürler gibi gözükmektedir. Fakat mülk sahipleri için teknostrüktürler yöneticiden ve kendileri için çalışan araçtan öteye gidememektedir. Weber'in kapanma kavramı burada ortaya çıkmaktadır. Üst tabakalar arasında kapanma kendi tabaka veya parçalarına dikey hareketlilikle geliş engelleyerek teknostrüktüre de haddini bildirmektedir (Waters, 2008: 488; Galbraith, 2004). Pareto'nun seçkinlerin dolaşımında elemek yönteminin uygulanmasıyla yetenek kaybına uğrayan bu tabaka teknostrüktür ile eksiğinin gidermektedir. Özümleme ve elemek arasında kalan bu tarz yetenekten istifade; ekonomi, siyaset ve askeri alanlarda dahi bir çok alanda kullanılmaktadır. Bir dönem satın alınan ünvanların varlığına rağmen

yönetici seçkinler meşrulukları kaybolana kadar Weber'in dediği gibi küçük bir azınlıkla devam etmektedir.,

Mills'in ABD'nin egemenliğini hükümet, şirketler ve silahlı kuvvetler arasında paylaşması, Marks'ın egemenlik anlayışının revize edilmesine rağmen Amerikan ekonomisinin askeri kapitalizme dayanması yani sürekli savaş ekonomisi ile birlikte özel şirket ekonomisinin bir arada gitmesi anlamına gelmektedir. Teknolojik ilerlemeler, üretim çevre kirliliği ilişkisi, sermayenin küreselleşmesi, her yıl açıklanan dünya zenginleri listesinin etrafında değerlendirildiğinde bu üç ayrı alanda oligarşinin tunç yasasının geçerliliğini görmek mümkündür. Mills'in üçlü dikta olarak tanımladığı egemen tabakanın en başındakiler bu üç alanı rahatlıkla kullanabilmekte yatay geçiş hareketliliği yüksek olmaktadır (Poloma, 1993: 293). Weber'in bu tabakalara atfettiği kapalılık alttan gelenler için dikey hareketlilikte geçişin zorluğu bu üç alanında aynı ellerde dönüşümsel kullanılmasıyla alakadır. Mills gibi Poulantzas'da Marxizmi revize ederek üretim araçlarına sahip olma ve üretim süreçlerinin eksik bir açıklama olduğunu, sahip olma ile anlaşılması gereken üretim araçlarını işler hale getirmek, kontrol etmek demek olduğunu anlaşılması gerekmektedir. Teknostrüktüre sömürmede büyük rol veren Poulantzas tabakalar içindeki parçaların bağımlılığına dikkat çekerek ekonomik sınıfların sürekliliğini, siyasal parçalılığın ve ideolojik tabakanın devamına bağlar. Siyasal tabaka sistemde kırılmalara yol açan anlaşmazlıkları yok ederken ideolojik tabaka ise muhalefetini tehdit oluşturmayacak şekilde yaparak sömürü sisteminin devamını sağlar (Aksoy, 1994). Sömürü sistemi üç ayrı alanda aynı amaç etrafında bütünleşmeleriyle gerçekleşmektedir.

Küreselleşme ile birlikte sermayenin yurtsuzlaşması en tepede statikliği daha da sağlamlaştırmakla birlikte üretim araçlarına sahiplik şirket evlilikleri ve çok uluslu şirketler vasıtasıyla küçük işletmeler yaşama şansını kaybetme ve egemenlik küçük bir azınlığın eline geçmektedir. Ulusal anlamdaki hegemonya tabakalaşmasında egemen olan üretim güçleri uluslararası arenada yapısında çok az değişikliğe uğrayarak yapısını kurmaktadır. Küresel ölçekte egemen kim sorusunu sorunca cevapta çeşitliliğe rastlanacağı için olaylar sonrası sadece cui bono sorusunu sorarak yani kim kazandı, çıkarı olan kim sorusu hegemonya sahibini bize verecektir (Hobbes, 2012: 503).

Kapitalist üretim ve tüketim tarzının yani hammadde ve pazar ihtiyacının dünyayı tamamen kuşatması küreselleşme olgusunu doğurarak, güç ilişkileri ulusal veya bölgesel alandan küresel alana kaymasına sebep olmuştur (Ateş, 2006: 26). Küresel

ölçekteki hükümetler arası girişimler, küresel ve ulusal bağlamda meşruiyet üzerinden şekillenmektedir. Ekonomik serbestleşme ile sivil toplum girişimleri ve yerelleşme hareketleri arasında dengeyi bulabilmek ve beklentilerine göre politika geliştirip yasal düzenlemeler gerçekleştirme üzerinde yürüyen hükümetler arası girişimler; uluslararası şirketler, devlet ve sivil toplumun taleplerini meşrulaştırmak için yapılmaktadır. Birbirinin zıddı olarak talep ve beklentileri olan bu süreçlere örnek olarak çevresel duyarlılığı olan sivil toplum kuruluşlarının hoşuna gidecek bir kararın alınması ekonomide serbestleşmeyi isteyen çok uluslu şirketlerin hoşuna gitmeyecektir. Çok uluslu şirketlerin aldığı kararlar ve hükümete dayattıkları yasalar ise yerelliği savunan kesimler arasında probleme yol açacaktır. Bundan dolayı meşruluk sorunuyla karşı karşıya kalan ulusal devletler uluslararası antlaşmalarla yerel hareketleri ikna etme yoluna gidecek ülke içi yasal düzenlemeler ve anayasa ile de çok uluslu şirketlerin taleplerine sınırlandırmalar getirecektir (Ateş, 2006: 35). Kapitalist sistemin küreselleşmesi sonucu seçimle gelen iktidarın yani halkın egemenliği yok olmakta sistemin ana karakterleri sonucu hükümetler egemenliği uluslararası tekelleşen şirketlere ve bu şirketlerin işlerini kolaylaştıran küresel kuruluşlara yani küresel ekonomik aktörlere kaptırmışlardır.

Küresel ekonomik aktörler kendi ekonomik çıkarları için yarı çevre, çevre ve hatta karşıt hegemonya yaratacak potansiyele sahip tarihsel bloğuna emperyal politikalar gütmekte bu politikaları perde arkasından yürütmek için dünya halklarını kamplara bölerek, ulusal kimlikleri ön plana çıkararak kendi imparatorluğunun temellerini kurmuş olmaktadır. Küresel ekonomik aktörler için bölünmüş uluslar hem işgal için meşru bir zemin hazırlamada hem de güçlü bir karşıt hegemonyanın kurulmasını engellemede önemli işleve sahiptir. Özgürlük, milliyetçilik söylevleriyle parçalanmış güç odaklarını yıkıp sömürü karşıtıymış gibi bir kisveye bürünerek gerçek ve en acımasız dünya imparatorluğunu ve hegemonyasını kurarak kendi dışında tüm dünyayı sömürüsü için kullanmaktadır. Uluslararası arenada meşrulaştırdığı kendi ulusal değerleri, kendisi tarafından bölünmüş ve birbirlerine karşı bilenmiş halklara askeri müdahaleleri meşrulaştırmak için kullanmaktadır. Uluslararası arenada yapılan her hareketin uzun veya kısa vadeli bir amacı bulunmaktadır. Siyasal ve ekonomik hegemonyasını güçlendirmek ve daimiliğini sağlamak için her türlü aracı kullanmaktan geri kalmamaktadır (Hardt, Negri, 2003: 68; Embel, 2004: 107). Ekonomi temelli kurulan ve küresel ölçekli hegemonya muazzam servetleri kontrol eden küçük bir

azınlığın elinde olduğu rakamsal analizle somutlaşmaktadır (Hardt, Negri,2003: 68; Embel, 2004: 107). Dünyanın en zengin 200 kişinin sahip oldukları toplam servet, yeryüzündeki en yoksul 2.5 milyar insanın toplam gelirinden fazladır (Bu 200 zenginin 112'si ABD'lidir). Dünyanın en zengin 3 kişinin (ABD) servetlerinin toplamı en yoksul 48 ülkenin gayri safi yurt içi hasılasından fazladır. Dünyanın en yoksul ülkesine kıyasla en zengin ülkesinde kişi başına düşen milli gelir 228 kat daha fazladır. Dünya üzerindeki 89 ülke son 10 yıl içinde 23 kat yoksullaşmıştır. 2012'de küresel mali krize rağmen dünyanın en zengin yüz kişisi 240 milyar dolar gelir elde etmiş ve dünyanın en zenginleri son yirmi yılda gelirini 60 kat artırmış olması küresel iktidar sahiplerini göstermektedir (Held, McGrew, 2003:504; Oxfam, 2013; Trueactivist, 1013). Dünya genelinde söz konusu yoksullaşma her geçen gün artarken son 10 yılı verilerine göre refah düzeyi yükselen kim kazandı sorusunun cevabı ülkeler ABD, Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Japonya. Birleşik Krallıktır. Fakat asıl önemli olan nokta bu ülkelerin halklarının kişi başına düşen milli gelirinin yüksek olmasının nedeni ABD başta olmak üzere küresel ekonomik aktörlere ev sahipliği yapmış olmalarıdır. Ayrıca bu ülkelerin kendi içinde yapılan analizlerde hızla büyüyen yoksul kesim dikkati çekmektedir (Held, McGrew, 2003:504; Çetin, 2003: 165; Köse, 2009: 227).

“Hemen hemen tüm ülkelerde, homojen bir kitle her türlü muhalif grubu ezmekte, yok etmektedir. Kitle kendisinden başkasıyla birlikte yaşamayı istemiyor ve kendi kendisi olmayan şeyden ölümüne nefret ediyor.” (Gasset, 2011: XIII). Hegemonya ortaklarıyla birlikte belirli bir düşüncenin yayılması için çaba sarf eder ve bu sadece idealist bir eylem değildir. Ekonomik ve kültürel boyutuyla hegemonya kendisine rakip gördüğü yerlerde savaşla konumunu devam ettirme amaçlıdır. Özellikle ekonomik boyutu sahip hegemonik gücün sahiplerini vererek gücün belirleyici unsurlarının ekonomi eksenli olduğunu vermektedir. Özellikle Lenin tekelleşmenin ve bankaların mali kanallar şebekesiyle bütün gelirleri ve sermayeleri merkezileştirmesi sonucu gücünde tek elde toplanmasını sağladığı analizi egemen sınıfın azınlık bir iktisadi aktöre işaret ettiği görülmektedir. Devletlerin hem karteller hem de bankalarla ilişkisi bakımından değerlendirildiğinde ise Hobbes gibi Marx'ta egemenliğin yönetici olmanın baş koşulu olarak görmesi sonucu devletin şirketlerin kontrolünde olduğunu varsayarak devlet siyasetinin belirleyicisi olarak şirket sahiplerini görmeleri, egemenlik hakkının devlet tarafından kullanılmayışı ve asıl güç sahiplerinin ekonomik aktörler olduğu düşüncesinden dolayı egemen sınıf sermaye sahipleridir. (Toffler, 1992: 54). Kısacası

egemen sınıfı temsil eden grup küresel ekonomik aktörler olarak en başta dev tekel sahipleri sonra ise bu dev tekellere hizmet eden küresel kuruluşlardır.

3.3.2. İşbirlikçiler

Emperyal güçler yönetimlerinin devamı için genellikle yerel elitleri güçlendirir ve kendi yerel elitlerini oluştururlar. Sömürü politikaları bir ülkenin başka ülke üzerindeki salt tahakküm olarak anlaşılmalı, taraflar arasındaki karmaşık ilişkiler yardım ve yataklıkları barındırmaktadır (Ives, 2011:76,77). Bir iktidar ne denli büyük olursa olsun denetsiz ve tavizsiz değildir ve bir grubu ötekine karşı her zaman oynamak zorundadır. Kendisinden başka siyasal güçler ve iktidarlar olduğundan kendi gücünü ancak bunları kullanmak ve doyurmakla gerçekleştirebilir. Kendi amacına ulaşabilmek için kendi çıkarının birazını terk etmek zorundadır ve tam bir fiziki kuvvetin toplanılması imkânsız olduğundan yardımcılarına dayanmak zorundadır (Popper, 1967: 131; İbn-i Haldun, 2004:191). Sömürü sistemi içinde farklılaşmış tabakalar egemen tabaka altında sıralanırlar. Bu tabakalaşma birbirlerinden farkı verilen tavizin miktarıyla alakalıdır. Kendisinin yerine söz söyleme ve gücü kullanma hakkıyla birlikte sömürüden elde ettiği kârdan verdiği hisseyle ilgilidir. Mesela teknostrüktür işbirliği halinde kendinin olmayanı kendinin gibi kullanmaktadır. Yine aynı şekilde sanatçılar, aydınlar, orta sınıfın bazı kesimleri kapitalizmin destekçisidirler (Waters, 2008: 491).

En üst düzeydeki teknostrüktürler neo-kapitalist şirketin en yüksek kâr düzeyini amaçlayarak teknostrüktürlerin karar almadaki özerkliklerini koruma çabası içindedirler. Büyüme ve kâr arasındaki dengeyi tutturmak ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmak teknostrüktürün görevleriyken amacı ise saygınlık ve kendi kazancıdır ve her ikisinin kalıcılığını sağlamaktır. Teknostrüktür amaçları ve görevleri yerine getirirken büyük şirket kendi amaçlarını toplumun amaçları haline dönüştürerek hem şirketin karının hem de kendi karının devamını sağlamaktadır. (Galbraith, 2004: 153,161,163).

Egemen hegemonik güç için başka bir işbirlikçi ise siyasi aktörler ve buna bağlı çalışan kuruluşlardır. Althusser'e göre devletin bastırıcı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları, egemen sınıfa fiilen güç sağlayarak hegemonyasının sürdürmesine ve egemen ideolojiyi üretmesine yardımcı olur. Marksist anlayışta devletin şirketlerin kontrolünde olduğu anlayışıyla DBA yaptırım mekanizmasını işleterek maddi, manevi ve fiziki şiddet potansiyelini içinde barındırır ve bu aygıt devletin elinde olduğu için egemen

sınıf kolaylıkla denetimi altına alır. DİA'lar ise geneli özel sektörün elinde bulunan kültür etkinlikleri, kitle iletişim araçları, dinsel etkinlikler ile ideoloji üzerinde inşa edilir. Hem DİA'lar hem DBA'lar içerisinde salt şiddet veya ideoloji barındırmaz. Mesela; DİA'lar içinde öğretim kurumları, kişileri üretim süreci içinde bulunacağı konumlara hazırlarken yönetmelik yasalarla şiddeti kullanmış olur (Vergin, 2003: 93,94).

Hegemonik gücün halkla ve devletle ilişkisini düzenleyen en önemli işbirlikçisi aydınlardır. Öyleki yeni bir hegemonik güç oluşumunun en önemli parçalarıdır. Bundan dolayı aydınlar hiçbir zamanda ve mekânda bağımsız bir sınıf olamamıştır. Dünya kaç kutupluysa aydınlar da o kadar kutuplu denebilir. Aydın toplumsal hareketlilikte sürekli çıkış yapanın yanında olmuş ve hizmetlerini onlara sunmuştur. Aydın için kaçılması gereken düşüğe geçmiş ideoloji ve ekonomiler yerlerdir. Onlar aydının amacına hizmet etmez. Aristo'dan günümüze aydınlar liderlerin sağ kolu fakat liderler liderliğini kaybettiklerinde veya yok edildiklerinde onların fikir babaları yani aydınlar yok olmamış küllerinden yeniden dirilmişlerdir. Aydınlar sürekli kendine güçlü yandaş arayarak kendi konumunu sürdürme çabası içine girmiştir (Meriç, 2007: 39,48). Kendinden sonra gelenler sermaye sahiplerinin ve siyasilerin yanında onlara paye aydının rolü her zaman bellidir. Aydınlar Rus devrimi de dâhil bütün devrimlerin ve evrimlerin çıkış noktası olmakta ve halka zıt düşünceler barındırsalar dahi bunu zorla ya da isteyerek kabul ettirmeyi başarmışlardır (Meriç, 2007: 102). Rus devriminde Ortodoks ve dinine bağlı olan halkı nasıl dinsizleştirdiği kendisine benzettiğini günümüzde canlı olarak görülebilir.

Gramsci'ye göre praxis felsefesi basit insanlara uzun bir hayat görüşü kazandırır ve aydınların basit insanlar arasında temas kurulması ile halk yığınlarının fikir yönünden gelişmesi sağlanır ve siyasal blok meydana getirebilir. Aydınları ikiye ayırılır birincisi aynı şeyi nesilden nesile yapmayı sürdüren öğretmenler papazlar ve idareciler ikinci grup aydınlar ise çıkarlarını örgütlemek ve daha fazla denetim altında tutabilmek amacıyla sınıf veya kuruluşlarla ilişki halinde ki aydınlardır (Dural, 2007: 27). Birincisi geleneksek iken ikincisi organik aydınlardır. Organik aydınlar oturdukları kürsülerden yapılanların etik olup olmadığına bakmadan olan biteni alkışlayıp savunurken aynı zamanda yapılan katliamlara önderlik etmekten de geri kalmamışlardır. Aydınların efendileri siyasiler ve burjuvadır. Bu üç grup yapacaklarını koro halinde söyler aralarında var olan anlaşmazlıklardan bile nemalanmayı bilmişlerdir.

Kendi yaptıklarını birer sosyal mühendislik gözüyle bakan bu kişiler yani aydınlar insan kanını, etini ve kemiklerini çimento harcı gibi küreyerek statükonun hizmetine sunmuşlardır. Bu düşünceye göre fikirler insandan önce gelmeli ve insanlar bu fikirlere göre şekillenmelidir. Fikirler ve kelimeler aydınların aleti olarak toplumu kendi çıkarlarına göre düzenlemede kullanılmaktadırlar (Johnson 1987: Wall Street Journal). Hobbes'a göre aydınlar *“yanlışlarını ortaya çıkararak ve böylece otoritelerini azaltan hiçbir şeyi kabul etmezler.”* (Hobbes, 2012: 251). Aydınların konumu itibarıyla güçten yoksun kaldıkları dönemlerde ise diğer kurumlarla işbirliğine gitmişlerdir. Aslında aydınlar kendi konumlarını devam ettirmek adına beğenmedikleri, burun kıvırdıkları ve aptallıkla suçladıkları kitlelere önderlik yapmadan geri de durmamışlardır.

Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde aydınları boy boy görmek ve her türden rengine şahit olmak olasıdır. Meriç'in batılı aydınlara hayıflanması aslında boşunadır. Onun sürülecek bakir toprağı hep olmuştur (Meriç, 2007: 107). Aydınlar bedenen bu ülkelerde olsalar bile ellerini geri kalmış ülkelerde hep dolaştırırlar. Kazan içindeki kepçe misali hiç durmadan ortamı dışarıdan müdahalelerle karıştırarak, emperyalizmin, kendilerinin, statükonun hizmetine sunarlar. Aslında bir aydın için gelişmiş ülkelerde çalışmak daha zordur. Çünkü gelişmiş ülkelerde sistem oturmuş ve yapılacak işlemlerde bellidir. Araçlar daha kolay kullanılabilir özelliğe sahiptir. Bir dizi ile gerekli olan tüm hegamonik tarzdaki düşünceler empoze edilebilir ve giyinen kıyafetten oturuş evlere, içilen içkilerden kullanılan araçlara kadar her türlü emtianın tüketimine kitleler kendi gönül rızalarıyla katılmış olurlar. Bundan dolayıdır ki gelişmiş ülkelerdeki aydınlar daha az kullanılmakta onların kullanım alanı gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak ayarlanmaktadır.

İdeolojilerin yayılmasını hızlandıran etken yazılı basının yaygınlaşması ve yazılı basına ek olarak görsel ve işitsel basınında gelişmesidir. Bundan dolayı kitle iletişim sahipleri ve bu organları kullananlar hegemonyanın başka bir işbirlikçi grubunu oluşturmaktadır. Kitle iletişim propagandası ile siyasal ideolojiler kendilerini her yerde geçerli kılacak ihraç imkânlarına kavuşmuş olmaktadır. Ulusal ve yerel kültürlerin üzerini kapatmak adına popüler kültür oluşturarak egemen ideolojinin yayılması sağlanmaktadır. Bunu küreselleşmenin bir sonucu olarak gösterilmesi ise sadece emperyalizmin isim değişikliği yoluna gitmesinden başka bir şey değildir. Kitle iletişim sınıf çıkarını destekleyen, egemen sınıfın düşüncelerini yayan ve seçkinlerin kendi

çıkarlarını destekleyen rıza üretme aracı olarak görülür (Yaylagül: 2008, 14). Medya kendi egemen sınıfın ideolojisini tam olarak yansıtırken seçici, tutarlı davranır. İzleyicisi tarafından hata olarak algılanan durumlarda bile kendi ideolojisini yaymadaki kasıt bulunmaktadır (Parenti, 2008: 163) Horkheimer ile Adorno, insanların ve kültürel biçimlerin kitle iletişim araçlarıyla metalara dönüştürülmesi insanın gerçekle sahte; mantıklıya mantıksız arasındaki ayırım yapma gücünü yok ettiğini vurgulamaktadırlar. Bu kafa karışıklığı ve güçsüzlükle sadece tüketen metalar haline dönüştürüldüğünü söylemektedirler (Mutlu, 2005: 228). Kârdan başka tanrı tanımayan sistem Amerikan halkı tekdüze enformasyonla başını kuma gömmüş deve kuşu gibidir. Fikir çeşitliliği iletişim endüstrisi monopolistik bir karakter taşıdığı için yoktur. Görünüşte tavus kuşunun kuyruğu gibi renkli bu endüstri aslında aynı ürünün farklı ambalajlara sarılmış halidir. Eğlence öğeleri, haberler, enformasyon aynı ellerde ve ticari nedenlerle üretilmektedir. Manadaki farklılıktan ve çeşitlilikten yoksun bu üretim şuur düzenin gücünü artırmakta ve devamlılığını sağlamaktadır (Schiller, 1993: 36,37).

3.3.3. Yönetilenler-Sömürülenler

Bağımlı sınıflar, egemen sınıflar tarafından yürütülen hegemonya süreçlerinin ideolojik kuşatma dışına çıkamazlar. Siyasal ve kültürel geri kalmışlık, ideolojik düzeyde bütünsel dünya oluşmaması olgusuna dayanır. İnsanların geçmiş toplumsal-kültürel birikimleri ile gelecekte varlıklarını veya var oluş mücadelesini oluşturabilirler. Edilgen bir yapıya sahip bu sınıflar ideolojik-politik bilinçlerinden kaynaklanan eleştirel olmayan bakış açısına sahiptir (Yetiş, 19). Gramsci'ye göre praxis felsefesi basit insanlara uzun bir hayat görüşü kazandırır ve aydınların basit insanlar arasında temas kurulması halk yığınlarının fikir yönünden gelişmesini sağlar ve siyasal blok meydana getirebilirler. Bağımlı sınıflar ve aydınlar arasındaki ilişki çok önemlidir. Kendi görüşlerinin oluşturulmasında aydınların yokluğu, sınıfsal iradelerinin ekonomik-korporatif uğraktan uzaklaşması sonucu siyasal hegemonik düzeye yansıtamaması bağımlılığın temel nedenleridir. Bu sınıfları değiştirmek her kültürel değişimde olacağı gibi kitlenin genel entelektüel düzeylerini yükseltmek gerekmektedir. Gramsci bağımlı sınıfların ilerici tarzdaki ideolojik biçimlenmesini eleştirel özbilincin gelişmesine bağlamaktadır (Dural, 2007: 27; Yetiş, 20,21,8).

Bağımlı sınıfın farkındalığı sömürü için çok önemlidir. Weber'in ve Mills'in özellikle işaret ettiği bağımlılık ve farkındalık çizgisi sınıflar arası çatışmanın ana

noktasını oluşturmaktadır. Yapılacak devrimlerde bağımlı bir sınıfların farkındalık kazanarak devrime katılması çok önemlidir. Örneğin köylü sınıfı gibi toplumun alt grupların dâhil etmediği çatışmalar sonucu elde edilecek devrimler başarısız bir devrim olacaktır. Bu sınıflara bağımlılık ve bağımsızlık arasında farkındalık yaratılarak ancak devrime ortak edilebilir. Bunun için ise eğitim sistemin önemini kavrayıp sistemin farkındalık yaratıp bağımlı sınıflar arasında siyasal birliğin kurulmasında eğitim yeniden düzenlenip aktif rol vererek devrim için kullanılmalıdır (Ives, 2011: 73,75). Bağımlı sınıflar yapısal kısıtlamalarla kültürel ve düşünsel az gelişmişlik durumunu yaşamaktadır. Hegemonya aydın toplulukları aracılığıyla kendi yarattığı karşıt hegemonya ile siyasal partiye dayalı oluşumları gerçekleştirmekte ve bağımlılığı sürdürmektedir (Yetiş, 24,25). “*Eleştirel öz bilinç, tarihsel ve siyasal olarak, bir aydınlar elitinin yaratılması anlamına gelir*” (Gramsci’den aktaran, Yetiş, 8). Sınıfın ideolojik bağımsızlığı, başarılı örgütlenme yeteneğiyle ve bunun için ise gerekli olan liderlik kadrosunun uzman aydınları ile gerçekleşebilir. (Yetiş, 22). Bu sınıflar siyasal parti olarak örgütlendikleri takdirde kendi aydınları aracılığıyla karşıt hegemonya oluşturabilecekler ve kendi bağımlılıklarından kurtulabileceklerdir (Yetiş, 25).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve ekonomik bir alan haline gelmesi sonucunda kitle iletişim alanında hem genel egemenin çıkarına hizmet, ekonomik ve siyasal manipülasyon aracılığıyla egemeni hakim durumuna getirmek, hem de yeni bir kâr kapısı olarak görülmesi bu alanı daha cazip hale getirmektedir (Stevenson, 2008: 89). Emperyalist politikalar sonucu öznellik üretimi kitle iletişimle sınırları tamamen alt üst etmektedir. Aile içinde, okulda, hapishanede hayatın her alanına ve her anına yayılmış durumdadır. Öyle ki emperyal krizler ve el değiştirmelerde bile bu süreç aksamadan devam etmektedir. Sadece kriz ve değişim dönemlerindeki belirsizlik özne biçimlerinde akseder bundan dolayıdır ki geçiş dönemlerinde bunalım toplumsal halde yaygınlık gösterir intiharlar ve ruhsal hastalıklarda artma gözükür (Hardt, Negri, 2003: 211). Bu dönemlerde öznelere üretme ve bozma süreci olarak görülür. Kriz dönemlerinde kitle iletişim ile oluşturulan özneler yeniden yapılandırılarak karşıt hegemonya için bilinçli bireyler oluşturulabilir.

Egemen tabaka toplumsal bünyeyi kendi iktidar mekanizması tarafından tasarlar ve kendi gücü boyutuyla geliştirir ve kendini toplumun sınır uçlarına kadar empoze ederek toplumu tek bir vücut haline dönüştürür. Bilinç, bedenler, tüm hayat kazanç ve kayıp ve ölüm, farkında olmadan bu mekanizmada yerlerini alır (Hardt, Negri, 2003:

49,51). Bağımlılık ve buna dayalı sömürü hiç farkına varılmadan bireyin yaşamı ve ölümü arasında başlar ve biter. Toplumsal fraksiyonların aydınlar tarafından yeniden inşa edilmesiyle suyun içindeki balığın suyu fark etmesi başlar. Fakat bu farkındalık sonucu karşıt hegemonya egemenliğini kurduğu takdirde yeni bir sömürü ve bağımlılığın başlangıcıdır. Unutulmaması gereken bir durumda karşıt hegemonya egemenliğini kurmuş olsa bile eski egemenliğin kadrosu bu kadroyu da oluşturacaktır.

Sömürülenler grubunda olmak üst basamaktan alt basamağa doğru bir sıralanma sonucu ortaya çıkar. En tepedeki hariç en alta doğru zincirleme bir sömürü bulunmaktadır. Dünya konjonktürü çerçevesinde bu durumun izahı ise egemen hegemonyanın az gelişmiş bir ülkeyi kendine bağımlı kılması ve az gelişmiş ülkenin kendi elitinin sömürülüyor olmasına tekabül eder, kendi eliti ise bir alt tabakayı sömürür, bir alt tabaka ise kendi altını sömürür bu silsile dipteki hiçbir şeyi olmayan milyara kadar gider ki dipteki milyanın bazen sömürülecek hiçbir şeyi olmadığından en üstte kalan ve sömürülmeyen ile benzerlik içine girer. Bu durumda ise yok edilmesi gerekenler grubu doğar.

3.3.4. Savaşılanlar

“Aydın olmak genellikle tereddüde ve hareketsizliğe yönelttiğinden tam aydın olamazlar. Önderler özellikle nevrozlular, yaratılışça heyecanlı olanlar, deliliğin kenarında dolaşan, yarı deliler arasından çıkarlar. Savundukları düşünce, takip ettikleri amaç ne kadar abes olursa olsun, onların düşüncelerine karşı her uygulama, her yargılama yargısız kalır” (Le Bon, 1997: 106). İnsandaki bilinç gelişimi basamaksal olup çocukluk döneminde ilk önce güven duygusuyla başlar ve diğer basamağa bağımsızlık duygusu hâkim olur. İnsanın belirleyici özelliği olan bağımsızlık ardına düşmesi gereken olup dayanağını ise kendinde bulur. Haklıyı, töreliyi ve özünde yapılması gerekeni kendi bilincinde tanıması sonucu kendi tarihi gelişimini kişi sağlamakla kalmaz özgürlük bilincinin basamaksal gelişimini de sağlar ki bu gelişim dünya tarihinin gelişimiyle aynılığı göstermektedir (Hegel, 2011: 156). Bu oluşan bilinçlenme sonucu, bağımsızlık bilinci kişiselleşmiş halinden çok, çokluğun direnişi haline geldiğinde ise bir anlam ve karşıt güç haline gelir (Hardt, Negri, 2003: 22)

Kitlelerin çağında yaşadığımızdan dolayı kitlelerin bağımsızlık ve mücadele ruhuyla hareket etmesinin temellerini kurmak gerekmektedir. Mücadele, kitleyi tanımadan onun hareket alanını belirlemeden olamayacaktır. Bir an başlayan egemen

güce karşıt hareketler kalabalığı canlarını verecek hareketlere dönüştürmek çabuk ve süratli yapılacak telkinlerle ve örnek olarak yapılabilir. Önceden hazırlanmış alt yapı ve sürekli tekrarlarla yapılan telkinler ile iddia bulaşarak büyük bir meydan okumaya yol açar (Le Bon, 1997: 112). Batı için bulaşma daima ve mevcut bir tehlikedir. Bulaşma ileriye dönük olarak batılılaşmanın olma olasılığı gibi geri dönüş halinde de bir bulaşma mümkündür. Küresel dünyanın evrensel bulaşma çağı olması hasebiyle egemenin en çok korktuğu şey savaşma arzusu oluşması ve bu arzunun egemen güce karşı oluşmasıdır (Hardt, Negri 2003: 15). Elbette ki egemen savaş olgusunu egemenliğini sağlamlaştırmak, sömürmek, korku salmak için çok aktif kullanmaktadır. Fakat savaşın kendinin yarattığı alanların dışına çıkmaması için kalın duvarlar örerek kendini sağlama almak amacındadır. İnsanın kendini tanımaması işte tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. İnsan ne kadar kalın duvarlarla hapsedilirse hapsedilsin muhakkak bir çıkış yolu bulur, emperyalin en çok korktuğu ise farkındalık ve farkındalık sonrası çözümler ve bu çözümlerin bulaşmayla birlikte kitleleşmesidir. Egemen gücün kendine karşı oluşan bu çözüm yollarına karşı kendini yenilemesine rağmen sürekli bir karşıt güç bulunmaktadır. Egemen buna bir çözüm olarak ta kendi karşıtını kendisi yaratarak yönlendirme gücünü elinde tutma amacındadır. Kendi yarattığı karşıtı kendi eylemlerinin meşruiyetine zemin hazırlar ve sömürü politikalarının görünmezliğini sağlar ve bu çatışma ortamından kendisiyle işbirliğine gidenleri de birleştirerek çatışmayı tutkal işlevi olarak kullanır. Sonuç olarak çatışma yeni koşullar yaratarak hegemonyanın dinamik kalmasına hizmet eder (Embel, 104). Başka bir yönden ise dikkati başka yöne çekmek ve emperyal politikalarını rahat uygulamak için etnik çatışmalar yolu ile kendi karşıtların bölünmesini sağlar ve etnik çatışmaların arkasındaki güçlendirilen etnik kimlikler daha da güçlendirilerek iç karışıklığa yol açılmakta ve emperyalistler için bastırma politikası için meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Bunun sonucunda ise bu çatışmalar sayesinde küresel ilişkilerin dokusu akışkan hale gelir, yeni kimlikler ve yerellikler olumlanarak kontrol altına alınmaya kolaylık sağlar (Hardt, Negri, 2003: 62).

Uluslararası hegemonya kendi yarattığı karşıtlar ve sömürülen gerçek karşıtlar haricinde hegemonik sistemin kapitalist yapısı kendi ulusal karşıtlarını yaratmaktadır. Toplumsal adaletsizliğin ortaya çıkarılması, farkındalığın bulaşma yolu ile yayılması ve kendi içinde ekonomik krizler yaşanması bunun sonucunda kendinin dipteki milyarını yaratması sayesinde kendi bünyesinde ki gerçek karşıtlar grubu oluşmaktadır.

Kendi yarattığı veya kullandığı karşıtı sadece simülasyon iken kendi içinden çıkan karşıtlar gerçek devrimlerin hazırlayıcısıdır. Horkheimer'ın devrimci potansiyel olarak işsizleri, başka ırklardan gelenleri ve öğrencileri göstermesi bunların kapitalist sistemin her yerde yarattığı öteki imajı ile kendi kuyusunu kazmaktadır (Yaylagül, 2008: 148).

Le Bon, yaşam içinde fonksiyonel bilgi edinmeden diplomalı yetiştirmek isyancı yetiştirmenin en güvenilir yoludur demektedir. Okulların vasıfsız insan yetiştirmedeki yeteneği ile devletlerin istihdamdaki eksikliği birleştiğinde kendisine düşman bir diplomalı grubu devletin kendi çöküşü için eğittiğini tarihsel analizlerde görmek mümkündür (Le Bon, 1997: 84). Eğitimli işsizler topluluğu sistemin yarattığı en büyük düşman ve yanı sıra en ucuz sömürü parçası olarak görülebilir. Bu grubun ani isyanlarla her şey yaptırılacağı gibi eğitim sisteminde aşılana pasifleştirici bilinç bu grubu ucuz sömürü malzemesi de yapmaktadır.

Savaşılanlar hegemonya için farkındalık eşiğini aşıp bağımlılıktan kurtulmuş ve bölüşüm ilişkilerinde adaleti isteyen ve hem ulus hem de birey olarak tam bir bağımsızlığı isteyen tabakayı temsil etmektedir. Gramsci bağımsızlığın salt askeri güçle kazanılamayacağını askeri güçlerin yanı sıra politik güçlere de ihtiyacın olduğunu söylemektedir. Ezilen ulus veya taraf gerçek bir bağımsızlık mücadelesi için başlangıçta hegemonik devletten kendi ordusunun örgütlenmesini izin vermesini bekleyemez çünkü mücadele daha çok askeri ve politik alanda kazanılan başarılarla sonuçlanır. Savaşılanlar hegemonik güce karşı politik bir güçle, egemen sınıfa verilen mücadelede gücüne askeri bir karakter taşıyan refleksleri kışkırtma maharetine sahip siyasal bir eylem biçimiyle karşı koyabilir. Bununla egemen hegemonik gücün ve buna bağlı medeniyetin savaş potansiyelini içerden yok etme ve egemen askeri gücü sayıca azaltmaya ve kendini geniş bir bölgeye yaymaya zorlayarak onun savaş potansiyelinin büyük bölümünü hükümsüz kılar (Gramsci, 2010: 253) .

Wallerstein kapitalist sistemin yeteneğe göre dikey geçişin önünü açması savının birer aldatmacadan ibaret olduğu ırkçılık, milliyetçilik, etnik ayrımcılık, cinsiyetçilik olarak ayırdığı grupları sistem emek gücü olarak hiyerarşik katmanlara ayırır ve emek gücü olarak kullanır. Bu katmanlar sistemin doğasında vardır ve alt katman mensupları faşizm karşıtı gibi görünen sistem tarafından emek gücü olarak sömürülmektedirler. Alt katmanın sistem için vazgeçilmezliğinden dolayı evrenselcilik ve ırkçılık sistem içinde sürekli kullanılacaktır. Ayrıca sosyal bilimlerde halk kavramının unutulmaya yüz

tutması buna mukabil ulus, ırk ve etnik köken kavramlarının öne çıkması yine bu ekseninde değerlendirilebilir. Sistem ırk kavramıyla alt tabakayı hizaya getirecek gönüllü askerine kavuşmuş olacaktır. Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise kendi karşıtlarını parçalayarak tek oluşumla karşısına dikilmesinin önüne geçmiştir. Etnik grup olarak devlet içinde sistemin oluşturduğu bu kategori hem eşit olma hem de eşitsizlik yaratma çelişkisi içinde belirli bir uğraş veya iktisadi rolün verildiği sistemin kendi çıkarına yönelik bir oluşumdur (Aktoprak, 2004: 50). Bu kategorilerle devletlerin kendi içindeki düzene müdahale edip tek tek devletlerin karşıt sistem oluşturma eyleminin önüne geçilmekte ayrıca topyekün evrensel başkaldırının önünü tıkamaktadır. Aslında yakınılan durum hepsinde aynı olmasına rağmen (bölüşümdeki adaletsizlik)hakkı tek tek istemenin yarattığı güçsüzlükten dolayı güç elde edememektir.

Adlai Stevenson *“Büyük güçler kapıları birbiri arkasına çalar ve çarpar ya, eskiden beri, hani hepsini çantada keklik bilerek ve hani sonunda açılmaz bir kapıya gelinir ya işte o!”* sözüyle iktisadi ilişkilerinde ve siyasi müdahalelerine kapalılık, serbest giriş olanaklarının yokluğu ve sadece kendi iç düzenlemelerine göre toplumsal formasyonu devam edenler, hegemonya tarafından düşman ilan edilir. Kendi kendine biçtiği zayıfların hamisi rolüyle ve yine kendine göre geri kalmışlıkla yaftalayarak, kendine göre en hayırlı devlet ve hükümet biçimlerini cebren ve hile kabul ettirme yoluna gider. Bu yolla hem sömürü işini başarır hem de sistemi küresel alanda bütünleştirerek işlemlerinde kolaylık yaratır. Bundan dolayı yandaşlarıyla birlikte karşıtlarının sınırlarını aşarak kendi emperyal politikalarına hizmete sunan köleler yaratmak için hegemonik güç ve sistemi karşıtlarıyla tüm gücüyle savaşır (Chomsky, 1994: 84,85).

3.3.5. Görmezden gelinenler

Görmezden gelinenler, sınıfsal iradelerinin tarihin her döneminde olmamasına rağmen dışa kapalı bir yaşam stilini tercih etmeleri, kültürel ve düşünsel olarak çağının gelişmişliğini yakalayamamaları ve bu durumun her dönemde tekrar edilmesi sonucu, mülksüzlük, vatansızlık, çalışma güdüsünün olmaması, öğrenilmiş çaresizliğin genetikleşmesi, tüm ulusların içinde yabancı pozisyonda veya baş belası olarak görülmeleri egemen hegemonya için hiçbir anlamın olmaması ile eş tutulmaktadır. Egemen hegemonya için ya sömürü silsilesinde bir zinciri oluşturursun ya da dünyanın kıt kaynaklarından tüketmeye hakkın olmaz. Bazen zincirin en önemsiz halkası yani

geri dönüşüm işinde çalışmak bazen ise sadece yaşamak için var olmalarından dolayı çoğu zaman görmezden gelinen fakat üstü örtük yok etme politikasının kurbanlarıdır görmezden gelinenler. Zaman zaman kısırlaştırma, sınır dışı etme ve etnik temizliklerin kurbanı olan bu grup insanlar, egemen gücün kendi yarattığı veya gerçek düşmanlarla uğraşmaktan bu topluluğa karşı yok etme ve uğraşma politikasının ertelenmesine neden olmaktadır. Bu topluluk sistemin paryası olarak Çingenerler, Harijanlar, Burakuminler, Kızılderililer, Aborijinler, Pigmeler olarak sınıflandırılır. İstikrarlı bir şekilde en alt tabakada tutulan bu gruplar yirminci yüzyıl sonunda bazı haklar için seferber olmalarına rağmen asgari düzeyde siyasi, ekonomik ve toplumsal çıkarlar elde etmeyi becerbilmişlerdir. Fakat parya kategorisinden çıkmayı becerememişlerdir. ABD’de olumlayıcı eylemi talep etmiş olsalar bile bu talep dahi bu gruplar tarafından değil çoğunluk tarafından kullanılmaktadır. İşin aslı tüm toplumlar bu gruplara karşı kurnazca hareket etmekte ve onların en alt tabakayı işgal etmesi orta sınıfların da işine gelmektedir. Zaman zaman karşı-ırkçılık hareketlerine girişseler bile bundan fazla bir şey elde edememektedirler (Wallerstein, 2004: 125-126).

Ekonomik olarak hiçbir ülkede gücü olmayan ve sürekli anlam kaybına uğrayan bu topluluk sistemleşme sürecinde de maalesef geriden gelmektedir. Dünya küreselleşirken sistemler daha acımasız ve daha komplike bir yapıya girmektedir. Milletlerde bu yapıda söz sahibi olabilmeleri için sistemin bir adım önünden gitmek zorunluluğu bulunmaktadır. Kendilerini halen daha avcılık ve toplayıcılık geçim yöntemiyle kültürel mirasının devamını sağlayacaklarını söylemeleri ve basit sistemle yola çıkan bu topluluğun maalesef ki sadece dipteki milyanın bir kısmı olmaktan başka şansı olamamaktadır. Bu topluluğun bireylerini 1937 ve 1940’lı yıllar arasında yaşanan soykırımda Yahudiler kadar zarar görmelerine rağmen ve sömürgecilik döneminde toptan ortadan kaldırma politikaları sonucu ciddi nüfus kaybına uğramalarına rağmen, ekonomik olarak düşük bir statüde olmalarından dolayı Yahudiler kadar söze hakkına sahip olmamışlardır. Tarihlerindeki bu vahşi dönemleri yeteri kadar anlatamamış olmalarından dolayı bu süreçte küçük bir ayrıntı olarak kalmışlardır. Hatta günümüzde Avrupa’da yeniden oluşan ojenist hareketlerin hedefi haline gelmekte ve izin alınmadan kısırlaştırılma yoluna gidilmektedir. 1972-1992 yılları arasında Çek Cumhuriyetinde kısırlaştırılan Çingenerler ve Slovakya’da yakın zamanda yapılan kısırlaştırma örnek gösterilebilir (Hazer.tv,28.2.2012: cingenyiz.org). Kültürlerinin arka planlarının çağın gereklerinden çok geride olması, ekonomik zayıflık, bir şey elde edememelerinin

sebepleridir. Hitlerin neredeyse Yahudiler kadar Çingene yok etmesine karşın tarihte silik bir şekilde yer almaları bu durumun kısa bir özeti.

Mülteciler yani açlık ve savaşlar yüzünden yurtlarından zorla çıkartılmışlar için sınırlar arasındaki hareketlilik, yoksulluk ve belirsizlik sonucu bu grubun da uluslar ve toplumlar tarafından istenilmeyen kategorisine girmelerine neden olmaktadır. Aidiyetin yitirilmesi, bütün vatandaşlık haklarından mahrum olma, kimliksiz ve yurtsuzluk sonucu uyruksuzlukla mücadeleye ek olarak ülkeler için külfet anlamına gelen bu insanlar artık kamplarla sınırlı alanlara mahkûm edilerek görmezden gelinmektedir. Yaşam koşullarının zorlaştırılmasıyla doğal ölümlerini hızlandırma politikası kullanılmaktadır. Bu insanlar için belirsizlik en kötü şeyken en acil ihtiyaç duydukları şey, içinde yaşayacak istikrarlı ve belirli bir yerdir (Hardt, Negri, 2003: 62). Fakat emperyal politikaların hedefi sonucu yurtsuzlaşan bu insanlar artık yok edilmesi gereken birer asalak durumuna düşürülmüşlerdir. Emperyal amaçlar için işgal altındaki ulusların da kategori olarak görmezden gelinenler listesine eklemek mümkündür. Küresel dünyada dünya kamuoyunun işgal edilen yerlerdeki insanların acılarına duyarsız kalması ve meşru görmesi, bu insanların görmezden gelindiğinin kanıtıdır. Fakat bu ülkelerde karşıt duruşu sağlayan grupların mevcut bulunması, bu insanların iki bakış açısıyla değerlendirilmesini sağlamaktadır. İşgalciler için görmezden gelinirken, kendileri onurlu bir mücadelenin neferleri olarak savaşılanlar kategorisine girmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞİŞİM, KRİZ VE ÇÖKÜŞ

Evrende her şey zıddını içinde barındırır ve zıtlıkların birbirini etkilemesiyle nicel değişme, akabinde ise nitel değişme meydana gelir ki diyalektik modelle oluşan bu değişme zinciri yaşam alanının kapsadığı her şeye uygulanabilir: Düşünceye, maddeye ve tarihe. Aşamalı olarak tez-antitez ve sentez olarak gerçekleşen değişim Marksizm'de ekonomik temellerle açıklanmıştır. Feodalizmin içinden yükselen kapitalizm sınıf çatışması odaklı olup diyalektik bir değişme ile açıklanmaktadır. Sınıf çatışmaları ile dengeye ulaşma yolunu veren bu metot, patlak veren çatışmalar ve görelî denge durumu ile sürekli ilerlemeyi öngörürken çözümlemenin sonunda ise sosyalizme yani düzen çıkarımına ulaşılmaktadır. Marx'a göre bu değişimin yaşanabilmesi ve en sondaki sosyalist düzene ulaşılması için değişimi hızlandırıcı müdahaleler yapılmalıdır bunun için ise kapitalist olmayan toplumlarda bu değişmeye katılması sağlanarak değişimin küresel boyutta olması ile gerçekleştirilir (Kongar, 2008; Kızılcelik, 1994; Hardt, Negri, 2003: 140; Savran, 2009: 21).

Marks'ın değişme analizinde düşünceye az yer vermesi ve baskın olarak üretim ilişkileri ve üretim güçlerini görmesi kendi takipçileri tarafından da eleştirilmiştir. Son kertedeki Marx'ın ekonomi olarak gördüğü belirlenim aslında dönemsel farklılıklarla ilgilidir. Günümüz değişimleri ise daha çok kompleks bir yapıya sahiptir. Üretim ilişkileri ve üretim güçlerinin etkisi elbette ki devam etmektedir fakat üretim kadar bölüşüm, ideoloji ve bunlara bağlı güç ilişkileri de belirleyiciliğe sahiptir. Değişimin getirdiği belirsizlik döneminin içinde bulunulması son kertede hangisinin etki edeceği problemini doğurmaktadır.

Değişim her dönemde yaşanan bir olgu olmakla birlikte geçmişle içeriğinde derin farklılaşmalar bulunmasına rağmen eskiyle benzerlikleri de bulunmaktadır. Her değişim dönemi kendisiyle birlikte umut, keder, güven ve umutsuzluğu getirmiştir. Çöküş ve yozlaşmaya ilişkin kıyamet tarzında duyurular Batı medeniyetinin daha önce bolluk ve ilerlemenin zirvelerine asla ulaşamadığını bildiren duyurularla bir araya gelmesi Batı toplumunda mevcut standartların değişimine karşı daha fazla duygusal abartıya yol açmaktadır. Bu durum Batılılar haricindeki toplumlarda ise ikiye bölünmeye neden olmuştur. Kimileri batı, maddeciliğin tüm dünyaya yayılmasından son

derece şikayetçiyken kimileri ise Batı'nın geri kalmışlara tek model olduğunu söylemektedir (Kumar, 2010: 181,182). Değişimin kime göre ne anlam ifade ettiği kazanç ve kayıp ilişkisiyle ilgilidir. Bununla birlikte değişimin dinamikleri de her döneme ve her açıklayıcıya göre farklılık yaratmaktadır. Sosyal yaşamın çok yönlü olması bu çeşitliliği doğurmaktadır. Buna rağmen değişimin temel dinamiği çatışmadır. Çıkarların, ideallerin, gücün, ele geçirme ve hâkim olma arzusunun tarafları olarak yaşanan çatışmanın sonucudur. Toplumsal çatışma veya küresel çatışma kaynağını toplumu oluşturan insanın id, ego ve süperego arasındaki temel yapısında olan çatışmadan alır. Elde etme ve hakim olma duygusuyla insan hem kendi cinsine hem de içinde yaşadığı ve var olmasını sağlayan çevre ile de sürekli bir çatışma halindedir.

Sorunu ve normal algılamadaki başarısızlık değişimin süreçsel yavaşlığıyla alakalıdır. Toplumsal yapıyı oluşturan öğelerin değişiminde yaşanan yavaşlık yani manzara amnezisi fark edilme eşiğinin dibinde kaldığı için insan geçmişi hatırlayıp kıyas yapma ve eylemde bulunma özelliğini yitirmektedir (Diamond,2006:516). Günümüz politikacılarının suni gündemlerle asıl değişimin farkındalık eşiğinin aşılması engellenmekle sistemin devamını sağlamakta ve farkındalığın toplumsal zihindeki yaratacağı kriz sonrası oluşan kaos ortamının çöküşü hızlandırıcı etkisinden uzak tutmaya çalışmaktadırlar. Minerva baykuşu akşam karanlığında uçması gibi insan yaşadığı dönemin içindeyken eleştirel bir bakışla bakmadığı takdirde, belirgin bir farklılık olmadığı zaman ayırt etme yeteneği zayıflar. Çünkü içinde yaşanan sistem krizlerin ve olumsuzlukların üstünü örtmek için kendisinin kullanacağı tüm araçları (devlet, silahlı kuvvetler, eğitim, kitle iletişim vs.) kullanır. İnsan düşüncesi bir dönemi, dönem kapandıktan sonra daha iyi analiz edebilir (Savran, 2009: 21).

Toplumlar en gelişmiş zamanlarını yaşarlarken düşüş ve çöküşe zihinsel anlamda çok uzakken aslında fiili çöküşün yanı başındadırlar. En tepede olmanın verdiği güvenle düşüş ve çöküş uzak ve anlaşılmaz gelmektedir. Düşüşe geçme, herhangi bir toplumun ekonomisinde yaşanan önemsiz artış veya düşüş, siyasi, ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmalar, yakın komşusu tarafından istilası, kendisinin nüfus hacminde veya bölgenin gücünde değişiklik olmamasına rağmen komşu ülkelerdeki yükselmeye bağlı inişe geçme ve iktidarın başka güçlerin eline geçmesi nedenleridir (Diamond, 2006: 21; Davutoğlu, 2002:6). Bu sorunlara karşı gelişmiş toplumlar geçmişten gelen veri tabanlarına göre çözüm üretmeyi olanaklı kılarken değişim ve krizi engelleyememektedir. Bu toplumlarda değişim ve krizin çöküşe

dönüşmemesi için gerekli önlemlerin alınmaya başlaması farkındalık eşiğinin aşılmasıyla mümkündür. Aksi takdirde değişim ve krizin uzun bir zaman diliminde geniş bir alan üzerindeki insan nüfusunda, siyasi, ekonomik ve sosyal en etkin düşüşün yaşandığı çöküşe neden olması kaçınılmazdır (Diamond, 2006: 20).

Ekonomik krizler doğrudan doğruya temel tarihsel olayları doğurmaz çünkü tarihsel olaylar belli düşünce tarzlarının yayılması ve ulusal yaşamın sonraki tüm gelişimini ilgilendiren sorunların belli tarzda ortaya koyulması ve çözülmesi için uygun ortam yaratır. Güçler dengesinin bozulması ekonominin içinde bulunduğu fakat daha yüksek bir düzlemde yaşanan çatışmalar sonucu gerçekleşir. Yani sınıfsal saygınlık dediğimiz gelecekteki ekonomik çıkarlarla birlikte bağımsızlık, özerklik ve iktidar düşüncesinin zihinlerde oluşmasıyla değişim yaşanır (Gramsci, 2010: 253; Davutoğlu, 2002:7).

Ekonomik krizler ve ekonomik krizlerin su yüzüne çıkardığı sosyal krizler hücumla geçen güçlere zaman ve mekânda anlık organize olma yeterliliği kazandırmaz. Hatta Gramsci krizin hücumla geçen güçlerle mücadele ruhu bahşetmesinin de olanaksız olarak görür. Kriz döneminde sivil toplum karmaşık hale gelmesine rağmen iktisadi unsurun oluşturduğu kriz, bunalım ve felaketlere karşı dirençlidir (Gramsci, 2010: 277). Krizle başa çıkabilmek için sivil toplumun gücü ve dayanıklılığı önemlidir. Unutulmaması gereken ise kriz, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişki hatta ekonomik aktörler arasındaki ilişki farklı toplumlarda farklı etkilere sahiptir. Yani krizin etkileri farklı toplumlarda, köken olarak ve karşı koyucular olarak devlet ve sivil toplumda ayrı ayrı görülür. Sivil toplumun dayanıklılığı Batının kapitalist sistemin doğum yeri olması sebebiyle yaşanan krizlere sürekli çözüm bulunması ve bu çözümün sivil topluma kayarak ilerlemesindedir. Oysaki Doğu'daki sivil toplumun emekleme aşamasında olması krizi devlet bağlantılı kılmakta ve çözümün devlet odaklı yapılması istemleri ile sonuçlanmaktadır. Doğuda devletin her şey olması bir anlamda halkın pasivize olması ile sonuçlanmaktadır (Gramsci, 2010: 281). Toplamların kültürel yapıları onların değişim, kriz ve çöküş durumlarını algılamalarını etkilemekte bulunacak çözümlerinde yine bu çerçevede yapılmasını sağlamaktadır. Batı medeniyetinin kıt kaynak ve nüfus eşleştirmesinde geleceği karamsar çizmesi ve bireylerinin hazır bir kriz ruhuna sahip olması kültürel ve ideolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Kıt kaynaklar denildiğinde her an bitecek bir kaynak düşüncesinin yarattığı ruh haliyle daha da tahripkâr insanlar oluşturulmakta ve çökmeden korkan böyle toplum diğer toplumlara

göre daha hızlı bir çözülme içine girebilmektedir. Bireyselliğin ön planda olmasıyla toplumsallığı veya devleti geriletmesi ise bireyselliği toplumsal çöküşün dinamosu yapmaktadır.

“Tapınaklarda geleneklerden daha heybetli putlar yoktur. Saraylarda, geleneklerden daha güçlü hükümdarlar bulunmaz.” (Le Bon, 1997: 76). Büyük karışıklıklar ilk bakışta siyasi değişikliklerin etkisiyle oluştuğu sanılsa da kültürlerin düşünce ve görüşleri temelinde oluşmaktadır. Medeniyetlerin yenileşmesinin en temelindeki değişimler fikir, alışkanlık ve inançtaki değişimle temellenir. Günümüz koşullarının sürekli değişme eksenli oluşu bilim, teknolojinin bu değişime kattığı hızla yaşama dünyasında ve düşünce şartlarındaki değişimdeki etkisi medeniyetlerin temelindeki inanç, din ve fikirlerin hızlı bir şekilde yıkılmış olması değişim ve krizin birlikte eşzamanlı gitmelerine neden olmaktadır. Geçmişin üzerinde yükselen değişim altüst edeceği kurumların çöküşüyle şekillenerek değişimin ahenkli bir şekilde oluşmasını engellemektedir.

Yeni bir düzenin çıkması sistemin krize girmesi ve yaratacağı kaosa bağlıdır. Hangi gücün baskın geleceği kaos ortamında imkansız olmakla birlikte sistemin dengesiz yapısından dolayı küçük kuvvetlerin bile zaferle çıkması olasıdır. Toplumsal mücadelenin çok şiddetli olması tarafların oluşturacağı safaya bağımlıdır fakat saf oluştururken safın kayganlığı çok önemlidir. Kriz durumlarında hasımların veya müttefiklerin çıkar amaçlı ve zafer amaçlı kurulduklarından dolayı gücün geçici belirginleşmelerinde bu oynak durumu görmek daha olasıdır (Wallerstein, 2004: 111). Karşıt gücün oluşumunu sağlayan geçiş döneminin özelliği, iktidardakilerin mevcut sistemi koruyamayacağı düşüncesini kabul etmeleri sonucu kendi ayrıcalıklarını korumaya yönelik yeni sistem inşasını yapmaları ki bunu yaparken sistemin çöküşünü kabullenme olmadan yapmaktadırlar. Bu yeni kurulacak sistemle iktidar kendi kârlarını azami artıracak şekilde mevcut yapıdan daha kötü bir yapıya doğru inşa etmektedirler. Fakat geçiş döneminin yarattığı belirsizlik, herkese gelecek inşa etmede eşit haklar tanımaktadır. Değişimi etkilemek için bu dönemin sonucunu tartışmak, seçimler de dâhil kısa vadeli eylemlerle halkların dolaysız ihtiyaçlarını dile getirmek, düşünsel, siyasi, psikolojik açıdan fayda sağlayacak ve doğru yönde hareket ediyormuş gibi orta ve ara hedefleri belirlemek gerekmektedir. Uzun vadeli bir geçiş stratejisi için düşünsel alandaki değişimler ve doğru analizler diğer alanlarda yapılacak eylemlerden daha önemlidir. (Wallerstein, 2004:238,239).

4.1. Küreselleşme ve Kriz İlişkisi

Tarihte, imparatorluklar evrensel egemenlik iddiası ile dünya çapında işgaller yapmış ve hükmetmişlerdir. Ticari ilişkilerde yine aynı bağlamda ipek ve baharat yolu aracılığı ile o zamanlar bilinen dünyayı ekonomik ve ticari olarak evrenselleştirmiş ve bu yolla fikir akımları, icatların dolaşımı ve gelişimi, hastalıklar ve sorunlar dünya yüzeyinde uluslar arasılaştırmıştır. Daha sonraki süreçte ise kapitalizmin gereği olan hammadde ve pazar ihtiyacıyla deniz aşırı imparatorluklara yönelmesi ve buhar gücünün kullanılması küreselleşmenin bugünkü anlamıyla başlangıcı sayılmaktadır. Kısıtlı bir küreselleşme yaşayan geçmişle günümüz karşılaştırıldığında teknolojik ilerlemeler sonucu daha çok katılımlı ve hızlı bir şekilde küreselleşme yaşanmaktadır. Günümüzdeki küresel ilişkiler ağı geçmişte olduğu gibi ticari ilişkileri kapsamakla beraber günlük basit bireysel ilişki şekillerini de kapsamaktadır (Ateş, 2006: 26).

Küreselleşme kendi kültürel kodlarını geliştirerek kitle kültürü yaratmaktadır. Batı merkezli olan bu kültürün kaynağını: teknolojik, sermayenin tekelleşmesi, tekniklerin yoğunlaşması, Batı toplumlarında gelişmiş emeğin yoğunlaşması ve Batı'nın öykü ve görselliği oluşturmaktadır. Homojenleşme yaratma peşinde olmasına rağmen homojenleşmeyi bitirmeyi amaçlamayan sistem farklılıkları içine alarak daha kapsamlı bir şekilde kültür ve sermaye biçimlerinde yer edinmeyi amaçlamaktadır (Hall, 1991: 9; Hobsbawm, 2009: 73). Batının kurduğu küreselleşme kendi ekonomik sistemi olan kapitalizmin dinamikleriyle oluşmuş ve ile tikelliklerin dâhili ve aşımı, direnişlerin nasıl temsil edildiğini gibi kapitalizmin çelişkili alanlarda ilerleyen yapısı analiz edilerek kapital-küresel sermaye ve küresel krizler anlaşılabilir. Ekonomik güç, küresel konumunun devamını; farklılıkların denetimini kurmakla, yenmeye, bastırmaya ve içine çekmeyle yapabilir (Hall, 1991: 14). Fakat bu işlem kendi gerilemesini ve çöküşünü de içinde barındırır. Üretimin küresel ağ içinde gerçekleşmesi onun yerelliğin kaymaları ve değişimlerinin etkisinde kendini sağlamlaştırmaya çalışmasına rağmen gerilemesinin önüne geçememektedir. Örneğin; kırdan kente doğru göç sonucu çok uluslu şirketlerin fabrikalarında çağdaş köleler olarak yani ucuz işgücü olarak çalıştırılan işçiler sendikalaşma gibi kendi haklarını öğrenmeleri sonucu sermayenin birikiminde azalma olacak kapitalizmin yaşadığı krizler derinleşecektir. Emek piyasasının gücü liberalizmi, özgür emek, mülkiyet hakkı ve açık sınırlar için bahaneler üretmeye ve emeği hareketsiz kılacak yeni kölelik modelleri bulmaya itmektedir. Kendisine yeni kâr kapıları açmaya çalışacaktır ki böylesi bir durumda yeni bir yapı hızla dağılacığından

yeni bir krizin oluşumunu da birlikte getirecektir. Böylesi bir durumda düzen nasıl olmazsa olmazıysa çıkaracağı çatışma ortamıyla kendisini yenileme girişiminde bulunacaktır. Çelişkilerle dolu süreç, beslendiği ve çıktığı kriz ortamında kendini yenileme özelliği ile ayakta durabilmektedir. *“Nerede kendilik ve öz, etkililik ve değer ortak bir tatmin bulamaz, orada canlanma değil çürüme başlar.”* (Hardt, Negri, 2003: 44,45,143; Wallerstein, 2004: 58,59).

Küreselleşme ekonomi ağırlıklı olarak sosyal ve siyasal ilişkilerin dünya ölçeğinde etkileşimidir. Kapitalizmin hammadde, üretim ve pazar eksenli yapısı ulusal devlet sınırları içerisinde krize neden olmasından dolayı dışa açılmayı zorunlu kılmaktadır. Küreselleşmenin itici gücü olan bu krizler kapitalizmin yeniden inşasına da olanaklar sunmaktadır (Astanoğlu, 2000: 140). Kapitalist sistemin ileri boyutlarda küreselleşmesi büyümeyle birlikte kompleksleşen yapı uluslararası siyaset ve ekonomide istikrar arayışlarını da beraber getirmektedir. Uluslararası iktisat istikrar için ulus devletlere uluslararası iktisat düzenine uyum sağlamalarını dikte etmekte bundan dolayı yeni ve sert kısıtlamalar empoze ederek para, kredi ve maliye üzerindeki denetimlerini azaltmaya çalışmaktadır. Sonuç olarak ulusal bazda gelir dağılımı bozulmakta, az gelişmiş ülkeler bu piyasadan dışlanmakta ve ülkelerin kendi içindeki düşük gelirli insanları üretim dışına itmektir (Duman, 2002: 15; Ataş, 2008: 71). Uluslararası iktisat düzeni sermayesiyle girdiği her ülkeyi tahrip etmekte küresel ekonomik krizlerle ülkelerin zenginliğini eriterek ulusal şirketlerin çok uluslu şirketlerin eline geçmesine neden olmaktadır. Şirket evlilikleri tekelleşme, alt sözleşmeler, acentelik anlaşmalarıyla ulusal şirketler ve ulusal piyasalar Batılı dev şirketlerin hâkimiyet ve kârlarının piyonu haline dönüşmekle birlikte yaşanan krizlerin de alanını bu şekilde yaymaktadır (Şen, 2008: 152). Uluslar üzerinde küresel ekonomik kanunların hâkimiyet kurması, ulusların kendi mevcut kanunlarıyla devam eden sosyo-ekonomik inşa süreciyle çatışmalar oluşmasına neden olmakta ve bu durumu Cox mevcut sistemin alternatiflerinin olup meydan okuyacağını umut ederek geleceğe umutla bakmaktadır (Okur, 2009: 113). Cox’un umduğu alternatifler egemen hegemonya içinde yaşanan organik krizle nüvelenir. Diyalektik çözümleme ile Cok mevcut sistemin analizinde temsil edememe durumunu anlatan sınıf fraksiyonlarıyla ideolojik yapılar arasında yaşanan çelişki yeni bir tarihsel blok kurulumu olarak yeni bir hegemonik sistemin oluşmasını sağladığını söylemektedir. Üst yapıyla yapı arasındaki kopuş sonucu zaten oynak olan hegemonya kendisine yeni bir düzen oluşturur. Egemen olduğu süreç

içerisinde dahi karşıtının bulunması tarihsel uğraklarda ciddi bir kriz neticesinde yerini yeni bir hegemonik oluşuma bırakır (Dural, 2007: 64).

Kapitalizmin yapısında mevcut olan çelişkiler, krizler farklı gelişme aşamalarına neden olur. Ulusal devlet ve uluslararası ilişkiler arasında gerçekleşen krizler sömürüye dayanan merkez-çevre arasında siyasal yapıları her defasında tekrar düzenler ve bu genişleme safhası çevrenin sistemin merkezdeki birikimin temel ihtiyaçlarını sağlayacak şekilde düzenlenmesi üzerine kurulmuştur. Bu değişim aşamaları gelirlerde ve üretme kapasitelerinde farklılığa yol açmasına rağmen çoğu zaman sistemin kendisini yeniden revize etmesine neden olmaktadır (Duman, 2002: 9). Buna rağmen tarihsel olarak sistemler analiz edildiği takdirde küresel yaşanan iktisadi krizler gücün el değiştirmesine neden olabilmektedir. Fransız İhtilali ile Doğu'nun elinde olan güç araçları Batı'nın eline geçmiş olması bu teze örnek teşkil etmektedir. Krizlerin küresel ölçekli değerlendirilmesi ise kültürel çeşitliliğe bağlı olarak alanın genişliği büyüklüğünde alternatifinde gücünü büyütmektedir. Sovyetler Birliğinin yıkılması ardından kapitalist sistemin oluşturduğu düzen ve altüst olan dengeler yeni bir dönemin başlangıcı olarak düşünülmektedir. Egemen hegemonya liderliği altında iktisadi düzenlemeye paralel diğer kurumların düzenlenmesindeki başarısızlık, askeri müdahaleleri yani hegemonun rızaya dayalı yapısıyla pek de uyuşmayan zor kullanımını getirmiş olmasından dolayı kurmuş olduğu tarihsel blokta da çatlama yaşanmaktadır (Wallerstein, 2004: 51). Yeni oluşumlar ve karşıtlar arasındaki ilişkinin oluşması yeni bir hegemonyanın habercisi olmakla birlikte sistemin değişmeden kapitalist sistemin üstüne kurulması sistemin sadece el değiştirmesi anlamına gelerek dipteki milyardın kaderinde değişiklik yapmamaktadır. Burada Weber'in tözel rasyonalitesinde olduğu gibi araçlar değil amaçlar arasında bir seçim yapılması gerekmektedir. Yeni inşa edilecek sistemin hem iktisadi hem de sosyal yönüyle mevcut sistemin olumsuzluklarını içerisinde barındırmaması gerekmektedir ve bu sistemin genel şekliyle değerlerini içermemelidir (Wallerstein, 2004: 168).

Ekonomik ve siyasal olarak hegemonik güç ve tarafları arasında oydaşmanın sağlanamaması ise meşruiyet sorunu doğurmaktadır. Ekonomik krizlerle eş zamanlı sosyal krizler oluşmaktadır ki bu ise küresel dünyada çöküşün habercisi olmaktadır. 1929 buhranı sonucu oluşan ekonomik milliyetçilik akımı ve farklı emperyal coğrafyalarda kapalı ticaret blokları ortaya çıkması kriz ve sistem ilişkisinin kılıcın iki yüzü gibi olduğunu göstermektedir (Embel, 2004: 31). Küreselleşen kapitalist sistem

ücretli emeğin maliyeti ve girdilerin maliyetini düşürme yolu ile kâr artırma peşindedirler ki buna bağlı olarak küresel ekonomik aktörlerini değişen üretim ilişkileri ve üretim güçleri ile kâr oranını düşüren yeni sorunlara yeni çözümler üretme politikaları geliştirmeye yönelmektedir. Maliyetleri dışsallaştırma ve hammaddeler kullanarak yenileme bedelini ödememek yolu ile kârı azami miktarda artıma yoluna giderler ki bazı sorunların çözümünde küresel ekonomik aktörler ulus devleti kullanmaktadırlar. Zehirli atık maddelerin çevreye yayılmasıyla canlıları tehdit etmesi, iktisadi akışkanlık için gerekli olan altyapının hazırlanması vb. ulus devletin sorunu olarak çözüme sunulur (Wallerstein, 2004: 60). Fakat tüm önlemlerle birlikte yapılan hızlı sermaye birikimi ürettiği çelişkilerle bunalımını üretir ani bir daralmaya yol açar. Çelişkilerin gün yüzüne çıkması anlamına gelen kriz iki dünya savaşının ortasında en derin ve uzun kriz dönemiyle kendini ispatlar. Sınıfsal toplumun çelişkileri, az gelişmiş bölgelerinde çıkan savaş ve devrimler sistemin zaafalarını vererek ölümle yaşam arasında bir süre asılı kalmasına neden olur (Satlıgan, 2009: 24).

Küresel ekonomik aktörler Yaşanan iktisadi krizlerin faillerine göre krizleri dengesizlik ve işleyiş kusuru olarak telakki ederlerken ve sebeplerini yaratırken hem çevreyi hem kendilerini kandırma yolunu seçmişlerdir. Petrol krizi sloganıyla binlerce kişiyi işsiz bırakmış, dünyadaki hammadde kaynaklarının tükendiği feryadıyla sıfır büyüme sloganına ve işgal eylemlerine kendi halkları bazında meşruiyet kazandırmışlardır. Devlet müdahalesi suçlanarak devletin artan harcamalarını karşılayan yüksek vergilendirmeyi eleştirmiş ve bunun çözümü için devletin iktisada bağımlılık talebini sunmuşlardır (Satlıgan, 2009: 31-37,41). Ayrıca petrol fiyatlarının yükselişi bahane edilerek kitle satın alma gücündeki artışı durdurmaya çalışan hükümet ve işverenler bunalımın hızlanmasına neden olmuşlardır. Fakat bunalım arz talep ekseninde arzın talebi aşmasıyla değil, artan yatırılmış sermaye kütesinden kaynaklanan artık değerinin yetersizliğinden oluşmuştur. 1960'ların ikinci yarısından itibaren sermaye kâr marjını artırmak için pazardan ziyade sömürü haddini yükseltme yoluna gitmiştir (Lipietz, 2009: 448). Sömürü haddinin yükseltilmesi ise hem emek hem de hammadde alanında değerlendirildiğinde kriz kendi coğrafyaları dışına taşınarak yıkımın bölgesel olması sağlanmış olmaktadır. Jeoekonomik değeri olan geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde ayrılıkçı grupların nereden beslendiği veya kleptomani liderlerin kime hizmet ettiği böylelikle daha anlaşılır olmaktadır.

Marksist kuramlar yaşanan ekonomik krizleri sermaye birikimi sürecinin ayrılmaz bir parçası olan çelişkilerden kaynaklandığını söyleyerek üç ayrı başlıkta inceler: Kâr oranının düşme eğilimi yasası, kâr sıkışması ve eksik tüketim. Kârlılıktaki düşüş yüksek ücretlere bağlı olarak oluşur fakat kâr oranı işçilerin daha fazla sömürüldükleri durumlarda ortaya çıkar. Fazla sömürü fazla artık ürün anlamına gelir ki bu ürünün satılmaması sonucu kara dönüştürülememesi ile sonuçlanmaktadır. Kâr oranının düşüşüyle bazı sermayeler piyasadan ayrılırken bazıları ise alıcı bulamayacaktır. Kriz ise sınıf mücadelesi sonucu artan işçi ücretleri, sömürü haddinin azalması ile kâr sıkışması ortaya çıkacaktır. Çalışma koşulları ve sınıf mücadelesi kapitalist sistemin kendini yenilemesine yol açmaktadır fakat dış pazarın kullanılarak ülke içindeki aşırı üretimin eritilmesi için iyi bir çıkış yolu olmasına rağmen kızıyan uluslararası rekabet eksik tüketime dayalı krize neden olmaktadır (Shaikh, 2009; Wright, 2009).

Küresel krizlerin toplumsal hareket olarak yansması ise kriz ve küreselleşme ilişkisinin başka bir boyuta taşımaktadır. Sivil toplum olarak gerçekleştirilen toplumsal hareketler, amaç olarak toplumsal dönüştürme , yeni düzen kurma ve egemen ideolojiyi bertaraf etme olarak başlamasına rağmen zamanla içerik ve şekil itibariyle küresel çağın şartlarına uyum göstermiştir. Her ne kadar yeni sosyal hareketlerin amacında sapmalar yaşandığı iddia edilmesine rağmen insanın özündeki çıkar ilişkilerinin sivil toplumun mücadele durumu olan sosyal hareketler temelde kar hesabı üzerinden oluşmaktadır. Kimlik ve kültürel özelliklere dönüştüğü iddia edilen sosyal hareketler daha sonrası kar zarar hesabı üstünden avantaj elde etmek için yapılan hareketler olarak sunulmaktadır. Bıçağın kemiğe dayandığı zaman sivil toplumda kollektif olarak gerçekleşen bu hareketler farklı toplumlarda farklı içeriklerle ortaya çıkmaktadır. Kuşatılmışlık, kısıtlanmışlık ve yoksunluk duygularının yoğun olarak yaşandığı geri kalmış veya gelişmekte olan toplumlarda ki sosyal hareketler ile bu duyguların daha minimize yaşanıldığı gelişmiş toplumlarda sosyal hareketler farklılık gösterecektir. Aynı farklılığın aynı toplumda süreç itibariyle farklılık göstereceğini söylemek mümkündür. Bunu bir dönem Avrupa ve Kuzey Amerika'daki sosyal hareketlerin oluşumunda görebiliriz. Araçsallık ve çıkar ilişkisinden bir dönem çıkan bu hareketler evrensel ahlak ilkesiyle kendisine yön çizmiş ve savaş, kadına karşı şiddet, çevre felaketleriyle ilgili sivil toplumda oluşup sivil topluma karşı bir çatışma ile gelişmiştir (Lelandais,2009:63,76).

Küreselleşmeyle sorunların çeşitlendiğinden söz etmekle birlikte sorunların etki alanı ile yankı alanın da genişlediği söylenebilir. Kimlik, kültür, ahlaki değerler arasında bir dönem sıkışan sosyal hareketler 1990'ların sonlarında büyük finans kurumlarına karşı küresel toplumsal hareketler olarak değişimin içine girmiştir. Arap Baharından ilham alan “We Are 99%/Occupy Wall Street” (Biz Yüzde 99'uz/Wall Street'i İşgal Et) eylemleri aynı merkeze karşı savaşı devam ettirmiştir. Yüzde birin küresel ekonominin kurallarını nasıl belirlediğini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu hareketlerle, geneli işsiz, öğrenci ve emekliden oluşan bu eylemlerin mensupları proleter, üretim araçları sahipleri arasında yaşanan çatışma benzeri bir sınıfsal çatışmanın içine girmiştir (Şen,2012: 139,140). Küresel sermayenin yarattığı eşitsizlik arttıkça ve mağdurlar çoğaldıkça farkındalık oluşmakta ve Weber'in kuramında olduğu gibi meşruluk kaybolmaktadır. Yüzde 99 sloganının altında yatan mana farkındalık oluşumdur. Yaşanan krizin ekonomik ve siyasi boyutları tepki olarak gelişen hareketlerinde yönünün finans merkezlerine ve politik kurumlara doğru yönelmesini sağlamıştır. Bu hareketlerin anlamı gelişmiş ülkelerde güven sorunu üzerinden gelişirken geleceğe ve demokrasiye güvensizlik sistemin yaşanacak kriz sonrası kendini sağlama alması için yeni kavramlar ve çözüm yolları üretmesini zorlaştırmaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere sattığı demokrasinin kendi topraklarında krize girmesi küresel derin bir krizde işarettir.

Kapitalist dünya sistemin alt basamaklarında bulunan az gelişmiş topluluklar dünya ekonomik krizlerinden nasıl etkileniyor sorusunu ise ancak emperyalizm ışığında anlamamız mümkündür. Kapalı toplumlar ve aynı zamanda geleneksel ya da az gelişmiş toplumlar kaynak olarak gelişmiş ülkelerin ekonomik döngüsünde yer aldığı ve dolaylı şekilde bu döngüye katıldığı için krizler ilk başladığı anda bu ülkelerde hemen hissedilmez. Fakat arz, talep ve kaynak kökenli gelişen bu krizler gelişmiş ülkelerdeki banka stoklarına etki etmektedir. Az gelişmiş ülkelere para akışının yavaşlaması bu ülkelerde üretimin gerilemesine, dev bir borçluluğa, büyüyen toplumsal sefalet ve siyasi çalkantılara neden olmaktadır (Satlıgan, Savran, 2009: 442). Günümüz Arap devriminde temel rol oynayan iç çekişmelerin kökeninde dünyanın yaşadığı ekonomik krizler ve siyasi düellolar yer almaktadır. Bölge yapısı itibariyle jeopolitik ve jeoekonomik öneme sahip olması, bölgede yoksulluktan dolayı pazar kaybının yaşanması ve bölgedeki bazı ülkelerin halen daha petrol kaynağı olmasından dolayı bölgenin iç huzursuzlukla başlayan krizlerinin dış güçlerle daha hararetilendirilmesi olasıdır. Ayrıca günümüzde

ikinci bir alan olan Asya Pasifik, dünya piyasa savaşları için pazar, hammadde ve ucuz iş gücü ile jeoekonomik önem arz etmektedir. Sistemin küreselleşmesi ile sorunların küreselleşmesi art zamanlı gelişmekte ve alan olarak doğduğu ve ev sahipliği yaptığı ülkelerde dahil tüm dünyayı etkilemektedir.

Küreselleşme ile toplumsal sorunlar neden sonuç bağlamında ilk etapta üretim ilişkilerine bağlanmış görülse bile sorunların tek nedenli anlaşılması imkânsızdır. Bundan dolayı içinde bulunulan kültürel kodlara bakılmalıdır. Kültürel benzerlik gösteren bölgelerin yaşanan krizlerin birbirine bağlı olarak gelişmesi somut örnek oluşturmaktadır. Fakat yaşanan gerginlikler, sorunlar yine sadece kendi toplumuna has kalmamakta iletişimle kilometrelerce uzakta olan olaylar birbirini etkilemekte ve dönüşümler, değişimler daha ani yaşanmaktadır. Toplumsal yapıdaki çöküş hızı baş döndürücüdür. Bireyler arasındaki yakınlaşan sosyal münasebetlerden dolayı gelişen müşterek ilişkiler ve değerler küreselleşmektedir. Göçlerle akışkan hale gelen insanla birlikte bir yerde yapılan şiddet eylemi başka bir yerde yankısını duyurmaktadır. Savaşın Orta Doğu'da veya Afganistan'da olmasının anlamsızlığı protesto eylemlerinin savaşın faili olan ülkede protesto edilmesiyle görülmektedir.

4.2. Küreselleşmenin Hegemonya İlişkisi

Küreselleşme tek bir politik iktidarın eliyle emperyal egemenliğin oluşturulması olarak tanımlandığında küreselleşme ve hegemonik gücün anlamsal yakınlığı ve iki kavramın işlevi itibariyle de iç içe olduğu görülmektedir (Hardt, Negri, 2003: 156). Kapitalist sistemle birlikte küreselleşme, ekonomik aktörlerin yersiz yurtsuzlaşması sonucu sermayenin birikim sürecinin uluslararası alanda gerçekleşmesi, ulus devlet ekonomilerinin küresel piyasaya bağımlı hale gelmesi, iktisadi karar süreçlerini kapitalist ekonomik aktörlerin dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi durumudur. Buna bağlı olarak sistemin genişlemesiyle birlikte nüfuz alanının ve ekonomik ajanların çeşitlenmesi ile sistemin bağımlılığı gerektirmesi sonucu kurumlar arasında uyumun ve bağımlılığın sorun haline gelmesine neden olmaktadır. Uluslararası şirketler ve kuruluşlar ulusal devletlerin siyasal ve hukuki düzenlemelerini kendi çıkarlarına göre yapılmasını istemekte ve bu doğrultuda baskı ve ikna araçlarını kullanmaktadır. Sistem her alanın kendi işini kolaylaştırmasını istediğinden ulusal devletlerin sistemin işleyişine paralel olmayıp karşısında durmasına tahammülü yoktur. Bundan dolayı küresel kapitalist sistemde iktisadi ilişkiler diğer

bütün kurumları değiştirmede ve stratejilerini belirlemede anahtar rol üstlenmektedir (Duman, 2002: 5-6). Karışıklık sadece sistemin ajanlarında gerçekleşmemekte toplumsal yapıda ve bireylerin zihinlerinde de meydana gelmektedir. Küreselleşmenin anlamsal ve yapısal boyutunu olumlu kelimelerle dolduran organik aydınlık çatışmanın eksenini sömüren-sömürülen ikilisinden medeniyetler savaşına ya da sömürme kelimesine karşılık daha karışık ve soft duran emperyal ilişkilere çekerek meşruluğunu sağlamaktadır. Bunun açıklaması ise Wallerstein'in küreselleşmenin "gözlerimize atılmış kum" olduğu tasviriyile özdeşleşmektedir (Wallerstein, 2004: 73).

Küreselleşmeyle birlikte dünya ekonomisine geçen kapitalist sistem yarattığı hegemonyası ile ulusal düzeyden uluslararası düzeye taşmıştır. Bu ulusal hegemonyanın yok olduğu anlamına da gelmemektedir. Ulusal hegemonya kararsız bir zeminde uluslararası hegemonyanın baskısıyla kendi çıkarı arasında sıkışmış kalmıştır. Uluslararası güç odaklarının sahip olduğu hegemonik araçlar bazı ölkelerin denetiminde işlerken bazı ölkelere bu araçlarla müdahale etmek zor olduğunda yani ölkelerin teknolojik, zihinsel yapısının ve maddi olanaklarının üstünde olduğu için bu araçlar, bu ölkeler daha çok askeri müdahalelerle rıza ilişkisine bakmadan doğrudan sömürme veya emperyal politikalar yoluyla kuşatılmışlardır. Kendi yararına olanı insanlığın yararına gibi sunarak getireceği refah ve barış umutları adı altında rekabet, verimlilik ve kârlılık, üretim, tüketim ve metalaşmanın kontrolsüz serbestliği sermayenin sömürücü mantığına hizmet ederek sömürü, eşişsizlik ve kutuplaşmayı getirmektedir. Bu mantığın piyasanın tunç yasına emanet edilişi ahlaki, insani, felsefi ve toplumsal sorunları her an kayma tehlikesi olan bir kâr kütlesinin önünde ses oyunları yapmak gibi tehlikelidir. Küreselleşme sonucu oluşan tek kutuplu dünya mevcut hegemonya yapısı, liberalizmin ideolojik egemenliği olarak diğer kültürleri yok etme veya silikleştirme ile gücünün devamını sağlamaktadır (şen,2008:152).

Wallerstein'in dünya sistemi kuramı ekonomi-politik odaklı olup kapitalist sistemin modern devlet ve hegemonya bağının bir arada değerlendirilmesiyle ekonomi ile politikada ki ilişkiler ağının ortaya çıkarılabileceğini iddia etmiştir. Wallerstein'e göre uluslararası kapitalist sistem ve hegemonyası ulusal alandan uluslararası alana emperyal ilişkiler ağı örmektedir. Adaletsiz alışveriş sisteminde en dışta bulunan çevrenin ürettiği ürünün biçiminde dahi merkezin izleri bulunmaktadır. Zorla alıştırılan işgücü ile yarı mamul olan tahta ve şeker gibi ürünleri üretirlerken gelir, ürettiği ürünün çeşidine göre belirlenmekte ve en düşük rakamları vermektedir. Çevrenin kuşattığı yarı

çevre ise merkezle çevre arasında bir yerde olmasına rağmen eşitsiz alışveriş koşullarına maruz kalmakta merkezin yarattığı koşullara uymaya zorlanmaktadır. Merkezi oluşturan devletler kapitalist dünya ekonomisinde zayıf devletleri eşitsiz alışverişe zorlayarak kazanç elde etmeye çalışırlar. Oynak bir yapıya sahip olan merkez çevre ilişkisinde yarı çevreden her an merkeze geçebilme ve merkezden çıkabilme yaşanabilmektedir (Wallerstein, 2001; Karacasulu, 2009: 59). Küreselleşmenin merkezde yer alan ekonomik aktörleri çevre ve yarı çevreye hem ideolojik etki ve baskı yaparak hem de ürettiği kültürleri cazip halde göstererek bir taşın su içinde yaptığı etki gibi dalga dalga yayılmasını sağlamaktadır. Kar bölüşümü de dahil sistemin olumlu olarak görülen bütün hegemonik ve ekonomik eylemleri dalganın merkezinden uzaklaştıkça azalma manzarasıyla eşit olarak tasvir edilebilmektedir. Sistemin çöküş hazırladığı bölgeler için manzara su dalgasının ötesine gitmekte elini attığı ve hedef gösterdiği yerlerde tsunami etkisini daha çok göstermektedir. Çünkü hammadde amaçlı çöküş için belirlenilen bölgelerde hegemonik tarzın oйдаşma unsuru yerine daha çok emperyal ya da sömürü politikaları işletilmektedir. Küresellik ve hegemonya merkez, yarı çevre ve çevre arasındaki ilişki ile yeni bir değerlendirme yapıldığı takdirde sistem kuşatmış olduğu tüm alanı kendi amaçları etrafında sınıflandırdığı ve içten dışa hegemonik emperyal politikaların uygulandığı ve dıştan içe ise bu politikalar neticesinde elde edilen ürünün akışı söylenebilir.

Hegemonyanın küreselleşmeyle yarattığı mevcut tek tipli medeniyeti yıkmak Cox'a göre karşıt tek bir medeniyet yaratımıyla olamaz. Tam aksine egemen hegemonyaya karşı verilen mücadele çoğulluğun yeniden diriltilmesiyle mümkündür. Küreselleşmenin hız kazandırdığı kimlikler çatışmasını çoklu medeniyetlerin diriltilmesiyle oluşan koalisyonlarla alternatif dünya yaratılabilir (Okur, 2009: 111). Ekonomik boyutuyla değişimi ve çöküşü yaratıp yeni bir sistemin kurulumu ise Grossmann'ın stratejisiyle çözülebilir. Grossmann'ın haklılığı tarihin her döneminde somut örnekleriyle görülmektedir. Hiç bir ekonomik sistem ne kadar zayıf olur olsun kendi kendine yıkılmayacağından sistemin zayıf halkalarını keşfederek yıkılmasını sağlamak gerekmektedir. Değişim ancak ve ancak öznel faktörlerin aktif işleyişiyle gerçekleştirilebilir. (Shaikh, 2009: 162). Toplumsal yapının halkalar gibi iç içe ve bağımlı durumu bir alanda gerçekleşen değişimin diğer alanları da değiştireceği malumdur. Fakat değişimin baskın alanlardan başlaması çöküşü ve yeniden inşayı

hızlandırmak anlamına gelmektedir. Ekonomi ve fikir alanındaki değişiklik hegemonya yapısını değiştirebileceği gibi hegemonyanın kendisini de yok edebilme gücüne sahiptir.

“Modern çağda kültür, iktidarı mümkün kılan majestelerinin azgın ve açığöz muhalefetidir. Modern kültür, modern varoluşu baltalar hem de bu varoluşa hizmet eder.” (Bauman, 1991: 20). Modernleşmeyle birlikte oluşturduğu kültürün, dünya geneli orta sınıfı koyun sürüsü haline dönüştürmesi, tüketim toplumunu oluşturması, bireylerin kitleselleşmesi hegemonyanın işini kolaylaştırmakla birlikte modernleşmenin yarattığı sosyo-ekonomik eşitsizlikler, sınıfsal ayrışmaları beraberinde getirmektedir. Kitle kültürüyle koyun haline dönüşen orta sınıfın aksine çatışmanın yaşanabileceği yoksulları denetim altına almaya çalışan küresel yapılar göç, mültecilik, sığınmacı olarak eşitsizlikleri daha çok belirginleştirmektedir (Yeşildal, 2010:138). Günümüz şartlarında mülteciler ve göçmenler merkez ülkeler için ucuz iş gücü anlamına gelmesiyle birlikte ötekileştirilerek ekonomik ve psikolojik şiddetin kurbanları olmaktadır. Hegemonyanın orta sınıf ve alt sınıfın arasında ayırım yapmaması küresel sistemde daha belirgindir. Sömürme sistemi geri kalmış ülkelere nispeten daha kalabalık gelişmekte olan yani yarı çevre ülkelerde orta sınıf kendini sömürölmüyormuş gibi hissetse bile tüketim toplumu yaratılarak zihin, emek, ve sermaye olarak en çok onlar sömürölmektedir ve alım gücünün tüketim için yetersiz kaldığı durumlarda tıpkı mülteciler gibi depresif hale gelmektedirler. Ayrıca sistem orta sınıf ile çalışmasını sağlayarak bu sınıfın kendi iplerini kendilerinin çekmesi de sağlamaktadır.

Kapitalist sistemin yarattığı küreselleşme bazı durumlarda kendi kurduğu sistemlerinde çöküşüne neden olmaktadır. Bretton Woods sistemin yarattığı çelişkiler sonucu kendi kendini mezara gömmüştür. Dünya kapitalizminin yarattığı eşitsiz gelişme, farklı ekonomilerin farklı biçim ve süreçte gelişmesini sağlarken (az gelişmiş kapitalist ülkelere ihracat yapın denilmesine rağmen ihracat yapabilecekleri koşullar ve dünya pazarı daraltılarak ticaret yapma olanakları ellerinden alınmaktadır) dünya parası rolü biçilen dolar taşıdığı ikili rol (ABD'nin ulusal parası ve dünya ticaretinde altın karşılığında biçilen soyut değerle dünya parası rolü) sistemin çelişkileriyle uyuşmayarak krizin hem habercisi hem de derinleştiricisi olarak tarihin sayfalarına gömülmüştür. 1971'de doların altına çevrilmesi, 1973'de ise sabit kur sisteminin kaldırılmasıyla parasal kargaşa dönemin içine girilmiş olmasıyla ve altının inişli çıkışlı hali günümüz krizlerinde devamlılığını sürdürmekte ve 1974 yılından itibaren başlayan

krizin üretim süreci çelişkileri beraberinde küresel hegemonik kuruluşların krizine neden olmaktadır (Satlıgan, 2009: 45,46,63).

Küreselleşen ekonomik sistem ve siyasi sistem bir birini etkileyerek giderek büyüyen çöküş dalgalarına da neden olmaktadır. Daralma ve neoliberal siyasetin etkisiyle artan faiz oranları, daralan dünya pazarı, az gelişmiş kapitalist ülkeler başta olmak üzere birçok borçlunun durumunu tehlikeye sokmaktadır. Dünya bankası iflasın kıyısına gelmekte, sistemin birkaç büyük borçlusunun ödeyemezlik durumuna düşmesiyle zincirleme iflasın yaşanmasına neden olmaktadır. Kredi şişkinliğini gidermek için genişlemeci siyaset olası iflasın alanını daha da genişletmekte ve üretilen çözümler bir ileri aşamada aşılmaz sorunlar yumağı halinde bumerang gibi çıktığı ele geri dönmektedir. İflaslarla sonuçlanan sistem bunalımları sadece ekonomik alanı bitirmeyecektir ve ekonomik temeller üzerinde yükselen hegemonya siyasi ve askeri alanlarda da yıkıma uğrayacaktır (Satlıgan, 2009: 63,64).

Emek yoğun üretimden sermaye yoğun üretime geçilmesiyle ve hatta yüksek işçi maliyetlerinden dolayı sermayenin başka ülkelere kaydırılması sonucu bu ülkelerde yarattığı düşük gelir, emek sömürüsü ve sermayenin çıkış yaptığı ülkede işsizlikle yaptığı sosyo-ekonomik krizler toplumsal yaşamda değişime ve gerilime neden olmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte veya yeni bir karma sisteme geçişte olan ülkelere kaydırılan tesisler işgücünün kentleşme ekseninde yarattığı ucuzluğu şimdilik kullanması gelecekte de kullanacağı anlamına gelmemektedir. İletişim organlarının yaygınlığı öğrenme ve tepkide bulunmayı kolaylaştırmaktadır. Çok uluslu şirketlerin çıktığı ülkelerde yarattığı işsizlik ve giriş yaptığı ülkelerde düşük ücret ve çevre kirliliği yaşanan küresel ekonomik bunalımlarla birleştiğinde ekonomi devlerinin daha fazla ne kadar bu durumdan nemalanacağı büyük bir soru işaretidir. Sermayenin ucuz işgücü için taşınması sermayenin küreselleşmesiyle sonuçlanmakta tüketim pazarın küreselleşmesiyle ise hani bana duygusu yoksul kesimde daha da şiddetlenmektedir. Burada ise suç artışı ile illegal para ve güç kazanma yolları kullanılmaktadır. Küresel dünyanın zenginleri için hareketliliğin sınırsızlığı ve lüksün kitle iletişim araçlarıyla tüm dünyanın gözleri önünde tüketilmesi gelecek olan kaosun ve çöküşün dinamikleri arasına girmektedir. Değişim, yoksulluğun öznelliğinde yarattığı somut ve soyut hastalığın kapılara dayanmasıyla gerçekleşecektir.

Küresel dünyanın yanılttığı başka bir konu ise hegemonyanın bazı şekilleri olan kölelik, sömürgecilik ve ırkçılık görünüşte yok olup yerine adalet ve saygının geçmiş

olduğu söylemidir. Avrupa, Amerika, Rusya veya Çin hatta bütün dünyada bu şekiller ataerkil ilişkilerde, ırkçı tavırlarda ve sağ sol siyasi sistemlerde gün yüzüne çıkarak kaybolmadığını göstermektedir. Avrupa'da sık sık dirilen ırkçı söylemler ve medeniyetleri aşağılayıcı eylemler, bütün ülkelerin siyasi vaatlerinde ırkçı ve sömürgeci söylemlere yer vermesi, ırkçılığın hiçbir zaman ölmeyeceği ve her an patlayacak bir oluşum olacağı gözden kaçmamalıdır. Sosyalist sistemlerin yıkılmasıyla kapitalist sistemin bu bölgelere de hâkim olması, sistemin yapısı gereği sömürüye ve yayılmacılığa mecbur bırakmaktadır. Irkçılığın ve sömürünün ülkenin kültüründe var olmasıyla birlikte sistemin bütünleşmesi doğal olarak ırkçı politikaları gün yüzüne çıkarmaktadır. Fakat bu politikalar sistemin kendi çelişikliği yüzünden örtük olarak sunulmaktadır. Bu oluşumlar sistemin önünü tıkadığı gibi sistemin ateşleyicisi ve sorunların kaybedilmesi için sisli bir hava yaratmada da araçtır. Irkçılık ve sömürü söylemleri geri kalmış ülkelerde başka türlü bir araç haline gelmektedir ki en başta azınlığa şiddetli bir şekilde verilen bu kimlik siyaseti sonradan çoğunluğa empoze edilerek çıkan iç savaşta sömürünün meşruluğunu yani haklı savaşın temel sebebini oluşturmaktadır. Ulusal alanda uygulanan bu siyaset görünürde ki egemen hegemonyanın veya en çok hegemonik aracı elinde bulunduran ülkenin güdümünde işlemekte ve uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla uygulanmaktadır. Değişim ve dönüşüm dönemlerinde müttefikin ve rakibin belirli olmaması bu söylemleri ulusal arenada daha geçerli kılmaktadır. Böylesi işgal politikalarında hegemonyanın askeri gücüyle sopa siyaseti gütmesi tarihin her aşamasında en çok kullanılan aracının askeri müdahaleler ve askeri kuruluşlar olduğunu göstermektedir. Oydaşma sadece müttefiklerle yapılırken sömürülen tüm bölgelerde zor kullanılmaktadır. Müttefik ve rakip ise her an yerleri kayabilen oynak bir zemindedir. Hâkimiyet ve güç sevdasının bireysellik felsefesiyle birleştiği takdirde yıkımın şiddetinin tahayyül edilemezliği işgal altındaki toprakların resminde görmek mümkündür (Muzaffar, 2006: 110-115; Ferro, 2011: 567).

Modernleşme ile birlikte kapitalist sistemin insanlara empoze ettiği sosyal sınıf ve ulus kimliği bir karşı çıkış, başkaldırı olarak etnisite, toplumsal cinsiyet, ırk ve din çerçevesinde kimlik oluşmaktadır. Ekonomik pozisyon ve çıkar doğrultusunda politik amaçlar oluşturulmuş kimlik ile ulus devlete ve sosyal sınıflara bağlanmıştır. Özellikle egemen kuvvetlerin sisteme dâhil olunması ve yeniden üretilmesi için bu oluşturulan kimliklerin üzerinden hegemonyasını sürdürmektedir. Küreselleşme ile birlikte diriltelen yeni kimlikler yeni sosyal hareketlerin amacı haline gelmiştir. Çıkar merkezli

hareketlerin yerine kimlik merkezli hareketler olarak dünyanın yeniden doğuşunu ve yapılanmasının sinyallerini vermektedir. Var olmak sömürünün ve emperyalizmin karşısında ekonomik çıkarın önüne geçmiş gibi görünse de aslında var olmanın yanında dünyada yeni bir bölüşüm için başlatılan bir kimliksel ayaklanmadır (Kaya, 2007: 147) Yeni kimliklerin ortaya çıkışıyla birlikte ortak payda evrensellikten bölgeselliğe doğru bir değişim yaşamaktadır.

Değnilmeden geçilmeyecek bir konu ise küresel yurttaşlığın kapsadığı çerçeve. Küresel yurttaşlığın belirlenmesinde akışkanlık ve küreselleşmenin belirtileri olan araçları kullanma hakkına sahip olmayla tanımlarsak bazı ülkelerin kişi başı gelir ve sahip olunan teknolojik imkân göz önüne tutulduğu takdirde Ortaçağ Avrupa'sıyla veya daha da geri bir tarihin şartlarına sahip olunan ülkeler, geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin dipteki milyarı ve gelişmiş ülkelerdeki yoksul kesim küreselleşmenin dışında tutulması gerekmektedir. Çünkü bu sayılan grup ne emek olarak ne pazar olarak günümüz şartlarında sömürülemez. Kapitalist sistemin yarattığı küreselleşmede herhangi bir rol oynamamaktadırlar. Hegemonya bu gruplar için anlamsızdır. Sadece bazen yok edilme politikalarına kurban gitmektedirler. Bunun sebebi ise hâkim olan egemen hegemonyanın tükenen kaynak artan nüfus hesabıdır.

Küresel ekonomik sistem ve hegemonyanın kullandığı en önemli araçlardan kitle iletişim dünyayı küresel köy haline getirmektedir fakat dünya uluslararası haber akışını yönlendiren dört büyük haber ajansı (AP, AFP, Reuters, ITAR-TASS) ait oldukları ülkelerin çıkarlarını gözeterek taraflı haber yapmaktadırlar. Uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde işleyen bu dörtlü kendi ülkelerinin dışındaki düşman odaklarını hep olumsuz haberlerle gösterirken kendi ülkeleriyle ilgili haberleri ise günlük sansasyonel haberlerle dünya kültürünü yönlendirmekte ve çok uluslu şirketlerin ekonomik kâr ve manipülasyon aracı olarak kullanılmaktadırlar (Yaylagül, 2008: 119). Güç sahipleri basını, sendikaları, öğrenci derneklerini ve barış kuruluşları istikrarsızlaştırılarak egemen sınıflar hasımlarını zayıflatma yoluna giderler. Ezilen grupların bilinçlenmesini bu yolla engelleyerek kendi kendilerine karşı savaşa itilen bu grupların görece desteğini alarak sistemlerinin devamı sağlanmaktadır. Sosyalist ve kapitalist sistemlerin kendi sömürü alanlarında kazandığı yoksul desteği bu bilinçten kaynaklanmaktadır (Köni, 2007: 64; Duverger, 1977: 39).

Değişen ve ilerleyen küresel dünyada değişmeyen tek şey sermaye sahiplerinin düşünce yapısıdır ki bu sermayenin uluslararası dolaşımında sömürü düzenini

sağlamlaştırma amaçlı azami kar düşüncesidir. Mevcut sistem kar üzerine odaklanmış düşünce sistemi ile kurduğu savaş sanayisi kendine pazarlar bulabilmek için kleptoman liderleri bulmakta güçlük çekmeyecek ve insanlık uluslararası sömürü ve yanılma uygulamalarıyla kendini her zaman bir kaosu ortasında bulacaktır (Ataş, 2008: 132). Sömürü düzeninin yarattığı bu kaos durumundan çıkabilmek köklü değişimlerin gerekliliği ile birlikte sahip olunan koşulların yarattığı bunalım ortamının en iyi şekilde değerlendirilmesi ile mümkündür. Bu iki koşul sağlandığı takdirde yeni bir toplumsal yapının garantisi olmamasına rağmen toplumsal yapının yeni bir üretim ilişkisine bağlı oluşumu kurulacak yeni düzenin başlangıç noktasını vermektedir. Kapitalist sistemin azınlığa hizmet etmesi karşıtlarını bilemekte yarattığı kaosla sentezin oluşmasını sağlamaktadır. Yeni bir toplumsal birikim yapısının yükselişi kendinden önceki gerilemişlere ve belli başlı sınıflara gerileme döneminin bıraktığı tarihsel koşullara dayandığından eskinin içindeki tohumlardan yeşererek yeni bir sistem yükselecektir (Robinson, 137).

Küresel hegemonik gücün günümüzde yaşanan çevresel sorunlar iklim değişikliği, zehirli kimyasalların çevrede oluşturduğu birikim, enerji kıtlığı, dünyanın fotosentez yapmasını sonuna kadar kullanılması küresel medeniyeti tehdit eden sorunları yaratması ise başka bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Birey çevre ilişkisi, birey birey ilişkisi, toplum toplum ilişkisi ve toplum çevre ilişkisi şeklinde bir analize tabi tuttuğumuzda bu sorunu gelecek için insanlığın yok oluşunu hazırlayan kendi türünün inşa ettiği fakat değiştirmede etkisiz kalacağı büyük bir sorun anlamına gelmektedir. Bireylerin tüketmede pervasızca çöp dağlarını yaratmaları ve tüketirken enaniet ölçülerini kaçırmaları hem çevreye hem de kendi cinsine zararı olmaktadır. En vahimi ise hem ürünün üretilme hem de tüketilme aşamasında ve de savaş sanayinin tüketilmesi ve deneylerinde toplumların yarattığı çözümsüz sorunlar insan türünün yok olmasıyla sonuçlanacaktır. Günümüz de en gelişmiş toplumlar dahi gitgide büyüyen çevresel ve ekonomik sorunlarla uğraşmaktadır. Geri kalmış bazı ülkeler bu nedenlere bağlı çöküşü yaşamaya başlamalarına rağmen dünya geri dönüşümü olmayan bir çöküşe doğru gitmektedir. (Diamond, 2006: 25). Dünya ölçeğinde düşünüldüğü takdirde çok uluslu şirketlerin ve egemen güç sahibi ülkelerin dünyayı tahrip etmesinin sonuçları kendilerine dönmesi Beck'in dediği gibi bumerang etkisi olarak görülebilir. Kendi yaşam alanlarından uzaklaştırılmış kimyasal zehirlerin bir bütün olan dünyada en basit bir misalle su döngüsü olarak taşındığı hiç kimse tarafından inkâr edilemez. Çevresel

olarak görülen bu sorunlar bütün toplumlara kuraklık, kıtlık, açlık, işsizlik, göç, soykırım ve bulaşıcı hastalık olarak geri dönmektedir. Küreselleşmenin ve hız çağının içinde olan dünyada etkileşimde uzak olmayı düşünmek, etrafları surlarla çevrili bölgelerde yaşadığını düşünerek geri kalanı hakkında yıkıcı faaliyetlerde bulunmak sadece öngörü yoksunluğu, hırs körlüğünden başka bir şey değildir. Değişmeden kalılabileceğini düşünen sistemler, sınıflar küstahlık iddiasında bulunmaktan başka bir şey yapmayan en gülünç ve utanmaz iddianın sahipleridirler (Demiroviç, 88; Beck, 2011).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. HEGEMONYANIN ARAÇLARI

5.1. Uluslararası Örgütler ve Antlaşmalar

Otuzyıl Savaşları sonucunda imzalanan Westphalia antlaşması ile birlikte egemen devletleri tanıyan uluslararası bir sistem kurulmuştur. Bu sistem ile ulus devletlerin egemenliği garanti altına alınıyordu ve bu antlaşma, devlet hegemonyası yaygınlaşıp baskıcı devletlere hesap sormayı engelleyici ve geri kalmış yoksul ülkelerin kaderlerine terk ve sömürüyü getiriyordu. Bu antlaşmayla devletlerin eşitliği ile uluslararası ilişkilerin fiili işleyişi birlikte devletlerin hiyerarşisini kuşatarak ikili referans noktalarını taşımaya devam ederek ve ulus içi ve uluslararası arenada hegemonik mekanizmalar aracılığıyla güç ve iktidar üzerine odaklanılmaktaydı (Falk, 2005: 27,32,33). Westphalia antlaşmasıyla birlikte kapitalizmin dinamiklerinden dolayı, hammadde ve pazar arayışı, ekonomik sistemin küresel yayılması kapitalist sistemin doğup geliştiği ulus devleti tehdit etmekle birlikte ulus devleti teknolojik ilerlemeler, mali değişiklikler ve tek bir küresel piyasa ekonomisiyle egemenlik alanını daraltmaktadır. Bundan dolayı küresel ekonomik sistem sömürsüyle birlikte kendi içinde yarattığı düzen sonucu küresel olarak genişlemeye başlamıştır. Yani ekonominin küreselleşmesi Westphalia antlaşmasının küresel dönüşümünü anlatmaktadır (Ritzer, 2011: 161,162; Falk, 2005: 27).

Westphalia ile ulus devletlerin tekelinde olan savaş açma iradesi Avrupa ve Amerika'nın hâkimiyeti altında kurulan Cemiyet-i Akvam tarafından kısıtlanarak savaş riskini azaltma amaçlanmıştır. Bu kuruluş II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesini önleyemediği gerekçesiyle başarısızlığa uğramış ve onun yerine daha geniş katılımlı Birleşmiş Milletler gibi teşkilatların doğuşunu sağlamıştır. Birleşmiş Milletler teşkilatı politik ağırlığa sahip bir örgütlenme olarak politik alanda örgütlenmenin küreselliğini oluşturarak Westphalia'nın küresel dönüşümünü göstermektedir. BM'nin en önemli ve hegemonik kuruluşun ilanı olan veto hakkı, güç kullanımı yetkisi çerçevesinde sadece beş devlete (ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa) tanınması ile tekelleşmenin siyasi ayağı tamamlanmış olmaktadır. Ayrıca bu madde ileriki zamanlarda BM'nin işlevsiz olduğu ve meşruluk problemini de doğurmaktadır. BM kendisine bağlı birçok kuruluşla, her biri toplumsal sorunların bir alanını çözmek amaçlı kurulmasına rağmen hegemonyanın

istikrar ve sömürü düzeninin sağlayıcısı olmaktadır (Ritzer, 2011: 171; Wallerstein, 2004: 20).

1896 yılında küreselleşen kapitalist sistem 1914 yılında çıtasını en yükseğe çıkardığı dönemdir. Savaşlarla sarsılan kapitalist sistem için gerekli güven durumu çözüm arama girişimlerine neden olmuştur. Bretton Woods sistemi güven ortamını oluşturma adına kurularak ve uluslararası ticarete, para düzeninde ve küresel yatırımda kolaylık sağlanması amaçlanmıştır (Ritzer, 2011: 194; Satlıgan, 2009: 28). Amerikan Yüzyılı imgesinin atıldığı ve hegemonyanın parasal alanda kendine yer edindiği Bretoon Woods sistemi ile dünya parası oluşturularak pazar ve sermaye ilişkisi arasında oluşan bazı sorunlara daha kolay çözümler üretilmiştir. Bretoon Woods öncesi büyük bunalımın sebebi olarak ulus devletler arasında işbirliğinin olmayışı düşüncesi, yüksek gümrük tarifeleri, kısıtlamalar ve korumacı uygulamalar ve kendi para birimlerinin değerinin düşürülmesi ile küresel ölçekteki ticarete öne geçme yarışı döviz savaşına neden olmaktadır. Bu durumun elimine edilmesi için belirli bir miktar altın karşısında ülkeler kendi paralarına itibari değer biçerek iki farklı ülkenin bu gösterilen altın miktarı karşılığındaki değeri onların değişim değerini yaratıyordu. İki savaş arasında rekabete yönelik parasal kargaşanın yaşanması sonucu üretilen çözümlerle 2. Dünya Savaşı sırasında Amerika'nın dünya altın rezervinin dörtte üçüne sahip olması ve dünya ihracatının beşte birini elinde tutması sistemin tamamının ABD dolarını esas alarak doları küresel para birimi haline dönüştürdü ve kapitalist sistemin en önemli ayağı ABD tarafından yürütülmeye başlandı (Ritzer, 2011: 194, 195; Savran, 2009: 28; Embel, 2004: 40). Bretoon Woods sisteminden günümüze doğru geldiğimizde bu sistem Amerika hegemonyasına daha doğrusu Amerika'nın ev sahipliği yaptığı küresel ekonomik aktörlere hizmet ettiği sürece piyasalara istikrar sağlayacaktı ve sistemin uluslararası ilişkilerdeki etkisi ve etkilenmesi süreç itibariyle ortaya çıkmıştır. Kapitalist sistemin daha uzun genişleme dönemi ile önemi artmış olmasına rağmen Avrupa Birliğinin ekonomik güç olarak varlığını hissettirmesi, Japonya'nın iktisadi ve ticari performansı, Sovyetler Birliğinin dağılması ve Çin'in kendi iktisadi rejimini yumuşatarak Batılı yatırımcılara davetkâr olması, Uzak Doğu ülkelerindeki gelişmelerle pastadan pay istemeleri siyaset ve iktisat arasındaki bağın önemini ortaya çıkarmış ve Bretoon Woods sistemi gerilemiş, sonunda ise dağılmıştır (Duman, 2002: 3; Savran, 2009: 28).

ABD Marshall Planı çerçevesinde II. Dünya Savaşı sonrası çift kutuplu dünyada Avrupa'ya yaptığı hızlı sermaye akımı yani ekonomik yardımlar ile ABD'ye ekonomik bağımlılığı artırmakla beraber siyasi ve ideolojik bir müdahale karşılığında dünya burjuvazisi için siyasi ve askeri üstünlüğünden dolayı güvence oluşturmuştur (Satlıgan, 2009: 28; Köni, 2007: 66). Avrupa'da yükselme eğilimi gösteren komünizm tehlikesi kapitalist sistemin alanını daraltması anlamına gelmesine rağmen diğer bir yandan karşıt gibi görünen sistemle kendi eylemlerine meşruluk sebebi oluşturuyor ve bu anlamıyla dünya iki kutuplu paylaşılmış bir sınırla ayrılmıştı. Fakat ABD Truman Doktrini çerçevesinde çevreleme politikasıyla komünist devletler tarafından desteklenen tüm iç savaşları yaşayan devletlere yardım ederek komünizmin gelişimini engelliyordu (Embel, 2004: 49,46). Uygulanan politikalar Janusun iki yüzü gibi 1945 yılında BM'nin kurulmasından iki ay sonra Roosevelt, Büyük Britanya Başbakanı Winston Churchill ve Sovyet lider Joseph Stalin arasında yapılan Yalta toplantısıyla dünyanın iki kutup arasında paylaşımı ve antlaşması yapılarak sistemin ihtiyacı kondratyef dalgalanmanın A aşaması için gerekli olan düzenin kurulması amaçlanmaktaydı. Danışıklı dövüşün gizli bir şekilde uygulanmasına karşın sistem bu antlaşmayla kendisine yapılacak her türlü müdahalenin de önünü kesmekteydi (Wallerstein, 2004: 20). Biraz daha geriye gidildiği takdirde 1920'de Bakü kongresinde Pan-Avrupa hâkimiyetini geriletme çabası olarak görülen Rus devriminin yerini sağlamlaştırmak için antiemperyalist mücadeleye ihtiyacının olduğu kabul edilmişti (Wallerstein, 2004: 41). Batılı toplumlarla kıyas yapıldığında sosyalizmin daha örgütlü bir modernlik şekli olduğu görüldüğü takdirde yin ve yangı temsil eden iki zıtlık aslında aynı özün temsilcileriydiler (Wagner, 2003: 186). Tekrar Yalta toplantısına dönüldüğü takdirde Sovyetler Birliği dünyanın üçte birini alırken geri kalanı ABD'nin kontrolüne verilmişti. II. Dünya Savaşı bittiğinde her iki ülkenin askeri birliklerinin bulunduğu yerlerden sınır çizilmiş doğuda ise, Japonya'yı işgalinin ve Kore'nin bölünmesinin gösterdiği sınırlar geçerli sayılmıştı. Bu antlaşmayla kimse diğerini bu sınırları zor kullanarak geçemeyecek ve Sovyet bölgesi, eğer isterse kendi üretim mekanizmasını kuvvetlendirene kadar Amerikan bölgesiyle ticari alışverişlerini asgariye indirebilecekti. Her iki taraf da ateşli, düşmanca retoriğe başvurmakta serbestti, bu retoriğin amacı kendi bölgelerindeki siyasi kontrolünü pekiştirme üzerineydi. Antlaşmanın mührü ise Kore Savaşı ve Berlin Ablukası ile vurulmuştur (Wallerstein, 2004: 20; Duman, 2002: 6-7; Köni, 2010:178).

Kapitalizmin siyasal iktidardan bağımsızlaşmasının pik yapması her yerde hazır ve nazır bulunan kurumları, aygıtları, ilişki şebekesi olan uluslar üstü devlet kurmasıyla yapmıştır. Kendisine egemenlik alanı olarak küresel toplumu seçerek ve iktidarsız bir toplum yaratarak, toplumu olmayan iktidar haline gelmiştir (İnsel, 2011: 139). Parasal düzen için esneklik ve güven sağlayan IMF ve WB gibi kuruluşlar küresel meselelerde üstün konumları kurumsallaştırdığından kalıcı egemenlik için küresel çerçeveyi güçlendirmiş olmaktadır (Brzezinski, 2012: 20). Küresel kuruluşların (BM, IMF, WB, WTO vs.) yani güçlerin kuruluş amaçlarındaki gelir adaletsizliği, sömürü karşıtlığı, özgürlük gibi söylemlerin amaçla sonuç arasındaki tezatlık sadece araştırmaların yayınlandığı sayfalarda kalmakla birlikte en basitinden yoksulluk rakamlarının gittikçe yükselmektedir. Bu kuruluşlar tarafından çözüm olarak savunulan eksik üretim artışı ise küresel güçlerin yeni vaat niteliğinde sebebin çözüm olarak gösterilmesidir (Ataş, 2008: 82,83).

Küresel ekonomik yönetim kuruluşları (IMF, WB, BM, DTÖ vs.) katılımcı devletlerin finansal katkılarının oranını yansıtan ağırlıklı oylama temelinde faaliyet göstermeleriyle birlikte WB'nin liderliğini tanınmış ve geniş bağlantıları olan bir Amerikalı tarafından sürdürülmesi sistemin denetiminin Amerika'ya ait olması bu kuruluşların küresel kuruluş olmaktan ziyade emperyalizmin aracı olarak işlediğini göstermektedir. Bu kuruluşların yapısındaki çelişmeler, yerel ve yabancı bir grup azınlığın yararlandığı piyasa yönelimli, müdahaleci gündemlere sahip olan ve anti demokratik yapılar olarak suçlanmalarına sebep olmaktadır (Falk, 2005: 113). BM ve ona bağlı kuruluşlar ülke içi siyasi yönelişe itibar etmeden küresel piyasa kurallarına göre yönelişleri dikkate alarak ekonomik tercihlerin piyasa sistemine göre yerine getirilmesi mecburiyeti ile ilgilenir ve parti ilişkileri ile devlet seviyesindeki politika farklılıklarını bir yerde önemsemez. Bunun somut örnekleri sosyal demokrat ve sosyalist ideolojiye sahip olmalarına rağmen Çin, ABD ve Fransa'nın ekonomilerinin işleyiş modelleri gösterilebilir (Falk, 2002:74). Birbirine eklemlenmiş bu kuruluşlar ve Dünya Ekonomik Forumu, Otuzlar grubu gibi özel kurumlar kendilerine uluslararası lobi kuruluşlarının ihtiyaçlarına binaen küresel yönetim düzeni içinde işlemekte ve küresel ekonomik aktörlerin hesabına çalışmaktadırlar (İnsel, 2011: 130). Hegemonyanın amacına hizmet için kendisini bile kendi yarattığı silahlarla vurarak yine kendine hizmet etmiş olmaktadır. Kendini protesto eden gruplar veya kendini koruma amaçlı çıkarılan savaşlar meşruiyet ölçeğini artırırken bir anlamda da emniyet supabı

görevini yerine getirerek ciddi karşı koyuşların önüne geçmektedir. Sistem kendisinin devamını her koşulda ve her şartta sağlamayı amaç edinmiş ve bu maksatla kendi içindeki çatışmaları da uluslararası birliklerle asgari düzeye çekmeyi amaçlamaktadır.

“Herkes her şeyi kendi yararına uygun olarak yapacağından hiç kimse kendi davasında uygun hakem olamaz. Hakkaniyet her iki tarafa da eşit hak verilmesini emrettiğinden taraflardan birinin yargıç olması anlaşmazlık ve savaş nedeninin doğal hukuka aykırı olarak devam edeceği anlamına gelmektedir” (Hobbes, 2012: 123). Büyük çok uluslu veya uluslararası düzenleyici kurumlar ve mali, ticari kuruluşlar ve aktörler dünya düzeninin ve insanların yönetilme dinamikleri arasında düşünüldüğünde bu özneler tarafından yapılan eylemlerin tarafsızlıktan uzak olduğu görülebilir. Emperyal politikaların aracı halindeki kurumlar ve kuruluşlar ve aktörler eskiden emperyal idari personelinin oluşumuna, eğitimine ve yeni bir emperyal seçkinler grubunun oluşumuna katkıda bulunurken yeni görevi küresel toprakları kendi amaçları dâhilinde yapılandırmaktır. Meşruluğunu ahlaki öğelerle dolduran bu kurumlar uluslararası sivil toplum kuruluşlarıyla danışıklı çalışırlar. İnsan haklarını korumaya adanmış STK’ler hegemon gücün yardım kampanyaları ve el açtırma düzenleri olarak çalışmaktadır. Silahsız ve şiddetsiz bir görünümle sınırları yıkarak simgesel düşman yaratımına katkıda bulunurlar (Hardt, Negri, 2003: 56,61).

Disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçişte toplumsal güçlerin iç içe girmişlik hali, toplumun temel yapısının hegemonik güçler tarafından kuşatılmasını kolaylaştırarak uluslararası toplum yaratma politikasına hizmet vermektedir. Sistem uluslararası kuruluşlarla bu politikaya mali destek ve meşruiyet sağlar. Geleneksel haklı savaş kavramı ile şiddetin rasyonalizasyonu sağlanmakta ve savaş meşru temellere oturmak zorunluluğu getirmektedir. Savaşın ve şiddetin içeriği kendini savunma ve direniş eylemi olarak anlam kaybına uğramıştır. Kavram günümüzde kendi kendini haklılaştırma adına kullanılarak etik olarak temellendiği oranda askeri aygıtın meşruluğunu ve düzeni, barışı gerçekleştirmek için askeri eylemin etkinliğini içermektedir (Hardt, Negri, 2003: 36,37; Embel, 2004: 52). Bu kuruluşların meşruiyet için yaptığı hakemlik kendi davasında yargıç olmakla aynı anlamda düştüğünden bu kuruluşların eylemlerinin başında meşruluğu kaybetmektedir.

Adalet yönünden işgal eylemlerinin adaletsizlik örnekleri Ruanda ve Bosna katliamında görmek mümkündür. Amerika’nın tekelinde bulunan BM’nin Bosna soykırımında başarılı bir konsensüs oluşturamaması fakat bunu kendi lehine çevirip

uluslararası kamuoyunda artı puan almayı becerecek hamleler yapmasına rağmen kullanılan seyreltilmiş kimyasal silahların bıraktığı izler BM'nin sorgulanmasını sağlamış ve askeri müdahalenin ardından bilenen bıçağa kurban BM kuvvetleri eliyle yatırılması ise bitmeyen meşruiyet sorununun fitilini ateşlemiştir. Srebrenitsa katliamı sonrası BM'nin tek kutupluluğun sesi olduğu bir kez daha onaylanmıştır. Ruanda ise farklı hesaplar yüzünden katliama seyirci kalınması ve ırkçılığı körükleyen Batılı ülkelerin etkisi BM'nin işlevi sorununu doğurmuştur. Emperyalizmin çıkarlarına dayanak oluşturan eylemlerde bulunan BM, İsrail'in Filistin işgalinde sessiz kalmakta ve hatta haksız olandan yana açıklamalarda bulunarak alternatif birliklerin yolunu da açmıştır. Dünya kamuoyundaki inanırlılığını ve meşruiyetini kaybetmesine neden olan bu olaylar hegemonya için gerekli olan konsensüs ve rızanın dibini oyarak ABD'yi bazı işgallerinde tek başına bırakmıştır. Zaten kapitalist sistemin ürettiği hegemonya için rıza kendisiyle aynı güçlere sahip olanlar için geçerliken sömürülecek olan gruplara zor kullanmayı daha çok tercih etmiştir. Eğer kâr yoksa yardımda yok anlayışı yani BM'nin iktisadın emrinde olduğu, özellikle Bosna ve Ruanda'da çatışmalarında belirgin bir şekilde görünmüştür. Stratejik önem açısından değerlendirildiğinde dahi Bosna'da yaşanan soykırımı durdurma Bosna'nın emperyalistlere pekte çekici görülüş olmayacak ki BM müdahalesi ucuz tepkilerle ve geciktirilerek uygulanmıştır (Falk, 2005: 161). Bu soykırımların halklara bıraktığı rakamlar ise oldukça çarpıcıdır. Bosna savaşının 1992 yılında sadece 5 ay süren çatışmalarda 20 bin ile 50 bin arasında kadın sistematik tecavüzüne 312 binden fazla Müslüman'ın ölümüne 100 binden fazla kişinin ise mülteci durumuna düşmesine neden olmuştur. Ruanda' da 1994 yılında Hutuların Tutsilere yaşattığı soykırım neticesinde kadınlara tecavüz edilmiş ve bu tecavüz sonucu 2 bin ile 5 bin arasında istenmeyen çocuk dünyaya gelmiştir. Sadece yüz gün içerisinde 800 bin Tutsi ve ılımlı Hutu öldürülmüştür.(AMNESTY, 2004; Kalipeni, Oppong, 1998: 1647).

Afrika'da sürekli sağ-sol veya etnik ve dinsel kimlikle oluşturulan çatışmalarla edilgenleştirilen ve sömürülen halkın zaman zaman yenileşme ve adalet isteği çerçevesinde gerçekleştirdiği devrimlerle yeni umutlar doğmasına sebep olsa bile mevcut kültürün kabile anlayışıyla küresel hegemonyanın yarışmaması bu kıtanın sömürü olarak kalmasını sağlamaktadır. Afrika'nın ABD, Rusya ve Çin'in iştahını kabartan doğal kaynakları ve sürekli çatışma ile oluşturulan silah pazarı bu bölgenin istikrarsızlaştırılmasıyla sömürülmesini kolaylaştırmaktadır. Afrika ülkelerinin modern

yönetim tarzlarından ziyade kişisel ilişkilere dayanan yönetimi bu ülkelerin yoksulluk, rüşvet ve yolsuzlukla boğulmasına neden olmaktadır. Para ile halklarını her türlü çatışmanın içine çeken bu ülkelerin davranışlarını anlayabilmek için kültürel temellerine inmek gerekmektedir. Dış yardımlarla beslenen bu ülkelerde yardımı yapanın düdüğü öterek her türlü sömürünün meşruiyeti sağlanmaktadır (Köni, 2010:99-105). Mali'nin işgalinde gereken paranın paylaşımı ele alındığı takdirde kültürel yozlaşmanın ve emperyal birlik çerçevesinde hegemonik gücün etkisini görmek mümkündür. Afrika Birliğinin Mali işgalinin başarıya ulaşması için ABD, AB gibi ülke ve kuruluşlardan 700 milyon dolar istemesi bu kıtanın kişisel ilişkiler çerçevesinde gelişen işgal onayını ve kıtanın düşünsel ve değersel yapısının değişmesi gerektiğini göstermektedir. Japonya'nın askeri müdahale için 120 milyon dolarla birinciliği çekmesi bölgenin jeoekonomik ve Çin'in Afrika kıtasında ağırlıklı gücünden dolayı jeostratejik öneminden kaynaklanmaktadır. Şu da unutulmamalıdır ki Japonya ABD'nin yaptığı her işgal eyleminde harcanan paranın büyük ortaklarından. Uranyum ve Altın rezervleri bakımından jeoekonomik değeri yüksek olan ülkede ABD, Japonya, Fransa ve Almanya ülke insanını etnik gruplara ayırarak emperyal politikalarının temeli olan kaynak zengini ülkelerdeki kargaşa ve savaş ortamını yaratarak sömürüyü gerçekleştirmektedirler (Haber7, 2013; Yenedünya, 2013).

Uluslararası topluluğun karakteri gereği karşıt dünya görüşleri arasındaki mücadeleler tarihini yansıtır. Değişim, mücadeleler ve egemenlik üzerinde yaşandıkça uluslararası topluluğun karakterinde değişimler yaşanır. Küresel hegamonik güç karşıtlarını da kuruluş olarak harekete geçirmektedir özellikle günümüz toplumsal güçler hegemonyasında rıza aramada pek hevesli olunmaması karşıtlarını artırmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinde uç sağ kesim ve ulusalcı aydınlar arasında egemen hegemonyanın karşıtları olarak egemene daha şiddetli kin beslemektedirler (Falk, 2005: 32; Karacasulu, 2009: 68). MERCOSUR gibi kuruluşlar hegamonik güç karşısında yeni bir ekonomik yapılanmayla yerli sanayi yaratmaya ve mal ithalatını bitirmeye yönelik olarak kurulmuştur. Arap-İsrail savaşından doğan OPEC, petrol ihraç eden ülkelerin düşük fiyatla petrol alımını engellemek için kurulmasına rağmen Batılı büyük petrol şirketlerin hakimiyetinde bulunan petrol ekonomisinden dolayı pek başarılı olamamış ve hatta kendi fiyatları belirlediği zamanlarda dahi karşı atak bir politikayla yine köşeye sıkışan bu örgüt olmuştur (Ritzer, 2011: 217,218). ASEAN, AU gibi bölgesel örgütlenmeler 1980'lerde küreselleşmeyle eşzamanlı olarak çıkarak küreselleşmeden

kaynaklanan bir dizi baskıyı hafifletmek ve ekonomik-siyasi alanda bölgesel işbirliğini sağlamak amaçlı kurulmuşlardır (Ritzer, 2011: 175).

Karşıt kuruluş olarak doğan ve mevcut hegemonik gücün ve emperyal sistemin bağrında yeşeren AB ise tekellerin küreselleşmesi sonucu yersiz ve yurtsuzlaşmış gibi görünen sermayenin, pazarı konumunda olmanın bir karşı koyuşu olarak değerlendirilebilir. 1950'lerde Avrupa'nın sanayi kapitalizmi, kitlesel üretim ve kitlesel tüketim olarak ABD karşısında dezavantajlı durumunun kökeninde Avrupa'nın parçalanmışlığı yatıyordu. Rekabet için bütünleşmenin şart olduğunu örnek olarak ABD piyasası gibi bütünleşmiş bir piyasa, büyük şirketler ve mali kuruluşlar yaratılabilme fikri ile AÇKT Jean Monnet başkanlığında kurularak ilk etapta kömür-çelik topluluğu kuruldu. AÇKT ile Fransa ve Almanya arasında bu iki ham maddenin sorun olarak çözümüne odaklanıldı. Daha sonra Euroatom ve AET gibi Avrupa kuruluşları birleşerek Avrupa Topluluğu (AET) çatısında birleşti. ABD'ye rakip bir kuruluş haline gelen daha sonraki adıyla AB 25 üye devleti ve 450 milyonluk nüfusuyla gelişmiş dünyanın en büyük pazarını oluşturuldu. 7 Şubat 1992 tarihinde ise parasal birlik ve Avrupa Merkez Bankası oluşturuldu. Maastricht Antlaşmasıyla ekonomik ve politik bütünleşme sağlanarak politik ve ekonomik işbirliği yoluna gidilmiştir. Fakat avroyu kabul etmeyen bazı ülkeler (İngiltere, İsveç, Danimarka) kendi ulusal para birimlerini kullanmaya devam etmektedirler (Ritzer, 2011: 212,213).

2005 yılında Avrupa Birliği anayasasının kabulüyle hukuki bütünlüğe kavuşan Avrupa, ekonomik, askeri ve politik güç olarak son halkayı da tamamlamış olmaktadır. Bu antlaşmalarla eski statükonun devamlılığı sağlanmış, milliyetçi, ırkçı ve yoksul ülkelerle tüm dayanışma girişimlerinin şiddetle ret edilmesiyle tek bir devlet formasyonunda homojenlik içinde küresel alanda güç yarışına girmiştir (Ataş, 2008: 205,208). ABD'nin Sovyetler Birliği'nden sonraki ortağı olarak Çin'in yükselişi ve ekonomik krize kadar AB gücünü sürdürmüş olmakla birlikte özellikle günümüzde ekonomik krizlerle parçalanmanın eşiğine geldiği düşüncesi yaygınlık kazanmaktadır. Çoklu yapısından dolayı AB ekonomik krizlerin atlatılmasında sorun yaşanmasına neden olmakta ve örneğin 2007 yılında başlayan küresel ekonomik kriz Avrupa Birliği için 2012 yılında atlatılamamış ve giderek küçülmeye neden olmuştur. AB'nin borç sorununun çevre ülkeler ile sınırlı olması, Avrupa bankacılık sisteminin yeniden sermayelendirilmesi, Avrupa Finansal İstikrar Fon'unun kaynaklarının artırılması küresel açıdan önem arz etmektedir. Fakat mali ve siyasi otoritelerin beklenen

kararlılığı sürdürememesi AB için olumsuz sonuçları birlikte getirmektedir (Maliye Bakanlığı, 2011). AB’de 2012 yılında yüzde 0,4 bir küçülme yaşayarak ekonomisinde borç krizinin devam ettirmiş ve gelecek yılda yüzde 0,1 küçülme beklenmesi AB’nin başlangıçta şiddetli depremlerin yaşayacağına habercisidir. AB içerisinde ekonomisi kötü olan Yunanistan’ın toplam borcu gayri safi yurtiçi üretiminin yüzde 190 gibi bir rakamla Avrupa Birliği’nin sırtındaki kamburdur. Önümüzdeki yedi yılda bu rakamın yüzde 124 gibi bir hedefe düşürülmesi öngörülmektedir. Verilen borçların sürekli üstünün çizilmesi Yunanistan’ın defalarca affedilmesi sonucu ulusal hükümet ciddi önlemler almamakta ve bu AB üyesi ülkeler tarafından Yunanistan’ın asalaklıkla suçlanmasına neden olmuştur (Diplomatik Gözlem, 2012). AB’nin ekonomik krizlerden sıyrılmadaki beceriksizliği sonucu düşen imajı Yunanistan’ın kaderine terk edilmesiyle birliğin dağılma korkusundan dolayı Yunanistan ve onun gibi ülkeler desteklenmektedir. AB için Yunanistan’ın harcanması dayanıklılık testinden geçememe ve AB için güven kaybı ve dağılma anlamına gelecektir. Bundan dolayı Yunanistan’ın yarattığı kriz sabırla aşılmaya çalışılmaktadır (Diplomatik Gözlem, 2011). Sorunun temeli ABD’nin birleşik yapısının yani benzer sosyal sistemlerin, üretim kapasitelerinin, vergi sistemi, vergi gelirinin ve vergi ahlakının var olmasıyla ortak para biriminin ve diğer ortaklıkların sorun çıkarmamasıdır. Oysaki AB ülkeleri böyle bir ortaklığın daha başında olduğundan sorun çıkmaktadır (Diplomatik Gözlem, 2011). Krizlerin yarattığı sorunlarla Avrupalı olmak artık yaşayanları tarafından hiç bir ayrıcalık anlamı ifade etmiyor. Ne sosyal devlet ne de eğitim, Avrupa ülkeleri tek bir ses olunca düşük ekonomik gelişmeye sahip olunan ülkeler geliri yüksek olan ülkeler için sorun yaşatmaktadır (Diplomatik Gözlem, 2011). Irklar arasında bu durum sorun olarak büyümekte karşıt sesler ve eylemler gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Bölgeselcilikle kötüleşen hayat şartları ve tedrici marjinalleşmeye karşı Avrupa’yı kalkan gibi koruma yoluna gidilmiş ve negatif küreselleşmenin yol açtığı işsizlik, ekonomik durgunluk ve reel ücret seviyelerindeki düşmeler sonucu kötü giden ekonomi bölgeselleşme ile ayakta kalınabilir duruma gelmek amaçlanmıştır (Falk, 2005: 103). Pozitif bölgeselcilik olarak kavramlaştırılan bu yapı ile Avrupa; ekonomik, siyasi ve askeri güç olarak yeni oluşumlara örnek oluşturduğu gibi medeniyetler çatışmasının ayrışma örneğini de oluşturmaktadır. Bölgeselciliğin başlangıcında olunmasından dolayı yaşanan olumsuzluklar ve krizler sistemin oturmasıyla aşılabilmektedir. Bundan dolayı medeniyetler çatışmasının nüvelerini oluşturan

birliklerin, kendi aralarında ittifak oluşturarak dost düşman ayırımına gitmeleri yeni hegemonik güçlerin medeniyetler üzerinden yükseleceği gerçeğini kaçınılmaz kılmaktadır.

AB'nin içinde bulunduğu olumlu ve olumsuz şartlar analiz edildiği takdirde hegemonyanın şekil değişikliği içerisine giderek bölgesel hegemonya oluşumu halinde kolektif zayıflıklarına rağmen Avrupa devletleri daha geniş bir birliğin üyesi oldukları takdirde küresel etki haline gelebilirler (Brzezinski, 2012: 32). Çelişkili ve zor bir süreçten geçen AB için dinmek bilmeyen ırkçı saldırılar ve medeniyetler üzerinden kışkırtıcı eylemlerle bölgeselciliğin ne kadar mümkün olacağı kuşkuludur. Önceleri yok etme politikasıyla ırkçılığı yapan Avrupa, ırkçılığın içini kendi çıkarları amacıyla ekonomik sömürülecek aşağı insanlar olarak değiştirmiştir (Wallerstein, 2004: 74,75). Aslında değişen bir şey yoktur, sık sık gündeme şiddet ve diğer ulusları basın özgürlüğü altında kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmak ölmeyen fakat üstü kapalı bir ateşi göstermektedir. Ötekiler kavramının içi işsizlik, yaşam standardının düşüklüğü ve suçla doldurulmaktadır. Sadece Almanya'da yapılan bir araştırmaya göre doğu eyaletlerinde iki yıl önce ırkçıların sayısı yüzde 10,5 iken günümüzde yüzde 16'ya ulaşmıştır. Almanların yüzde 36'sı başka ulustan olup kendi ülkelerinde yaşayan insanları kötü niyetli ve ülkenin kazancından haksız para kazandığını düşünürken Doğu eyaletlerinde bu oran yüzde 54'tür (Diplomatik Gözlem, 2012). Küresel ekonomik krizin artmasıyla işsizlik, gelir düşüklüğü ve gelecek endişesi, tedirginlik büyüyüp yabancı korkusu haline gelmekte ve gelecekte de yabancılar üzerinden siyasete ve baskıya neden olacaktır. Sadece Almanya için geçerli değil, Norveçli Breivik'in 70 kişiyi öldürüp nedenleri hakkındaki açıklamalarında ırkçılığın Avrupa'nın ekonomik gerilemelerinde ortaya çıktığı görülebilmektedir. Bundan dolayı Avrupa kültürünün hegemonya için ikna aracı olarak kullanmak zordur. Pan-Avrupa'nın 2000'li yıllarda yarattığı şiddet kendi içinde dahi zorluklar yaşatmaktadır. Marjinal konumda ve gayri meşru olan marjinal güçler merkez muhafazakar partilerin içinde görünür hale gelmektedirler. Bazen yükselen aşırı sağ eğilimler siyasi telaffuzlara konu olarak seçim malzemesi olmaktadır. Göçmenlere ihtiyacı olmasına rağmen vatandaşlıkta problemler çıkarması ve yerli halk tarafından istenmeyenler olarak ilan edilmesi bazı şiddet olaylarını da yaratmaktadır (Wallerstein, 2004: 89).

Tüm zorluklara rağmen AB'nin kuruluşuyla birlikte hegemonya yapısında değişikliğin düşünsel yapısı gelişmiş ve alternatifli bir yola girilmiştir. AB'nin küresel

hegemonya rolüne soyunabilmesi için gerekli olan hegemonik araçlara sahip olması gerekmektedir ve bunu ilk önce kendi içinde yaratacağı sonra ise küresel alanda yapacağı oydaşma ile sağlaması gerekmektedir. Küresel hegemonik güçten bölgeselliğe kayan hegemonya için AB'nin sorun çözme ve gelişmeyi kendi bölgesinde sürdürmesiyle kendi varlığını koruyacaktır. Gramsci'nin güç için gerekli olan dil bütünlüğünü asla sağlayamaması ve hegemonik araçların bir kısmına sahipken (ekonomik, askeri, teknolojik ve bilim) kendi bölgesinde bile yatıştıramadığı aykırı sesleri ve ırkçı eylemlerin önünü keserek bölgeselciliği gerçekleştirip kendini dünya ölçeğinde ki hegemonik rızaya uydurması gerekmektedir. Geçiş döneminde yaşanan krizlerden dolayı AB için geçerli olanın kendi çıkarları için Simmel'in üçüncü kişinin yapacağı eylemleri yaparak kendi kârını azami seviyede tutmak olacaktır.

1991 yılında oluşturulan Bağımsız Devletler Topluluğu, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Avrasya Ekonomi Topluluğu (AET), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu ile Rusya kendine alan açmaktadır. BDT ile eski nüfuzunu devam ettirmeye çalışan Rusya jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel olarak önemli olan bu bölgede ulusal güvenliğini pekiştirmek isterken AET ile bölgenin ekonomik kaynaklarından istifade etmek istemiştir. Rusya bölgede ortak gümrük birliği tarifesine geçilmesiyle AET üyesi ülkeleri ekonomik ve enerji alanında kendine entegre etmeyi amaçlamaktadır. Avrasya'nın yüzde 60'ını kaplayan bu birliktelik demografik olarak dünya nüfusunun dörtte birini oluşturuyor olması sürekli nüfus düşüşü yaşayan Rusya için çekici bir nedendir. ŞİÖ ile bölgesel güvenlik ve barışı sağlamak, terörizm, radikal akımlar ve uyuşturucu ile mücadele etmek, ekonomi işbirliğini arttırmak, bilimsel ve kültürel ilişkileri yaygınlaştırmak istemektedir. KGAÖ'yü kurarak Orta Asya bölgesinde NATO ile mücadele etmeyi ve bölgede askeri boyutta kontrolü elinde bulundurmayı amaçlayan Rusya, ABD gibi üsler oluşturarak nüfuzunu artırmak istemiştir. İçinde bulunduğu tüm kuruluşların kapitalist sistem ve ABD'nin kurduğu kuruluşlara bir alternatif olması SSCB'den sonra bile güç ortağı olma amacından kaynaklanmaktadır (Temur, 2010). Rusya'nın kurduğu ve dahil olduğu kuruluşlarla BM ve NATO gibi kuruluşların önünü kesmek ve alternatifler yaratarak kendi gücünü oluşturmayı amaçlamaktadır ki özün korunmasıyla sömürü sisteminin el değiştirerek sistemin devamı amaçlanmaktadır. Kapitalist sistemin şok terapiyle giriş yaptığı sosyalist Rusya SSCB dönemindeki gibi ortaklık rolüne soyunmuş olmasına rağmen Arap baharıyla başlayan Kuzey Afrika ve

Orta Doğu ülkelerinde ki müdahalelerde etkinliğinin zayıflığı Rusya'nın nüfuzunun hegemonik güç ve emperyal pazarda söz sahibi olmada yetersizliğini göstermektedir.

Küresel kuruluşlar yönünden Türkiye değerlendirilmeye tabi tutulduğunda ulus üstü kuruluşlara üyelik Türkiye için hem bağımlılık, hem ekonomik olarak pazar ve hammadde yönünden günümüz koşullarında gereklilik ve de günümüz şartlarında güven sorununa karşı alınmış bir tedbir olarak görülebilir. Fakat bu kuruluşların hegemonyanın lehine verdiği kararlar ile kuruluşlara katılma amacında sekmelere ve bu kuruluşların meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu kuruluşların taraflılık sorunu en son Suriye'nin Akçakale'ye düşen bombanın ardından NATO'nun 5. Maddeyi işletmemesinde görüldü. Diğer bir misal ise AB'nin Türkiye'yi sürekli erteleme ve şartları Türkiye'den daha kötü ülkeleri kendine dâhil etmesi dışlanmanın ve oyalanmanın başka bir tezahürüdür. 2002 yılı verilerine göre 70 milyonluk genç bir nüfusa sahip olması, 2001 verilerine göre krize rağmen 445 milyon dolarlık satın alma gücü paritesiyle diğer 13 adaydan ilk sırayı ve üye ülkeleri arasında Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'nın ardından 6. sırayı almasına rağmen oyalanması medeniyetler ayrıştırmasının modernleşme ile ortadan kalkmadığını ve sözde bütün insanlar eşittir söyleminin bir aldatmacadan ibaret olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye, diğer 12 aday ülkenin nüfus toplamının yüzde 62.9'u, milli gelir toplamının yüzde 43'ü, yüzölçümü toplamının ise yüzde 70.9'u boyutlarında bir ülke olarak kültür birliği temelinde oyalanmaktadır (Diplomatik Gözlem, 2002). Olmazsa olmaz olmayan ve sürekli oyalayan AB için Türkiye başka birlikteliklerle daha çekici hale getirilebilir ki Başbakan Erdoğan'ın ŞİÖ çıkışları Türkiye'nin çekici hale getirilme ve alternatiflerin varlığının göstergesidir. Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya ile tarihi ve kültürel bağların yaratacağı güçlü bağlantılar ile kurulacak bağlar Türkiye'nin bu geçiş döneminde elini daha güçlü kılacaktır (Akyol, 2011:146). Fakat unutulmamalıdır ki bu bölgelere uygulanan siyasette başka ülkelere bağımsız bir siyaset izlenilmelidir. Öngörü eksikliğiyle uygulanacak siyaset giderek güçlenen Asya'yı yanına almaktansa karşısına almakla sonuçlanan hamleler gelecekte ortak kaderi, tarihi ve kültürü paylaşan bu halklar arasında kırılganlığa yol açacaktır. Doğu ile Batı arasındaki kırılganlıkta zümrüdü anka kuşu gibi küllerinden yeniden dirilen bu ülkeler 2050 yılına gelindiğinde Batı ile denge oluşturacak güce erişecektir (Akyol, 2011:150). Avrasya olarak isimlendirilen bu bölgede ŞİÖ gibi kuruluşlar yeni güç olma odakları ihmal edilmemelidir. Bağlantısızlar hareketinin sömürme, işgal gibi eylemlere karşı BM ve NATO gibi kuruluşların

karşısında durabilmeyi ve ortak paydaları olan ülkelerle buluşabilmenin ve ortak kararlar alabilmenin başka yoludur. Fakat caydırıcılığı eksik olan bu kuruluşların güçlendirilmesi halinde BM ve NATO gibi kuruluşların karşısına çıkabilir küresel veya bölgesel güç haline getirilmesi gerekmektedir. Egemen güç olmanın yolu sadece askeri, ekonomik güç olmakla olanaklı değildir. Kültür ve ülkeler arası işbirliği rıza ve oйдаşma için şarttır.

Kuruluşlardaki üye ülkeler arasında çıkar birliği hegemonik güç oluşturma ve nüfuz etmede temel niteliği oluşturmaktadır. Kuruluşları işlevsiz bırakan ve zayıf düşüren hegemonik rıza ve çıkar paylaşımındaki olumsuzluklardır. Karşıt hegemonik güçlerin organik aydınları ki bu kuruluşlarda organik aydın kavramı eksik kalmakta organik aydınlar yıpratma ve yeni sistemi veya gücü oturtmakta uygun olsalar bile karşıt gücü yanlarına çekmede yani rıza oluşturmada kar bölüşümünde onların yerine organik açınmakçılar¹ (Organik açınmakçılar kavramıyla doyumluk kar paylaşımını yönetenler tanımlanmaktadır.) daha çok kullanılmaktadır. Bu kuruluşlara İİT, OIC ve D8 örnek gösterilebilir. Bu kuruluşları medeniyet birliği altında değerlendirmeye alındığı takdirde İslam medeniyetinin birleştirici katı kurallarına rağmen bu ülkeler arasında belirgin bölünmüşlük mevcut hegemonyanın organik açınmakçıları tarafından başarıyla uygulandığının göstergesidir. Tarihsel blokun dışında olmakla birlikte açınmakçılar hegemonik güçten kendilerine göre doyumluk pay dağıtarak ikna ederek karşıt tarihsel blokun oluşmasını engellemektedirler. Lenin'in emperyalizm analizinde hammaddeyi temele koyması ve İİT, OIC, D8 gibi birliklere üye ülkelerin önemli hammadde kaynaklarının üzerinde olması bu ülkeleri emperyal yapmaktan ziyade emperyalist ülkelerin hedefi haline getirmiştir. Uzunca bir zamandan beri İsrail ve Filistin sorununda sadece birer sinema izleyicisi olmaktan öteye gidemeyen bu kuruluşlara üye ülkelerin ekonomik olarak mevcut hegemonyayla işbirliği halinde olmanın yanı sıra kleptomani yöneticiler sayesinde sistemli teknolojik geriletilmenin de yaşandığı ülkeler oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kuruluşlarda bölünmelerin yanı sıra öğretilmiş çaresizlik, vizyon eksikliği ve teknolojik geriletme, kültürel kompleks gibi sebeplerle emperyal işgal ve politikalara nüfuz etmede sorunlar yaşanmakta, Mali'nin işgalinde yaşanan örnek gibi cılız bir ses çıkarılmaktadır. Öyle ki bu

---

¹ Açınmak: Divan'ı Lügatit Türk'te doyumluk yem vermek, açınmak, açılmak, açar gibi gözükmek anlamlarında kullanılmıştır. Organik aydın kavramının eksikliği organik açınmakçılar ile tamamlanmak istenmiştir.

kuruluşlarda yer alan bazı ülkeler gündemini kız bebeğin yüzünün peçe ile örtülmesi gibi konularla işgal edilerek kadın odaklı politikalarla ülke gündemi spekülasyon haberlerle doldurulmakta ve mevcut emperyal kuvvetlere meşruluk oluşturulmaktadır.

5.2. Ekonomi: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Üretim ve sermayenin yoğunlaşmasıyla birlikte kapitalizmin tekelleşmesi, banka sermayesiyle sınıs sermayenin içiçeliği sonucu oluşan mali sermaye mali oligarşisini yaratmıştır(Lenin, 1979). Mali oligarşinin dünyadaki hammadde ve pazar paylaşımı dönemsels olarak el değıştirme durumuna karşı kendi hegemonik gücünü oluşturarak kendi sürekliliğini sağlamaktadır. Kapitalizmin yayılması sonucu başka coğrafyalarda da aynı etkiyi sağlayarak yeni güçler ve ulusal tekeller yaratarak alternatif hegemonyayı kendi içinden çıkarmaktadır. Küresel ekonomik aktörler yeni emperyalist kuşağı yaratarak bölüşümün yenilenmesine ve savaşların daha şiddetlenmesine neden olmaktadır. Tabi ki bu yeni bölüşüm ilişkilerinde eskiyle ortak çıkar birlikteliklerini yok saymak imkansızdır.

“(Liberal bir ticaret sistemi) dünya ticaretinde üstün olanlara özel sorumluluklar yüklemektedir. ABD de bu durumdadır. Yeryüzünün birçok ülkesinde siyasal ve ekonomik ilkelerimiz, bu ilkeleri kabul etmeyen ideolojilerle çatışma durumundadır. Kendi ekonomik sorunlarımızı çözebildiğimiz ölçüde, yeryüzünün her bölgesinde kendi ilkelerimize taraftar sağlayabiliriz (Oral Sander’den aktaran; Embel,2004:35). Fordist üretim tarzı, kitle piyasalarının oluşması kapitalist üretim ve tüketim kültürü, kendi uluslararası tarzıyla yine uluslararası yeni bir kültür oluşturup yayması sonu kendi karşıtlarını yok etmektedir. (Embel,2004:41). Para iyi bir hizmetçi, kötü bir efendidir sözüyle hegemonyanın temelini paranın yani ekonomik faaliyetlerin oluşturması araçlığını kapitalizm ile birlikte kaybedip amaçsal hale dönmesinin etkisi insanla ilgili her alanın üretim, tüketim, dağıtım alanında şekillenmesine sebep olmaktadır. Gücün ekonomik temelli olması yaşanan ekonomik krizler sonucu gücün dalgalanmasına neden olmaktadır. Gücün daimiliğini göstermek adına hegemon sınıf daha saldırgan olarak ve kendini farklı alanlarda ispat için uğraşmaktadır. Taraftar kitlenin kaybedilmemesi adına savaşlar ilan ederek dikkati başka taraflara çekmekte, popüler kültür yaratarak tüketimi azami ölçüde artırmakta ve zihinleri meşgul ederek sermayenin birikimini kolaylaştırmaktadır. Kapitalist ekonominin kültür endüstrisiyle bireysel zihinlerde yarattığı tüketim-güç ilişkisi insanların sahip olmadan doğan hazzın

artışı ve sosyal hayata yansıyan güce karşın elde etme çabasının külfeti insanlar tarafından azımsamaktadır (Ercan,1998:227). Ekonominin ve hegemonyanın aracı kültür endüstrisi ile ekonominin kişilerin zihinlerinin de temelini oluşturmasını sağlamakla insan tüm varlığıyla hegemonun hizmetine girmektedir. Croce ekonominin sahne gerisinde gizli bir Tanrı olarak işlev gördüğünü söyleyerek her alana nüfuz ettiğini söylemesi günümüz insanların ve toplumlarının ve devletlerinin sahip oldukları düşüncenin temelini vermektedir (Gramsci, 2010: 234).Croce'un varsayımındaki gizlilik artık aşık hale gelmiş insan düşüncesinin temel dinamiği haline dönüşen ekonomi savaşlar hakkındaki yorumunda küresel insan tarafından ekonomik temelli açıklamayla sonuçlanmıştır.

Ekonominin küresel veya bölgesel güç olmada hegemonyanın temel ayaklarından birini oluşturması diğer ayaklardan bağımsız olduğu veya diğerlerini etkileyip kendisi etkilenmediği anlamına gelmez. Mills'in iktidar seçkinleri kuramında olduğu gibi karar vericiler iktidarı oluşturan unsurlar arasında ki güç kullanımı ortak irade ile gerçekleştirilmektedir. Weber'in analizinde kapalılık olarak tabir ettiği tabakasal geçişin engellenmesi küresel veya ulusal açıdan değerlendirildiğinde gücü oluşturan unsurların hep aynı çevre tarafından kullanılması ile sonuçlanmaktadır. Ulusal devletlerin emperyalist tutumları, kar ve bu karın en gelişmiş ülkelerdeki dağılımı ele alındığı takdirde iktidar seçkinleri ve kapalılık kavramına bizi götürmektedir. Bu tabakalarda bulunanların bu tabakayı hak ettiği düşüncesinin pasivize edilmiş bilinçlere verilmesi sınıfsal çatışmanın önüne geçmekte ve en çok sömürülen tabakanın bundan habersiz olmasını sağlamaktadır.

Kapitalizmin küreselleşmesiyle birlikte sistem kendi içinde ve dışında genişleyerek ulus ötesi sınıfın oluşumunun maddi temelini oluşturmuştur. Cox'un analizinde ulus ötesi idari sınıf , ulus aşırı faaliyet gösteren şirketler üzerinde kontrolü elinde tutan bir grup yöneticiyle tanımlamakla birlikte ekonominin hegemonya üzerindeki başatlığını göstermektedir (Okur, 2009: 86; Robinson, 128). Cox analizine uluslararası şirketlerin yönetici kadrosu ile ulusal temelli şirketlerin kadroları ve mahalli temelli küçük kapitalistler arasında çıkar çatışmaları olmasına rağmen bu sınıflar dâhil oldukları sınıfı hâkim kılan sistemin devamı için çalışırlar. IMF, DTÖ, OECD gibi uluslararası kuruluşlar sistemin devamını sağlayarak hegemonyanın ekonomik temellini sağlamlaştırır (Okur, 2009:87). Bu kuruluşlar vasıtasıyla ulusların tarım destek politikaları, sübvansiyonlar, ücret zamları, vergiler düzenlenerek çok uluslu şirketlerin

hâkimiyeti sağlanmaktadır (Şen 2008: 152). Bu kuruluşlar aracılığı ile geri kalmış ülkelerin aldığı kredileri keserek ulusal yatırımların önünü tıkanmasına neden olmakta ve sosyal patlamalarla ülkelerin siyasi oluşumlarını egemen hegemonyanın isteğine göre oluşturması sağlanmaktadır (Köni, 2007: 63).

Ekonomi faktörünün hegemonya üzerindeki belirleyiciliği ve başatlığı kapitalizmin ulusal yapısından uluslararası hale geçmesinde ve kendi iç yapısında değişimler yaşanmış olmasına rağmen temel yapısında herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır. *“Sermayenin küreselleşmesi sınıfların ulus ötesileşmesinin ve ulus ötesi kapitalist sınıfın yükselişinin temelini sağlayan, üretimin küreselleşmesidir. Daha özgül bir biçimde, sermayenin devresinin bütünü (P-M-Ü-M'-P') ulusötesileştikçe sınıflar, siyasal süreçler, devletler ve kültürel-ideolojik süreçler de ulusötesileşir”* (Robinson, 134). Pazar ve sermaye akışıyla birlikte ulusal ekonomiler arasında ve uluslar arası ekonomiler arasında bağımlık daha fazla artmakla birlikte özellikle üretim sürecinin küreselleşmesiyle birlikte çok uluslu şirketlerin ortak profiline çeşitlenmesi küresel ekonomik sistemin devamı için daha fazla çaba gösterecek kişi anlamına gelmektedir. Farklı toplumsal biçimler ve üretim biçimleriyle geniş bir toplumsal formasyon oluşturan küresel ekonomik sistemle birlikte neo-liberal politikalar, devletin sınırlandırılması ile ekonomik büyümenin motoru haline getirilen özel sektör, gümrük tarifeleri üzerine etki etmeye, devlet bürokrasisinin azaltılması talebi, ülke içindeki, tekellerin kaldırılması, kotaların düşürülmesi, yabancı yatırımların üzerindeki baskı ve yasakların kaldırılması, ihracatın artırılması, devlete ait sektörlerin ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, döviz kurunun serbestleşmesi, sermaye piyasalarındaki kısıtlayıcı şartların kaldırılması, endüstrinin ve borsanın doğrudan yabancı yatırıma ve mülkiyete açılması yolu ile ulusal devletin sınırlarını yerle bir edip küresel ekonomik aktörlerin çıkarına sunmaktadır (Ritzer, 2011: 139,140; Duman, 2002: 2). Toplumsal üretim ilişkileri, toplumsal güçler, dünya düzeni olarak ardıl sıralanan bu oluşum hegemonya projesinin dayandığı temeli yansıttığından ve aralarındaki ilişki incelendiği takdirde küreselleşmenin ve hegemonyanın sınıfsal güçler üzerine inşa edildiğinin göstermektedir (Robinson, 137). *“Sermayenin hegemonik fraksiyonu, genel olarak dünya çapındaki üretimin yönünü ve karakterini dayatan ve dünya çapındaki kapitalist toplumun sosyal, siyasal ve kültürel karakterinin şartlarını belirleyen fraksiyondur. Ulusötesi kapitalist sınıf, dünya çapında yeni bir yönetici sınıftır. Bu sınıf, küresel karar almada ve bu fraksiyon tarafından korunan ulusötesi devlet aygıtlarının yükselişinde*

yansıdığı gibi, kapitalist küreselleşmenin bir sınıf projesini gerçekleştirmeye çalışan sınıf bilincine sahip bir ulusötesi elit tarafından temsil edilir” (Robinson, 2001’den aktaran Robinson, 140). Başka bir açıdan değerlendirmeye tabi tutulduğunda ulus ötesi kapitalist sınıfın varlığı sermayenin yersiz yurtsuzlaşmasıyla birlikte hegemonik gücün Wallerstein’ında üzerinde durduğu gibi hegemonya devletlere verilmiş oyalanma ve halklarını oyalayacak bir yarış olarak değerlendirilebilir. Hegemonya devletin imparatorluk olma olasılığının önüne geçmek için küresel ekonomik aktörler tarafından devletlere ve halklara verilmiş oyuncak olabilir.

Ekonominin hegemonya üzerinde başka bir açıdan önemi ise hegemonyanın rızaya dayalı oйдаşmayla kurulan yapısında ekonomik anlamda bağımlılığın zorunlu rıza üretmesidir. Üstü kapalı zor anlamına gelen bu rıza şekli hegemonya tarafından bağımlı rızalık şeklinde çoğu kere uygulanmaktadır. İngiltere’nin sözde komünist mücadelesinde ABD tarafı olması için borçlandırılarak ABD çizgisinde tutulması ve ABD’nin uluslararası sisteminin inşası için kullanılması bunun somut örneklerinden biridir (Embel, 2004: 40). Uluslararası ekonomi kuruluşları yine aynı amaçlara hizmet amacıyla kurulmuş örtük işlevleri yerine getiren kuruluşlardır. Bağımlılığın bir başka yüzü ise dış ülkelere yatırımın hammadde üretiminde yaşanmasıdır. Siyasal bağımsızlık kazanılmış olmasının anlamını yitirdiği bu bağımlılık şekli hammaddenin alımı ile mamul maddenin fiyatları arasında var olan uçurumdan kaynaklanmaktadır. Hammaddelerin piyasaya arzındaki bolluğu ile mamul maddenin miktarı ihraç ilişkilerinde yarattığı bunalımla başa çıkmak için geri kalmış ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler daha fazla hammadde ihracına yönelmekte bunun sonucu olarak kendi başarısız ekonomik koşullarını yaratarak bağımlılığı artırmaktadır (Parboni, 2009: 482). Ekonomik bağımlılık hegemonya için hem işbirliği hem de sömürüyü beraber getirmekte az gelişmiş ülkeler için sömürünün en şiddetlisini anlatırken gelişmekte olan ülkelerde hem İngiltere modeli hem de çevre ülkelere uygun görünen sömürü modeli birlikte yaşanmaktadır.

Weber Protestan ahlakının kurduğu kapitalizm ile ekonomik sistemin kültür ilişkisini açıklamakta ve bireylerin günlük söylemleri ve eylemlerini yönlendiren temel düşüncelerin gücünü göstermekle birlikte diyalektik bir değişimle ekonomik sistemin bireylerin günlük eylem ve söylemleri üzerinde yönlendirici olduğu değerlendirilebilir (Ercan, 1998: 255). Kapitalizmin sermayenin kâr amacına yönelik rasyonelleşmesi gündelik yaşamı da rasyonel bir etik etrafında rasyonelleştirmiştir. “*Bütün bireyleri*

içine alan genel hukuksal çerçeve inşa etmiştir. ” (Ercan, 1998: 258,259). Lenin’in Hilferding’den aktardığı mali sermaye özgürlük değil egemenlik ister sözü egemenliğin her alana yayılmış haliyle anlaşılabilir. Egemenliğin sağladığı özgürlük emperyalizmin sadece ekonomik ayağına değil toplumsalın her alanına nüfuz istemektedir. Tekrarlayan emperyalist savaşlar günümüz şartlarında çok sert yaşanan savaşların toplumsalın her alanına ve insanların zihinsel yapılarına etki ederek savaşın en acımasız sahnelerinin film gibi izlenmesine neden olmuştur. Ulus devlet çıkarı temelli ya da tabisi olunan medeniyet çıkarlı gösterilen bu savaşlar insanlar tarafından onaylanmakta kıt kaynak ve artan nüfus propagandası altında ölümler doğacak başka sorunların çözümü şeklinde sunulmaktadır. Ekonominin temel amaç değil araç olarak değerlendirildiği takdirde bile gücün devamı için en önemli maddeyi oluşturması kaçınılmazdır.

Örneklerle ekonomi hegemonya ve kriz ilişkisini değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda sanayi devrimiyle birlikte ilk yeşerdiği topraklar olan İngiltere hegemonyanın, sömürünün ve krizler sonrası el değiştiren hegemonyanın en güzel örneğini teşkil etmektedir. Deniz üzerinde hâkimiyet, deniz aşırı koloniler üzerinde siyasal ve askeri üstünlük kurarak diğer Avrupa ülkelerini sömürgecilikten mahrum etmeye çalışan İngiltere iktisadi gelişmeyi 19. yüzyılda zirveye taşımıştır. Kapitalizmin ilk yeşerdiği ve yayıldığı topraklar olarak sistemin çelişkileri ve dinamikleri ile çıkan iki dünya savaşı, yaşanan ekonomik ve toplumsal krizler sonrası egemenliği bu toprakların çocuklarına kaptırmıştır. Napolyon’un yenilgisinin ardından başlayan 1870’ler ve hatta yüzyılın sonuna kadar devam üç çeyrek yüzyıl egemenliğini tüm dünyada sürdüren İngiltere egemenliği halefleri Almanya ve Amerika’ya devrederek son bulmuştur (Hobsbawm, 2009: 75). II. Dünya savaşında galip çıkan ülkelerle mağlup olanların aynı kıtayı paylaşması sonucu yıkımın verdiği krizi de galip ve mağlup olarak paylaşmaları Avrupa’nın her açıdan gerilemesine neden olmuştur. Savaşın faturasının çoğu mağlup olanlarda olsa dahi yaptığı yıkım ile galibin olmadığını kanıtlar nitelikteydi. Savaş sonrası kapitalizmin istikrara olan ihtiyacından dolayı güç dengeleri alt üst olup hegemonya ABD’nin eline geçmiştir bunun sonucunda ise kapitalist sistem mevcut kriz ortamında revizyona girerek Amerikan kapitalizmi şartlarına göre kendini uyarlamıştır. Artık sistem sermayeyi küreselleştirerek Avrupa’da ki bazı ülkeleri ise kendine bağımlı yaparak kendi hegemonyasını ve tarihsel bloğunu oluşturmuştur. II. Dünya savaşıyla birlikte oluşan tarihsel blok, iki kutuplu dünya çerçevesinde Doğu ve Batı Avrupa olarak ayrılarak Doğu Sovyetlerin yani Komünizmin Batı ise Amerika’nın yani

kapitalizmin alanı olarak bölüşülmüştür (Wallerstein, 2004: 20). II. Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın yeniden inşa edilmesi gerekliliğinden istifade eden ABD Marshall planı ile dost düşman ayrımı içerisinde kendi siyasetini oluşturarak dostlarını kendine ekonomik olarak bağımlı kılmıştır. ABD'nin yaptığı yardımların dağıtımından dolayı Avrupa ABD'nin işbirliğine dayalı uluslararası ilişkilere bağımlı kalarak teknik gelişmişlikle Amerika'nın gelecek ortağı olan Avrupa'yı Sovyet tehdidi bahanesiyle askeri birliklerinin ağı ile örmüştür (Dugin, 2010: 253).

ABD yüzyılı denilen 25 yılın hikâyesi yaptığı reklamla iyi kötü demeden kendi hegemonyası için her türlü yolu denemekten vazgeçmemektedir ki bunun da temeli küresel ekonomik aktörlere yani küresel alandaki şirketlerin sermaye birikiminde ve uluslararası kuruluşlara ev sahipliği rolünde olmasıdır. Hegemonyanın organik aydınları ve organik açınmakçıları sayesinde ABD doğunun hegemonik gücü ile yüzlerce yıllık yapamadığı yıkım ve dönüştürme işlemini ABD 25 yıllık hegemonyasıyla oluşturma becerisi sistemin kültürel özelliği ve ekonomik işleyişi ile ilgilidir. 1941'de başlayan ABD hegemonyası 1960'larda sona ermiş fakat organik açınmakçıların gayretleri ve açınmakçuları barındıran küresel kuruluşlar sayesinde emperyal eylemleriyle sönmeyecek bir güneş gibi durmaktadır (Hobsbawm, 2009: 75,77). Bazı uzmanlar ise ABD hegemonyasının bitişi Berlin Duvarının yıkılışıyla bir tutarak 1989 yılında yıkılan Berlin duvarının ABD'nin üzerine yıkıldığını iddia etmişler ki buradaki vurgunun aslı meşruiyet sağlamadaki karşıt gücün kaybından kaynaklanmaktadır.

1450'li yıllardan itibaren sarmal bir şekilde (kondratyef) genişleme kriz arasında gidip gelen kapitalist dünya ekonomisi II. Dünya savaşı öncesinde gerçekleşen teknolojik ilerlemelerle sermaye emek sürecini denetim altına almış ve emeğe dayalı üretkenliği yükselterek nispi artı değer üretimini artı değer çıkarımının aslı biçimi haline getirmiştir. ABD'de savaştan önce Taylorizmle birlikte bilimsel iş yönetimi teknikleri, Fordist üretim tekniği ile teknolojik ilerlemeler birleştiğinde emek üretkenliği hiç görülmemiş şekilde hızla yükselmiştir. 1873'ten 1914 yılına kadar çelik ve otomobilde öncü sektör haline gelen ABD düşük ücretlerle sermaye birikimini sağlamıştır. II. Dünya Savaşıyla birlikte bu teknik ve ilerlemeye ve sanayi gücüne sahip olan ülkeler arasında en az kaybı veren ABD yükselişe geçmiştir (Savran, 2009: 26; Wallerstein, 2004: 18; Embel, 2004: 34). Bu yüzyılda yapılan savaşlar, ekonomik, politik rekabet Fransa ve Almanya'yı zayıflatarak İngiltere ve ABD'nin hegemonyasını güçlendirmiştir (İnan, 2011: 80). Dünya üretimindeki büyük odakların çökmesi ile eşzamanlı giden

ABD'nin ekonomik gelişimi dünya piyasasına hakimiyetini kolaylaştırarak hegemonik araçları eline geçirmiştir (Wallerstein, 2004: 48). ABD sahip ekonomik gücü tamamlaması ve sürdürülebilmesi için istikrarlı dünya düzenine ve ürettiği metaya müşteri (efektif talep) bulmak zorunda kalarak yani siyaset ve ekonomik alanda belirleyici olmak istemiştir. BM, IMF, WB gibi denetiminde tuttuğu uluslararası kuruluşlar sayesinde ve tek rakibi olan Sovyetler Birliği ile Yalta'da yapılan antlaşmayla bu zorunlulukların üstesinden geldi. Yeni bir buhranı engelleme politikası ile ilerleyen ABD, askeri ve siyasi politikalarını bu ekonomik eksen üzerine oturtarak büyüme yoluna girmiştir (Wallerstein, 2004: 49).

Çöküşün ülkesel bazda değerlendirmesinin başka bir nedeni ise ABD kökenli şirketlerin yüksek ücretlerden dolayı kâr sıkışması yaşamamak için üretimi başka ülkelere kaydırmaları ABD içinde işsizlik ve ulusal gelirin bölüşümünde dengesizlik yaratmıştır. Yaşanan krizlerle birlikte ABD'nin 2010 işsizlik rakamı yüzde 9,6 2011'de yüzde 9,1, 2012'de ise yüzde 9 olarak belirlenmesine rağmen asıl sorunun düşen işsizliğe rağmen işsizlik oranındaki katılık olarak görülmektedir. İşsizlik oranları son dönemlere oranla düşmesine rağmen uzun dönem işsizlik oranı ülkede oldukça yüksektir. Yüksek emtia fiyatları, kötü hava koşulları, Japonya depreminden sonra tedarik zincirinde ki aksamalarla büyümedeki düşüş gerçekleşmiş ve 2010 yılında yüzde 3,0, 2011 1,5, 2012 yılı büyüme oranı ise 1,8'lik büyüme oranıyla ve bütçe açığı, artan borç yüküyle kredi derecelendirme kuruluşu Standard&Poor's tarafından kredi notunun AAA'dan AA+'ya düşürülmesine sebep olmuştur. 2007den 2010 yılı sonuna kadar Amerika'da istihdam kaybı 7 milyon kişidir. 2009 yılının sonu devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranı ABD'de yüzde 85,2den yüzde 94,4'e çıkmıştır. (Maliye Bakanlığı,2011). 2011 yılında ABD'nin beklenenden daha düşük büyüme oranı, istihdam eksikliği, borçlanma limitine ulaşması, yüksek kamu borçları, bütçe açıkları, karar alma sürecinde yaşanan sorunlar, güçlü ve orta vadeli mali konsolidasyonlar, piyasalarda yaşanan güven zedelenmesi ile birlikte büyüme beklentisinde düşmelere neden olmuştur. 2010 yılında bütçe açığı yüzde 10,3 olarak bulunmuştur (Maliye Bakanlığı 2011:144).

ABD'nin günümüzde geçirdiği ekonomik kriz geçmişe dayanan bir durumdur. 1990'lı yılların sonunda nüfusunun en zenginin yüzde 20'sinin ulusal gelirden aldığı pay son yirmi yılda yüzde 43'ten yüzde 49'a çıkmıştır. 2011 yılı da dâhil edildiği zaman düşme görülmemektedir. ABD'nin istihdam dayanışmasını fakirler ve orta halliler

yaparak ulusal hegemonyanın kendi ülkesindeki tahribatı da ayrıca görülebilir (İnsel, 2011: 148). Hegemonyanın temelde altyapı üzerine kurulduğu ve belirleyici olanın ekonomik ilişkiler olduğunu ABD içi bölüşüm ilişkilerine bakıldığında da anlaşılabilir. Şirketlerin ucuz iş gücü nedeniyle sermayelerini yurt dışına çıkarması, birikimi ülkelerinde yapması, ulusal gelirin dağılımındaki anormal oran bunu yansıtmaktadır. Küresel ekonomik aktörler ülkesel olarak rakamsal düşüşe rağmen yaptığı karla hegemonyanın ülke üstü ekonomik aktörlere ait olduğu görülmektedir.

SSCB ulus devlet olmadığı için onun sisteminin tanımı yasaların diktatörlüğüne saplanmış Çarlık modellerine karşı koyan emperyal milli geleneğin devamcısı olarak yapılabilir (Dugin, 2010: 33). Batı için karşıt bir hegemonya görünüşünde olan SSCB Batı içindeki anlaşmazlıkları körüklemek, ideolojisini yayarak karşıtlarının güç kaybetmesini ve kendi sisteminin devamını sağlamak amacındaydı (Embel, 2004: 42). SSCB'nin yıkılmasıyla siyasi, jeopolitik, ideolojik ve sosyal sistemin hızla değişimi sonucu mevcut tüm hukuki, siyasi kriter ve normları altüst etti. Nispeten istikrarlı olan bir bölge yıkılışıyla birlikte oluşan jeopolitik yapılar geçicileserek bölgede istikrarsızlık oluşturmuştur (Dugin, 2010: 21). SSCB'nin yıkılışını dengelerin bozumu ve hegemonyanın tekelleşmesi olarak görenler olduğu gibi olası en güçlü devletlerin büyük bir savaş çıkarmalarını engellediğini savunanlar da vardı (Falk, 2005: 72).

1992 yılında Rusya ikinci bir Ekim devrimini gerçekleştirip şok terapi yöntemiyle kapitalist sisteme giriş yaptı. Yegor Gaidar neoliberal politikalarla ekonomik sorunlarına çözüm umarak yapılan bu devrim yabancı sermaye akışıyla birlikte ülkenin kurumlarının kapitalist sisteme uygun olmayışı Rusya'nın uzun ve sancılı bir sürece girmesine neden oldu. Serbest piyasa düzeni ile fiyatların bir anda serbest kalması hiperenflasyon oluşturarak kişisel tasarrufların sıfırlanmasına neden olduğundan ekonomi eskiden daha kötü bir seyir izledi. Uzun süreli durgunluğa yol açan yeni ekonomik oluşum milli gelirden yüzde 18'lik düşüşe yatırımların yarı yarıya azalmasına yol açarak şok terapi yönteminin olmazlığının Doğu Avrupa'dan sonra Rusya'da da kanıtlanmasına sebep olmuştur (Kurtbağ, 2007: 211-213). Kapitalist sistemin Rusya'ya girmesinde öncülük eden ABD 1970'lerde sarsılan hegemonyasını güçlendirmek için Rusya ve Doğu Avrupa seçkinlerinin onayını alarak daha geniş bir hegemonya kurmayı hedeflemiştir. Küreselleşmeyle birlikte artan hız ve akışkanlık öngörülebilir bulunmayı zorlaştırdığından ve ülkeler bazında seçilen müttefiklerin eylemlerinin denetlenemez oluşu, oluşturulacak büyük hegemonyanın olasılığını

zayıflatmış, ABD'nin hedefinden sapmasına neden olmuştu (Kurtbağ, 2007: 214). Bölgeselleşmeye doğru kayan hegemonya Huntington'un medeniyetler çatışması öngörüsü medeniyetler uzlaşına dönmek üzere olduğundan bunun önlemini almak için sistem medeniyetler içinde fraksiyonlar yaratarak alternatifini yok etmeye ya da kendi sonunu uzatmaya çalışmaktadır.

Çin piyasa sosyalizmine bağlı bir ülke olarak şiddetli devrimler, değişimler yaşamasına rağmen sabit bir kültüre sahip olması onun ilerlemesinin önündeki en büyük engeldir. Çin geleneklerinin komünist rejim tarafından kırılan zincir halkaları tekrar birbirine eklenerek geçmişin yeniden egemenlik kurmasına neden olmaktadır (Le Bon, 1997: 75). Çin'in kuvvete dayalı olarak konumsal baskıyla ilerlemesi onun için ayrı bir sorun yaratmaktadır. Baskı ve zor kullanımı Çin'in stratejik olarak dış güçler tarafından bölünmesini kolaylaştırmaktadır. Çin'in büyük bir güç olmasının önüne geçilmesi için yaygın olarak kullanılan bölme stratejisinin kolaylıkla uygulanacağı bir zemine sahiptir. ABD ile ittifak kurması bu bağlamda rakipleri Hindistan ve Rusya'nın Çine karşı devletin parçalanıp, topraklarının çözülmesini, siyasi ve idari yönden yeniden paylaşımı için politikalar oluşturulmasına neden olmaktadır (Dugin, 2010: 188). Ülkede yaygın olan ekonomik eşitsizlik, büyümenin yavaşlaması, yeni mezunların işsizlik sorunları, Çin'in devlet kontrolündeki şirketlerinin yarattığı oligarşik gücün orta sınıfı hoşnutsuz kılması ve en önemli sorun olan yolsuzluk, Hu Jintao döneminde yıllık yüzde 10'luk büyümeyle ABD'nin ardından GSYİH bağlamında dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü olması onu süper güç ve küresel ya da bölgesel hegemonya sahibi kılmayı sağlayamayabilir (Akçadağ, 2012).

Hint tarihinin düşünsel alanında derinlikli ürünler vermesine ve tarih için önkoşul olan eski yasa metinlerine de sahip olmasına rağmen bir tarihinin olmayışı kendi düzeninin doğal belirlenimlere göre dondurulmuş olması yani kast sistemi ile durağanlaşan ve doğaya bağlı kölelik haline gelen toplumda tözsel olarak özgürlük ereğinin olmaması, kendisinden bir tarih yapmasını engellemiştir. (Hegel, 2011; 166, 167). Hegel'in bu yaklaşımına rağmen kast sisteminde yaşanan esnemeler Hindistan'ın küresel dünyada ki konumunu da değiştirmektedir. Hindistan 21. yüzyılın başlarından itibaren Üçüncü Dünya Ülkeleri arasından sıyrılarak önemli bir güç haline gelmiştir. Geçmişten gelen güçlü kültürü, büyük nüfusu, uluslararası nitelikte bilgi sanayisi, güçlü film endüstrisi, uluslararası yasaklara meydan okuyan nükleer silahlanma, stratejik önem, etnik, kültürel ve dinsel çeşitliliği çevreleyen modern demokrasisi ile

Hindistan'ın yükselen güç haline gelmesinin başlıca nedenleridir. Fakat Hindistan'ın nüfus ve sanayide gerekli olan enerji önemli bir sıkıntı oluşturmaktadır (Akçadağ, 2009). Bölgeselleşen ve medeniyetler arasında kurulan bağlarla değişen hegemonik yapıda Hindistan'ın ekonomik gelişmişliğinin yanı sıra ülkenin stratejik işbirliği ile Rusya'ya yakın fakat Çin'e uzak durması ayrıca yanı başındaki Müslüman ülkelerle iyi ilişkiler kurmada sorunlar yaşaması kurulacak olan birliklerde ekonomik çıkar eksenli oluşumlarda yer almasına neden olmakla birlikte halklar arasında tam bir uyum ve destekten yoksun olacaktır. Ülke içindeki ekonomik eşitsizlik ve yolsuzluk kendi içindeki dinsel çatışmalar Hindistan'ın çözmesi gereken en önemli sorunlardır. Ekonomik olarak sorunlar çözülmüş olsa dahi en yakınında bulunan ve ortak kültürel geçmişe sahip ülkelerle din açısından keskin ayrılıkların yaşanması Hindistanın bölgesel güç oluşumunda etkin olmasının önündeki engeldir.

Günümüzdeki gelişmişliğin en önemli göstergesi olan ekonomik yapı Brezilya için enflasyonun kontrol altına alınması, ihracat oranı yükselmiş olması ve ekonomik büyümede ki istikrar, yabancı sermaye yatırımı çeken ilk on ülkeden biri olması ile ön plana çıkmış ve Latin Amerika'nın bir numaralı güç olmasına neden olmuştur (Akçadağ, 2010). Bu gelişmeye rağmen Brezilya'nın önünde bazı engeller mevcuttur. Nüfusunun Afrika kökenli yerlilerle Avrupa ve Asyalı göçmenlerin oluşturduğu ve Portekizce konuşulan Brezilya emperyalistlikle suçlanarak bölgesel güç oluşturabilme için gerekli ittifakları kurmadan yoksundur. Küresel arenada ise Çin ve Hindistan'ın Brezilya'ya karşı hamlelerde bulunması ekonomik gücün yanında ülkeler arası ilişkilerin de önemini göstermektedir. ABD karşısında ise kıta üzerindeki gücü henüz endişelendirecek olanaklara sahip olmaması, ABD'nin askeri varlığına duyduğu olumsuz tutum, bölgede olumsuz gitse de ABD'nin derinleşen ilişkiler üzerinde ciddi bir tedbir alma girişiminde bulunmamasına neden olmaktadır. Irak savaşına ve Küba ambargosuna duyduğu tepki, İsrail ile Filistin arasında diyalog yaratma çabası Brezilya'nın cılız bir ses olarak kalmıştır. ABD için Brezilya bölgede yatırım ve geniş pazar fırsatları için rakip olmamakla birlikte hegemonik yapıda rakip değildir (Albayrakoğlu, 2011).

Ekonomik güç diğer bütün yatırımları kapsadığından hegemonik güç olabilmenin en önemli ayağıdır. Türkiye'nin 2003 ve 2007 yılları arasında siyasi ve ekonomik istikrarın yarattığı güven ortamına bağlı olarak sermaye girişi ve özel sektörün yatırımlarıyla GSYH yüzde 6.9 oranında büyümüştür. 2008 yılında küresel

krizler eşliğinde uluslararası sermaye akışının yavaşlaması ve iç taleple kredi olanaklarının daralması sonucu 2009 yılında yüzde 4,8 oranında küçülme ve yüzde 14 oranında işsizlik artmıştır. 2010 yılında güven ortamı ve destekleyici maliye ve para politikalarıyla yüzde 9 büyüme 2011 yılında ise yüzde 10,2 lik büyüme ile Avrupa’da en hızlı büyüyen ekonomi olmuştur. Mevsimlikten arındırılmış olarak 2011 verilerine göre işsizlik yüzde 10 oranına düşmüştür. Küresel krizler eşliğinde azalan alım gücüyle düşen dış talep 2011 sonu cari açığın 71,7 milyar TL ve GSYH oranının ise yüzde 9,4’tür (Maliye Bakanlığı, 2011:4). Küresel oluşan krizler sonucu yaşanan ekonomik dalgalanmalara rağmen aynı dönemde ABD, AB ve Rusya ile karşılaştırılan büyüme oranı ile Türkiye ciddi bir büyüme oranı yakalayarak yeniden dirilişini sağlayabilir. Fakat bu büyümeyle beraber büyümeyi durduracak hamlelerde yapılmaktadır. Etnik kimlikle yaratılmak istenilen istikrarsızlığın Türkiye için çözülmesi gereken en önemli sorun olduğu ise bilinmektedir. Ruanda ve Bosna gibi bir trajediye ülkeyi çevirmek için hegemonik güçler komple bir seferberlik haliyle ilk başlarda olmayan bir yara oluşturulmuş sonradan ise yara sürekli taze tutularak ülkenin önü kesilmek istenmiştir. Böylesi bir karışıklık durumunda yaşanacak olan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ekonomik gelişmenin gerilemesine neden olacaktır.

5.3. Siyaset: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Hobbes özgürlüğün yanlıcı tarafına vurgu yaparak ve özgürlüğün özel olarak insanlarda olmayıp egemenlerde bulunduğunu özgür devletlerin içinde yaşayan bireylerin tek tek kendi temsilcilerinin özgür olmalarıyla olmayacağını, temsilcilerinin başkalarına direnip veya istila etme özgürlüğüne sahip olma durumları sonucu özgür olunacağını ve devlet sistemlerinin uyruklardaki özgürlüğü etkilemeyeceğini söylemektedir. Somut bir örnek olarak Atina halkına kendi hükümetlerini değiştirme arzusunu yok etmek için kendilerinin özgür, monarşi altında yaşayanların ise köle toplumlar oldukları öğretilmesi gibi demokrasi ile yönetilen topluluk hata yapmadıkça meclis hata yapmaz sözü yönetim biçimlerinde bulunan hatanın aslında yöneticileri seçen halkın kendisinde bularak sorunlu yönetimlerin yükünü halka yıkararak siyasi egemenliğin iktidar olabilmenin temel şartı saymaktadır. Yönetim biçimlerinin hepsinin aynı risklere sahip olduğunu bunun ise insanın genel kişilik yapısında bulunduğunu iddia etmektedir. Monark’ın dalkavuklarla yöneltmesi ile meclisin hatiplerin kötü fikirlerine ve yanlış yönlendirmelerine ve ayrıca da en tehlikelisi olan birbirinin

dalkavukluğuna soyunarak birbirlerinin hırs ve tutkularına boyun eğmeleri arasında fark yoktur (Hobbes, 2012: 148-152, 167). İktidar bütün yönetim biçimlerinde eğer uyrukları korumak için mükemmel ise farklılıkları yoktur yani iktidar ile yönetilenler arasındaki ilişki için iyi ya da kötü tabiri kullanılabilir (Hobbes, 2012: 145).

Emperyal bir dünyada siyasetin bağımsızlığından söz etmek saf bir bakışla açıklanabilir Lenin'e göre siyasetin bağımsızlığı tekelleşme ve tekelleşmenin küreselleşmesi sonucu ekonomik dinamiklere bağlı olarak siyasetin dinamitini oluşturmuştur. Lenin mali bağımlılığın sömürge sahibi olma ya da olmama yerine ülkelerde mali ve diplomatik bağımlılık ilişkilerinde yeni bağımlılık biçimleri ortaya çıktığını savunur. Dünya mali sermaye işlemleri zincirinin parçası olan tüm ülkelerde siyasal bağımsızlık artık ütopyik hale gelmiştir. Hegemonyanın devlet ve devletlerarası boyutu günümüzde birlikte bulunmaktadır. Küresel sistem içinde hegemonya, tek bir devletin uygulaması olarak değil toplumsal grup veya sınıflamaların tahakkümü olarak alınır. Kapitalizmin gelişmesi ve dünya kapitalist sınıfın oluşumu küresel ve sınıfsal hegemonyanın kurucusudur Westphalia antlaşmasından itibaren uluslararası ilişkiler, dünyadaki değişimler, gelişmeler, devletler-arası rekabetler ve ulusal kapitalist rekabetin dinamiklerince açıklanabilir. Kapitalist sistemin özü itibariyle küresel olması kendi hegemonyasını da küreselleştirmektedir. Dünya sistemi içindeki hegemonya denildiğinde sadece bir devletin hegemonyası değildir. ABD veya İngiltere hegemonyası olarak söz edilemez bir sınıf veya sınıf fraksiyonu olarak artık küresel ekonomik aktörler akla gelmelidir. Ulusal olarak bir ülkenin hegemonyasında da sınıf fraksiyonu görülerek siyasilerin uluslararası hegemonya'da da devlet aracılığıyla hegemonyayı uygulayan grup olarak görülmektedir (Robinson, 128, 132,136;). Dünya üzerinde genel kapitalist hegemonyanın karşısında veya yanında yani çıkarsal ilişkiler bazında ulusal hegemonyada bulunmaktadır. Toplumlar iki hegemonyanın arasında ya da iki ayrı işbirliğine girmiş hegemonya arasında sıkışmış durumdadır. Devlet bu iki grup ve halk arasında denge ve yeniden yaratma adına işlev görmektedir. Küresel ölçekli olarak kapitalizm sömürsünü ve hegemonyasını yapsa bile Marks'ın tezinin anlamında değişiklik yoktur. Devlet her iki şekilde de bir sınıfın aracı gibi çalışmaktadır. Evrenselleşen kapitalist sınıf, Marks'ın evrensel işçi sınıfı kapitalizmin oyunu içerisinde devletin uyutma ve sindirme politikaları çerçevesinde asimile olması misal teşkil eder.

Devlet, tehlikeli sınıfları bastırarak veya hegemonyanın hizmetine sokacak şekilde ehlileştirilmesi, sabrı tavsiye eden kurumları ve yarı tekellerin kârlarını kendilerine sağlayarak kâr düzeylerinin artmasını sağlayarak kapitalist sistemin devamına hizmet etmektedir ve büyük kâr kazanmanın ana yoludur. Devlet yapısının küresel olarak dönüşümü kapitalist sistemin doğup geliştiği ve küreselleştiği kültürlerin şeklini almasından kaynaklanmaktadır (Wallerstein, 2004: 62). Bodin'e göre devlet kapitalizmden önce feodalizmin mülk kavramlarının pençesindeydi ve yönetenin mülkünün, topraklarının bir uzantısıydı. Devletin modern devlet yapıya kavuşmasıyla devletin kişisel olmaktan çıktığını söylerken kapitalizmin günümüzde ki halinden uzak ve yanlış bir öngörüdür (Moggach, 2002: 18). Devlet yapısının sınıfsal mülkiyete hizmeti Batı tarzı siyasetin küresel kapitalist sistemle küreselleşmesinin sonucudur

Hegemonya'nın oluşma koşulları kesinliği içinde hegemonya statik olmayışı çıkarlar çatışmaları arasında hegemonyanın etkisi altında olanlarda da statik, genel ve pasif bir bağımlılığı engellemektedir. Yapısal karara bağlılık hegemonyanın doğrudan koşuludur. Bununla siyasette özerk bir etkinlik ve olumsal hegemonik yeniden eklemlenmeler yapılmaktadır. Hegemonya siyasetle iç içe ve hatta siyasetin kurucusudur. Aslında hegemonyayı ilk çıkış noktasından ve Gramsci'nin bu kavramı genişletmesinden bu yana ileri kapitalizmin yaşandığı çağdaş dünyada daha da görünür hale gelmiştir (Laclau, Mouffe, 2008: 12). Günümüzde kapitalistler kârları için kendi taraftarı olan devletlere ihtiyaç duyarlar. Güçlü ve güçsüz devlet ayrımı yaparak güçlü devletler aracılığıyla güçsüz devletlerin iç meselelerine sürekli müdahale ederek kendilerine uygun olan şartları oluşturmaktadırlar ve en güçlü devlet bile hegemonik sistemde kısıtlanmakta kendi içinde ayak oyunlarına kurban gitmektedir (Wallerstein,2004:163).Buna rağmen devletin toplumsal fonksiyonlarının da gereklerini yerine getirdiği unutulmamalıdır. Gramsci'nin tezi tam olarak burada ortaya çıkmakta ve devlet sivil toplum ve politik toplumun bulunduğu yer olarak çıkarların savaştığı ve çıkarlar için var olan bir yapı olduğundan halkında hizmetinde olarak ikili bir rol oynamaktadır (Palabıyık, 2009: 126).

Cox'a göre belli başlı ülkelerin ekonomilerinin yan yana gelip birbirleriyle bağlantı kurması temelde tek devlet hegemonyası etrafında oluşmaktadır. Karşılıklı çıkar ve ideoloji ekseninde gelişen ilişkiler, müttefikler oluşturarak tarihsel blok oluşturur ve uluslararası hegemonya başat bir devletin ideolojik rızaya dayanan ve kendi gücünü, üstünlüğünü güvence altına alan, belirli bir tatmin sağlayan sistemdir (Embel,

2004: 26,37). Meşruluk zemini her kurulan ve işleyen sistem için zorunluluk taşır. Günümüzde devletler ve uluslararası arenada ki hegemon güç meşruluğunu uluslararası arenada göstermek zorundadır. Uluslararası kuruluşlar aracılığı ile meşrulaştırma yapılmaktadır. Günümüzde tekrar bu kuruluşların meşruluğu ayrıca sorgulanmaktadır, fakat dünyayı kendi çıkarı için imar eden kapitalizm için meşruiyetin sorgulanması olmazsa olmazı olan istikrarı tehlikeye sokmaktadır (Embel, 2004: 58,61).

Marks “Kapital” adlı eserinde Richard Price’ın modern politikanın yüksek sınıfların yararına olduğunu söylemekte ve modern politikanın krallığı beyler ile dilenciler veya efendiler ve köleler haline dönüşeceğini öngörmektedir. Fakat buradaki bu öngörünün aslında politikanın uygulandığı alanlar olarak farklılık göstermekte merkez ülkelerde bu politika uygulanırken biraz daha üstü kapalıyken çevre ülkelerde toplumu keskin çizgilerle efendi ve kölelere ayırdığı ise tartışılmazdır. Geri kalmış ülkelerde bu çizgi çok keskin iken gelişmiş ülkelerde efendi köleler arasında bir orta sınıfın varlığı kaçınılmazdır. Bu tespit eğer tüketim olarak yorumlandığında ise tüketimi yönetenleri efendiler, tüketenleri ise köle olarak gösterilebilir. Böylelikle bir azınlık olan efendiler bir sürü düşüncesine sahip kölelere sahiptirler. Hayat standardı sömürülen ülkelerde 1860’lardaki İngiltere’de yaşanan kapitalist bunalım sonucu İngiltere’nin koşullarından daha zor koşullar günümüzde yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde devletlerin, geçimin asgari geçim düzeyinin altına düşmesiyle insanların Marks’ın Kapital adlı eserinde tarım işçisinin ücretli emekçi ve dilenci karışımı bir hale dönüştüğünü ve yardım kurumlarının (kilisenin) kölesi haline geldiği görülmektedir (Marx, 1976: 829-830). 2012’de küresel mali krize rağmen dünyanın en zengin yüz kişisi 240 milyar dolar gelir elde etmiş ve dünyanın en zenginleri son yirmi yılda gelirini 60 kat artırmıştır. Dipteki milyanın günlük geliri ise 1,25 dolardan daha az olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında dünyanın en zenginlerinin kazancının dünyadaki yoksulluğu dört kez bitirebilmesi ve tüketimle üretim arasındaki bağla oluşan kölelikte dahil edildiğinde küresel ekonomik aktörlerin tüm insanlığı sömürdüğü daha açık olarak görülmektedir (Oxfam, 2013; Trueactivist, 1013). Yaşanan ekonomik krizlerin orta sınıfa rağmen, ulus devletlerin sosyal politikalarının bile işlevsiz kaldığı en çokta dipteki milyarda etkisi hissedilmektedir.

ABD’nin siyaset kurumu üzerinde ekonomi belirleyicidir. ABD’de yapılan seçimler ve yaşanan krizler analiz edildiği takdirde ekonominin belirleyiciliği görülecektir. Genel seçim kampanyalarını bağışlar ile gerçekleştiren ABD, sermaye

birikim sahibi tabakanın kapısını seçimlerde arşınlamak zorundadır. Hem cumhuriyetçiler hem de demokratlar aynı kapıyı çaldığından dolayı hangisi kazanırsa kazansın gerçek kazanan hep sermaye sahipleridir. 2012 yılında 2 milyar dolarla gerçekleşen seçimde yapılan yorumlar rekor para harcanması şeklinde olmuştur ki bu para sermaye sahiplerinden çıkmıştır. Seçimlerde Romney'e Las-Vegas'ta casino sahibi Sheldon Adelson ve eşi 95 milyon dolar ile destek olması ABD'nin içinde bulunduğu durumun basit bir örneğidir. Şirket fonlarıyla yürütülen seçim kampanyaları sonucu başkan seçilen Obama'nın iş dünyasındaki liderleri devlet idaresinde üst makamlara ataması ise sürecin doğal bir sonucudur. Nasrettin Hoca'nın parayı veren düdüğü çalar sözü bu durumu özetler niteliktedir. *"Batmasına izin verilmeyecek kadar büyük olan şirket"* olarak devletin basitleştirilmesi şirket yöneticileri tarafından sigorta poliçesi görevi görmekte ve riskli yatırımlarda güven amaçlı kullanılmaktadır. ABD'de krize rağmen servet yoğunlaşmasının yüzde birlik kaymak tabakada bulunması ve bunun kısır döngü halinde gerçekleşmesi ülkenin dışarıdan gördüğü gibi olmadığını kanıtlar. Fakat meşruiyetlerini sürdürme için *"Yanlış giden bir durum yoktur, her şey kontrol altındadır"* sloganıyla ülke içindeki küresel ekonomik aktörler hem küresel hem de ülke içinde bulunan konumu sürdürme çabası içindedirler (Chomsky, 2011). Toplum gerginlik ve mücadele ile değişimi yarattığından zıt güçler bu tür slogan ve sunni gündemlerle kontrol altına alınmaktadır. Yapılan eylemler ise medya tarafından gösterilmemekte ve şiddetle bastırılmaktadır. Wall Street'i İşgal Et eylemleri Arap Baharıyla eş zamanlı başlamış olmasına ve aynı şekilde bastırılmaya çalışılmasına rağmen gündemden uzak tutulmuş sanki bir piknik havası ile duyurulmuştur. New York'la beraber diğer şehirlerde de yapılan gösteriler aynı akıbete uğramıştır. Dış ilişkilerdeki itibar ve güç Weber'e göre içte yaşanan eşitsizliklere meşruluk ve halkın olaylara karşı daha kör davranmasını sağlayacaktır. Bundan dolayı ABD 315 milyonluk nüfusunun 17 milyonluk kısmı yetersiz beslenme ve açlıkla savaşmasından dolayı ABD dış politikaya daha çok sarılmakta, çatışmanın birleştirici özelliği kullanılarak gerçek sorunlardan halk uzak tutulmaktadır (Dinucci)

Rusya'nın kültürel olarak ne doğudan ne de batıdan kabul edilmemesi dış siyasette sorun teşkil etmektedir. Çünkü Ortodoks Rusya'nın çıkarları her zaman Batıyla çatışmıştır. Uzun bir zamandan beri birçok ulusu içinde barındıran devletler kurmaları ve kapitalist sistemle eş zamanlı küçülmeleri Rusya için kapitalizm ve Batı kavramının dibini oymaktadır. Bazı Rus aydınları SSCB'nin yıkılıp kapitalist Rusya'nın

kurulması Rus halkına ihanettir söylevleriyle memnuniyetsizliklerini dile getirmeleri kendi içindeki zıtlıkları da vermektedir. Rusya ABD ve müttefikleriyle her zaman düşmanca ilişkiler yaşamış ve sadece çıkar ilişkileri etrafında gizli antlaşmalar yaşamasına rağmen günümüzde bu durumu diğer zamanlardan daha fazla perdelemek zorunda kalmıştır. Kendisine müttefik olarak seçtiği ülkeler Irak, İran, Hindistan, Afganistan, Kore, Vietnam Japonya ve Almanya ile bu ülkelerin bazılarının Batı'nın görünürde sıkı ilişkisi aslında ülkelerin halklarının Batı'ya en düşman halklar olmasından kaynaklanmakta ve bir Batı karşıtı müttefik kurmayı amaçlamaktadır. Almanya'nın ve Japonya'nın içinde bulunduğu koşullar Batı müttefikleri ve Batılı olması bu ülkelerin halklarının II. Dünya Savaşı'nın acı tecrübeleri toplumun zihninden silinmemiştir. Rusya'nın kendine seçtiği müttefiklerden en çok ABD'nin 1945'ten sonra en korktuğu müttefikler Rusya, Fransa, Almanya'dır. Her seferinde bu üçlünün oluşmaması için elinden geleni yaparak ayırmaya çalışmış bazen karşıt ortaklıkları kendisi kurarak gözdağı vermiştir (Wallerstein, 2004: 258). Rusya için en büyük hasım olarak Çin'in görülmesi onun açık olarak NATO üyesi olmamasına rağmen kapitalist sistemin ve hegemonik gücün önemli bir ortağı olmasından kaynaklanmaktadır (Dugin, 2010). Rusya'nın Orta Asya'dan çekilmesi ile Çin enerji ihtiyacını gidermek için birçok girişimde bulunması ve eski Sovyet bloku ülkelerden enerji ihtiyacı gidermeyi amaçlaması aralarında ittifaktan daha çok rekabetin izlerini taşımakta ve Çin'in ABD ile müttefik olması Rusya'nın bölgesinde ki delicelere işaret etmektedir (Ataş, 2008: 18).

Rusya'nın iç siyasetindeki sorunlar üniter devlet olması, kapitalist sisteme geçildikten sonra ekonomik sorunların çözülememesi, kendi geçmişten gelen baskı ve yasakların halen daha bireyselliği oluşturamaması ve toplumun otoriteye karşı saygı ve korku hissetmesi, silahlı kuvvetlerini güçlendirme sorunu, üretim faaliyetlerinde tabanı genişletme sorunu ve en kötüsü yolsuzluk ve rüşvet çözüldüğü zaman Rusya dünya jeopolitiğinde daha güçlü ve dengeleri değiştirme potansiyeline sahip olabilir (Wallerstein, 2004: 257). İç siyaset düzene oturtulmadan dış siyasette etkin olmaya çalışmak dış siyasetteki nüfuzu olumsuz etkilemektedir. Rusya dahili olduğu uluslararası kuruluşlar içinde düşünüldüğünde her zaman pazarlık durumu olan karşıt gücü oluşturmasına rağmen SSCB dönemindeki süper güç oluşu günümüzde azalmıştır. İdeallerin bölgeselcilikten veya küreselcilikten daha çok ulusallık temelinde ilerlemesi ve ulusun da dayanağının bireysellik değil devlet olması (mevcut sistemin tam karşıtı) Rusya'nın var olan sistemde hegemonik olma özelliğini yitirmesinin başka bir nedenini

oluşturmaktadır. Asimilasyon, yasaklar ve uygulanan şiddet bireysel hafızalardan daha çok toplumsal hafızada kalıcı olduğundan dolayı üniterlik ve ulusal politikaların yan yana yürümemesinin yakın zaman örneğidir Rusya. Rusya'nın ve Rusların SSCB döneminden kalma kendi bölgesinde karnesi kötü olmasının yanı sıra zıtlaştığı İslam medeniyetini günümüzde ise parçalar halinde kullanmayı arzu etmektedir.

Çin'in ülke içi politikasının kültürel bilinçlenmenin canlanmasını önlemek üstüne kurulu olduğundan Çin için önemli bir siyasi ve sosyal sorun ortaya çıkarmaktadır. Geçmişte sürekli dışarıdan gelen işgallerle uğraşan Çin halkı daha sonra kendi ülkesinden gelen baskılarla her zaman zorluğun içinde olmuştur. Toplumsal altyapısı üzerinde sürekli yıkımlara neden olan dışarıdan gelen müdahaleler 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti ile sona ermiştir fakat yönetici rejimin ideolojisi Çin halklarını ve kültürünü tahrip etmiştir. Mao'dan sonra gelen Deng ile esneyen politikalar çalışıp para kazanmak toplumsal değer ve unsur haline gelmesi sonucu Çin'de artık zengin olmak mümkün hale gelmiştir. Fakat eşitsizliklerin tırmanması sol düşünceyi giderek tekrar güçlendir kılmaktadır. Sol düşüncenin dışarıdan gelen işgalleri önlemesi Çin halkının kimliğinde önemli etkiler bırakmakla birlikte gelişip dünyaya açılması için yeni kimlik oluşumu ise şarttır. Azınlıkların görmezden gelinip asimile edilmesi iç huzursuzlukla birlikte dışarıdan gelen yeni kışkırtmalara zemin oluşturmaktadır. Medeniyet olarak köklü olan Çin, kendi halkına huzur verdiği müddetçe başarılı olacak ve istediği gücü elde etme imkanına sahip olacaktır (Wei-Ming, 2012). En son yapılan seçimde Komünist Parti'nin egemen olması Çin'in muhalefetsiz siyasi yapısıyla baskıların kaldırılmasını olanaksız kılmakla birlikte artan çoğulcu düşüncenin yükselişi, politik elitler arasında bölünmeler ile yeni başkanın siyasi uzlaşmayı sağlaması gelecek için umut vaat etmektedir (Akçadağ, 2012). Çin'in Afrika'da ki emperyalist yayılmacılığı ve teknolojik, askeri alanda yaptığı çıkışlar, ekonomik olarak ta yüksek büyüme oranına sahip olması sonucu uluslararası arenada küçüğe olsa meydan okuyabilmekte ve gelecekte güç sahibi olma olasılığı bu geçiş çağında yükselmektedir.

Kültür ve devlet yapısı arasındaki ilişki günümüz batı kültürüyle yoğrulmuş küresel devlet yapısının tüm devletlere genellemek yanlıştır. Etkilenme olmasına rağmen devletin halkın arzu ve isteklerini de kapsayacak politikalar uygulaması küresellik içinde yeşeren yerellik olarak görülmektedir. Türk devlet yapısı her zaman sosyal adalet ile ilgili uygulamaları, adaleti, kanun karşısında eşitliği, genel güvenliği

sağlama işlevleriyle bu günün modern devlet yapısına sahipti. Törelere bağlı devlet geleneği hükümdarın uygulama alanında olmasına rağmen halk tarafından da karşıt güç olarak hükümdarı sınırlandırmaktaydı. İslam dinine geçilmesinde zaten Tanrı'nın verdiği hükmetme iradesi değişikliğe uğramadan devam etmiştir (Avcı, 2000: 45). Tarihin her döneminde genişlemeci bir siyaset güderek hegemonik bir yapısı bulunan Türk devlet yapısı jeopolitik özelliğinden dolayı savunma ve savaşma durumunu sürekli yaşamıştır. Geçmişte ticaret yolları üzerinde bulunması ve tarihsel olarak değerli yerleri elinde bulundurması ile günümüzde enerji kaynaklarının akış güzergahı üzerinde bulunması ve yine tarihi olarak değerli yerlere yakın olması öneminin hiç kaybolmamasına ve bundan dolayı da sürekli kaos ortamının ya içinde ya da yakınında olmasıyla krizlerden etkilenmesine sebep olmuştur.

Mevcut egemen gücün sık sık kullandığı karışıklık çıkartıp yönetme erkini kendi üzerine alma oyunu jeopolitik ve jeoekonomik olarak önemli olan Türkiye'de sahnelenmektedir. Ülkenin etnik yapısı ve ekonomik durumundan kaynaklı bazı sorunlardan dolayı bu oyunlar ne yazık ki yerini bulmaktadır. Alınacak önlemin ekonomide eşit dağıtım yapılarak her an patlamaya hazır bir sosyal tabakanın önüne geçilmesi olacaktır. Etnik yapının neden olduğu kaos'un ortadan kaldırılması ise ekonomi temelli yeni kimlik politikalarıyla gerçekleşebilir. Kaybedecek çok şeyi olan birey her zaman için ani refleks politikalarından ve oyunlardan sakınacaktır. Elbette ki Marx'ın vurguladığı gibi yoksulluk kültürünün yayılmasına ve tembelliğe sebep olan politikalar yerine istihdamın artırılarak ve istihdama giden yol olan eğitimde özellikle ağır sanayiye yönelik meslek liselerine odaklanılarak el açma kültürünün önüne geçilebilir. Yoksa devlet sosyal devlet politikası zannıyla tembel ve yarattığı yoksulluk kültürüyle ve gelecekte daha büyük bir sorunlar yumağıyla uğraşmak zorunda kalacaktır.

Türkiye için öğrenilmiş çaresizliğin ve yıllarca oluşturulan eziklik duygusunun değiştirilip, güç sahibi olma psikolojisinin tekrar diriltilmesi gerekmektedir. Kendi kültürüne dayanan devlet yapısıyla küresel ekonomik aktörlerin etkisini asgariye indirebilir. Bireysellik ruhunun Avrupa, ABD'de ve toplumsallığın Çin ve Rusya' da yarattığı toplumsal yıkımdan toplumu korumak için bireyselliğin ve toplumsallığın ikisinden birinin baskınlığından kurtararak her ikisinin aynı anda bilinçlere ve kurumlara verilmesi gerekmektedir. Batılılaşmanın en hızlı olduğu dönemlerde küresel ekonomik aktörler tarafından oynanan oyunlarla Türkiye'nin yaşadığı siyasal çalkantılar

ülkeyi yavaşlatmış ve kendi iç işlerinden dışarıya açılmaktan alıkoymuştur. Türk siyaseti ve ekonomisi demokrasininin güvenlik odaklılığı bırakması gerekmekte ve özgür düşünceyle birlikte uluslararası ilişkilerinde vizyona dayalı politika geliştirmesiyle güçlenebilir. Coğrafi konumunu ve tarihi bağlarını en iyi şekilde değerlendirmelidir (Akyol, 2011:124).

5.4. Ordu: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Savaş, barışın karşıtı olarak istikrarın karşıtlığını vermektedir. Dünya tarihinin oluşmasına büyük katkı sağlayan savaşların belirleyicisi olan güç elde etme arzusu hegemonya ve güçler dengesinin varlığıyla önlenemez bir olgudur. Savaşın önlemez yapısı gereği günümüzde küresel barış ve güvenliği sağlayacak ortak işbirliği gerekmektedir. Sadece bir ülkenin savaşı durduracak ve itilafı sonlandıracak gücü ve ekipmanı, personeli ve kaynağı tüketmeye gücü yetmeyeceğinden dolayı küresel barış uluslararası düzeyde finans, yönetim ile sağlanabilmektedir (Yılmaz, 2010: 145). Küresel barışın sağlayıcıları olarak gelişmiş ülkelerin bu görevi üstlenmeleri ilk etapta yük olarak görülse bile kapitalizmin ilk doğduğu yıllardan günümüze kadar savaş tarihi incelendiği takdirde savaşın kapitalizme hizmet ettiği görülmektedir. Üstün devletin kendi isteklerini kabul ettiremediği dönemlerde dış politika aracı olarak savaş kullanılmaktadır. Bundan dolayı savaşın meşruluğunun ölçüsü ve nedeni hegemonik güç tarafından belirlenmektedir. Kendi içinde sürekli bir çelişkili yapı arz eden kapitalist sistemde savaşın olması gelişmiş ülkelerin üretim ilişkileri için pazar yaratacağından ve hammadde bu savaş ortamında daha ucuza kapatılacağından dolayı istikrar sloganıyla savaşı durdurma adına karşıt bir savaş başlatma eyleminin meşruluğunu oluşturmaktadır. Meşruiyetin nedenler silsilesi haklı savaşın birçok türünü de oluşturmaktadır. Soğuk savaş yıllarında kendi karşıtı olan sosyalizmin yayılması ve demokrasinin korunması gösterilirken günümüzde terör kavramıyla haklılığını oluşturmaktadır. İstikrar, hegemonyanın devamını sağlayan işbirliği ortamı olduğu için kapitalizmin pazarlarının zarar görmemesi üstüne kurulmuştur. Savaşı engelleme uluslararası düzeyde yapılmasına rağmen işleyişini belirleyen kurallar hegemonik değerleri etrafında oluşturulur (Embel, 2004: 22,31,36).

Marks'ın doğrusal tarih anlayışından dolayı kapitalizmin mutlaklığı ve diyalektiği ile sosyalizme geçiş, kapitalist toplumun oluşmasını engelleyen toplumsal dinamiklere sahip toplumlara müdahaleyi meşru görmekte ve bu toplumlar için ya batı

toplumlarının temellerinin atılması ya da ortadan kaldırılması çözümünü önermektedir. Kapitalizmin dışsal müdahalesi Marks'ın önerdiği temelde kendine meşruluk kazanırken kapitalizmin yayılmacı politikaları için de meşruluk oluşturmaktadır (Ercan, 1998: 248,249). Hem Marksist felsefeye bağlı sosyalist sistemde hem de kapitalist sistemde başka toplumlara müdahalenin meşruiyeti sömürü ve sonrası emperyalizmin haklılık sebebini çıkış yaptıkları toplumlarda halkları tarafından kabulünü sağlamaktadır. Kapitalizmin doğduğu sömürü yapısı ve isim değiştirerek daha soft hale gelmiş emperyal politikalar sonucu savaş veya barış maddi avantajların sağlam bir şekilde sürekliliğini sağlamaya yarayan araçlar olmakla birlikte sadece efendiyi hep efendi olarak bırakma galesi ile hareket etmektedir. Örneğin buna bağlı olarak Monreo Doktrini Amerika'nın askeri müdahaleleri kapalı bir emperyal politikanın meşrulaştırma metniydi (Ferro, 2011: 567). Geçmişten günümüze kapitalist sistemin örtük ya da açık yaşattığı savaşlar "big stick" politikalar sonucudur. Bu politikalar ya açık açık I. ve II. Dünya savaşlarının kurucusu, ya da Ruanda ve Bosna-Hersek iç savaşlarının yöneticisi veya Vietnam savaşı gibi savaşların reklam ve güç gösterisidir. Savaş politikasının yardımcısı yardım politikası ise savaş sonrası harabeye dönüştürülmüş yerlerde kendisine yarattığı sınıfla emperyal politikalarına hizmet ederek hegemonyasının devamını sağlarken bu ülkelerde yoksulun daha da yoksullaşmasını ve kendi seçtiği yöneticilerin daha da zenginleşmesini sağlamaktadır (Ferro, 2011: 568). Böylelikle bağımsız ve kendi kendine hâkim olma ögelerine sahip olan fakat dışarıdan politikalarla yönetilen tam anlamıyla kapitalizm kendi sistemini yaygınlaştırmakta, kendi karını üstü kapalı maksimize etmektedir (Ferro, 2011: 572). Savaşlar sayesinde mülkiyet sistemi korumasına rağmen savaş için gerekli olan malzemenin üretim ve tüketimi olarak teknik kaynakları harekete geçirmesi savaşların başka bir boyutunu oluşturmaktadır (Erdoğan, Alemdar, 1990: 218). Bu yönüyle savaşlar yığılan ve modası geçen malzemelerin tüketimi için neden yaratılmasına sebep olmaktadır. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde etnik kökene bağlı çıkarılan iç savaşlara nedenlerden biri olarak bu gösterilebilir. "*Sermayenin gelişmesine ,ticaret ve sömürgeleştirmenin yayılmasına, emperyalistler arası rekabete koşut olarak , ulusal düşmanlıkların nihai olarak çözüme kavuşturulmasında kullanılan silahların üretimini kapitalizmin gelişmesinin tamamlayıcı bir parçası saymak gerekir.*" (Bullock, Yaffe, 2009: 286). Silah üretiminin lüks eşyalar gibi sınırlı tüketimi kendisine pazar bulma sıkıntısı yaşatmakta silah üretiminde sermaye sahiplerinin kâr marjını düşmesini engellemek için sermaye

üretimini kısıtladığı gibi kendi pazarını da kendisi oluşturmaktadır (Bullock, Yaffe, 2009: 286). Silahın egemen güç için en önemli fonksiyonu caydırıcılığıyla düşmana gözdağı vermesi dostu ise korku ve çıkar bağıyla kendine bağlamasıdır. İkinci fonksiyonu kendisine büyük bir ekonomik girdisi olması, üçüncü fonksiyonu ise gelişen teknolojiyle hızlanan silah sektörünün modası geçmiş eski model silahlarını, hem kendi istikrarı hem de emperyal politikalarına hizmet etmek amaçlı çıkardığı karışıklık ve ayrılıkçı çatışmalarda bu eski model silahların ticari meta olarak satmasıdır.

Toplumsal yapının savaşta veya tehlikede olma duygusuyla beslendiği takdirde çözüm olarak tüm yetkilerin bir zümrenin eline verilmesini haklı gösterdiğinden dolayı savaşlar egemen kitleleri dahi sıkıntıya sokmak onların arasında var olan küçük ayrıcalıkların daha belirgin olmasına hizmet etmekte ve iki grup arasındaki farkı daha da artırmaktadır. Kısacası savaş bir yönüyle de egemenliğin ait olduğu grubu küçültme fonksiyonuna sahiptir. Savaş durumu sadece yıkım işleviyle değil, koşulların psikolojik temelini oluşturarak savaş durumuna uygun korku, kin, yaltaklanma ve aşırı coşkulanmayı sağlayan düşünsel oluşumunu sağlamakta ve bu çerçevede hem meşruluğunu hem de gönüllü askerini yaratmaktadır (Orwell, 2010: 192,193). Devletlerin dost düşman ayrımına giderek oluşturduğu savaşlarla içteki olumsuzluklar perdelenmekte ve buna bağlı olarak savaşın gerçekte olup olmadığı veya kazanılıp kazanılmadığı önemini yitirmektedir. Devletler veya küresel askeri kuruluşlar olarak savaşın yıkıcı yönleri zaten kapatılıp savaşın kazandırmadığı halde kazandırdıklarıyla liderlikleri tekrardan ilan edilmekte ve hegemonyanın kitle iletişim aracılığı vasıtasıyla göstermelik gücünü ilan etmektedirler ki mevcut gücün sürdürülmesi askeri başarı kadar başarısızlığı perdeleyen politik sanatla da ilgilidir. Dost düşman ayrımıyla birlikte savaş olgusunun toplumların üstünde bir baskı olarak kullanılması, aslında var olmayan bir savaşın var olan düzeni korumak ve sürdürmek için araç haline gelmesidir (Orwell, 2010: 200). Emperyalizmin doğurduğu ulus içindeki gerginlik ki kökeninde ekonomik sorunlar yatar en iyi yurt dışındaki çatışmalarla kanalize edilebilir. Bunun oluşumu dost düşman ayrımının yapılması ile meşruiyetini sağlayan emperyalizm günümüz savaşlarında bazen üstünü örtmeden gerçek işgal ve savaş nedenlerini açıklayarak meşruiyeti de bir kalemde silmektedir.

Askeri güç, emperyal egemenliğin ve yarattığı hegemonyanın devamını sağlayan bir araçtır. Lenin güçler değişiminin arkasındaki gerçeği anlamak için güçler arasındaki değişimin soruna yönelik çözümün irdelenmesi ile mümkün olacağını söylemektedir.

Ekonomik mi yoksa askeri mi veya ideolojik mi gibi soruların cevabı güçler değişiminin cevabını da verecektir. Tarihsel blok içerisinde dahi yaşanan çatışmalarda bu soruların cevaplanması günümüz çatışmalarının hem tarihsel blok içinde hem yeni yapılanan tarihsel bloklar arasında hemde emperyal politikaların uygulandığı çevre ülkelere arasında kapitalist savaşların içerik sorunu tamamen bir paylaşım sorunudur. Öyle ki devletsiz toprak kalmadığına göre sömürge döneminden bu yana şimdiki savaşlar el değiştirme savaşları olarak bakılabilir (Lenin, 1979).

Askeri eylemleri bazı ülkeler bazında değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda askeri gücün hegemonik gücün önemli bir ayağını oluşturduğunu görmek mümkündür. ABD'nin hegemonik güç olarak yaşlanmasına rağmen askeri gücü günümüzde hala rakipsizdir. Ekonomik ve politik konularda eksiye giden durumu askeri gücüyle korumaya çalışmakta ve yönetime sık sık şahinlerin hâkim olmasıyla saldırgan politikaları vasıtasıyla göz doldurmaya çalışmaktadır. Ayrıca kötü giden ekonomisini askeri harcamalar arkasına gizlemekte ve bahane olarak kullanmaktadır. Dünyanın birçok yerinde mevcut askeri güce ve yurt dışına yerleştirebilecek silahlı güce sahiptir. Teknolojik olarak askeri alandaki gelişmişlik ABD'nin zihinlerde şimdilik değişmediği tek alandır (Brzezinski, 2012: 31). Fakat buradaki üstünlüğünün her zaman devam edeceği anlamına gelmemektedir. Dünya bölgesel kamplara girerek yeni bir tarz yaratarak hegemonya oluşturma yoluna girdiği düşünüldüğünde her an bir ittifak grubunun askeri alanda teknolojik ilerlemeyle ani yükselişi karşısında düşüşe geçebilir. Zihin göçünün tersine işletilmesi yetişmiş elemanın kaybı riski mevcuttur. İnsanın kâr zarar hesabı her zaman ve alanda geçerlidir.

ABD kapitalist sistemin en başarılı faili olarak kapitalist sistemin içindeki çelişkiler ve krizlerle nasıl yolunu buluyorsa Amerika siyasal olarak dost düşman ayırımından hareketle yaptığı savaşlar ve bu savaşların nedenlerindeki ve sonuçlarındaki çelişkilerle yolunu bulmaktadır. Savaşlar ABD'nin tarih sahnesinde daha çok görünür kılmaktadır. Ülke adına yapılabilecek savaşlar ABD üst sınıfının çıkarlarına olmasına yönelik yapılmış olsa bile ülke adına girildiği için bu sınıfın üstünü örtmeye yaramıştır. 11Eylül saldırıları ABD'nin iç ve dış düşmanların saldırılarına açık savunmasız olduğunu göstererek halkın bir güven bunalımı geçirmesine neden olmuştur. Çarpıcı bir yurtseverlik artışı görülmekle birlikte hegemonyanın tüm araçlarını kullanarak halkının desteğini almış ve saldırıya geçmiştir. Medyadaki karşıt seslerin susturularak askeri ve siyasi yönetimin şahinler tarafından ele geçirilmesi, Amerika'nın İslam dünyasına

bitmek bilmeyen saldırgan davranışları onun kapitalist yapısından ve İslam dünyasının sahip olduğu toprakların jeopolitik ve jeoekonomik önemine dayanmaktadır. Amerika Lock'cu bir ulusun Hobbes'cu bir dünya kurarak Machivelli tarzında yönetme sanatının somutlaştığı bir örnektir (Falk, 2005: 309,311).

Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte komünist blok şer ekseninden çıkmış ve savaşın meşruiyeti bağlamında dost düşman ayrımını İran, Irak ve Kuzey Kore'ye taşımıştır. 11 Eylül saldırılarıyla El Kaide terör örgütü temelde ise İslam dünyası düşman olarak gösterilmiş fakat terör örgütü büyük ABD için gülünç bir düşman olduğundan hedef yine İran, Irak ve Kuzey Kore'ye çekilmiştir. 11 eylül saldırıları ABD içinde bir bütünleşmeye neden olsa bile gerilemenin hatta çöküşün simgesidir. ABD'nin güttüğü dost düşmen siyaseti, karşıt taraf olan İslam dünyasında var olan anti-Amerikanist duyguları bilemeyle sonuçlanmıştır. ABD'nin Afganistan işgalinde küçük bir kanserli hücreyi baltayla kesmek gibi büyük bir zarara koşmasının nedeni Pön savaşında Kartaca'nın yok edilmesi ile Afganistanda ki savaşın nedeni aynı olmaktadır. Modern kavramlarla haklı işgalin sebebi demokrasi, özgürlük ve öç alma altında yok ederek karşıt hegemonyaya göz dağı vermekte ve oydaşmayı sağladığı taraflarına da hala daha güçlü olduğunun ispatı peşindedir. Sonuç olarak Afganistan'ın kendine göre haklı işgali demokrasi, özgürlük ve öç alma eylemleri ABD güdümlü yeni kurulan Afgan hükümetinin başarısızlıkları dolayısıyla ABD'nin başarısızlığı adından söz ettirmektedir. Savaş sonrası işgal edilen ülkede istikrarın sağlanması, demokratikleşme sürecinin başlaması ve başarıya ulaşması savaşın galibiyetinin en belirgin göstergesi olarak ABD Afganistan ve Irak'ta kendi çöküşünün filmi izlemiştir (Falk, 2005: 289).Kendi çöküşüne rağmen bu savaşın Afgan halkına maliyeti: savaş lortlarının ülkeyi ele geçirmeleri, uyuşturucu ticaretinin yaygınlaşması ve 2009'un ilk beş ayında 102 okula saldırı düzenlenmesi savaşın başka bir boyutunu göstermektedir. Savaş nedeniyle sadece Kâbil'de 400.000'i aşkın kadın dul kalmış, 7.000'den fazla kadının da eşleri sakat kalmıştır. Afganistan 2011 verilerine göre 3.054.709 kişi ile mülteci veren ülkelerde lider durumundadır (UNHCR). ABD'nin işgal sonrası bıraktığı tablo her ülkede Afganistan'dan farklı değildir. Çünkü her ülkenin kendi kültürü çerçevesinde gelişen toplumsal yapısı dayatılan kültürel yapıyı hemen kabul etmez ve bu yeni gelene karşı karşıt seslerde var olacaktır. Machivelli politikası güden Amerika gittiği yerlerde yaptığı devrimle devrimin karşıtlarını temizleme eylemini de ihmal etmemesi gerektiği

bilinci durumu daha da vahim hale getirmektedir. Küresel ekonomik aktörler ve sistemin devamı için gerekli istikrar, pazar ve hammadde ancak böyle sağlanmaktadır.

Ülkelerin karşılıklı çıkarları çerçevesinde gelişen savaşların başka bir örneğini Vietnam’ da görebiliriz. Vietnam’ı ABD’ye dar eden Sovyetler karşılığını Afganistan’da misliyle ödemiştir.1954 yılında Fransa’yı çökerterek Güneydoğu Asya’da yerini alan ABD domino teorisine göre hareket edip Vietnam’ı alırsa tüm bölgeye sahip olacağına inanarak giriştiği bu savaşta 1968’de savaşın kızışmasıyla birlikte kendi ülkesinde karşıt seslerin sesi yükselmeye başlaması savaşın başka bir yönünü yani meşruiyetinin dâhili olunan ülke için önemini de göstermektedir. Çünkü ABD karşısına sadece Vietnam’ı almamıştı, Sovyetler ve Çin birlikte ABD’ye karşı saldırıyordu. ABD kendisine bataklık haline gelen Vietnam’ı halkı uyandırmadan bitirmenin yollarını aradı ki Martin Luter King’in öldürülmesi ile büyük bir hedef şaşırtma operasyonu yapmış olarak savaşın meşruluğunu bitiren halkın dikkati saptırılarak savaş bir müddet daha sürdürüldü. Sonuç olarak kitle iletişim kaynaklarının kendi insiyatifinde kullanan ABD kendi halkına ve yandaşlarının halkına Vietnam’dan başarıyla çıkıldığı yalanına inandırdı (Köni, 2007: 68-70). Vietnam’ın haksız işgali ve bataklığa dönüşü ABD ve BM günümüz koşullarında kendi içlerinde dahi artık oldukça sesli bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Irak’ta var olduğu iddia edilen nükleer bombaların fiyaskoya neden olması örtük amaçların örtüsünü kaybetmesine ve küresel kamuoyunda güven bunalımı ve meşruluk sorunu oluşturmuştur. Bu savaştan önce Sovyetlerin ayrıca nükleer silahları üretime başlamasıyla ikili bir dünyayı yaşayan hegemonya, denge siyaseti gütmesine rağmen gizli ve açık destekle karşıtları kışkırtmaktan da geri kalmamıştır. Nükleer silahlara Rusya’dan sonra İngiltere, Çin, Fransa, Hindistan Pakistan, İsrail ve Kuzey Kore’nin elde etmesiyle askeri gücünün başat faktörü nükleer silah avantajı da kaybolmuştur (Köni, 2007: 68-70). Simmel’in rakamsal analizinde üçten fazla olan bir durumun pekte bir anlamının olmadığı nükleer bomba sahibi olma durumunda görülmektedir. Fakat bölgesel olarak analize tabi tuttuğumuzda Orta Doğu’da sadece İsrail’in elinde olan bombanın İran ve Türkiye’ye geçmesi halinde dengeler değişeceğinden nükleer silah bölge siyasetinde halen aktiftir. Savaşların ABD ekonomisine verdiği zararlar ise kendi politikasını yenilemesine sebep olmuştur. Vietnam savaşıyla 494 milyar dolar harcayan ABD, birinci körfez savaşıyla 702 milyar doların yüzde 90’ı Suudi Arabistan, Kuveyt, Japonya, Almanya ve Güney Kore arasında bölüşülerek Amerika’ya 78 milyar dolar kalmıştır (Ataş, 2008: 149).

Hegemonik gücün rızayı oluşturduğu ortakları için de her zaman bir siyaseti bulunmaktadır. Avrupa'nın ABD'den bağımsız dünya politikası geliştirmesinin önüne geçmek için NATO kurulmuş ve böylece SSCB'nin de devrilmesinin ardından Doğu Avrupa'yı kapsayacak bir çevreleme politikası gütmüştür. NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer "*daha geniş kapsamlı bir faaliyet alanı*" ile ABD'nin hazır kıta müdahale gücü haline gelmiş bu kapsam içinde enerji nakil borularının da korunmasıyla hazır kıta müdahale gücü halinde bulunmaktadır (Chomsky,2011). Hegemonik müdahalelerde kullanılan NATO bir taraftan savaşın küresel meşruiyetini sağlarken diğer taraftan savaşın maliyeti ve riskleri bölünmüş olmaktadır.

Karşıt tarihsel blok mevcut hegemonik gücün karşısında yeni oluşumlar ve yatırımlarla gücü elde etme yolunda eylemlerde bulunmaktadır. Rusya ABD'ye karşıtlık oluşturarak yeni dünya düzeninde yeni güç olmak istemesinin onun bazı tedbirler almasına ve yatırımlar yapmasına neden olmuştur. ABD'nin çatısı altındaki NATO ve Avrupa zemininde kurduğu füze savunma sistemi milli güvenliğini felç etme olasılığı yüksek olduğu için savunma sistemini güçlendirmek istemiş ve askeri harcamaları artırarak askeri alanda AR-GE'ye hız vermiştir. Rusya'nın küresel güç olabilmek için yaptığı bu yatırımlar dünyanın geleceği için pek parlak durmamaktadır (Diplomatik Gözlem, 2012). ABD, AB, Çin, Hindistan, Rusya ve İslam bloğu ile çoklu güç oluşumları sayısal olarak düşünüldüğünde ülkelerin geyik avı² politikasını ne kadar sürdüreceği ve korkak tavuk³ eylemine ne zaman geçileceği korkusu tüm dünyada ve özellikle geri kalmış, sömürülen ülkelerde tehlike çanlarının çalmaya başladığının resmidir. Artacak olan çıkar çatışmaları dünyayı tekrar bir dünya savaşına getirebilir. Fakat böyle bir olasılığa karşı dünya tek kutuplu bir sömürüye de terk edilmemelidir. Bölgesel olarak hegemonlaşan yapının barış ile birlikte yürümesiyle yeni bir bölüşüm ve sistemin oluşu başlatılabilir. Kültürlerin kendi bölgesel oluşumlarında kendi kaynaklarından beslenerek yeni bir ekonomik ve siyasal sistemin önüne de geçilmelidir.

---

² Geyik avı modeli uluslararası ilişkilerde ikiden fazla oyuncunun söz konusu olduğu çıkar çatışmasının olduğu oyun teorisidir. Tam olarak acıkmış avcılar, av olarak görülen geyiğin etrafını sararlar. İki seçenekleri vardır. İşbirliği yaparak hepsinin doyması sağlanacak ya da vaz geçip daha küçük bir avın peşine düşecekler. Avcılardan birinin vazgeçmesi avın tamamen kaçmasına neden olacaktır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. 249Arı, T.(2010)"Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği" Bursa: MKY yay.

³ Karşılıklı çıkarların çatıştığı bir durumda değişken toplamı oyuncunun aynı şeritten karşı yönde son hızla seyreden iki genç sürücünün cesaret testidir. Sürücülerden diğerine çarpmamak için son anda şerit dışına çıkan oyunu kaybeder ve tavuk olur. bkz. 246Arı, T.(2010)"Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği" Bursa: MKY yay.)

Yeni kurulan askeri birliklerle ve bu birliklerin güçlendirilmesiyle bölgelerin işgalleri daha caydırıcı olabilir ve dağılan gücün dünya barışının anahtarı olma olasılığı da yüksektir.

Günümüz siyasetinde Türkiye'nin geçmişten gelen güç odaklı yapısı onun denge oluştururken bütün kutuplara eşit uzaklıkta olmasını sağlamakta, bu ise kutuplar arasında güven ve taraf olma problemine yol açmaktadır (Falk, 2005: 110; Dugin, 2010: 188). Bölge hâkimiyetini uzun süre elinde bulunduran Türk devletleri günümüzde bunun yarattığı kültür ve tarih birlikteliği, sosyal ve dini bağlarla bölgede akrabalık ilişkileri Türkiye'siz bir hegemonik taraflılığın olamayacağını göstermiştir (Diplomatik Gözlem,2004). Sadece Orta Doğu ve Orta Asya için olmayan jeopolitik ve jeoekonomik önem Afrika Kıtası ve Güney Asya ülkeleri içinde geçerlidir. Toprak bağı olmamasına rağmen coğrafi yakınlık ve tarihi bağlar sürekli kaynayan bu bölgelerde Türkiye'nin önemini artırmaktadır. Afganistan, Pakistan, Kuzey Kafkasya, Irak ve İran gibi dünya jeoekonomik değeri yüksek bu bölgelerin, Çin, Rusya, AB ve ABD gibi ülkelerin ve bölgesel yapıların emperyal politikalarıyla sürekli, çatışma ve terör olayları ile zayıf düşmeleri sağlanmaktadır (İnan, 2011: 81). Yeni kurulan Avrasya Askeri Statülü Kolluk Kuvvetleri Teşkilatı ile yeni bir askeri blok oluşturulmakta ve bu blok tarihsel olarak güçlü bağlarla birbirine bağlı ülkelerle yapılması sonucu ülke halkları düzeyinde meşruluk sorununu giderebilir ve alınacak kararlarda halkın desteği daha güçlü olabilir. Fakat asıl önemli olan bu birliğin diğer güçlere karşı koyabilme yeteneğidir. Jeopolitik ve jeoekonomik konumuyla Türkiye bu çatışmalı bölgelerden etkilenmekte ve ekonomik ve sosyal yapısı da buna bağlı olarak dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu tür birliklerin güçlendirilmesiyle işgal hareketleri caydırılabilir ve bölgede istikrar sağlanarak emperyal eylemler önlenir. Körfez krizinin öncesi ve sonrası Türkiye ekonomisi karşılaştırmalı bir analiz yapıldığı takdirde daha anlaşılır olacaktır. Körfez savaşı öncesi iç borç stoku 1988 yılında 28,4 trilyon TL, dış borç stoku ise 41 milyar dolar iken 1990 yılında iç borç stoku 57 trilyon TL'ye, dış borç stoku ise 49 milyar dolara yükseldi. Daha sonraki yıllarda ise iç borç stoku 94 trilyon TL, dış borç stoku ise 50 milyar dolar olarak gerçekleşti (Diplomatik Gözlem, 2002).

5.5. Kültür: Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Toplumsal bilinç (kolektif bilinç), aynı toplumdaki ortalama vatandaşların ortak inanç ve ortak duygularının bir sistem oluşturmasıdır. Tamamen bireylerin özel durumlarından bağımsızdır. Birey dünyaya geldiğinde toplumsal bilinç içinde doğar ve ona göre davranış geliştirir. Bundan dolayı toplumsal bilinç kişiyi sınırlandırır ve şekil verir (Turner, Beeghley, 2010: 355) . Ülken “*Bir memlekette iktisadi hayat yüksek değilse ne ilim, ne sanat, ne felsefe, hatta ne ahlak ve din tecellilerini gösteremez.*” sözleriyle ekonominin toplumsal bilincin oluşmasındaki etkisini göstermiştir. Gökalp harsı oluşturan din, dil ve ahlakın etkileşim süreciyle oluştuğunu söylemekte ekonominin rolünün önemli olmasına rağmen Marks ve Ülken’in savunduğu kadar da başat rol vermemiştir (Kongar, 2003: 49-50). Walerstein ise bir medeniyetin incelenmesinin değer görülebilmesi için 1945’li yıllardan önce onun Batı ile özdeş olabilmesi gerekliliğinin şart olduğunu hatta kendileri ile aynı coğrafyayı paylaşan ülkeleri bile bu grubun dışında bıraktıkları görülmüştür. Kendi kültürlerinin haricindeki tüm kültürleri ötekileştirmelerinin temelinde ise sadece kapitalist sistem bulunmaktadır. Medeniyet gömleği giyebilmek için tek çare kapitalist sistemin lokomotifinde bulunmak ve hegemonyasının yönetici kısmında olmak gerekmektedir (Wallerstein, 2004: 86).

“*Kötümserliğin en derin yanı onun kurtuluşa doğru olan yürüyüşü algılama biçimidir. Bireysel olarak insan, bir grup yoldaşıyla birlikte ortak mücadele vererek bu zorbalıklara son verme ümidini içinde taşımazsa, kendi yoksulluğunun yasalarını ve kendi yazgısını incelemede fazla yol alamaz*” (Gramsci, 2010: 234). Toplumsal bilincin zorbalıklara veya mahrumiyetlere son verme bilincinin oluşması gerekmektedir. Bu ise bireylerin içinde yaşadığı kültürle oluşmaktadır. Kültür içinde büyüyen kişilere şekil verdiği gibi kişiler de kültürle şekil verebilirler. Bu bazen eğitimle uzun bir yol ile bazen ise karizmatik liderler ile sancılı süreçler yaşanarak kazanılır. Toplumsal bilince işleyen değer yapıları tekil bireylerden tümel topluluklara şekil vererek geleceği oluşturmaktadır. Bundan dolayı kültürü endüstrileştirilerek egemen sınıflar için bir ikna ve hegemonya aracına dönüştürülmektedir. Akılcı ve eleştirel bilinç; özel mülkiyete, rekabete, kâr mekanizmasına özünde eşitsiz ve tahakküm ilişkilerine dayanan kapitalist sistemlerde kültür endüstrileri tarafından köreltilerek kapitalist sistemin güttüğü koyunlar yaratmaktadır (Yaylagül, 2008: 142). Gramsci hegemonya kavramını açıklarken kültürel yönlendirmenin üretim araçlarında kontrole bağlı olarak iletişim araçlarının kontrolüyle sağlandığını söylemektedir. Rızaya dayalı iktidarın kaynağını

devletten ve başka zor kullanmadan ziyade sivil toplumda görür. Gramsci'ye göre ideolojiler sivil toplumda dolaşarak kültürel yapıyı içkin siyasal semboller ile örmektedir. Böyle toplumsal sistemlerde hegemonya, kültürün çerçevesini oluşturarak ve bireylerin siyasal davranışını belirlemektedir toplumların bu belirlenmiş davranış kalıplarıyla hem yönetimi hem de emek ve kaynak olarak sömürülmesini kolaylaştırmaktadır (Yaylagül, 2008: 169).

Küreselleşme tek bir kültürün tüm dünyayı kuşatması olarak düşünüldüğü takdirde Batılı şirketler tarafından yönlendirilen medya, film, eğlence, yaşam stili, kültürel meta, moda aracılığıyla yerel değerleri, inançları, gelenekleri ve toplumda kültürleri şekillendirip kendine dönüştürmekte ya da üretim alanında kullanarak kendi kârı için kullanmaktadır (Şen, 2008:152) . Yerel geleneklerin diriltiip onlar üzerinden kâr sağlamak sadece kendini yenilemek ve başka kazanç kapıları aralamakla aynı anlamdadır. Doritos Alaturka örneğinde olduğu gibi Doritos aynı Doritos fakat baharatlarındaki yerellik onu ulusal hale getirmez sadece zihinlerdeki imajı sahte bir örtüyle kapatır ve kâr üzerine odaklıdır. Böylelikle küreselleşme yerellekle beslenerek hayatta kalır (Wallerstein, 2004: 186). Dünyanın büyük bir kısmı yeni tüketim araçlarının baskınlığıyla üretim ilişkilerinde üretimin değil tüketimin başatlığının üstün geldiği bir döneme geçmektedir. Tüketim araçları aynı mantıkla kurulmakta ve ürünleri homojenleştirerek insanlarda aynı duygular eşliğinde sistemin arz talep dengeside yaratılmaktadır. Baudrillard'ın "*aynılığın cehennemi*" sözüyle aynılığa düşmüş insanlar için her gittiği yerde tanıdık ortam ve ürün görmenin güven duygusu içinde sistem bireyleri tüketimin kara deliğine batırmakta ve kar marjının devamlılığını sağlamaktadır (Ritzer, 2011: 211-223). Tüketim kültürünün yaygınlığının olumlanması yani ürünlerin homojenliğinin talep görmesine rağmen, hegemonik güçler tarafından onun ayrımcılık yapmadığı anlamına gelmez. Azınlıklar ve düşük gelir sahipleri tüketim araçlarının çoğunda tüketici olarak az temsil edilirler ki burada hem çatışma ortamının yaratılma tohumları ekilir hem de üretimdeki çeşitlilik zihinsel olarak azaltılarak arz talep dengesinde, talebi az ürün üretilerek stoklarda şişmenin önüne geçilmektedir. Talep edilen ücretlerle ve yasaklarla sınırlandırılan azınlıklar ve düşük gelirliiler, bir taraftan pompalanan tüketim kültürü, bir taraftan sınırlandırılan gelirle ilk önce kendi içlerinde çatışma yaşamakta sonra ise çatışma topluma doğru kaymaktadır ki bunun bumerang sonucu hegemonik gücün karşıtını oluşturmasıdır (Ritzer, 2011: 239-238).

Kültür, egemen hegemonyanın ellerinde karşıt hegemonya için bir meydan okuma işlevi görür. Giyilen giysiden kullanılan dile kadar bütün insani unsurlar bu meydan okumada araç olarak kullanılma potansiyeline sahiptir. Platon sanatın siyaset tarafından şekilleneceğini müziğin dahi ruhları yumuşatma değil de daha cesur ve yırtıcı gençler oluşturmak için kullanılması gerektiğini söylemesi en eski dönemlerden itibaren kültürü oluşturan unsurların gücün hizmetinde olduğu anlaşılmaktadır (Popper, 1967: 57). Kültürün bir rıza üretme aracı olduğu ve kurumların baskınlığına göre hangi kuruma hizmet ettiği tarihin her aşamasında analiz edilerek bulunabilir. Kot pantolon örneğini ele aldığımız takdirde Amerikalılığın anlamıyla karşı karşıya geliriz. ABD'nin moda kulvarındaki anlamı olan kot pantolon hegemonyasının ve özellikle liberalizmin simgesi olarak kullanılmaktadır. Tıpkı Cola ve McDonald gibi. Bu simgeler popüler kültür olarak girdiği her alanın Amerikan istilasının öncü kuvvetleri olarak görev yapmışlardır. Kültürel öğeler kapalı toplumlara karşı Amerikan kot pantolonunda olduğu gibi, gençler tarafından meydan okuma hareketi olarak, toplumsal düzene karşı olmalarının bir göstergesi olarak kullanılabilir (Fiske, 1999: 14, 15).

Popüler kültür, siyasal kültürün etkin bir unsuru olarak görev yapmakta ve kitleler arasında dolaşıma girmekle birlikte ulusal ve yerel kültürlerin egemen popüler kültür tarafından söğürülmesi yoluyla küresel bir siyasal kültür ortamına zemin hazırlayarak ideolojik ihraç süresini kolaylaştırmaktadır. Kitlesele tüketime yönelik olan popüler kültür ve uzantısı ideoloji hiçbir boşluk bırakmadan düşünce ve inanç modelleri olarak totaliter siyasal teolojiler ve siyasal kültürleri oluşturur, akla değil duygularla tatmin olma yolunu kullanarak mevcut hegemonik güce onay sağlamaya çalışır (Van Het Hof , 2008: 163,164).

Kendilerini güçsüz olarak gören uluslar İbn-i Haldun'un tespitinde olduğu gibi güçlüye kültürel olarak boyun eymekte ve kendi kültürlerini dışlayabilmektedirler. Kendi kültürlerini dışlayan bu anlayış güç sahibi olanların işini, güçlerini kaybedene kadar, kolaylaştırmaktadır (İbn-i Haldun'dan aktaran Kongar, 2008: 66). Öykünmenin gerilemesi aşağılık kompleksinin yok olarak saldırı şeklinde yeniden kültürel dirilişler gücün zayıflaması sonucu gelişmiş olabilir, yerelliklerin dirilmesi bu bağlamda değerlendirdiğimizde gücün gerileyişinin işareti vermiş olabilmektedir.

ABD'nin topraklarından yayılan hegemonik gücün yıkılıyor oluşundan ziyade dünyayı dönüştürme ve hegemonik araçları kullanma yeteneği üzerinden yol olarak bu araçlara ne kadar günümüzde sahip olduğu değerlendirilebilir. Özgürlük,

eşitlik, refah ve ruhlarda devrime yol açan medeniyet kavramlarıyla özdeş olarak anılan ABD her kesin özlemle ulaşmak istediği bir mekândır. Kendinin kendisine biçtiği özgürlük özdeşliği ile özgür dünyanın lideri olma, medeniyet bayrağını yükseltme amaçlı bayrağı taşıyan korteje liderlik görevini de üstlenmiştir (Wallerstein, 2004: 172,176). Oysaki özgürlüğün anlamı ve kim için geçerli olduğu kendisi tarafından doldurulmuş, medeniyet kavramının içeriği, medeniyet nedir, kimler medenidir sorusu kendi yarattığı ve yönettiği aydını ile yeniden anlamlandırılmıştır. Tanrı ve pozitif bilimin ilkelerinin bir arada bulunuşu ABD için her şeyin araç olduğu amacın ise yarattığı çelişkili siyaset, ekonomi, kültür ekseninde giderek kaybolduğu söylenebilir.

Bireysel özgürlük, temsili hükümet, serbest girişim, özel mülkiyet ve pazar ekonomisi gibi Amerikan değerleri ile dünya sistemine hizmet ederek ve kurduğu hegemonyasını meşrulaştırma araçları haline gelmişti. Yoksul, ezilmiş bölgelerde oluşturduğu olumlu duygularla gittiği her yere barış, özgürlük, demokrasinin timsali olarak evrensel değerler yerleştirme amaç aracını kullanmaktadır. (Wallerstein, 2004: 11; Embel, 2004: 36; Le Bon, 1997: 92,186; Falk, 2005: 343). Grenada, Panama, Vietnam, Afganistan, Irak gibi ülkelerin işgal sebebi bu kavramlarla meşrulaştırılmıştır. 1917 yıllarından itibaren başlayan komünist sistem tehdidi kapitalist sistemler tarafından özgürlüğü tehdit edici bulunarak meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Bu tehdit ortak düşman üretimine neden oluşturarak Schmitt'in dost düşman karşıtlığı içinde kendi politikasına dinamiklik kazandırmıştır. (Schmitt'in, teorisi modern devletlerin toplumsal düzen ve barışı sağlamak için siyasal bir düzeyde savaş açabilme ve dost düşman ayrımı yapabilme yeteneklerine bağlıdır.) Meşruiyet temelinde oluşturacağı savaşla kendi üyelerine ölmeyi ve düşünmeden öldürmeyi sağlatarak sistem kendi devamlılığını sağlamayı amaçlamaktadır (Deveci, 2002: 78). ABD siyaseti dost düşman ayrımına dayanarak, kendi yaptığına meşruluk ve taraftar toplamak adına komünizmin yayılma olasılığını kullandı, günümüzde ise terör kavramıyla dost düşman ayrımı yaparak kendi yaldızlı sözcükleri etrafında işgal eylemlerine meşruluk sağlamaktadır. ABD'nin dış politikasındaki dost düşman ayrımını stratejik yerleşme planlarına da zemin hazırlama retoriğidir. Fakat amaçlarla ulaşılan sonuçlar arasındaki uçurum yani kazanç için yapılan işgal eylemleri bataklık haline gelerek yıpranmasına da neden olmuştur. Ekonominin ülke içinde iyi gitmemesi askeri alana yatırılan ve harcanan parayla da ilişkilidir. ABD artık bu yolla gücünü genişletme politikasını terk ederek hem dünya ekonomisinde hem de askeri alanda gücünün hızla yıpranmasını

önleme politikaları geliştirmektedir (Embel, 2004: 183; Ataş, 2008: 148). Üçüncü dünya ülkelerine ABD'nin kültürel değerleri olarak gösterilen barış, özgürlük, demokrasi kavramları artık içi boşaltılmış uygulamalarla adından söz ettirmektedir. Kendi yarattığı kitle iletişim teknolojisi ve kültürüyle yeni bir bilinçlenme çağını da başlatmıştır.

ABD'nin toplumsal yapısı gökkuşağından daha fazla renklidir. Fakat bu renklilik sonucu oluşan karmaşıklık yani yapısında bulunan çokluğu düzenleyerek ve üretken sinerjisi sonucu egemenliğini kurmuştur (Hardt, Negri, 2003: 183). Kriz dönemlerinde renk harmonisi Anglosakson ve Hristiyan rengine boyanarak tüm renkleri yok etse dahi kan kusup kızılık şerbeti içtim politikasını yürütmektedir. II. Dünya Savaşında Amerikalı Japonların toplama kamplarında tutulmaları, 1950 yılında McCarthy döneminde sosyalist düşünceye sahip Amerikalıların fişlenmesi ve 11 Eylül saldırılarının ardından Guantanamo'da yaşanan dram aslında Salem ruhunun hiç ölmediğinin göstergesiydi (Falk, 2005: 315). Mandela ABD'deki Salem ruhunun *“Kınadığım şey, ileriye göremeyen, doğru dürüst düşünemeyen bir başkana sahip olan bir gücün, şimdi dünyayı bir soykırma sürüklemek istemesidir.”* (Mandela'dan aktaran Falk, 2005: 342). bu sözlerle özetlemektedir.

Kültürel olarak Rus halkı için merkezin gücü ve uyguladığı baskı iktidar olmak anlamına geldiği için Rus halkı merkezi idareye ve güce karşı korkuyla karışık bir saygı duymaktadır. Kapitalist sistemin şok terapi ile uygulanması Rus halkı için olumlu sonuçlar doğurmamıştır. 70 yıllık Sovyet sisteminde tek parti sistemine Rus halkı o kadar alışmıştır ki 20 yıl içinde pek bir değişiklik yaşamamıştır. Halen daha komünist parti dışında hiçbir parti toplumsal tabanını oluşturamaması bunun en önemli göstergesidir. Bu iki faktörden dolayı ekonomik olarak tüm olumsuzluklara rağmen ABD'de görülen *“Biz Yüzde 99'uz/Wall Street'i İşgal Et”* eylemlerini Kızıl Meydan için söylemek zordur fakat unutulmamalıdır ki Rus halkı devrimlerini baskının arttığı dönemlerde yapmakta ve bu devrimler büyük değişimlerin başlangıcı olmaktadır (Diplomatik Gözlem, 2012; Özbay, 2012). Ülkedeki yaşam koşullarına halkın memnuniyetsizliği, Rusya'da seçimler öncesinde yapılan anketlerde hiç şikâyetim yok diyenlerin oranı hemen hemen yok iken şikâyetlerin en başında yolsuzluk, rüşvet, fiyatların artması, gelirin düşmesi, sosyal güvencenin olmaması, işsizlik ve güvenlik gelmesi ortaya koyulmaktadır. Rusya'nın en büyük problemi olan yolsuzluk ve rüşvet olduğu 2011 yılı Transparency International'ın raporunda, Rusya 182 ülke arasında 143. sırada bulunmasıyla uluslararası arenada da kendini göstermektedir (Özbay, 2012).

Rusya’da yapılan son seçimlerde Putin’in seçim çalışmalarında üzerinde durduğu ve çözümüne yönelik eylemlerde bulunma vaatleri, Rus halkının toplumsal yapısını ve açıklıklarını göstermektedir. Putin’in yolsuzluk ve rüşvete yönelik canlı mahkeme kuracağı sözü ile halka yaptığı bir konuşmasında sağına Rusya Ortodoks Kilisesi’nin başı Patrik Kirill’i, soluna da Rusya Müslümanları Yüksek Müftüsü Talgat Tacuddin’i oturtması Rus halkının komünist dönemden kalma dinsel hassasiyetini göstermektedir. Dini bayramların serbest bırakılması ise Müslüman nüfuslu bölgelerde yüzde 90’ın üzerinde Putin’e oy çıkmasına neden olmuştur (Özbay, 2012).

Kültürlerin egemenlik anlayışı üzerindeki etkisi ve belirleyiciliği her dönem de ve her şartta geçerliliği devam etmektedir. Türk devlet fikrinin çekirdeğini oluşturan kut kelimesi saadet ve saadet verici olarak, egemenlik anlayışı ve egemenliğin meşruiyetini içinde barındırmaktadır. Asırlar önce Yusuf Has Hacib’in vurguladığı gibi devlet yeniliklere açık olmalıdır ve çağının şartlarını yerine getirirken de kendi özüne yabancılaşmadan dönüşümü gerçekleştirmelidir. Devletin varlığını halka bağlayan Yusuf Has Hacib’in, Avrupa’nın sanayi devriminden sonra kazandığı civil servant’ın Türk devletlerinde asırlar önce uygulandığını göstermektedir (Avcı, 2000: 39). Nizamü’l Mülk’ün “*Saltanat küfür ile devam bulur amma zulüm ve gaddarlıkla payidar kalmaz*” sözü ile Machiavelli’nin karşılaştırılması yapıldığı takdirde kültürün yönetim modelinde ki rolü açık bir şekilde görülebilir (Nizamü’l Mülk, 2011: 15). Machiavelli’nin iki yüzlü bir siyaset ve çıkar çatışmaları ile dolu bir alan tahayyül edip öyle siyaset bilimini oluşturması kendisinin yetiştiği toplumun kültürüne bağlıdır.

“*Allahu Teala her çağda halk arasından birini seçerek onu hükümdarlara yaraşır birtakım özelliklerle donatır. Dünya işleri ve cihan ahalisinin kamu düzeninden onu sorumlu kılarak fitne ve kargaşa kapısını onun eliyle kapatır.*” (Nizamü’l Mülk, 2011: 11). Türk devlet kültüründe hegemonya ve küresellik her daim var olmasına rağmen sanki bu kültürün hız çağının küreselliğiyle yeni doğduğunu göstermek egemen kültürün karşısında sahip olunan kültürün ezikliğini halka empoze etmek, egemen kültürün bekasını sağlamak demektir. Toplum yapısı ve buna bağlı tüm kurum ve kuruluşlar kültürüne göre farklılık arz eder her ne kadar küreselleşme ve ekonomik yapının baskınlığı yaşansa bile dünya kültürel dirilişe doğru gitmektedir. Egemen hegemonya tarafından bu diriliş kendi kontrolünde yönlendirilerek kendi yapısını sağlama almaya çalışmaktadır.

Geleneksel toplumlar modernliği ve turevlerini hep krizlerle birlikte anımsamış modernliği ve felsefesini dıştan bir bakışla anlayamamıştır. Kendinin tarihi dışında oluşan modernlik geleneksel İşlam toplumlarının karşıt mucedele ve arzusu arasında gidip gelmiştir. Modernlik batı toplumlarında gelişirken araçları ise art zamanlı takip etmektedir buna rağmen İşlam dnyası bu gelişmeleri sıçramalarla takip etmektedir. Sömürge dönemi ise batıyla bağımsızlık mucedalesi verilerek geçtiği için modernlik İşlam toplumlarında hem bir uhde hem de bir canavar olarak anlamlandırılmıştır (Shayegan: 2010). Gelişmeye ve değişmeye karşı oluşan bu duygular İşlam toplumlarında yenilik yapma korkusu ile yöneticileri ve halkları edilgenleştirmekte; yeniliği yapmak emperyalistlere bırakılmaktadır. Sorunun tanımlanmasında emperyal kökenden yola çıkılarak işgal söylemleri ile anlatılması bakış açısının darlığına işaret ederek toplumlari çıkmaz bir sokağa sokmaktadır. Oysaki sorunun kökeni; yenilik korkusu ve kendi kendini değersiz görmektir. Batı Makyavellist manevralarla sömürgeleri teknik gücün boyunduruğuna girdirmiş ve dinle bilimi birbirine bağlayan organik bağı gizleyerek sömürülecek toplulukları aynı düzende günümüze kadar getirmeyi başarmışlardır (Shayegan: 2010,27). Bunu ise en çok sömürülen ölkelerin bilim insanları, üretim güçlerini ellerinde bulunduranlar ve yöneticiler yoluyla yapmaktadır. Yeni bir diriliş ve yapılanma için karşıt grubun bütünleşmesi, savaşkanlık derecesi ve siyasal bilinç birlikte olmalıdır ki karşıtları susturmada bu üç unsurun yanyana gelmesi önlenmektedir. Arap Baharıyla başlayan devrimle değişim hareketleri kültürel yapıyla uyuşmayan hangi model dışarıdan sunni olarak getirilirse getirilsin tutmayacaktır. Halkın bilinçlenmesi ve sorgulamayı bilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde halk sürekli oyunlar ve sunni yapılanmalarla devrim ve yoksulluk arasında gidip gelecek ve işgal politikaları için gerekli olan meşruti zemini halk kendi eliyle hazırlayacaktır. Mısırdaki seçimleri kazanmasına rağmen Mursi karşıtı hareketler bu bağlamda emsal teşkil etmektedir.

Türkiye'nin ortak tarih ve kültüre sahip olduğu Orta Asya ve Ortadoğu ölkeleri ile ilişkiler bu bölgelerin sömürölmeleriyle birlikte geçen sürecin bu toplumlarda yarattığı değişikliğin değerlendirilmesi sonucu oluşturulan politikalar iyi sonuç verebilir. Aksi takdirde sunni olarak yerleştirilecek değer ve kurumlar bitmeyecek olan kargaşanın nedeni olacaktır. Bölgesinde sürekli yaşanan kargaşanın ise Türkiye için ekonomik ve toplumsal zararı yadsınamayacak kadar çoktur.

5.6. Eğitim : Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Egemen sınıfın çıkarları ile toplumun genel çıkarları arasındaki ilişki tarihsel olarak incelendiğinde sınıflı veya sınıfsız toplumlarda egemen sınıfın çıkarları ile toplumun genel çıkarlarının örtüştüğü görülür. Bu örtüşme egemen sınıfın kendi sınıf çıkarlarını genel toplumsal çıkarlar olarak gösterip topluma kendini kabul ettirmesini sağlar. Egemen sınıfın dışındaki toplumsal kesimler kısmen egemen sınıflarla ortak payda içinde yer almalarında kısmen de hegemonyası altında kaldığından önüne sunulan paketi kabul eder ve gerçek sanarak destekler (Aksoy, 1994: 55). Uyruklara hangi düşüncenin öğretileceği egemen tarafından karar verilir ve hangi düşünce ve görüşün barışa aykırı, hangilerinin uygun olduğuna, hangi durumlarda nereye kadar, hangi insanların topluluklar karşısında konuşmalarına izin verileceğine ve yayımlanmadan önce kitaplardaki düşünceleri kimin inceleyeceğine karar verilmesi de egemenliğin bir parçasıdır. İnsanların eylemlerinin yönetilmesi düşüncelerinin yönetilmesine bağlı olduğundan yanlış düşüncelerin zafiyet yüzünden yayılması sonucu doğru düşünceler çoğunluk tarafından itici görülmektedir (Hobbes, 2012: 140-141).

Eğitim, bireyin doğumuyla başlar ve bireyin içinde yaşadığı toplumda yeteneklerini, tutumlarını, değerlerini, olumlu yöndeki tüm davranış biçimlerini geliştirdiği bir süreçler toplamıdır (Ergün 2006: 7) Eğitim bireylere temel bilgileri mesleki becerilerle birlikte kültürel norm ve değerleri öğreten kurumdur (Bahar, 2009: 193). Eğitimin belli başlı işlevleri vardır. Bazı uzmanlar eğitimin açık ve gizli işlevleri olarak ayırma gitmiş olsa bile eğitim işlevleri bakımından toplumsal yapının temelini oluşturur, toplumun devamı ve bireyin yaşamını sürdürmesinde kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Toplumsal yapıdaki tüm organların uyum içinde çalışmasını sağlar. Ortak iyi algısını oluşturarak toplumda oydaşmayı sağlayan ideoloji eğitimle verilerek hegemonyaya tabi sınıfların rızası sağlanır. İdeoloji sınıf bağımlı gizleyerek toplumsal ilişkileri tekrar üreterek egemen sınıfın yerini sağlamlaştırır (Embel, 2004: 20).

Eğitimin sistem için önemi sadece kültürel olarak sistemin alt yapısını kurmanın yanı sıra eğitim sistem için gerekli olan işgücü içinde çok önemli bir araçtır. Hegemonik gücün ekonomik ayağı askeri ayağı için gerekli olan insan gücü ve organik aydınları için gerekli olan insan ihtiyacı eğitim sayesinde bulunmaktadır. Eğitim sisteminin ve içeriğinin eğitim politikaları oluşturulurken egemen güç tarafından belirlenmesi eğitimin neyin ve kimin hizmetinde olduğunun işaretidir. Toplum tarafından eğitim statü kazanma ve toplumsal hareketlilikte yer almanın en legal yolu olarak görülmesine

rağmen eğitimde var olan fırsat eşitsizliği ve yarattığı ayrımcılık ile dikey geçişin bir yere kadar olanaklı olduğunu göstermekte ve kapalılığın geçerli olduğunu göstermektedir. Bir toplum ne kadar gelişmiş ve toplumsal hareketlilik ne kadar hızlı da olsa bireyin yoksul bölgelerde dünyaya gelmesi onun hayata kendi akranlarıyla kıyas bakımından daha geride başlamasına sebep olmaktadır. Demokratik toplumlar bu durumu azaltmaya çalışsalar bile bireyin bağlı olduğu grup veya yapı bir yere kadar buna müsaade etmektedir. Ekonomik ve kültürel ögeler bir anlamda bireye şekil vermektedir. Kalabalık ve yetersiz koşullarda doğan çocukların hareketlerinin sınırlanması; onlarda keşfetme, beceri ve anlayışı geliştirme, yorum yapabilme, entelektüel düşünebilme, dili kullanabilme yeteneklerini olumsuz etkilemektedir (Bahar, 2009: 196). Kullanılan dil ile kültürel mirası birleştiren uzmanlara göre kullanılan dil ve bu dilin genişliği bireyin soyut düşünme kapasitesine etki etmektedir. Bunun sonucunda ise eğitimdeki motivasyonu, eğitim hırısını, rekabet anlayışını, gelecek planları hazırlama düşüncesini etkilemektedir. Kültürel miras olarak adlandırılan bu durum alt sınıflarda düşük olarak savunulmaktadır ve buna bağlı olarak doğal bir ayıklama olarak görülmektedir (Bahar, 2009: 198).

İktisadın küreselleşmesi ve liberalizmin iktisat politikalarına ve toplumsal değerlere hâkim olması fakirliği hızla tırmandırmaktadır. Vasıfsız insanların teknolojik ilerlemeyle uzman kadroya ihtiyaç duyması diplomalı insanlar haricindekine yaşama şansı tanımamaktadır. Eğitimin bu koşullarda daha önemli hale gelmesi doğal bir ayıklama gibi işlev görmesine sebep olmaktadır. Eğitim eşitsizliği ve eğitimdeki kalite eksikliği bu ayıklamayı daha da hızlandırmaktadır. Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre her yıl lise mezunu olmayanlarla diplomalıları arasındaki gelir farkı yüzde 2 oranında artmaktadır (İnsel, 2011: 144,145). ABD'nin eğitim sistemindeki olumsuzluklar 2012 yılında Obama'nın da gündemini oluşturmuştur. ABD halkı kamu eğitim sisteminin neden olduğu kısıtlı bilgiyle dünya hakkında oldukça cahildir. Haritadaki kendi ülkelerini tespit etmede Japonya, Fransa, Kanada, İsveç ve Meksika'da ki akranlarından(18-24 yaş aralığı) geridedirler. 2006 yılında yapılan bir araştırmada ise yetişkin gençlerin işgal ettikleri Afganistan'ı yüzde 88'i İran'ı yüzde 75'i, Irak'ı ise yüzde 63'ü haritada bulamamıştır. ABD'li yetişkinlerin yüzde 30'u II. Dünya Savaşında savaştığı iki ülke ismi sayamamaktadır. Güncel konular ve coğrafi konular hakkında bilgi yetersizliği kitle iletişim kaynaklı tarafı da bulunmaktadır. Sadece beş büyük gazete haricinde ülke içi sansasyonel olaylar ve felaket haberlerini vermekte uluslararası

haberlere çok az yer vermektedir bu durumun yarattığı bilgi eksikliği toplumsal olarak çok kolay kaos oluşturma ortamı yaratarak kendine zarar verici dış politika hamlelerine neden olmaktadır (Brzezinski, 2012: 67,68). ABD zihinsel göç ile yükseköğretimdeki üstünlüğünü sürdürmekte ve bu eğitilmiş nüfusu kapitalist sisteme dâhil ederek ekonomik daralma ve gerilemenin önüne geçmeye çalışmaktadır. Fakat çelişik bir durum daha bulunmaktadır ki göç yolu ile yükseköğretim düzeyindeki başarıları Amerika halkı kendi özünden çıkmış sayarak itibar konusu yapar ve zihinlerde yarattığı güç imajını sürdürürken diğer bir taraftan da göç politikalarının sertleşmesi için baskı yapılmaktadır (Brzezinski, 2012: 75). Yukarıdaki tabloya bakıldığında ABD'nin gerilemesinin ana nedenlerinden birinin de eğitim eksikliği olduğu görülebilir.

AR-GE çalışmalarının temelini oluşturan eğitim güç sahibi olmak isteyen tüm dünya ülkeleri için zorunluluktur. Hegemonik gücün şekil değiştirip bölgesel güçler halinde yeni bir oluşumla düzenlenmesi halinde dahi tarihsel blok kuran ülkelerin muhakkak askeri ve diğer sanayi kuruluşları için gerekli olan araştırmaların ve geliştirmelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Rusya'nın içinde bulunduğu durumda değerlendirildiğinde Japonya ile ortak bir güç oluşturma ile bu eksikliğini tamamlama yoluna gitmektedir. Rusya'nın gelecekte en büyük problemi eğitecek insan nüfusuna sahip olamaması ise başka bir sorunu oluşturmaktadır. Çin'deki durum ise daha farklıdır. Çin uluslararası şirketlerin üretim alanı olarak AR-GE yatırımlarının dışında olmaktadır. Fakat askeri yatırımları ile Çin kendini geliştirmekte sayısal olarak dördüncü ortak olarak tekli veya ikili güç oluşturma önüne geçmektedir. Nüfusunun şimdilik genç olması lehine bir durumken gelecekte kendisine yük bir yaşlı nüfusun varlığı Çin için kabusun başlangıcı olacaktır.

Günümüz koşulları değerlendirildiğinde tarihsel olarak hegemonik bir kültür yapısına sahip olan Türkiye eğitim kurumunda yapacağı yeniliklerle bölgede eğitim ve teknoloji üssü olabilir. Türkiye'nin son zamanlarda bilimsel makale atf endeksi dikkate değer bir artış göstermesine rağmen patent edinmede gerilerde kalması AR-GE yatırımlarının eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İçinde bulunduğumuz şartlar altında sürekli yenilenen teknolojiye yetişmek amacıyla bu yatırımların ertelenmemesi gerekmekte ve bu yatırımların meta olarak çıkması için ekonomik sektörlerle bilimsel kurumların iç içe olması gereklidir. Teknolojinin tüketicisi değil üreticisi olduğu takdirde güç elde edilir. Ülkenin giderek ağır sanayiye yönelmesi enerji ihtiyacının daha da arttıracaktır. Bundan dolayı yeni enerji kaynakları inşa edilmelidir. Türkiye'nin

bölgede yetişmiş insan gücü olarak çevre ülkelerin özellikle yaşlı nüfusu ile Avrupa'nın dikkatini çekmektedir. Bu nüfusu en etkin şekilde kullanarak sıçrama yapabilir, yapamadığı takdirde ise gelecek zamanda yaşlı nüfus büyük bir problem olacaktır. Askeri alanda yapacağı yeniliklerle ve üretimle hegemonik güç olabilmenin başka ayağı tamamlanmış olacaktır. Caydırıcı güç olabilmek yani dostlara güven, düşmana ise korku verebilmek için savunma sanayisinin ülke içinde olması şarttır. Tabii ki bu sonuçları hemen alınacak bir yatırım değildir. Gerekli personelin yetiştirilmesi ve sanayinin kurulabilmesi zaman alacaktır. Savunma sanayisi olmadan egemen güç ve hatta bölgesel güç olmanın olanağı yoktur (Alniak, 2011: 195; Akyol, 2011).

5.7. Kitle İletişim : Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Kitle iletişim suçlanması televizyon ya da internet ile cümleye başlanıldığı takdirde asıl noktanın kaçırıldığı görülür. Kitle iletişimin en eski çağlardan itibaren toplumları yönlendirmede kullanılması günümüze ait bir durum değildir. Günümüzdeki durum sadece araçların vasıflarıyla ilgili olarak etkileme alanının genişliğiyle ilgilidir. Ayrıca günümüzde kitle iletişim araçları ile her şeyin gösteriye dönüşmüşlüğü kitleleri oyalamak adına gerçeklerden uzaklaşmayı sağlamakta ve sanal bir dünya yaratmaktadır. (Şenyapılı, 1981: 256,257). Teknolojinin sistemin emrinde olmasıyla toplumun isteklerinin sistemin yönlendirmelerine bağımlılığı ve tüketim toplumuna hizmet amaçlı kullanılmasına sebep olmaktadır (Şenyapılı, 1981: 245,246). Marcuse kitle iletişim araçlarının ürünler ve ihtiyaçlar bağlamında insana belli bir tutumun ve alışkanlığın verildiğini ve sistemin bu yolla kendi devamını sağladığı gibi üretici ve tüketici ekseninde bütün oluşturarak homojenleşme sağladığını da iddia etmektedir. Bireylere reklamlar sayesinde, manipülasyon yoluyla tek boyutlu düşünce ve davranış kalıbı oluşturulur ve sistem kişileri hesap kitap nesnesi olarak algılayarak insanı makinenin bir eklentisi şeklinde görmektedir. Dili kültür endüstrisi bu amaçlarla düşünceyi sınırlamada kullanılır. Sistem kimin elindeyse ona hizmette bulunur ve kitle iletişim araçları Benjamin'in önerisinde olduğu gibi işçi sınıfının kullanmasıyla da işçi sınıfının yararına kullanılabilir (Erdoğan, Alemdar, 1990: 218).

Devletin şiddet kullanma hakkı bazen açık açık kullanılırken bazen ise Amerika tarzı gibi üstü örtük bir şekilde uygulanır. Beyin yıkama mekanizması uygulanan politikaların birbirine bağlı olmasından dolayı kendine özgü yöntemleri geliştirir. Hür bir ortamda beyin yıkama, aydınlar yani rıza yaratma mühendisleri eliyle olmakta ve

mutabakatın sağlanabilmesi için şiddet ve rüşvetten ve diğer kontrol vasıtalarından daha ucuzu olan kitle yönlendirme ile yapılmaktadır. Laik din adamları, entelektüeller, tenokratlar, propagandistler tarafından işlenen ideolojiler, eylemlerin halkın desteğini alarak yapılanlara meşruluk kazandırma adına yapılmaktadır ve kullanılan aygıtlar eğitim, kitle iletişim araçlarıdır. Bundan dolayı toplumsal konsensüsün gerçekte ne olduğunu anlamak için muteber eleştirmenlerin dokunmadığı konulara bakmak gerekmektedir. *“Amerika'nın tekniği ideolojiyle ambalajlanmış kudret hırsıdır.”* (Chomsky, 1994: 16,18,20,21,63).

“Kapitalist toplumlarda kitle iletişim hem ham maddelerin, üretilmiş ürünlerin ve zenginliğin dağılımı hem de toplumsal gücün kullanıldığı ve toplumsal yaşamın düzenlendiği bir sistem içerisinde gerçekleşmektedir. Kitle iletişimin kültürel boyutunda anlamlar, yine emtia biçiminde üretilmekte, yeniden üretilip dağıtılmakta ve tüketilmektedir.” (Yaylagül,2008:8). Medya endüstrileri tarafından medyanın içerikleri üretim, dağıtım ve tüketimle ilgilenmesine rağmen bu süreç, ekonomik ve siyasal sistemin belirlediği ölçülerde işler. Medya endüstrisindeki süreç birleşme, ele geçirme, rekabet, üretim, fiyatlandırma stratejileri gibi ekonomiye dayalıdır. Serbest kanalların olmadığı yerlerde sınıfsal yapısından dolayı devlet büyük şirketlerin yararına göre düzenlemelerde bulunur ve sermaye, iktidar medya sistemine doğrudan etki yaparak kendi istekleri için kullanırken toplumun diğer geri kalanı sadece kendisine verileni kabul eden pasif izleyici konumundadır (Yaylagül, 2008: 9,10). Kitle iletişimi ellerinde tutanlar yapılan yayınlarla duyguları yönlendirirler. Günümüz kitle iletişim araçları Orwell'in çift düşününü en etkili şekilde kullanmaktadır. Eşitsizliklerin sürdürülmesi için zihinsel yaratımı devreye koymaktadırlar. İki zıtlığı birden zihinlere kabul ettirme becerisi savaşın barış olduğu gibi iktidar karşıtların uzlaştırılması yoluyla kendini sürdürebilme yeteneği kazandırmış ve merkez ülkelerin halkları savaşın barış olduğu düşüncesine sahiptirler (Orwell, 2010: 216,217). Kelimeler, aynı dil içinde farklı tabakalarda farklı anlam ifade ederler ve imparatorluk tarihinden bu yana geçmişten kalma kurumları yeni kelimelerle zihinlerdeki kurumların imajını değiştirmeyi hedeflemişlerdir. İğrenç şeyleri kitlelere kabul ettirmenin yolu onları özenle seçilmiş kelimelerle ikna etmekten geçer. Özgürlük ve kardeşlik kelimeleri sihirli birer değnek gibi kitleleri etkilemektedir ki bu ikili kitle iletişim araçları ile tüm dünyada yaygınlaşırken özgürlük ve eşitlik kavramlarının ninni olarak kullanılması işgal eylemlerinin temelini tüketimin ise id'sel arzusunu oluşturmaktadır. (Le Bon, 1997: 96;

İnsel, 2011: 127). Reklamalarda ben buna değerim sloganı ile ünlü sanatçıların kullandığı ürünleri kullanmakla kendini onunla eşitlemiş saymakta ve tüketim toplumu yaratmada id'i kullanmaktadırlar.

Kelimelerin gücü özgürlük ve eşitlik kelimelerinde görülebilir. Özgürlük kelimesinin eşitlik kelimesinden daha önemli olduğunu soyut şekilde dildeki önemini artırarak somut şeklinde ise insanları (siyasi) özgürleşmeyle meşgul edecek emperyal, sömürü ve kölelik çeşitleri yaratarak uygulaması insanların bölüşümdeki eşitlik kavramını unutmalarını sağlamaktadır. Sosyalist ülkelerde eşitliğe önem verilmesi ise madalyonun diğer yüzüdür. Özgürlük ve eşitliğin birlikteliği sağlanmadığı takdirde sömürünün her türü kendine rahat bir şekilde uygulama alanı bulur. Çünkü seçeneklerin sınırlı olması özgürlüğü getirmez ve herkes aynı haklara ve karar mekanizmalarında aynı etkiye sahip değilse ve aynı ekonomik tüketime sahip değilse eşitlikten söz edilemez (Wallerstein, 2004: 210; Hardt, Negri, 2003: 138). Küresel kapitalist hiyerarşide özgürlük kapitalizmin örgütlenmesine ve işlemesine yardım eder. Özgür halk, halkı temsil eden özgür ulus ve ulusu temsil özgür devlet, bu halkaların her biri modernliğin krizini askıda tutmaya yönelik birer çabadır (Hardt, Negri, 2003: 152). Günümüz ekonomi ve siyaset sisteminin Batı kökenli olması ve temelde çelişkilerle dolu olan bu sistemin yapısında bulunan kendine eşitlik ve ötekilere eşitsizliğin aslında doğal bir ayıklama aracı olduğunu söyleyen Altvater aşırı nüfus yoğunluğunu bitirmenin yolunun da eşitsizlikten geçtiğini söylemesi kültürel bakış açısının devlet sistemine ve yönetime etkisini göstermektedir. Siyasal eşitsizlik ve ekonomik eşitsizlik kendilerini eşit sayan bireylerin piyasa ekonomisine girdikleri anda eşitsizlikle eşitlik hakkı yitirilmesi ekonomik sistemin doğduğu toprakların rengini aldığını ve sınıfsal yapının ise üretim sürecinin bir sömürü ilişkisi olarak bu eşitsizlik ortamından doğması günümüzdeki sistemin idealist kaynaklarını vermektedir (Arı, 2010: 385).

Kültürel üretim ile kitle iletişim arasındaki bağın incelenmesi dil ve eğitim arasındaki bağla kurulabileceği gibi kültürel üretimi belirleyen egemenlik iktidar ve kitle iletişim arasındaki bağ, çok uluslu şirketlerin incelenmesiyle mümkündür (Golding, Murdock, 2008: 49). Sistemin kendi ürünlerini kültürel ürün haline getirebilmesi ancak olaylar, ilişki setleri ve genel ideolojilerin kodlar ve alt kodlar kullanılarak çıktı haline yani dizi, haber, belgesel şeklinde kültürel form olarak alıcısına ulaştırılarak gerçekleşir (Golding, Murdock, 2008: 31). Kültürel üretimin bu şekilde

gerçekleşmesi egemenliği sağlamlaştırırken metaların da tüketimini sağlar. En önemlisi ise kitle iletişimin sadece 5 kaynaktan yayılıyor olmasıdır.

İletişim araçlarını kullanmada sınır tanımaz örnekler ve deneyler mevcuttur. Bunların somut örneklerinden biri savaş kışkırtıcılığını yapıp ülkeyi savaşa sokacak kadar ciddi bir örnektir. Savaş açılma haberi yerine savaş kışkırtıcılığı yaparak savaşa uygun ortam oluşturulmuştur. 1898’de New York Journal gazetesinde W.R. Hearts, basın ne kadar etkili olabileceğini uydurma havadis, yalan işkence, zulüm haberleri ile ABD’nin İspanya’ya savaş ilan etmesini sağlamış Küba’da gerçekleşen bu savaş sonucu ABD’nin Küba’yı işgaliyle sonuçlanmıştır. Basın alanındaki kârı ise gazetenin tirajı 1.000.000 sayısına yükselmiş bazen de 1.500.000 sayısını bulmuştur (Şenyapılı, 1981: 67,68). Medya öne çıkarılan önemli konuların üzerinde durmamakta, olmayanı uydurup olanı eğip büken karakteriyle kitle iletişim sayesinde onu yönlendiren eller bile yönlenebilmektedir (Wallerstein, 2004: 243; Falk, 2005: 71).

Kitlenin yönlendirilme kolaylığında ırksal özelliklerin bulunması ve ait olduğu ırkın özellikleri haricinde kitlenin çoğu zaman telkine hazır hali kitleyi provokatörlere araç haline getirmektedir (Le Bon, 1997: 35). Şişirilmiş aşırı duygulardan etkilenen kitle, yalnızca hayalleriyle düşündüğünden onları harekete geçirmek için şiddetli iddialar, ateşli ifadeler sarf edilmesi, abartılı konuşmak, tekrar tekrar iddia etmek, hiçbir şeyi kesinlikle akılcı bir yargılama yoluyla ispatlamaya kalkışmamak, kitleyi yönlendirmek için önemlidir (Le Bon, 1997: 39,46). Egemen hegemonya kitlenin vasıflarını tanıdıktan sonra dinamiklerini onun üzerine inşa ederek kendini gerçekleştirir. Napolyon kitleleri nasıl harekete geçirdiğini şöyle anlatır: “*Vendee savaşını kendimi Katolik yaparak kazandım, kendimi Müslüman gösterdikten sonra Mısır’a yerleştim, kendimi Papa’nın nüfuzunu yaymağa taraftar göstererek ki, İtalya’da papazları elde ettim. Eğer Yahudi bir kavme hükmetseydim Süleyman’ın tapınağını yeniden kurardım.*” (Le Bon, 1997: 62).

İletişim sistemleri yönetime kullanacağı insanı yaratırken insandaki yaşama duygusunu ve yaratma arzusunu yok ederek yabancılaşmayı yaratarak yapar. Yabancılaşan insan kontrol toplumunun öznesi olarak DİA ve DBA ile sistemin dengede kalmasını sağlar. (Hardt, Negri 2003: 47,48). Buna rağmen iletişim sektörünün de karşılaştığı zorluk iletişim sahasındaki ilerlemeler bilgi yoğunluğuyla birlikte bilginin akış hızı kitle ürünlerinin de yenilenmesine sebep olmaktadır. Karşıt tarihsel blokların oluşmasıyla birlikte birbirinin aksi telkinlerin oluşması düşüncelerin

genelleşmeden sönmesine neden olmaktadır (Le Bon, 1997: 132). Buna rağmen enformasyon sistemi pazar gereksinimi için sisteme muhtaç şirketlere, iç ve dış güvenliği sağlamak için enformasyona gerek duyan savunma bakanlığına ve ikisinin de hizmet verip kendini tarafsız takdim eden bürokrasiye hizmet eder. Reklam gelirleriyle bağımlı olan kitle iletişimin özgür olduğunu düşünmek imkânsızdır (Schiller, 1993: 295).

5.8. Hukuk : Birlikler ve Ülkeler Ekseninde Değerlendirme

Hukuk kurallarıyla güç ilişkisi hukukun oluşturulmasında kendini gösterir ve yurttaşların bastırılmışlığı veya tam aksi olarak hak aramalarının etkisi burada kendini göstermektedir. Özgürlük alanının yurttaşların lehinde olabilmesi için iktidarın bu alanda geri plana atılması kamusal alanın öne çıkması gerekmektedir. Günümüzde güçten ayıklanmış akılcılık üstüne inşa edilmiş, kamusal alanla özdeşleşmiş bir hukuk sistemi kurulmuş gibi durmaktadır (Demiroviç, 78). Fakat hem ulusal hukukta hem de uluslararası hukukun oluşumunda egemen hegemonyanın rolünü görmezden gelmek imkânsızdır. Kapitalizmin süreçsel gelişimiyle birlikte, dinamikleri kendi hukukunu oluşturup küreselleştirme çabası içine girmişlerdir. Ekonomik hayatı kapsayan kurallar ve haricindekiler, hatta tatil günleri dahi kapitalizmin rahat işleyebileceği alanı genişletmek üzere örgütlenmesine olanak verebileceği şekilde düzenlemeler yapılarak işleyişini rahatlatma yoluna gitmektedir (Hardt, Negri, 2003: 41; Embel, 2004: 52). Uluslararası kuruluşların işleyiş düzenlemesi yine aynı sistemin kurduğu bir hukuk sistemiyle işlemektedir. Özellikle BM müdahale hakkının bulunması, dünya düzenine hakim öznelerin; insani sorunları çözme, barışı ve antlaşmaları güvence altına alma amacıyla topraklara müdahale hakkını ellerine almaları madalyonun bir yüzüyken diğer yüzü emperyal politikaların çıkış noktasını oluşturmaktadır (Hardt, Negri, 2003: 42).

2002 yılında kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC) yeni bir enternasyonalizmin somutlaştırılmasıdır. Westphalia bir melezi olarak hesap sorulabilirliğin zaferini temsil ederek, iktidarını kötüye kullananları insan hakları, insanlık suçları bağlamında uluslararası standartlara göre işledikleri suçlardan tutuklanıp yargılanmasına olanak vermekle birlikte tüm yargılananlar açısından değerlendirildiğinde ne kadar adilane davranıldığı şüphelidir (Falk, 2005: 69). Uluslararası hesap sorulabilirlik olanakları kuşkuları birlikte getirmiştir. Yaşanan iç

savaşlar ve yargılanmalarda yapılan eşitsizlikler, yasaların herkese eşit uygulanabilirliği uluslararası hukukun sorgulanmasına neden olmaktadır.

5.9. Hegemonik Araçların Küresel Toplum Üzerindeki Etkisine Somut Verilerle Analiz

“Burjuva disiplini burjuva yığınını sıkı sıkıya bir arada tutan biricik güçtür. Disipline disiplinle karşılık verilmelidir. Bu disiplin mekanik ve otoriterdir. Burjuva devleti tarafından yurttaşlara dayatılan disiplin onların tebaa haline getirir. Bu kişiler kendilerini olayların akışına etkide buldukları sanısına kapılırlar” (Gramsci, 2010: 39). Uluslararası sivil toplum kuruluşları ve küresel ekonomik yönetim kuruluşlarına katılım olarak diğer uluslara ve devletlere yer verilmesi meşruluk zemini oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. İşbirliği adı altında yapılan eylemler de belirleyici olan *“cui bono”* *“kim kazandı”*nın failidir. IMF'nin dünya altın rezervlerinin çoğunu ABD'ye kazandırması, WB'nin öngördüğü kredi sistemi ile ağırlıklı olarak ABD'yi özel sektör yatırımları için güvence vermesi, Bretton-Woods sistemi ile Amerikan dolarının dünya ticaretinde anahtar para olması, BM'nin hukuk kurallarının ABD'nin kendi politikalarına göre işlemesi ve NATO ile işgal politikalarıyla enerji rezervleri arasındaki bağlantı, iç savaş olan yerlerde silah ticareti ve silah üreten alanlar ve kazanç ilişkisi değerlendirildiğinde kazananın kesin bir şekilde görülmektedir (Embel, 2004: 38,52). Bu kuruluşlara rağmen daha az kar getiren UNESCO gibi örgütler ise neo-liberalizm ve küreselleşmenin kısıtlamalarına maruz kalarak bütçesinin ve faaliyetlerinin azaltılmasına sağlayarak piyasa ekonomisine kurban gitmektedir (Ritzer, 2011: 173). *“Biriktir, biriktir! Musa ve diğer Peygamberler de böyle buyurur!”* düşüncesiyle kapitalist sistemde Para sistemin her yere dağılmış gücü, toplumsal yapıdaki her alanı kendi aracı haline dönüştürmüştür. Her şey para ve ona bağlı dinamikler tarafından kuşatılmıştır (Hardt, Negri, 2003: 57). Gelişmiş ülkeler ve bu ülkelerin ev sahipliği yaptığı küresel şirketler sürdürdükleri emperyal politikalarla daha çok enformasyon ile gelişmekte olan ülkeleri kendilerine bağımlı tutmakta ve mali kurumlarda ve diğer uluslararası kuruluşlarda belirleyici role sahiptirler.

Mal, hizmet, sermaye, bilgi ve teknolojilerin uluslararası düzeyde dolaşması, ticari engellerin kaldırılması, çok uluslu şirketlerin siyasi ve ekonomik güçlerinin artması sonucunda, uluslar ekonomik, siyasi, hukuksal ve kültürel bağlamda birbirine bağımlı hale gelmiştir. Bunun sonucunda uluslar ekonomik, siyasi, hukuki, sosyal ve

kültürel yapılarını sistemin işleyiş kurallarına göre yeniden tanımlamak ve düzenlemek zorunda kalmaktadırlar. Küreselleşmenin faydasını gören ve kucakladığı insan oranı azınlık bir grup iken dışladığı insan sayısı daha fazladır (Köse, 2009: 226). Daha çok kazanma amacıyla her türlü aracı kullanan küresel ekonomik aktörler yenedünya düzenini şekillendirirken savaş ve aletleri etkin bir şekilde kullanılmaktadırlar. Silahın hem bir ticaret malzemesi olması, hem emperyal sömürü için araç olarak kullanılması küresel silah akış rotası çerçevesinde anlaşılabilir. Amerika ve Sovyetlerden Güney Amerika ülkelerine ve Afrika'ya yönelen bu rota sömürülen ulusların iki defa sömürüldüğü resmini de çizmektedir. Sömürülen ülkelerde çıkarılan kaosla nemalanırken bu kaosu kullandığı araçları pazarlayarak ikinci defa kazanç yoluna gider. Yıllık kaynak olarak ABD'den Meksika'ya akan silah ticareti 20.000 kazanç ise tahmini 20 milyon dolardır. Silah ticareti ile diğer yasaklı olan metallerin ticareti arasında bağlantı bulunmuş ve silah ticaretinin yükseldiği dönemlerde uyuşturucu ticaretinin katlayarak arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Son yıllarda Meksika'daki silah trafiğinin insan bedenindeki rakamı ise 10 binin üzerinde ölümle açıklanmaktadır. ABD'nin FBI 1985 ile 1994 yılları arasında 274 bin silah çalındığını rapor etmesine rağmen soruşturmanın karara bağlanmaması el altından silah satmanın başka bir tekniğidir. Doğu Avrupa ülkelerinden çıkan silahlar ise yön olarak kuzey, merkez ve batı Afrika'ya satılmaktadır. 2007 ile 2008 yılları arasında 40 bin kalaşnikof çatışma bölgelerine satılmış ve ulaşım için deniz, kara ve hava yolları birlikte kullanılmıştır. Silah ticaretinde yıllık dönen para ise 33 milyar dolardır (UNODC, 2010: 161). Rusya ise 2012 yılında Suriye, Hindistan, İran ve Latin Amerika ülkeleri 14 milyar dolarlık silah satışıyla rekor kırmıştır (En Son Haber, 2012). Silah satılan ülkelere dikkatli bakıldığı takdirde çatışmanın şiddetli bir şekilde yaşandığı bölgeler ve çatışma olasılığının yüksek olduğu bölgelerdir. Bu bölgelerdeki çatışmaların körüklenmesi için ekonomik ve ideolojik oyunların sergilenmesi için hem iktidarlar kullanılmakta hem de halk kullanılmaktadır. Özellikle Suriye'de bitmek bilmeyen ve giderek alevlenen çatışmalar Suriye'yi güçler savaşının ispat alanı haline getirdiği gibi silah tacirlerinin alışveriş mekânı haline getirmektedir.

İş gücünün serbest dolaşımının engellenmesi veya kısıtlamalar olması küresel kapitalizmin başka bir yönünü yaratmaktadır. Sistemin adaletsiz dağılımı ile iş bulma veya gelir düşüklüğü sonucu göçler yaşanmakta ve bu göçlerin önünün yasalarla kapatılması insan kaçakçılığına ve terör olaylarına yol açmaktadır. Gelişmiş ülkeler ve

az gelişmiş ülkeler arasındaki refah uçurumu açıldığı müddetçe, güçlü ülkeleri hedef alan bir kısım terörist girişimler de teşvik edilmiş olacaktır (Ateş, 2006: 36). Terörist girişimlerin ayrıca işgal için gelişmiş ülkelerin emperyal politikalarına haklı savaşı oluşturduğu gözden kaçmamalıdır. Terörist saldırıların bu bağlamda en önemli örneğini Afganistan'ın işgali göstermektedir.

Küreselleşmenin kendi tanımındaki baskın öge ekonomi olması hasebiyle ortaya çıkardığı en önemli problemlerde genelde ekonomik temelli olan sorunlardır. Zengin ve yoksul kesimler arasındaki gelir adaletsizliği ve uçurumu sistem karşıtı hareketlerin çıkış noktası olmaktadır. Gelir adaletsizliğinin analizi küresel olarak yapıldığı takdirde eksik kalmaktadır. Çünkü eşitsizlik sadece uluslararası yaşanmamakta ulus devletlerin kendi bölgesel ayırımında da etkilidir. Uluslararası yaşanan eşitsizliğin oranı en yoksul ülke ile en zengin ülke arasında yapılırken ulusların kendi bünyesindeki toplumsal kesimleri arasında yaşanan eşitsizliklerde alt tabaka ile üst tabaka arasında yapılmakta ve elde edilen rakamlar baş döndürücüdür. Çin'de kıyıdaki ihracat bölgelerinde ve iç bölgeler arasında olan farklılığı sayısal veri olarak verilecek olursa kıyı bölgelerdeki yoksul insan endeksi yüzde 20 iken iç bölgelerde ki yoksul insan endeksi yüzde 50 den fazladır (Held ve McGrew, 2003: 504). 1990'da kırsal kesimlerde yoksulluk oranı Brezilya'da yüzde 66, Peru'da yüzde 72, Meksika'da yüzde 43, Hindistan'da yüzde 49, Filipinler'de yüzde 28'dir. BDT ülkeleri ve Doğu Avrupa'da 1989 yılında günlük 14 milyon insan günlük 4 dolarlık gelire yoksulluk sınırının altında yaşarken 1999 yılında 147 milyon insan 4 dolarlık gelire yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Held, McGrew, 2003: 517).

Emperyalizmle başlayan ve sanayi devrimiyle birlikte büyük bir ivme kazanan yoksulluk en son küreselleşme ile yani çok uluslu şirketler ile artık eşitsizliğin son aşamasını göstermektedir. Sawyer'in OECD ülkelerinde yaptığı karşılaştırmalı gelir dağılımı çalışmasında dünyanın büyük bir çoğunluğunun yoksul olduğu belirlenmiştir. Dünya çapında insanların yüzde 24'ünün günde 1 dolardan daha az bir parayla yaşamak zorunda kalması dipteki milyarı göstermektedir. *“Dünya nüfusunun en zengin olan yüzde 1/5'i ile en yoksul yüzde 1/5'i arasındaki gelir farkı 1960 yılında 1/30 iken, 1997'de 1/74'e çıkmıştır. 1990 yılında ise en yoksul ülkelerde yaşayan halkın ile en zengin ülkelerde yaşayan halkın arasındaki fark 1/60'tır. 1820'li yıllarda aradaki fark 1/3 iken 1870'te 1/7 1913'te 1/11'dir”*. Artan yoksulluğun ve eşitsizliğin sebebi olan çok uluslu şirketler ve tekelleşme yine küresel kuruluşlar aracılığıyla ulus devletlere

yapısal uyum programlarını dayatarak yoksul oranını artırmaktadır. Şirket evlilikleriyle tekelleşmeye doğru giden piyasa, rekabeti yok etmektedir. 1998 yılında ilk on ülke zirai ilaç sektörünün küresel pazarın yüzde 85'ini telekomünikasyon sektörü 262 milyar dolarlık küresel pazarın yüzde 86'sını kontrol ediyordu. 1993'te ise on ülke ARGE yatırımlarının harcama kısmının yüzde 86'sını gerçekleştirirken son yirmi yılın ABD patentlerinin yüzde 95'ini kontrol etti. Gelişmekte olan ülkelerin yüzde 85 patentleri ise sanayileşmiş ülke temsilcilerine aittir (Held, McGrew, 2003: 504,505). Küreselleşme ile kapalı toplumların üretimde sıçrama yapma şansı büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Dış dünyaya açılmayan ülkeler, üretim güçlerini koruyamaması sonucu sistemin dışında tutularak yine emperyalizmin kurbanı yani pazarı veya hammadde haline gelmektedirler. Gelişen teknolojiyle birlikte enformasyon, küresel ekonomik aktörleri daha da güçlü kılmakta yükte hafif ve akışkan olan bilgi artık ulusların gücü olmada temel etmendir (Ritzer,2011:22-30).

Küreselleşme ile liberal ekonomi politikaları sonucunda tam istihdam politikalarının uygulanmaması, çok uluslu şirketlerin taşınan fabrika ve atölyeleri, taşıdıkları ülkelerdeki sendikasılaşma ulus devlet anlayışındaki sarsılmalar ve çok uluslu şirketlerin yararına çıkarılan kanunlar işsizliği artırmakta küreselleşme sürecinin istihdama olan etkileri olarak çıkmaktadır (Çetin, 2003: 168). ILO'nun verilerine göre 2012 yılında her 3 işçiden biri fakir ve işsiz olacaktır. Aileleriyle birlikte 900 milyona varan bu rakam günlük 2 dolarla yoksulluk sınırının altında yaşayacaklardır. ILO'nun verilerine göre gelecek on yılda 400 milyon kişi iş piyasasına adım atacaktır. Bu durum gelişmekte olan ülkeler arasında 75 milyon gencin umutlarını yıkmaktadır. 2007 ile 2011 yılları arasında ise küresel işsizlik oranı sürekli bir artış seyri izlemiş ve bu dört yıllık süre zarfında 2007 yılındaki rakamdan 27 milyon daha artarak 197 milyon rakamına ulaşmıştır. 2011 yılı ile 2012 yılı arasında ise 4 milyon kişi işsiz kalarak 200 milyon sayısını bulmuştur (ILO, 2012: 32-33).

İnsanların kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla başka bölgelerden daha fazla haberdar olması onları göç sürecinde daha kolay karar verme aşamasına getirmiştir. ABD nüfusunun onda birinden fazlası daha iyi olanaklar için gerçekleştirilen göçlerdendir. Tarihsel olarak aldığımız takdirde 1990'ların başından itibaren gerçekleşen bu göç dalgaları toplam nüfus olarak 300 milyon kişinin 37 milyonu göçmenlerden oluşmaktadır. Ritzer'in gelişmiş ülkelere doğru yapılan göç 82 milyon iken gelişmemiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yapılan göç ise 74

milyon olarak tahmin edilmektedir. İlk etapta bu ülkelerin göçmenlerden mali anlamda sıkıntı yaşadığı görünse de aslında ucuz iş gücü ve marjinal işlerde çalışmaları yerli halka ve devlete katkı yapmaktadır. Bu ülkelerin göçmenlerden yana dert yanmaları sadece ucuz bir politika malzemesi olmakta ve gündemi meşgul etme aracı olmaktan ibarettir. ABD’de yılda 500 binlik göçmen artışı ile ABD’nin 2025 yılı itibariyle her yıl için 675 milyar dolar küresel bir kazanca sahip olacaktır (Ritzer, 2011: 425-330). Küresel göç akınlarından en çok fayda gören iş alanı bankalar olmaktadır. Gelişmiş ülkelere yapılan göçler sonucunda para transferleri gelişmekte olan ülkelerdeki en büyük para kaynağını oluşturmaktadır. Tahminen 200 milyona yakın göçmen arkalarında bıraktıkları yine aynı sayıya yakın insanı desteklemektedirler. Bazı ülkelerde bu rakamlar gayri safi milli hâsılanın önemli bir oranına tekabül ediyor. Tongo’da yüzde 31, Moldova’nın yüzde 27,1’dir (Ritzer, 2011: 332).

Göç ve savaş ilişkisine baktığımız zaman kapitalizmin yarattığı savaşlar ve soykırımlar neticesinde insanlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Yaşanan kıtlık veya tek ürüne bağımlılık da aynı sonucu doğurmaktadır. Bu durumların akabinde yaşanan göç UNHCR 2011 raporuna göre mülteci hareketlerinde adeta bir patlama yaşanmıştır. 43.7 milyon mülteci ile son 15 yılın en yüksek rakamına ulaşmıştır. Afganistan 2011 verilerine göre 3.054.709 kişi ile mülteci veren ülkelerde lider durumdadır. En büyük mülteci nüfusuna sahip iki ülke Pakistan ve İran, Afganistan’dan mülteci göçü almaktadırlar. Afganistan kökenli mültecilerin yüzde 62’lik oranı Pakistan’a sığınmakta yüzde 34’ü ise İran’a sığınmaktadır (UNHCR). İlegal yollarla yapılan göçlerde 2011 verilerine göre Akdeniz’de bir yılda 2 bin kişi kaybolmuştur bu tarihi daha gerilerden itibaren verecek olursak 1988’den itibaren 17 bin kişi hayatını kaybetmiştir (mülteci.tv). Bu ölümlerin ana nedeni daha iyi bir yaşam için Avrupa’ya ve gelişmiş ülkelere göç olmaktadır.

Neoliberal politikalar ile toplumsal hizmete yönelik ulus devlet politikaları çelişmekte ve neoliberal politikalara göre sağlık ve eğitim gibi kurumlarda özelleşerek ulus devletin sosyal politikaları askıya alınmaktadır. Eğitimin ve sağlığın en yoksul kesimler tarafından ulaşılamaz hale getirilmesi sistemin doğal ayıklaması olarak gösterilmektedir. Piyasa ekonomisiyle işleyen sistemde ekonomik büyümeyle birlikte yoksulluk ve gelir seviyesindeki düşüş oranı arasında doğrusal bir orantı bulunmaktadır. Ekonomik büyüme ile toplumsal katılım maliyetleri artmakta ve yoksulluğa bağlı sosyal

dışlanma yaşanmaktadır. Sosyal dışlanma yoksulluğun yeniden üretim koşullarını yaratarak dikey geçişin önünü kapatmaktadır (Peksan, 2007: 70-147).

Çevreye verilen zararların etkisi ve sonuçlarını dünyanın her alanında aynı oranda göremeyiz. Günümüz koşullarında çok uluslu şirketlerin AR-GE' sini kendi ülkelerinde imalat sanayinin ise geliştirmekte ya da geliştirmemiş ülkelere yapmaları sonucu kirlilikten en çok bu ülkeler etkilenmeye başlamışlardır. İklim değişikliği sonucunda okyanusların ve denizlerin yükselmesi ise en çok adaları ve sahil kesimini etkilemektedir. Güney yarım kürenin insan ırkının yıkıcı felaketleriyle karşı karşıya olması yani AIDS, sıtma, açlık, kötü beslenme gibi konular gündemlerinde olduğu için çevresel felaketler ikincil bir sorun yumağını oluşturmaktadır (Ritzer, 2010: 352).

SONUÇ

Bu tezde, ekonomik ve sosyal krizler ve kriz sonrası yaşanan dönüşümler incelenerek krizlerin derinliği ölçeğinde yeni oluşumların varlığı analiz edilmiştir. Kapitalist sistemin dinamikleri gereği küreselleşen ekonomik sistem, yaşadığı krizleri de küreselleştirmiştir. Krizler sonrası değişim ve dönüşüm sadece alt yapıyla sınırlı kalmayıp üst yapıyı da şekillendirmekle birlikte, etki alanı bölgesel olmaktan çıkıp tüm dünyayı kapsamına almıştır. Buna bağlı olarak güç dengelerindeki farklılıklarda değişmekte yöneten ve yönetilen arasındaki ayırım da küresel olarak şekillenmekte ve sınıflar arası uçurumun derinleşmesiyle birlikte sınıf çatışmasına bağlı meydan okumalarda küreselleşmektedir. Yapılan tezde krizlerin alanına ve sınıflar arası uçuruma bağlı olarak krizlerin yeni bir hegemonik güç oluşumunun başlangıcı olup olmadığı incelenmiştir. Hegemonik güç için gerekli olan araçların sahipliği, meşruiyet oluşturmada ve sistemin kendini yenilemedeki etkisi üzerinde durularak yeni hegemonik güç oluşumunda gerekli olan araçların dağılımı ve bu araçların fonksiyonelliği örneklerle açıklanmıştır. Bu amaçla yapılan araştırmada kavramsal açıklamalardan dolayı çatışma eksenli teoriler eşliğinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Çatışma eksenli teorilerin bireyde oluşan çatışmayı temele almaları, tutku ve çıkar ilişkisi içinde çatışmanın toplumsallaşması sonucu tarih oluşumu başlatmaları, tutku ve çıkar ilişkisine bağlı olarak sınıfsal yapısında temelini kurmaları çatışmayı çoğunun duyguya indirgemesine neden olmuştur.. Platonla başlayan tutkuların bireysel savaşı İbn-i Haldun'da insandaki iyilik vasfıyla durdurulmuş ve iyilik vasfıyla devletin kuruluş amacı bir tutulmuştur. Fakat İbn-i Haldun'da çıkar çatışmalarının devlette zuhuru ile bölünmelerin yaşanması sonun başlangıcı anlamında gelmektedir. Hobbes'in eşitlikten yola çıkarak oluşturduğu çatışmanın varlığı Machiavelli'de çatışmanın yönlendirilmesindeki başarıyla başka bir boyut kazanmıştır. İnsanda temelde var olan çatışmanın yönlendirilmesindeki başarıdır ve siyaset-güç ilişkisinde kullanılan çatışma kurulacak yeni birlikler ve karşıt gruplarla yönlendiricisine en iyi çıkarı sağlayacaktır.

İttifakla kurulan güç Machiavelli ve İbn-i Haldun için gerekliken bölünmüşlük siyaset ve ekonomi için tehlike yaratmaktadır. Dostlar ve düşmanlar arasındaki çizgi iyi çizilmeli ve bölüp yönetme tekniği düşmanları sömürmede kullanılmalıdır. Machiavelli'nin üzerinde durduğu bölünmüşlük baştan kaybetme olduğundan Batı Westfalia ile birlik oluşturup kendinin sürekli düştüğü yanılıgyı yok etmiş fakat bu defa bölünmüşlüğü kullanarak güç elde etmiştir. Bu düşünürlerin gösterdiği yolun işe

yaradığı kurulan hegemonik düzen ile görülmektedir. Fakat çıkar çatışmalarının doruğa çıktığı I. ve II. Dünya Savaşlarında bölünmüşlüğü verdiği hasar Westfalia'nın kendini yenileyerek bu defa küresel örgütlenmeler ve kuruluşlarla bağın güçlenmesi sağlanmıştır. Uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla daha fazla güç elde eden küresel ekonomik aktörler hegemonik güçle varlıklarının devamını sağlayan araçları daha kolay kullanmakta, bölmeyi kendi taktiği olarak kullanarak işgal meşruluğunu ise bölünmüşlükler sonucu ihtiyaç haline gelen özgürlük, eşitlik ve demokrasi söylevleriyle gerçekleştirmektedir.

Hegemonya kavramı Gramsci ile özdeşleşse bile taşıdığı anlam somut olarak en eski toplumlarda bulunmaktadır. Tikel bir toplumsal gücün kendisiyle ortak ölçüsü bulunmayan bir bütünün temsilini üstüne almasıyla oluşan hegemonik güç, çatışmaları da doğal olarak beraberinde getirmektedir. Sınıfsal işbirliği ile varolmasına rağmen kendi zıttını içinde barındıran hegemonik güç sınıfsal çatışmanın varlığıyla birlikte sömüren-sömürülen arasındaki ilişki günümüz ve geçmişle şekil farklılığı olarak değişikliğe uğramış ve hatta günümüzde geçmişteki çatışmalardan daha acımasız ve bu oranda da daha sinsidir. Sinsiliği ise kendi çıkarını tüm toplumun çıkarı olarak sunmasıyla meşruiyetinde görülebilmektedir. İleri kapitalizmin yaşandığı çağdaş dünyada daha da görünür hale gelen hegemonik güç en basitinden insanların günlük yediği yemekten, kullandığı dile ve ne kadar kazanması gerektiği veya harcaması gerektiğine kadar karar vermekte ve insanları yönlendirmektedir.

Dünyada karşıt ve rakip değerler oluştuğunu söyleyen Weber günümüzdeki güç oluşumlarının değer üzerinden rıza ve zorun oluştuğu temeli vermektedir. Rakip değerler bazen rızanın çekici hale getirilmesi ile manipüle edilerek bazen zor kullanılarak tarihsel blokun içine dâhil edilmekte ve oluşacak karşıt tarihsel bloklar yok edilmeye veya zayıflatılmaya çalışılmaktadır. Manipüle etmede en etkin araçlar olarak kitle iletişim araçlarının kullanılması günümüz teknolojik gelişmeyle birlikte daha olanaklı hale gelmiştir. Kitleleri yönlendirmek ve iktidarın ihtiyacı olan gücü sağlamak için geçmişte büyük topluluklara yapılan hitabetin aynı amaca hizmet etmesinden dolayı kitle iletişimin sadece günümüz araçlarıyla sınırlandırılmaması gerekmektedir. Geçmişten günümüze değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda sadece gelişmiş teknolojiyle daha çok alana nüfuz etme sağlanmış ve yapılan eylem daha kolaylaşmıştır. Kitle iletişimle manipülasyon sağlayan sistem, zoru kullanırken de meşruluğunu yine özgürlük söylevleriyle kitle iletişim aletleriyle sağlamaktadır. Modern toplumlarda

bireyin özgür olduğu düşüncesi sadece bir aldatmacadır ya savaşarak yada aldatarak köleleştirmektedir.

Karşıt tarihsel blokların hegemonik gücün varolmasıyla birlikte oluşmasıyla birlikte hem mevcut olan gücün sürdürülmesinde hem de karşıt oluşum için vaz geçilmez iki unsur bulunmaktadır: aydınlar ve sivil toplum. Hegemonik gücün en etkili silahı olan sınıfsız grup ve araç olan aydınlar Gramsci'den öncede de somut olarak tarihin her aşamasında egemen gücün ve hegemonyasının kullandığı bir araçtır. Aydınlar yeni oluşumlarda siyasal ve ideolojik hegemonyayı örgütleyip kalıcı biçime sokarlarken tarihsel bloka yeni katılımların gerçekleşmesini sağlayıp, iktidarın ve zor kullanmanın yolunu göstermektedir. Rıza oluşumu için sivil toplumun şekillendiren aydınlar ideolojinin tüm dallarının kendi istedikleri şekilde sivil toplumda kök salmalarını sağlayabilmektedirler. Azınlık olan hegemonik gücün çıkarımı kendi çıkarları olarak gören sivil toplum, hegemonik gücün dayandığı ve varlık sebebi olan ötekileri oluşmaktadır.

Ötekini yaratan temel mekanizma hayatın temelinde gizli olan eşitliğe tahammülsüzlüktür. Bu tahammülsüzlüğün insani yapıdan kaynaklanması ötekinin varoluşunu küresel bir olgu haline getirmektedir. Öteki yönlendirilmelerin başarısız olduğu zamanlarda olarak anılmakta ve hep istenmeyendir. Hegemonik gücün işgallerini sağlama alıp sömürü yapabilmesi işte bu öteki kavramının bilinçlerde barbarlıktan çıkıp barbar olarak kendini görmeye başladığı zaman gerçekleşmekte ve kendileri kendilerine ötekileşmektedir. Nasıl ki evrensel olgular olarak çatışma ve eşitsizlik var ise aynı şekilde özgürlük ve eşitlikte evrenseldir. Tüm toplumlarda özgürlük onurlu bir durumu ifade ediyorsa esaret olumsuzluğu içinde barındırır. Bu sebepten dolayı eşitlik ve özgürlüğün istenme sebepleri oluşturularak işgalin barbarlar kavramının yönünün değiştirilmesine neden olarak kendilerine yönelik yapılmaktadır. Büyük bir istekle bizi bizden kurtar ve sana dönüştür hissiyatı yaşatılmaktadır. İbn-i Haldun'unda vurguladığı gibi yenilen devletlerin yenenlerin kültürlerini benimsemelerindeki temel, kendilerini eksik görmelerindedir. Eğitim kültür ve kitle iletişim ve silahla sağlanan bu duygular aslında hepsi bir kurgudan ibarettir. Kullanılan dilin önemi ise zihnin sınırlarının belirleyiciliğinde kullanılması ve içselleştirilmenin en önemli aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Kurguyu sağlayan en başta hegemonik gücü elinde bulunduran küresel ekonomik aktörler sonra ise kullandıkları araçlar ve müttefiklerdir.

Hegemonik güç sahipleri oluşturduğu küresel kuruluşlar sayesinde ekonomi, siyaset ve hukuk ilişkisi sömürünün emrine verilmiştir. WB, BM ve NATO gibi kuruluşlar, ülkeleri liberal ekonomi için kullanılabilir hale getirmekte bunun için ise ulus devletlerin yasalarını düzenlemek istemektedirler. Yapılan düzenlemeler sonucu bütün ülkeler ortak ekonomik sistem, ortak hukuk ve ortak siyasal sistem ile işlemekte ve hegemonik güç, kolay bir şekilde uygulayacağı politikalarını hayata geçirmektedir. Buna karşı çıkan ülkeler ise ya ötekileştirilerek geri bırakılıp yoksullaştırılmakta veya yoksulluk içinde gösterilmekte ya da yoksul bırakılmanın yolları denenmektedir. Ülkelerin kitle iletişim araçlarıyla itibarları ile oynanılarak kendi içindeki karşıt güçlerin güçlenmesini sağlamak ve oluşturulan ayrımcı akımların etkisiyle yönetime kendi istedikleri insanlar getirilmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki sadece ekonomik çıkar temelli gözükken bu eylemler içerisinde ideolojisinin savaşını vermektedir.

Simmel'in sözünü ettiği çatışmanın sağladığı faydaları söylediğimiz takdirde dahi kökeninde yıkım olmasına rağmen kendi yıkımının önüne geçmek için alınmış tedbirler bulunmaktadır. Rekabet, taraflılık ve bağ kurma üçgeninde gerçekleşen çatışmanın içeriğindeki düzene ulaşabilmek ve bütünlüğü sağlayabilmek için dış çatışma oluşumlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Machiavelli, Schmitt ve Simmelin vurguladığı dost düşman ayrımı sayesinde uluslar veya sınıflar çatışmanın varlığıyla bütünlük, dinamiklik ve sömürü gerçekleştirmekte bununla birlikte çatışmayı destekleyici unsurlar bulunmaktadır. Bunların gerçekleşebilmesi için Althusser'in sözünü ettiği devletin baskı ve ideolojik aygıtlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Sınıf egemenliği ile oluşan hegemonik güç baskı ve manipülasyon ile iktisadi ideolojik ve siyasal tüm kurumları kullanmaktadır. Kullanılan bu aygıtlarla hem sistemin kendini üretmesi sağlamak hem sisteme karşıt oluşumlar engellenmektedir. Ulusal veya uluslararası arenada hegemonik gücün karşıtı bir hegemonik güç oluşturulduğu zaman bu aygıtları ele geçirmek zorundadır. Bu aygıtlar işlemediği zaman zihinsel altyapısı oluşturulamaz. Eğitimle sistemin kendini üretecek kalifiye elamanları yetiştirmekte, hukuk ile oluşturulan düzenlemeler sistemin işlemlerini kolaylaştırmakta, silahlı kuvvetler ve polis gibi baskı aygıtları ile ideolojik aygıtların sistemin yerleşmesinde ve ortadan kaldırılmasında kullanılmaktadır.

Tarih yazmak çatışmanın var olmasıyla birlikte karar mekanizmalarına ve araçlarına sahip olmakla gerçekleşir. Tarihin ilk savaşından itibaren yani Habil ile Kabilin savaşında Kabilin elindeki taşla bu gün ABD, Rusya, AB veya Çin'in elindeki

nükleer silahların farkı yoktur ve karar mekanizmasının ve araçların sahiplik gücünü dünya savaşlarında görmek mümkündür. Güce sahip olmak için meşruiyeti sağlayan geniş bir taban oluşturmaya bu tabanı dönüştürecek ortak çıkar duygusunu besleyen ekonomiye; ortaklarının güvenini düşmanlarının korkusunu sağlayan aynı zamanda sömürü yü kolaylaştıran sopa görevini de yapan ve ayrıca pazar olarak kullanılan orduya; kendi değerlerini yayarak kendi toplumsal bilincini oluşturan kültür ve eğitim kurumuna ve meşruluğunu yaymada kolaylık sağlayan hak aramanın sınırlarını belirleyen hukuka ihtiyacı vardır. Bu araçların sahipliği mühür kimdeyse Süleyman odur lafının somut tezahürüdür.

Değişim her canlı, canlının yaptığı her eylemi kapsamakta ve kaçınılmaz bir olgudur. Değişimin içinde bulunulan dönemde tespitinin güçlüğüne rağmen manzara amnezisine yakalanmadan değişimi anlamak değişimi yönetmede rol oynamayı sağlamaktadır. Değişimin ve dönüşüm her dönem var olduğu için önemli olan değişimde aktif rol alarak yeni oluşumları kendi lehinde belirlemektir. İçinde bulunulan sistemin ve onun yarattığı sorunların, yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerle birlikte değerlendirmeye tabi tutulduğunda Arap Baharı ile geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan değişim ve dönüşümleri görmek mümkün iken en önemli tepkiyi küresel ekonomik aktörlerin yani güç sahiplerinin ikamet ettiği topraklarda yaşanan sosyal hareketlerde görmek mümkündür. “Biz Yüzde 99'uz/Wall Street'i İşgal Et” eylemleri ve daha sonrası İngiltere ve diğer ülkelere işgal (Occupy) eylemleri finans merkezlerini ve politik kurumların işgal edilmesiyle yaşanan ekonomik ve sosyal krizin derinliğini vermektedir. Hegemonya kurulabilmesi için gerekli olan rıza oluşumunun bittiği anlamına da gelen bu eylemler, bölüşüm ilişkilerindeki çarpıklıktan kaynaklanmakta ve kendi çıkarının herkesin çıkarı olmadığı farkındalık eşliğinin aşılmasıyla ortaya çıkmıştır. Hobsbawm'ın vurguladığı gibi en hayati konuların burjuvaya bırakılmama tepkisi olarak çıkan, demokrasi istekleri ve yoksulluk şikayetleriyle dillenen bu hareket, sistemin muhalefetinin kendi sivil toplumundan kaynaklanması ve kendi tarihsel blokunun çökmeye yüz tutmasından dolayı dönüşümün ayak sesleri olarak yorumlanabilirken ütopyacı bu taleplerin varlığından ziyade hareketin dayatma yeteneğinde bir sınavı olarak görülebilir (Hobsbawm,2005:331). Hareketin gücünün kırılması ve sindirilmesi sistemin kendisini yenilemesine ve farklı çözüm yolları bularak bir üst aşamaya geçmesine de neden olabilir. Temelde çıkarla başlayan sınıf çatışmaları başka bir insani duygu olan korkuyla şekillenmektedir.

Tarihsel olarak analiz ettiğimiz takdirde sosyal hareketlerin biçiminde değişiklik olmasına rağmen duygusunda farklılık bulunmamaktadır. Korku vermek için korkmamak gerektiği üzerinde durulmalıdır. Küresel ekonomik aktörlerin karşılarında ister işçi, öğrenci, emekli veya işsiz bulunsun, talepler ise sistem için ütopyik olsun, elbetteki sindirilmemenin her türlü yolu denecektir fakat taleplerin bir kısmının kabullendirilmesi dayatma yeteneği sonrası oluşacak kaybetme korkusuyla sağlanabilir.

Küresel ekonominin kurallarını belirleyen sermaye ve güç sahipleri sistem için gerekli maliyetleri dışsallaştıramaması sonucu kendi içinden bu maliyetleri oluşturması krize neden olmakla birlikte, emperyal politikalarla geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerdeki krizler anlam ve içerik bakımından sömürüye başkaldırı unsurları içermesine rağmen yeni bir düzenlemede gelişmiş ülkeler kadar seçeneğe sahip değillerdir. Fakat bazı ülkelerin gelişmekte olanlar arasından çıkıp gelişmiş ülkeler arasına girmesiyle hegemonik araçların dağılımında değişikliğe neden olduğu söylenebilir.

Hegemonyanın sınıfsal oluşumu muhakkak gerekmektedir. Sınıfsal oluşumla köklenen hegemonya sınıflar arası ittifak yaparak tarihsel blok oluşturmaktadır. ABD'nin ev sahipliği yaptığı küresel ekonomik aktörlerin oluşturduğu tarihsel blokun yıkılmaya yüz tutması yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerle anlaşılabilir. Hegemonik araçların bir kısmını kaybeden ABD kökenli küresel ekonomik aktörler bölgesel olarak ABD'de ile birlikte başka tarihsel blokları oluşturan uluslar tek sayılı hegemonik gücün değiştiğini göstermektedir. ABD'den yükselen medeniyetler savaşı ateşi yeni kurulacak hegemonik güçlerin betimlemesini yapmaktadır. Değişim zamanındaki belirsizlik hegemonik tek gücün oluşmasını belirsiz kılarken öngörünün yeni bir tek güç oluşmasının haricinde yeni bir şekilde oluşan hegemonik habercisi niteliğindedir. Çin'in ABD ile devamlı dirsek temasında bulunması, onun ŞİÖ üyesi olmasını engellemezken NATO üyesi olmaması ise onu ABD'nin tarihsel blokundan çıkarmamaktadır. Değişim dönemindeki ittifaklar ve ihtilafların belirleyicilikten uzak olması Çin ve ABD ilişkilerinde gözükmektedir. Fakat bölgeselciliğin öne çıktığı ve medeniyetler arasında yaşanan ittifaklar geleceğe dair izleri oluşturmaktadır. Günümüzdeki hegemonik araçların ülkeler arasında dağılmış olması ve tek bir gücün bu araçları elinde tutamaması sonucu, tek bir sınıf ve bu sınıfta her anlamda homojen olmasını engellemektedir.

Çatışmanın ekonomik boyutu kadar medeniyetler arasındaki ideolojik çatışmanın varlığında dönüşümün oluşumunda önemli bir sacayağıdır. Hegemonik gücün el değiştiren veya yeniden kurulurken sağlamlığını garanti edebilmesi için ideolojiye muhtaçtır. Fakat unutulmamalıdır ki bölgesel olarak kurulacak hegemonik güçler de dahil yeni oluşturulan tarihsel blokla kendisine evrensel değerler üstünden ideoloji seçecek ve bu ideoloji üstünden oydaşma ve meşruiyetini belirleyecektir. Özgürlük ve eşitlik bağlamında oluşturulan bu söylemler eğer liberal politikalarla aynı şekilde uygulanırsa gücün aynı sınıfa ait olmasıyla birlikte gücün etnik kimliğinde değişmeye yol açacaktır. Ekonomik ve politik güçle birlikte bağımlı grupların rızası ile oluşturulan hegemonyanın birikim ilişkilerine dayalı kapitalist sömürü yerine bölüşüm ilişkilerinin de olduğu yeni bir toplumsal yönetim sistemine gerek duyulmaktadır. Aksi takdirde dipteki milyardan giderek büyümesi ve ötekileştirmenin hegemonik araçlarla çamaşır lastiğine dönüştürdüğü sınırların en son aşamaya kadar gerilmesi sonucu yeni ve daha şiddetli küresel çapta ekonomik ve sosyal krizler yaşanacaktır. Bu krizlerin 11 Eylül hadisesinde olduğu gibi bu hızla çıkan bir gerilmenin hangi hedefte patlayacağı tahmin edilemezliğini göstermektedir.

Küresel ekonomik krizler ve beraberinde oluşan sosyal krizlerle yeni bir oluşum gerçekleşebilmektedir. Soğuk Savaş dönemlerinde olduğu gibi ikili bir güç veya tek güç paylaşımı değil bölgesel olarak yeni oluşumların varlığı ve bu oluşumların ekonomik eksenli yapısı kadar ortak tarihi değerler etrafında medeniyetler bütünleşmesi olarak ele alınabilir. Hegemonik araçların sahipliği olarak değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda ise içinde bulunduğumuz zaman ve koşullarda hiç bir gücün bu araçların bütününe elinde bulundurmadığı görülerek yeni oluşumlarda bu araçların ortak olarak bir araya geldiği görülebilmektedir. Üretimin ve tüketimin küreselleşmesiyle birlikte krizin küreselleşmesi ancak bölgesel oluşumlarla alınan önlemler sayesinde ulus devlet ve toplumlar rahatlamaktadır. Buna rağmen yaşanan ekonomik ve sosyal krizlerden dolayı geçiş dönemine has müttefik ve ihtilafın belirsizliği yeni kaosların habercisi niteliğinde olabilmektedir. Günümüzde Simmel'in üçlü rakamı da aşılmış ve hegemonik gücün ve araçlarının anlamsızlığı başlamıştır. Yeniden yapılandırılan güç için çatışma sahnesi ise I. Ve II. Dünya savaşlarının da yapıldığı gibi jeoekonomik hem de jeopolitik yerleri ellerinde bulunduran bölgeler olmaktadır. Fakat Occupy eylemleri küresel dünyada değişimin küresel olacağının ip uçlarını da vermektedir.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

- Adorno, T. W. (2011). *Kültür Endüstrisi- Kültür Yönetimi* E. Gen, M. Tüzel, N. Ülner(Çev.). İstanbul:İletişim
- Akyol, T. (2011). *Tarihin Dönüşü*. İzmir: Yakın Plan
- Aksoy, H. (1994). *Devlet ve Demokrasi Egemenlik - Hegemonya – İdeoloji*. İstanbul: Yön
- Althusser, L. (2009). *Kriz Yazıları (Althusser'den Sonra Louis Althusser)*. A. Tümertekin (Çev.) İstanbul: İthaki
- Arı, T. (2008). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: MKM
- Aron, R. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. K. Alemdar (Çev.). İstanbul: Kırmızı
- Astanoğlu, R. A. (2000). *Kent Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa:Ezgi
- Ataş, A.C. (2008). *Küresel Hegemonya ve İşgal Demokrasisi*. İstanbul: Güncel
- Avcı, N. (2000). *Türkiye’de Modernleşme Açısından: Din Kültür Siyaset (1839-1960)*. İstanbul: Pınar
- Bahar, H. B. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: USAK
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*. İ. Türkmen(Çev.), İstanbul: Ayrıntı
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. B. Doğan, K. Özdoğan(Çev.). İstanbul: İthaki
- Beer, M. (1974). *Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi”* G. Üstün(Çev.). İstanbul: May
- Best, S. Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori*. M. Küçük(Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Bostanoğlu, B. (2009). *Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox*. Bostanoğlu, B., Okur, M. A. (ed.) *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya-medeniyetler ve Robert W. Cox* (s.67-118). Ankara:İmge
- Bottomore. T., Nisbet, R. (2010). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. M. Tunçay, A. Uğur(Çev.). İstanbul: Kırmızı
- Brzezinski, Z. (2012). *Stratejik Vizyon: Amerika ve Küresel Güç Buhranı* . A. T. Orhan, S. Yalçın(Çev.). İstanbul: Timaş

- Bullock, P., Yaffe, D. (2009). *Enflasyon, Bunalım ve Savaş Sonrası Genişleme*. Satlıgan, N., Savran, S.(ed.) *Dünya Kapitalizminin Krizi*. L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın(Çev.). İstanbul: Belge
- Çetin, H. (2003). *Modernleşme ve Türkiye'de Modernleştirme Krizleri*. Ankara: Siyasal
- Coser, A. L. (2008). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*. H. Hülür, S. Toker, İ. Mazman(Çev.). Ankara: Deki
- Chomsky, N. (1994). *Modern Çağda Entellektüellerin Rolü*. S. Ayaz(Çev.). İstanbul: Pınar
- Cranston, M. (ed.) (2000). *Batı Dünyasında Siyaset. Felsefeleri: Batı'nın Öncü Siyasi Düşünürleri*. N. Muallimoğlu(Çev.). İstanbul: Avcıoğlu
- Diamond, J. (2006). *Çöküş Medeniyetler Nasıl Ayakta Kalır Ya Da Yıkılır?*. E. Kırıl(Çev.). İstanbul: Timaş
- Davutoğlu, A. (2002). *Küresel Bunalım*. İstanbul: Küre
- Deveci, C. (2002). *Dost-Düşman Ayrımı*. Keyman, E.F. (ed.). *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*. (s. 62-87)İstanbul: Everest
- Dugin, A. (2010). *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*. V. İmanov(Çev.). İstanbul:Küre
- Duvarger, M. (1977). *Batının İki Yüzü*. Ankara: Doğan
- Erdoğan, İ., Alemdar, K. (1990). *İletişim ve Toplum*. Ankara: Bilgi.
- Ercan, F. (1998). *Sosyal Bilimleri Açın Toplum ve Ekonomiler*. İstanbul: Sarmal
- Ergün, M. (2006). *Eğitim Sosyolojisi*. Afyon: Türkiye Sana Eğitim Bil. Kütüphanesi
- Falk, R. (2005). *Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyal Jeopolitikası*. N. Domaniç ve N. Arhan(Çev.), İstanbul: Metis
- Falk, R. (2002). *Yırtıcı Küreselleşme Bir Eleştiri*. A. Çaksu (Çev.), İstanbul: Küre
- Ferro, M. (2011). *Sömürgecilik Tarihi (Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl - 20. Yüzyıl)*. M. Cedden (Çev.) Ankara: İmge
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji Nedir?*. N. Çelebi (Çev.). Ankara: Atilla
- Fiske, J. (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. S. İrvan(Çev.). İstanbul: Ark
- Galbraith, J.K. (1988). *Ekonomi Kimden Yana*. B. Çorakçı, N. Himmetoğlu(Çev.). İstanbul: Altın
- Galbraith J.K. (2004). *Kuşku Çağı Ekonomik Gelişmeler Tarihi*. R. Aşçıoğlu, N. Himmetoğlu(Çev.). İstanbul: Altın
- Gasset, O. (2011). *Kitlelerin Ayaklanması*. N. G. Işık (Çev.). İstanbul: T.İ.B.

- Golding, P., Murdock, G. (2008). *İdeoloji ve Kitle Araçları: Belirlenim Sorunu*
Yaylagül, N. Korkmaz (Ed.). *Medya , Popüler Kültür ve İdeoloji.* (s.23-55).
Ankara: Dipnot
- Gramsci, A. (2010). *Gramsci Kitabı: Seçme Yazıları 1916-1935.* Forgacs, D.(Ed.). İ.
Yıldız(Çev.). Ankara: Dipnot
- Hardt, M., Negri, A.(2003). *İmparatorluk.* A. Yılmaz(Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Held, D. , Mcgrew, A. (2003). *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması.* A.
R. Güngen, A.S. Mercan vd(Çev.) Ankara: Phoenix
- Hegel, G. W. F. (2011). *Tarihte Akıl Ö.* Sözer(Çev.). İstanbul: Kabalcı
- Hegel, G. W. F. (2011). *Tarih Felsefesi I.* A. Yardımlı(Çev.). İstanbul: İdea
- Hobbes, T. (2012). *Leviathan Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti.* S.
Lim(Çev.). İstanbul:T.İ.B.
- Hobsbawm, E. (2005). *Sermaye Çağı 1848-1875 B. S.* Şener(Çev.). Ankara:Dost
- Hobsbawm, E. (2009). *Tarihi perspektif İçinde Kapitalizmin Bunalımı.* Satlıgan, N.,
Savran, S.(Ed.) *Dünya Kapitalizminin Krizi* L. Kayaalp, N. Satlıgan, N.
Çakır, T. Arın(Çev.).(s. 71-89). İstanbul: Belge
- Ives, P.(2011). *Gramsci'de Dil ve Hegemonya.* E. Ekici (Çev.). İstanbul: Kalkedon
- İbn-i Haldun (2004). *Mukaddime I. ve 2. cilt.* H. Kendir(Çev.). Ankara:Yeni Şafak
- İnsel, A. (2004). *Neo-Liberalizm: Hegemonyanın Yeni Dili.* İstanbul: Birikim
- Kalipeni, E., Oppong, J. (1998) *The Refugee Crisis in Africa and Implications For”*
Keyman, E.F. (Ed.) (2002) *Liberalizm, Devlet, Hegemonya.* İstanbul:
Everest
- Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik.* İzmir: Saray
- Kızıılçelik, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri (Cilt 1-2).* Konya: Nüve
- Kongar, E. (2008). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* İstanbul: Remzi
- Köni, H. (2007). *Amerika'nın Uluslararası Politikası.* İstanbul: Ekim
- Köni, H. (2007) *Son Küresel Kart Amerikan Turan'ı (Türkler Ruslar Yahudiler*
Neoconlar). İstanbul: Hayy
- Köni, H. (2010). *Dev Türkiye Cüce Türkiye Tamamı Çözümlü Jeopolitik Test Kitabı.*
İstanbul: Hayy
- Köse, B. (2009). *Sosyal Bir Problem Olarak Yoksulluk* Adak, N. (Ed.). *Sosyal*
Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler. (s.215-245).
Ankara: Siyasal

- Kumar, K. (2010). *Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*. M. Küçük(Çev.). Ankara: Dost
- Landi, E. (2000). *Niccola Machiavelli*. Cranston, M. (Ed.). *Batı Dünyasında Siyaset Felsefeleri: Batı'nın Öncü Siyasi Düşünürleri*. N. Muallimoğlu(Çev.) İstanbul: Avcıoğlu
- Le Bon G. (1997). *Kitleler Psikolojisi*. S. Demirkan (Çev.). İstanbul: Hayat
- Lelandais, G.E. (2009). *Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme*. Çoban, B. (Ed.). *Küreselleşme, Direniş, Ütopya - Yeni Toplumsal Hareketler (Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet)*. (s.63,90). İstanbul: Kalkedon
- Lenin, V. İ (1979). *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*. C. Süreyya(Çev.). Ankara:Sol
- Lipietz, A. (2009). *Dünya Çapında Fordizme Doğru*. Satlıgan, N., Savran, S.(Ed.). *Dünya Kapitalizminin Krizi*. L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın(Çev.). (s. 445-463). İstanbul: Belge
- Machiavelli, N. (2011). *Hükümdar*. N. Adabağ (Çev.), İstanbul: T.İ.B.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akınhay, D. Kömürçü(Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat
- Marx, K. (1976). *Capital: A Critique of Political Economy, Volume 1*. New York: Penguin
- Meriç, Cemil (2007). *Mağaradakiler*. İstanbul: İletişim
- Moggach, D. (2002). *Egemenlik Kavramları: Devlet, Ekonomi,ve Kültür Üzerine Tarihsel Yansımalar*. Keyman, E.F. (Ed.). *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*. (s.9-31). İstanbul: Everest
- Mouffe, C., Laclau, E. (2008). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*. A. Kardam(Çev.). İstanbul: İletişim
- Mutlu, E. (2005). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Ütopya
- Muzaffar, C. (2006). *Küresel Ahlak ya da Küresel Hegemonya? Din, İnsanlık Onuru ve Medeniyetler Etkileşimi*. M. Mercanoğlu, S. Sarıca(Çev.) İstanbul:Kaknüs
- Nisbet, R., Bottomore T. B. (2010). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi / 1- 2 Kitap*. A. Uğur, M. Tuncay (Ed.). İstanbul: Kırmızı
- Nizamü'l-Mülk (2009). *Siyasetname*. M. T. Ayar (Çev.). İstanbul:T.İ.B.

- Okur, M. A (2009). *Robert W. Cox, Sivil Toplum ve Medeniyetler:Post-Hegemonik Bir Dünya Düzeni İçin Ontolojik Arayışlar*. Bostanoğlu, B., Okur, M. A, (Ed.). *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya-medeniyetler ve Robert W. Cox*. (s. 67-118). Ankara:İmge
- Oskay, Ü. (2010). *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım*. İstanbul: Der
- Orwell, G. (2010). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. N. Akgören(Çev.) İstanbul: Can
- Parboni, R. (2009). *Dünya Pazarının Genişlemesi Satlıgan*. N., Savran, S. (Ed.) *Dünya Kapitalizminin Krizi*. L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın (Çev.). (s.464-500) İstanbul: Belge
- Poloma, M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. H. Erbaş(Çev.). Ankara: Gündoğan
- Popper, K.R. (1967). *Açık Toplum Düşmanları :Platon*. M. Tunçay (Çev.). Ankara:Sevinç
- Popper, K.R. (1968). *Açık Toplum Düşmanları : Hegel, Marx*. H. Rızatepe (Çev.). Ankara:Sevinç
- Powers, C.H., Turner , J.H., Beeghley, L. (2010). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. Ü. Tatlıcan (Çev.) İstanbul: Sentez
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*. M. Pekdemir (Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Ritzer, G. (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. Ş. S. Kaya (Çev.). İstanbul:Ayrıntı
- Ritzer, G. (1992). *Sociological Theory, Third Edition*. McGraw-Hill, Inc, (Çeviren. Ü. Tatlıcan)
- Satlıgan, N., Savran, S. (Ed.) (2009). *Dünya Kapitalizminin Krizi*. L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın (Çev.). İstanbul: Belge
- Savran, S. (2009). *Bunalım, Sermeyenin Yeniden-Yapılanması, Yeni-Liberalizm*. Satlıgan, N., Savran, S.(Ed.). *Dünya Kapitalizminin Krizi*. L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın (Çev.). İstanbul: Belge
- Schiller, H. (1993). *Zihin Yönlendirenler*. C. Cerit (Çev.) İstanbul: Pınar
- Shaikh, A. (2009). *Bunalım Kuramlarının Tarihine Giriş*. Satlıgan, N., Savran, S. (Ed.). *Dünya Kapitalizminin Krizi*. L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın (Çev.). (s. 126-171). İstanbul: Belge
- Shayegan, D.,(2010). *Yaralı Bilinç: Geleneksel Toplumlarda Kültürel Şizofreni*. Haldun Bayrı (Çev.). İstanbul:Metis

- Slater, P. (1998). *Frankfurt Okulu*. İstanbul: Kabalcı
- Taylor, C. (2011). *Modernliğin Sıkıntıları*. U. Canbilen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. O. Akınhay (Çev.)
İstanbul: Agora
- Stevenson, N.(2008). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişim*. B. E. Aksoy,
G.Orhon (Çev.). Ankara:Ütopya
- Şenyapılı, Ö. (1981). *Toplum ve İletişim*. Ankara: Turan
- Turner, S.P. (2008) “*Sosyal Teori Ve Sosyoloji (Klasikler ve Ötesi)*. B. Ö. İmanov (Ed.)
İstanbul:Küre
- Türkdoğan, O. (2009). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*. İstanbul: Timaş
- Toffler, A. (1992). *Yeni Güçler Yeni Şoklar*. B. Çorakçı(Çev.). İstanbul: Altın
- Wagner, P. (2003). *Modernliğin Sosyolojisi..* M. Küçük (Çev.). İstanbul: Doruk
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2004) *Çağdaş Sosyoloji Teorileri; Klasik Geleneğin
Geliştirilmesi*. L. Elburuz, M.R. Ayas (Çev.). İstanbul:Punto
- Wallerstein I. (2004). *Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD*. T.
Birkan (Çev.). İstanbul: Metis
- Waters, M.(2008). *Modern Sosyoloji Kuramları*. Z. Cirhinlioğlu (Çev.). Ankara:
Gündoğan
- Weber, M. (2004). *Sosyolojinin Temel Kavramları ve Meslek Olarak İlim*. M. Beyaztaş
(Çev.). İstanbul: Efkâr
- Wright, O. (2009). *Marksist Birikim ve Bunalım Teorisinde Almaşık Perspektifler*.
Satlıgan, N., Savran, S.(Ed.) . L. Kayaalp, N. Satlıgan, N. Çakır, T. Arın
(Çev.). (s.172-218), İstanbul: Belge
- Van Het Hof, S. D.(2008). *Popüler Kültür ve Siyaset*. L. Yaylagül, N. Korkmaz (Ed.)
Medya , Popüler Kültür ve İdeoloji. (s. 155-170) Ankara:Dipnot
- Vergin, N. (2003). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan
- Yaylagül, L. (2008). *Frankfurt Okulu'nda Kültür Endüstrileri ve Kitle Kültürü
Yaklaşımı.*, L. Yaylagül, N. Korkmaz (Ed.). *Medya, Popüler Kültür ve
İdeoloji* (s. 139-155) Ankara: Dipnot
- Yaylagül, L,(2008). *Kapitalizm ve Kitle İletişim*. L. Yaylagül, N. Korkmaz (Ed.) *Medya
, Popüler Kültür ve İdeoloji*. (s. 7-23) Ankara: Dipnot
- Yeşildal, H. (Ed.) (2011) “*Toplumsal Değişme Kuramları*. Eskişehir: A.Ü.

2. Makaleler, Tezler

- Aktoprak, E. (2004). Immanuel Wallerstein: Sosyal Bilimlere Yeniden Bakmak. *Uluslararası İlişkiler*. 4 (1) 23-58.
- Ateş, D. (2006). Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu?. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7 (1), 25-38
- Aslan, V. U. (2011). *Para Kavramı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: Marx, Keynes, Simmel*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi, Ankara .
- Demiroviç, A. Hegemonya ve Sivil Toplum: Kamusal Kavramı Üzerine Eleştiri Ötesi Düşünceler. İ. Ataç (Çev.) *Praksis*: 10, 73-91
- Duman, M. (2002). Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat. İlişkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 2 (4)1-16
- Dural, A.B. (2007). A. Gramsci Düşüncesinde Tarihsel Blok/Hegemonya/Aydınlar ve Bunalım Süreçleri Kavramları: Portelli. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler* 9 (2) 55-68
- Embel, E. (2004). *Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Savaşı*. A.Ü./ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Hall S. (1991). Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik. H. Tuncel (Çev.) Anthony D. King (Ed.) *Culture, Globalization and the World System*, (s.19-39), New York, Macmillan,
- İnan, Ş. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Jeoekonomi Çalışmaları ve Jeoekonomi Öğretimi. *Bilge Strateji*. 2,4
- Karacasulu, N. (2009). Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. 11, (4) 53-71
- Kaya, İ. (2007) Kimlik Politikaları: Tanınma Mı? Yoksa Hegemonya Mı? *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research* 1, 144-156
- Kurtbağ, Ö. (2007). *Eleştirel Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Çerçevesinde Amerikan Dış Politikasının Analizi- Hegemonya Söylemi ve Amerikan Muhafazakar Sağı*. A.Ü. /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara
- Olgun, C. K. (2009). Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe: Hegemonya. *Ankara Sosyoloji Notları* 18-22

- Özelce, G. (2006). Simmel'in Gözüyle Modernite'nin Sosyolojisi. Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla
- Palabıyık A. (2009). Edebiyat, Hegemonya ve Siyasal İşlevsellik. *Akademik İncelemeler*. 4 (1) Yıl:2009
- Peksan, S. (2007). Alternatif Küreselleşme Hareketleri. İstanbul: Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
- Robinson, W. I. Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller1. E. Türközü (Çev.) *Praksis* 8 ,Sayfa: 125-168
- Şen, B. (2008) "Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler" *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18, 147-162.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2010) *United Nations Publication*
- Yılmaz, B. E. (2010). Barış ve Güvenlik: Küresel Kamu Malı Olarak Sunumu ve Finansman Mekanizmaları. *Anadolu Ün. Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (1) 137–158

3. Elektronik Kaynaklar

- Akçadağ, E.(2009). Yükselen Güç Hindistan.
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=506:yuekselen-guec-hindistan&catid=110:analizler-hindistan&Itemid=138
- Akçadağ, E. (2010). Uluslararası Arenadaki Yeni Güç: Brezilya.
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=543:uluslararar-arenadaki-yeni-guec-brezilya&catid=89:analizler-latinamerika&Itemid=142
- Akçadağ, E. (2012). Çin'in Yeni Lideri: Xi Jinping.
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2247:cinin-yeni-lideri-xi-jinping&catid=92:analizler-uzakdogu&Itemid=140
- Albayrakoğlu, E. P. (2011). Brezilya ve Küresel Güç İddiası.16:41
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=953:brezilya-ve-kueresel-guec-ddias&catid=89:analizler-latinamerika&Itemid=142

- Chomsky, N. (2011). Dünya Kime Ait? Küresel Düzenin Çevre Sınırları.
<http://www.tasep.org/default.asp?s=yd&id=133&syf=4#.URerwh001v8>
- Dinucci, M.. Ölüm Ekonomisi Zirve Yapıyor.http://www.tasep.org/default.asp?s=yd&id=285#.UaZQ79Lvg_g
- Johnson (1987). The Heartless Lovers of Humankind. Wall Street Journal
<http://www.fortfreedom.org/h11.htm>
- Özbay, F.(2012) Rusya'da Seçim Mevsimi Sona Erdi: Bahar Gelecek Mi? 07:29
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2096:rusyada-secim-mevsimi-sona-erdi-bahar-gelecek-mi&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136
- Soyer, Can İkinci Cumhuriyet ve Tahripkar Hegemonya
<http://mlam.tkp.org.tr/sites/mlam.tkp.org.tr/files/cansoyer-114.swf>
- Temur, F. (2010). Rusya İnisiyatifli Örgütler ve Kremlinin Stratejik Hesaplar.
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=678:rusya-nisiyatifli-oerguetler-ve-kremlinin-stratejik-hesaplar&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136
- Wei-Ming, T. (2012). Küresel Köydeki Çin: Kültürel Bir Yaklaşım.http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2157:kueresel-koeydeki-cin-kueltuerel-bir-yaklam&catid=92:analizler-zakdogu&Itemid=140
- Yetiş, M. .Gramsci ve Aydınlar. <http://www.belgeler.com/blg/2mai/gramsciveaydinlar>
 Zorla Kısırlaştırılan Roman Kadınlara Tazminat
<http://www.hazer.tv/ulkeler/cek.html>,
<http://www.cingeneyiz.org/jaroka.htm>
- Mali işgaline en büyük mali destek Japonya'dan
<http://www.yenidunya.biz/haber/1254/mali-iskaline-en-buyuk-mali-destek-japonyadan>
 Mali'de savaş yok etnik temizlik var.
<http://www.haber7.com/afrika/haber/985635-malide-savas-yok-etnik-temizlik-var>
- The Cost of Inequality: How Wealth and Income Extremes Hurt Us All
<http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/cost-of-inequality-oxfam-mb180113.pdf>
- World's 100 Richest Could end Global Poverty 4 Times Over
<http://www.trueactivist.com/worlds-100-richest-could-end-global-poverty-4-times-over/>

Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügat-i-it Türk

http://www.hasmendi.net/Genel%20Dosyalar/KASGARLI_MAHMUT_LUGATI.pdf

Şen, F. (2012) "Toplumsal Hareketler ve Medya:

“Wall Street İşgalı'nın Medyada Temsili"

http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4._sayi_Bahar_2012/pdf/Şen.pdf

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7626/turk-ekonomisikorfezden-once-korfezden-sonra.html> 28 KASIM 2002

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7620/turkiye-en-onde.html>

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7762/tek-birlik-avrupa-birligi-degil.html>

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8863/avro-cagi-bitti-mi.html>

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8932/krizde-kritik-donemec-gecildi.html>

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8997/rusyada-bahar-basladi-mi.html>

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-9048/bir-daha-putin.html>

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-9257/2013-avronun-son-yili-olur-mu.html>

(UNHCR)<http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/jun/20/refugee-statistics-unhcr-data>

<http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/132-sayi-207/407-kriz-ve-cinlesen-turkiyede-qsinirsiz-somuruq>

[http://www.umittatlican.com/files/George%20Simmel%20%20\(George%20Ritzer-1991\).pdf](http://www.umittatlican.com/files/George%20Simmel%20%20(George%20Ritzer-1991).pdf)

<http://www.ensonhaber.com/dunyanin-en-cok-silah-satan-ve-alan-ulkeleri-2012-12-17.html>

<http://www.multeci.tv/Article.aspx?PageID=64>

<http://www.haber7.com/guncel/haber/966428-dunya-nufusunun-ne-kadari-hangi-dinden>

<http://www.maliye.gov.tr/YillikEkonomikRapor/Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Ekonomik%20Rapor%202011.pdf>

ÖZGEÇMİŞ

- 30.04.1977 Elazığ Doğumluyum.
- Elazığ İmam Hatip Lisesi (1994 mezunu)
- İlahiyat Önlisans (2009 mezunu)
- Fırat Üniv. İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi (Sosyoloji Bölümü 2011 Mezunu)
- Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans (2013 mezunu)